HACER TOPAKTAŞ ÜSTÜNER

POLONEZKÖY

180 YILLIK MAZİ

Beykoz Belediyesi

POLONEZKÖY

180 YILLIK MAZİ

Beykoz Kitaplığı: 17
Akademi: 5

Yayın Koordinasyon
Bünyamin Korkmaz
Basri Akdemir

Yayın Yönetmeni
İsmail Coşkun

Yayın Hazırlık
Muzaffer Topcu
Aykut Nasip Kelebek
Hilal Yurdakul
Ömer Faruk Deliktaş

POLONEZKÖY - 180 YILLIK MAZİ -
Yazar: **Hacer Topaktaş Üstüner**

Editör
Selda Güner Özden

Yapım

ISBN: 978-605-74802-6-2

Baskı:
Elma Matbaacılık Yay. Kırt. San. Tic. Ltd. Şti.
www.elmamatbaa.com
Sertifika No: 47205

1. Baskı, Aralık 2021
Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları No: 49
Kapak Görseli: Köyün Taşıma Aracı, (Çardak) XX. Yüzyıl İlk Yarısı Antoni Dohoda Arşivi

POLONEZKÖY

180 YILLIK MAZİ

BEYKOZ KİTAPLIĞI

HACER TOPAKTAŞ ÜSTÜNER

Prof. Dr. Hacer Topaktaş Üstüner, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitenin Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisansını, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde ise doktora eğitimini tamamladı. Polonya Hükûmeti, TÜBİTAK, YÖK, TTK, DAAD ve TÜBA tarafından burslarla destenlendi. Krakov Jagiellon Üniversitesi, Varşova Üniversitesi, Bonn Üniversitesi, University College London ve Moskova Ekonomi Üniversitesinde (HSE) bulundu. Halen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Kendisinin *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri, Franciszek Piotr Potocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*, *Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Osmanlı-Leh İlişkilerine Dair Belgeler (1520-1566)* –(H. Ahmet Arslantürk'le birlikte), *Lehistan'da Bir Osmanlı Sefiri, Ziştovili Hacı Ali Ağa'nın Lehistan Elçiliği ve Sefaretnamesi (1755)* ve *Sultan II. Abdülhamid ve Diplomasi, Hüseyin Kazım Bey'in Diplomatik Seyahatleri (1882-1887)* ve *Lehistan'da Son Osmanlı Elçisi, Numan Bey'in Varşova Elçiliği ve Sefâretnâmesi (1777-1778)* adlı kitaplarının yanı sıra Türkiye-Polonya ilişkileri, Doğu Avrupa tarihi, Osmanlı diplomasisi ve siyasi tarihi üzerine çalışmaları bulunmaktadır. 2015 yılında sosyal bilimler alanında Türkiye Bilimler Akademisi TEÇEP ödülüne, 2017 yılında Türkiye Bilimler Akademisi - GEBİP ödülüne, 2020 yılında Wrocław Tıp Üniversitesi, Birinci Dereceden Rektör Bireysel ödülüne ve 2021 yılında Yabancı Araştırmacı Kategorisinde the Explorers Clup tarafından Benedykt Polak ödülüne layık görülmüştür.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 7
ÖN SÖZ 9
KISALTMALAR 14
GÖRSEL VE TABLO LİSTESİ 15
GİRİŞ 17

I. BÖLÜM
POLONEZKÖY'ÜN KURULUŞU
Polonya'nın Taksimi ve Bağımsızlığını Kaybetmesi 27
Kasım Ayaklanması (1830) ve Büyük Göç 31
Polonezköy Nâm-ı Diğer Adampol'ün Kuruluşu (1842) 38

II. BÖLÜM
GÖÇ, HASRET, HÜRRİYET
OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİNDE POLONEZKÖY
Köyde İlk Yıllar ve Yapılan İdari Düzenlemeler 51
Kırım Savaşı (1853-1856) ve Polonezköy 60
Köyün Şenlendirilmesi 76
Köy Sakinleri ve Osmanlı Yönetimi 85
Kilise ve Okul İnşası 121
Karakolhânenin İnşası 144
Köyde Yaşam:
Sosyal-Kültürel ve Dini Hayattan Kesitler 145
Osmanlı Dönemi Köyün Nüfus Verileri 156
I. Dünya Savaşı ve Mütareke Döneminde Polonezköy (1914-1922) 159

III. BÖLÜM
YENİ YÜZYIL, YENİ DEVLET, YENİ BAŞLANGIÇ
CUMHURİYET DÖNEMİNDE POLONEZKÖY
İki Savaş Arası Dönemde Polonezköy 179
Temsil ve Vatandaşlık Meselesi 179
Köyde Asayiş 183
Köyle İlgili Anlatılar 187
Eğitim-Öğretim ve Dinî Hayat 201
Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat 209
II. Dünya Savaşı ve Polonezköy 221
XX. Yüzyılın İkinci Yarısında Polonezköy 224

Genel Durum 224
Bayramlar, Dinî Günler, Düğünler ve Eğlenceler 229
Kilise ve Din Adamları 236
150. Yıl Dönümü Kutlamaları (1992) 236

IV. BÖLÜM
GÜNÜMÜZDE POLONEZKÖY
Köyün Karakteristik Mekânları 256
Zosia Teyze'nin Anı Evi 256
Mezarlık 264
Kilise 272
Cami 277
Köyün Nüfusuna Dair Veriler 284
Köy Sakinlerinin Geleneksel Yaşamlarından Kesitler 289
Köyün Genel Yapısına Dair Tespitler 292
Oteller ve Restoranlar 297
Cadde ve Sokak İsimleri 298
Türkiye-Polonya İlişkilerinin
600. Yıl Dönümü Etkinlikleri ve Polonezköy 300
180 Yılda Köyün Önemli Konukları 303
Polonezköy'den Portreler 312
Osmanlı Dönemi: 312
Cumhuriyet Dönemi: 313
Polonezköy'de Görev Yapan İdareciler ve Din Adamları 318

SONUÇ 323
KAYNAKÇA 330
DİZİN 344

TAKDİM

Kıymetli Hemşehrilerim;

Beykoz'un farklı özellikler taşıyan muhtelif mekânları içerisinde, uzun süredir ilçemizin önemli bir parçası olarak varlığını sürdürmekte olan Polonezköy'ün ayrı bir yeri vardır. Polonezköy, Polonya'nın bağımsızlığını kaybederek haritadan silindiği ve halkının ülkelerinin bağımsızlığını tekrar kazanması için mücadele verdiği bir dönemde, 1842'de kurulmuş, o günden bugüne birçok değişim geçirerek ve Polonya asıllı hemşehrilerimizin gayretleriyle gelişip güzelleşerek günümüze ulaşmıştır.

Beykoz'un kıymetli mahallelerinden olan Polonezköy, Türkiye-Polonya tarihî dostluğunun da önemli bir nişanı ve yaşayan tanığıdır. Doğayla baş başa kalıp yeşile doymak isteyenlerin tercihi olarak günümüzde önemli bir tatil ve dinlenme mekânı olan Polonezköy'de hem Türkiye'nin hem de Polonya'nın kültürel unsurlarını bulmak mümkündür.

Beykoz'umuzu daha yakından tanımak ve tanıtmak yolunda neşrettiğimiz eserler arasında ilçemizin güzide bir parçası olan Polonezköy'ün de olması gerektiği fikriyle ortaya konulan bu eser, kuruluşundan günümüze Polonezköy'ün 180 yıllık hikâyesini gözler önüne sermektedir. Osmanlı Devleti dönemindeki serüveni ve Cumhuriyet dönemi Polonezköy'üne dair önemli birçok detayı bu kitapta bulmak mümkündür.

Polonya ve Türkiye kaynaklarına dayalı olarak hazırlanmış ilk bilimsel eser niteliği taşıyan bu çalışmanın, Polonezköy'ün kuruluşunun 180. yılına bir armağan olmasını temenni ediyor, başta yazarımız Prof. Dr. Hacer Topaktaş Üstüner olmak üzere kitabın yayımlanmasında emeği geçen tüm mesai arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Murat Aydın
BEYKOZ BELEDİYE BAŞKANI

TAKDİM

1842 yılında Prens Adam Jerzy Czartoryski tarafından kurulan ve onun anısına uzun süre Adampol olarak anılan Polonezköy, neredeyse iki yüzyıldır Polonya ve Türk kimliklerinin uyumlu bir şekilde bir arada yaşamasının görünür bir işareti olarak küresel ölçekte bir fenomen olmuştur. Polonezköy tarihinin arka planında bu topluluğun hayatı ve gündelik meseleleri üzerine yapılan çalışmalar, tarihi araştırmalara önemli bir katkının yanı sıra her iki ulusun tarihine merak salanlar için de paha biçilmez bir bilgi kaynağıdır.

Polonya-Türkiye ilişkileri tarihi üzerine yayınlanan bilimsel çalışmalar oldukça geniş bir koleksiyon oluşturmaktadır. Bunların çoğu, 2014 yılında Polonya ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin 600. yıl dönümü anısına özel yayınlar olarak çıkarılmıştır.

Polonezköy'ün kuruluşunun 180. yıl dönümü münasebetiyle yayımlanan ve Polonezköy tarihinin kaynak araştırmalarını kronolojik olarak sunan "Polonezköy, 180 Yıllık Mazi" kitabının yazarı, akıcı Lehçesiyle dikkat çeken İstanbul Üniversitesi Leh Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı, Türk-Polonya ilişkileri tarihi araştırmacısı Hacer Topaktaş Üstüner'dir. 2021 yılında araştırma başarıları için “Benedykt Polak” ödülüne layık görülen yazarın Polonya çalışmalarının yanı sıra diplomasi tarihi alanında birçok yayını mevcuttur.

Polonezköy hakkında bu yayının çıkmasına sunduğu katkılardan dolayı Beykoz Belediye Başkanı Sayın Murat Aydın’a ve Adampol ve tarihinin Türkiye’de tanıtılması konusundaki kapsamlı çalışmalarından dolayı kitabın yazarı Prof. Dr. Hacer Topaktaş Üstüner’e özellikle teşekkürlerimi sunarım.

Witold Leśniak
Polonya Cumhuriyeti
İstanbul Başkonsolosu

ÖN SÖZ

Günümüzde Beykoz'un güzide bir parçası olan Polonezköy diğer adıyla Adampol, birçok kişinin ziyaret ettiği ve farklı yönleriyle ön plana çıkan bir yerleşimdir. Polonezköy'ün kendine münhasır geçmişi, onu günümüze taşıyanların başından geçenleri daha yakından inceleme merakı uyandırmaktadır. Adını aldığı ve ilk kuruluşundan beri buranın sakinleri olan Polonyalılar açısından Polonezköy tarihi, İstanbul'da yeniden başlangıcın anlatımı demektir. Zaman içinde meydana gelen gelişmelere uyum sağlamak, çözülmesi vakit alan sorunlarla başa çıkmak ve yeni vatana alışmak da demektir. Milliyetleri aslen Polonya olsa da artık günümüzde kendilerini hem Türkiye'ye ait hissedip hem de Polonya'dan kopmayan ve kültürünü muhafaza eden bir topluluk olarak Polonezköy ve sakinlerinin 180 yıllık serencamı incelenmeye değer. Boş bir arazi iken doğa harikası bir mekâna dönüşmesini, birçok turisti çekecek özellikler kazanmasını ve şimdiki halini almasını Polonezköylülere borçluyuz.

Bu çalışma hem Türkiye ve Polonya tarihi hem de ikili münasebetler açısından önemli bir noktayı oluşturan Polonezköy'ün geçmişten günümüze serüvenini her iki ülkenin tarihi kayıtları ışığında bilimsel bir çalışmada toplamak üzere kaleme alınmıştır. Zira şimdiye dek Polonezköy tarihi ile alakalı yazılan eserlere Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi Türk kaynakları dâhil edilmemiş, bu çalışmalar daha ziyade Polonya kaynaklarını baz almıştır. Bu bağlamda çalışmada Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemi arşiv kaynaklarının ve diğer kaynakların yoğun bir biçimde çalışmaya dâhil edilmesine ve bunların Polonya kaynaklarıyla kıyasına özen gösterilmiştir. Yakın dönem için bazı konuların güncelliğini koruması

bakımından daha ziyade basın-yayın arşivleri konuya dâhil edilirken genel anlatımlar tercih edilmiş ve çalışmada köyün genel karakteristiğine de yer verilmiştir. Bu bağlamda çalışma dört bölümden teşekkül etmektedir. Birinci bölümde köyün kuruluşunu hazırlayan ana saikler ve tarihî arka plan sunulurken, ikinci bölümde Osmanlı Devleti döneminde köyün tarihine dair ana temalar yer bulmuştur. Üçüncü bölümde Cumhuriyet dönemi genel itibariyle değerlendirmeye tabi tutulmuş, özellikle bu dönemde köy sakinlerinin karşılaştığı meseleler, köyün gelişimi ve Türk kamuoyunda algısı üzerine değinilmiştir. Polonezköy'ün şimdiki durumuna yer vermek, 180 yıllık maziyi anlamak için oldukça elzemdir. Bu bağlamda son bölüm de bu konuya adanmıştır.

Kitabın hazırlanmasında kullanılan kaynak yelpazesi oldukça geniştir. Evvela Türkiye ve Polonya'daki birçok arşiv ve kütüphanenin çalışma açısından birincil rol oynadığını belirtmeliyim. Biblioteka Czartoryskich, (Krakov), Biblioteka Kórnicka (Kórnik), Archiwum Akt Nowych (Varşova), Biblioteka Narodowa (Varşova), Bibliothèque Polonaise (Paris), Devlet Arşivleri Başkanlığı'na bağlı; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA-İstanbul), Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA-Ankara), Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (Ankara) ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (İstanbul) bunların başında gelir. Diğer yandan köyün artık tarihe mal olmuş mekânlarında sürdürülen araştırmalar da çalışmanın şekillenmesinde büyük önem arz eder. Köy sakinlerinin aile arşivlerinden paylaşımları ve bazılarıyla yapılan mülakatlar da önemli boşluklar doldurmuştur. Uzun süredir bu alanda araştırmalar yapıyor olmanın avantajıyla yılların birikimi bu kitapta toplanabilmiştir. En nihayetinde de bir proje olarak hayata geçirilmesi planlanmıştır. Çalışma *Osmanlı-Lehistan İlişkilerinde Göçmenler ve Polonezköy Tarihi (XVIII.-XX. Yüzyıl)*

başlıklı (İÜ-TTM-KAP-2021-12) proje çerçevesinde hazırlanmıştır. İki yıldır süren küresel salgın, Polonya tarafında bazı araştırmaların daha etraflı yapılmasının önüne geçse de teknolojinin birçok açıdan bu açığı kapatmaya büyük katkı sağladığı söylenebilir. Nitekim Biblioteka Czartoryskich, Biblioteka Kórnicka ve Archiwum Akt Nowych gibi arşivlerde bulunan birçok kayıt ya önceden yapılan araştırmalar esnasında edinilmesi sayesinde ya dijital arşivlerin sunduğu imkânlarla ya da pandemiye rağmen yapılan araştırmalarla çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca bazı kayıtlara ulaşmam konusunda Polonyalı meslektaşlarımın desteğinden de bahsetmem gerekir. Malum şartlar dolayısıyla yine de eksik kalan bazı noktalar çalışmanın bir sonraki baskısına bırakılmak zorunda kalınmıştır.

Çalışmada yer verilen Osmanlıca metinlerde basit transkripsiyon tercih edilmiştir. Özel adlar ve şahıs isimlerinin orijinal dilinde yazılması tercih edilmiştir. Polonezköylülerin adlarının Osmanlı dönemi için Lehçe aslıyla, Cumhuriyet dönemi için Türkçe nüfus kayıtlarında yazılışlarıyla verilmesi uygun görülmüştür. Polonezköy tarihi açısından faydalı olabileceği düşünülen bazı listeler, kitabın son kısmında sunulmuştur. Polonezköy ile alakalı tarihî ve güncel birçok görselin çalışmaya dâhil edilmesi, köy tarihinin zenginliğinin ortaya çıkması bakımından elzem görülmüştür.

Bu bağlamda çalışmanın şekillenmesinde birçok kişi ve kurumdan destek gördüğümü belirtmeliyim. Başta bu kitabın gerekliliğini takdir eden Beykoz Belediyesi hem kitabın hazırlanmasında hem de personeliyle, çalışmanın eksiklerinin giderilmesinde büyük önem taşımaktadır. Bu vesileyle kitabı hazırlamam konusunda teşvikleri ve destekleri dolayısıyla başta Prof. Dr. İsmail Coşkun'a ve Beykoz Belediye Başkanı Murat Aydın Beyefendi'ye, Başkan Yardımcısı

Bünyamin Korkmaz'a, Kültür İşleri Müdürü Basri Akdemir'e, Muzaffer Topcu'ya ve Filiz Öner'e arz-ı şükranlarımı sunarım.

Çalışmanın Polonya ayağında desteklerini gördüğüm sevgili arkadaşlarım Natalia Królikowska-Jedlińska, Karolina Wanda Olszowska ve Joanna Bojarska-Cieślik'e candan teşekkür ederim. Kıymetli arkadaşlarım, küresel salgın şartlarında bazı kaynaklara ulaşmam konusunda yardımlarını esirgememişlerdir. Ayrıca çalışmalarımı destekleyen Türkiye Bilimler Akademisi'ne (TÜBA-GEBİP-2017/35) müteşekkirim. Czartoryskiler Kütüphanesi (Biblioteka Czartoryskich) ve Kórnik Kütüphanesi (Biblioteka Kórnicka) çalışanları bu süreçte malzeme taleplerime yanıt vererek çalışmanın tamamlanmasına destek olmuşlardır, kendilerine şükranlarımı sunarım. Aynı şekilde Sebahattin Bayram'a Devlet Arşivleri'ndeki bazı evrakları temin hususunda yardımları için teşekkür ederim. Yine Paris'teki Bibliothèque Polonaise'de yer alan köy tarihinin önemli bir kaydını oluşturan albümün görsellerinin alınmasında yardımını esirgemeyen sevgili Ceylan Türtük ve Ayşegül Özerdem'e içten teşekkürlerimi sunmalıyım. Ayrıca kitabın editörlüğünü üstlenen Selda Güner Özden'e, arkadaşlarım Sinem Serin'e ve Umut Soysal'a çalışmaya katkılarından ötürü müteşekkirim. Çalışmanın şekillenmesinde ve proje dâhilinde desteklerini gördüğüm kıymetli eşim Ahmet Üstüner'e de teşekkür ederim.

Elbette bu çalışmaya Polonezköy sakinleri de büyük destek vermiştir. Bütün ziyaretlerim esnasında gördüğüm misafirperverlikleri, zaman ayırarak köy tarihi ile ilgili bilgilerini ve dokümanlarını benimle paylaştıkları için kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu kişiler arasında yer alan muhtar Antoni Vilkoşevski, Antoni Dohoda, Daniel Ohotski ve eşi Barbara Ohotska, Frederik Novvicki, Agnieszka Modlińska'ya hususî teşekkürlerimi belirtmek isterim.

Çalışmada görülebilecek sehven yapılmış hata ve eksikliklerin mazur görülmesini dilerim. Çalışmanın, Polonezköy'ün zihinlerde çağrıştırdığı merakla bu kitabı eline alacak okuyucuların beğenisine mazhar olmasını temenni ederim.

Hacer Topaktaş Üstüner
Aralık 2021, Üsküdar

KISALTMALAR

AAN	Archiwum Akt Nowych, Varşova
BCA	Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Ankara
B. Cz.	Biblioteka Książąt Czartoryskich, Krakov
BK	Biblioteka Kórnicka PAN, Kórnik
bkz.	bakınız
BN	Biblioteka Narodowa
BOA	Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul
BPP	Bibliothèque Polonaise de Paris, Paris
bs.	baskı
C.	cilt
çev.	çeviren
der.	derleyen
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
ed.	edited/editör
haz.	hazırlayan
MK	Muzeum Kórnicka
MNK	Muzeum Narodowe w Krakowie
MSZ	Ministerstwo Spraw Zagranicznych
nr.	numara
red.	redaksiyon
rkps.	rękopis
s.	sayfa
sy.	sayı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSMA	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TTK	Türk Tarih Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vd.	ve devamı, ve diğerleri
yay.	yayınları, yayınlayan
yay. haz.	yayına hazırlayan
y.y.	yayın yeri yok/yayın yılı yok/yayınevi yok

GÖRSEL VE TABLO LİSTESİ

- Polonya'nın Taksimini Gösterir Harita/28
- Kasım Ayaklanması Sırasında Meydana Gelen Iganie Savaşı (1831) / 32
- Büyük Göç Esnasında Fransa'ya Sığınan Bir Polonyalının Fransız Köylüsü Tarafından Karşılanması / 33
- Adam Jerzy Czartoryski (1770-1861) /35
- Hotel Lambert / 40
- Michał Czaykowski / Mehmed Sadık Paşa (1804-1886) /45
- Władysław Zamoyski (1803-1868)/45
- Mustafa Reşid Paşa (1800-1858)/46
- Sultan Abdülmecid (1823-1861)/48
- Ludwika Śniadecka (1802-1866)/53
- 1848 İhtilali (Paris Belediye Binası önünde Lamartine)/56
- Polonezköy'ün İlk Detaylı Haritası (XIX. Yüzyıl Ortaları) /58
- Kırım Savaşı Esnasında Sivastopol Kuşatması /61
- Mehmed Sadık Paşa (1804-1886)/66
- Władysław Zamoyski'ye Sultan Abdülmecid Tarafından Verilen Mecidiye Nişanı Beratı /67
- Władysław Zamoyski'ye Sultan Abdülmecid Tarafından Verilen Mecidiye Nişanı/68
- Polonya ile İlgili Bazı Görsellere Yer veren Albümün Kapağı/69
- Kırım Savaşı Sırasında Adam Mickiewicz, Sadık Paşa ve Bazı Askerler /69
- Adam Mickiewicz (1798-1855) /70
- Adam Mickiewicz Müzesi /71
- Adam Mickiewicz'in Hayatını Kaybettiği Ev /72
- Kırım Savaşı Esnasında Dua Eden Askerler /72
- Sadık Paşa'ya Kırım Savaşı Sırasında Sultan Tarafından Verilen Fermanın Lehçesi /73
- Kırım Savaşı Esnası'nda Kurulan Kazak Alayları Askerleri /74
- Kazak Alayları'nın Sancağı/75
- BOA, İ. HR. 149/7832-1 /78
- BOA, İ. HR. 149/7832-2/80
- 1863 Ocak Ayaklanması, Yaralı Ayaklanmacı /83
- 1863 Ocak Ayaklanması'nın Önde Gelen İsimleri /84
- Osmanlı Dönemi Polonezköy Mührü/84
- BOA, A.}DVN. 183/27 /88
- BOA, İ. DH., 514/34963 /92
- BOA, MVL 1043/ 34/1 /94
- BOA, MVL, 1043/34/2 /96
- Władysław Czartoryski (1828-1894) /98
- Adam Jerzy Czartoryski ve Oğulları /98
- 1886 Yılında Hazırlanan Köy Tüzüğü/101
- Adam Ludwik Czartoryski (1872-1937)/105
- Ignacy Kępka ve eşi Elżbieta /109
- Wincenty Ryży (1852-1927) /109
- Polonezköy ile İlgili Haber, Świat, 19 Mayıs 1906 /118
- BOA, ŞD, 2383/5-3 /128
- BOA, DH. SN. THR. 18/62 /131
- BOA, ŞD, 2383/5-11 /135
- BOA. İ.MMS. 175/23-5 /139
- BOA, DH.EUM.5. Şb, 7/24 /141
- Polonezköy Hakkında Haber /152, 153, 154
- Köyde Düğün, Leon Cianciara ve Jadwiga Dochoda- 1914 /155
- Paweł Ziółkowski ve Öğrenciler, 1910 /155
- Józef Piłsudski (1867-1935) /170
- Polonezköylülerin 1905 Yılında Prens Adam Ludwik Czartoryski'ye Sunduğu Albüm /172
- Polonya'nın Bağımsızlığını Tekrar Kazanmasının 20. Yılında Hazırlanan Bir Görsel /181
- Józef Piłsudski (1867-1935) /183
- Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) /183
- BCA, 30-18-1-1-91-118 / 15-63-11 /185
- Polonezköy ile İlgili Makale, Władysław Semerau-Siemianowski, "Wspomnienia z Adampola" /188
- Polonezköy ile İlgili Haber, Wychodźca, 14 Mart 1926 /192
- Vilkoşevskilerin Evinin Duvarında Polonya Tarihi Kahramanlarının Portreleri /196
- Köyün Görünümü XX. Yüzyılın İlk Yarısı /197
- Köy Sakinleri, Evleri ve At Arabaları /197
- Köyün Taşıma Aracı, "Çardak" XX. Yüzyılın İlk Yarısı /198
- Son Posta, 29 Temmuz 1937 /200
- Mustafa Kemal Atatürk'ün Köyü Ziyareti, 1937 /200
- Öğrenciler, öğretmen, Rahip Zaremba ve Vincenti Rizi, 1927 /203
- Okul ve Kilise, 1933 /203
- Köy Sakinleri Kilise Önünde, 1927 /210
- Köyün Avcıları /210
- Köyün En Güzel Kızı Silvestra /211
- *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1929/213
- *Haber*, 31 Temmuz 1937/215
- Polonezköy Karakolu, *Haber*, 1937 /215
- Adam Mickiewicz Anısına Dikilen Abide, 1933 /218
- Polonezköylü Üçüzlerin Mezarı /218
- Köy Değirmeni /220
- Antoni Dohoda'nın Çocukluğu /220
- *Akşam*, 9 Ekim 1939 /221
- Varlık Vergisi Ödemeleri /222
- Zosia Teyze Hatıra Defterine Polonya Büyükelçisi Kazimierz *Drozdz*'ın Notu, 28 Temmuz 1957 /225
- Zosia Teyze Hatıra Defteri'ne Ziyaretçilerin Notları, 1958 /225
- Zosia Teyze Hatıra Defteri'ne Ziyaretçilerin Notları, 1957 /225
- Çeslav ve Apolonia Rizi Evlerinin Önünde /231
- Leslav Rizi ve Ailesi /232
- Köyün Delikanlıları, XX. Yüzyılın İkinci Yarısı /232
- Polonezköy'de Düğün, XX. Yüzyıl İkinci Yarısı /233
- Köyde Eğlence, XX. Yüzyıl

İkinci Yarısı /234
– 1990'larda Kilisede Toplantı /234
– Köy Okulu ve Öğrencileri, XX. Yüzyılın İkinci Yarısı /235
– Köyün Ürünleri /235
– 150. Yıl Kutlamaları İçin Krakov'a Giden Polonezköylüler ve Jerzy S. Łątka, 1992 /238
– 150. Yıl Kutlamaları İçin Krakov'a Giden Polonezköylüler, 1992 /238
– 150. Yıl Vesilesiyle Düzenlenen Fotoğraf Sergisi Afişi, 1992 /239
– 150. Yıl Vesilesiyle Basılan Pul, 1992 /240
– 150. Yıl Vesilesiyle Basılan Zarflar, 1992 /240
– 150. Yıl Vesilesiyle Köyde Yapılan Etkinlik Programı, 1992 /241
– 150. Yıl Vesilesiyle Köyde Yapılan Etkinliklerden /242
– 150. Yıl Vesilesiyle Bastırılan Hatıra Madalyon /242
– 160. Yıl Anısına Bastırılan Broşür /244
– 170. Yıl Kutlamaları, 2012 /245
– Köyün Kuruşunun 160. Yıl Dönümü Münasebetiyle Köy Meydanına Konulan Levha /245
– Köyün Girişi /246
– Beykoz İdari Taksimatı ve Polonezköy /249
– Polonezköy'ün Kuşbakışı Görünümü /251
– Polonezköy'ün Uydu Görünümü ve Sınırları /253
– Kartpostallarda Polonezköy/254
– Kartpostallarda Polonezköy/255
– Zosia Teyze (Zofia Rizi) /257
– Zosia Teyze'nin Anı Evi/258, 259, 260
– İÜ Leh Dili ve Edebiyatı Öğrencileri "İÜ'de Polonya Günleri" Etkinliği Çerçevesinde Polonya İstanbul Başkonsolosu Joanna Pilecka ile Polonezköy'de, 2018 /261
– İÜ Leh Dili ve Edebiyatı Öğrencileri Zosia Teyze'nin Anı Evi'nde, 2019 //263
– Mezarlık /267
– Tüm Müteveffa Polonezköylüler ve Köy Kurucuları Anıtı /268
– Mezarlık, 1933 /269
– Mezarlık Hakkında Hazırlanmış Tabela /269
– Ludwika Śniadecka'nın Mezarı /270
– Mezarlık /270
– Ludwika Śnidecka'nın Mezarı, 1933 /271
– Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi, 1933 /273
– Köyün Kuruluşunun 150. Yıl Dönümünde Kilise Bahçesine Konulan Levha /276
– Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi /274, 275, 276
– Polonezköy Camii /277
– Cam Sanat Merkezi /278, 279
– Polonezköy Evi /279
– Açık Hava Müzesi /280, 281
– Köy Meydanı /281
– Atatürk Büstü /282
– Muhtarlık ve Köy Kahvehanesi /282
– Adam Mickiewicz Sokağı /283
– Kiraz Festivali /283
– Kuşbakışı Polonezköy Planı /299
– 2014 Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yılı Sempozyumu, Beykoz Belediyesi /302
– 1985 Kenan Evren'nin Polonezköy Ziyareti /304
– 1937 Mustafa Kemal Atatürk'ün Köyü Ziyareti /305
– 1991 Leh Wałęsa - Polonya Cumhurbaşkanı /306
– 1992 Hüsamettin Cindoruk - TBMM Başkanı /306
– 2007 Lech Kaczyński - Polonya Cumhurbaşkanı /307
– 1996 Aleksander Kwaśniewski - Polonya Cumhurbaşkanı /307
– 2007 Lech Kaczyński - Polonya Cumhurbaşkanı /308
– 2014 Bronisław Komorowski - Polonya Cumhurbaşkanı /309
– 2021 Andrzej Duda - Polonya Cumhurbaşkanı /309
– 2021 Andrzej Duda - Polonya Cumhurbaşkanı ve Nişan Tevdi Edilen Polonezköylüler /310
– 2021 Andrzej Duda - Polonya Cumhurbaşkanı, eşi ve Beykoz Belediye Başkanı Murat Aydın /310
– Adam Jerzy Czartoryski /312
– Michal Czaykowski / Mehmed Sadık Paşa /312
– Władysław Zamoyski /313
– Heinrich Albertall /313
– Ludwik Biskupski /314
– Antoni Dohoda/314
– Zygmunt Księżopolski /315
– Frederik Novvicki /315
– Leyla Gencer /315
– Daniel Ohotski /316
– Agnieszka Modlińska /316
– Zofia Rizi /317
– Antoni Vilkoşevski /317
– Paweł Ziółkowski /317

TABLOLAR

– 1852'DE POLONEZKÖY'DE YAŞAYANLARIN LİSTESİ /156
– 1862 YILINDA POLONEZKÖY'DE YAŞAYAN BELLİ BAŞLI KİŞİLER VE MUHTEMEL AİLELER/157
– OSMANLI NÜFUS VERİLERİNE GÖRE POLONEZKÖY NÜFUSU /159
– 1935 GENEL NÜFUS SAYIMLARINA GÖRE İSTANBUL'DA LEHÇE KONUŞAN ERKEKLERİN VE KADINLARIN DİNİ DURUMU /286
– GÜNÜMÜZDE KÖYDE YAŞAYAN POLONYA KÖKENLİ SÜLALELER /286
– CUMHURİYET DÖNEMİNDE POLONEZKÖY NÜFUSU (1935-2020) /288
– MEVCUT BİNALARIN FONKSİYONLARINA GÖRE DAĞILIMI (2012) /294
– POLONEZKÖY'ÜN İDARÎ VE DİNÎ TEMSİLCİLERİ (1922'YE KADAR)/318
– POLONEZKÖY YÖNETİCİLERİ (OSMANLI DÖNEMİ) /319
– POLONEZKÖY DIREKTÖRLERİ (OSMANLI DÖNEMİ) /319
– CZARTORYSKILERİN POLONEZKÖY TEMSİLCİLERİ (OSMANLI DÖNEMİ)/319
– POLONEZKÖY MUHTARLARI (OSMANLI DÖNEMİ)/320
– POLONEZKÖY MUHTARLARI (CUMHURİYET DÖNEMİ) /320
– POLONEZKÖY'DE GÖREV YAPAN DİN ADAMLARI /321

GİRİŞ

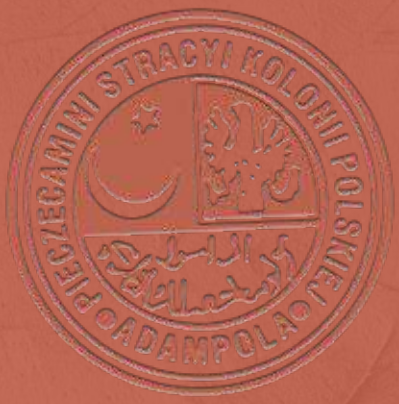
PIECZĘCIAMINI STRACYI KOLONII POLSKIEJ
OADAMPOLAO

Polonya'nın 1795'teki üçüncü paylaşım sonrasında bağımsızlığını kaybetmesini müteakip Osmanlı Devleti ile Polonya arasındaki ilişkiler farklı bir karaktere bürünmüştür. Bu tarihten sonra Polonyalı vatanperverlerin bağımsızlığı yeniden kazanma mücadeleleri Osmanlı Devleti ile münasebetlerin yönünü tayin etmiştir. Özellikle 1830 Kasım Ayaklanması sonrasında Osmanlı topraklarına gelen birçok Polonyalı muhacirin serüveni, Polonya'nın 1918'de tekrar bağımsızlığını kazanmasına kadar sürmüştür. İşte bu çalışmaya konu olan Polonezköy ve sakinlerinin 180 yıllık geçmişi de bu çerçevede şekillenmiştir. Bu noktada bu eser, dünyada pek örneği olmayan, Rusya'dan kaçan veya bir şekilde kaderi köy topraklarında kesişen bir grup Polonyalının hem Osmanlı Devleti hem Türkiye Cumhuriyeti dönemindeki serüvenini sunmayı amaçlamaktadır. Şimdiye dek yapılan çalışmalardan farklı olarak Polonezköy tarihi ile alakalı olarak Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi Türk kaynaklarının ilk kez etraflı bir şekilde değerlendirilip esere dâhil edilmesi bakımından önem taşır. Aynı zamanda hem Polonya hem Türkiye arşiv ve kütüphanelerinin birlikte değerlendirildiği kıyaslamalı bir çalışma olması bakımından da kıymeti haizdir. Bu bağlamda bu kitap, Polonezköy'ün tarihini farklı cephelerden sergilemeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte Polonya muhacirlerinin hepsini kapsamamakta, onun yalnızca Polonezköy kesitini incelemektedir. Bu bağlamda, köyün kuruluşunda ne gibi saikler etkilidir, köydeki hayatın sonraki süreçte devam etmesinde hangi gelişmelerin rolü vardır, Osmanlı yönetimi ile köy sakinleri arasındaki ilişkilerin durumu nasıldır, köy Cumhuriyet döneminde ne yönde bir değişim geçirmiştir, köy sakinlerinin baş etmek zorunda kaldığı hangi meseleler ortaya çıkmıştır, günümüzde Polonezköy ne gibi özellikler taşır ve onu ön plana çıkaran karakteristikleri nelerdir, Polonezköy, Beykoz için ne anlam taşır gibi soruların cevabı bu çalışmada aranmıştır.

Polonezköy eski adıyla Adampol, kurucusu ve banisi Adam Jerzy Czartoryski'den (1770-1861) mülhem "Adam" ve "pol" yani arazi, alan, tarla anlamına gelen kelimelerle türetilmiş ve "Adamınarazisi", "Adamıntarlası" manasında kullanılmıştır. Polonezköy, Fransızca "Polonez" yani "Polonyalı/Leh" kelimesi ile Türkçe "köy" kelimelerinin birleşiminden türemiştir. Polonya köyü en doğru tabiriyle Lehköyü demek mümkündür. Aslında Osmanlı topraklarında kurulan üç Polonya yerleşiminden biridir. Zira Polonezköy (Adampol), Annapol ve Derbina (Tırhala'da) adlı üç yerleşim kurulmuş, ancak bunlardan sadece Polonezköy günümüze değin varlığını korumuştur.

Polonezköy'ün tarihine ilişkin Polonya'da birçok önemli arşiv ve kütüphanede kaynak malzemenin var olduğu görülür. Bunlardan Krakov'daki *Biblioteka Czartoryskich*'de bulunan Polonezköy'le alakalı zengin arşiv evrakı, çalışma açısından büyük önemi haizdir.[1] Aynı şekilde *Biblioteka Kórnicka*'da yer alan hacimli pek çok tarihî kayıt da çalışma için kıymet taşır.[2] Cumhuriyet dönemi için Varşova'daki *Archiwum Akt Nowych*'da (AAN) mevcut birtakım arşiv malzemesi de çalışmada bazı boşlukların doldurulmasına hizmet etmektedir.[3] Paris'te bulunan *Bibliothèque Polonaise*'de de Polonezköy ile ilgili kıymetli tarihî malzemeler vardır.[4] Türkiye'de ise *Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi* köyün tarihi ve köy halkının Osmanlı yönetimi ile ilişkileri noktasında

1 Bkz. Muzeum Narodowe w Krakowie, (MNK), Biblioteka Książąt Czartoryskich, (B. Cz). rkps. 6737 III t.1, 6737 IV t.3, 6726 IV, 6737 IV t.5, 6737 IV t.4, 6731 IV, 6733 IV t.2, 6735 IV, 6730 IV, 6727 IV, 6732 IV t.1, 6737 IV t.2, 6732 IV t.2, 6733 IV t.1, 5678 III, 6728 IV, 6729 IV, 6734 IV, 5679 III, 6738 IV.

2 Biblioteka Kórnicka PAN, (BK) rkps. 2469, 2425, 2549, 2550, 2556, 2557, 2561, 2563, 2564, 2567, 2568, 2570, 2574, 2582/1-6, 2583, 2584/1-5, 2573, 2461, 2462/1-2, 2463, 2464, 2465, 2466, 2468, 2469.

3 Archiwum Akt Nowych (AAN), Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ) 10775, 11081, 10560, 11612-11624.

4 Bibliothèque Polonaise de Paris. (BPP)

birçok konuya ilişkin evrakı içerir.[5] Keza *Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi* ve *Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi* de XX. yüzyıl Polonezköy tarihi ile ilgili bazı meselelerde aydınlatıcı kayıtları haizdir.[6] *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi*'nde yer alan kimi kayıtlar da konunun daha detaylı incelenmesi bağlamında boşluk dolduracak vesikaları barındırır.[7]

Polonezköy tarihine dair yapılan çalışmalara bakıldığında özellikle Polonya'da köye dair birtakım çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Janusz Nowak ve Janusz Pezda'nın Biblioteka Czartoryskich'teki evraklarla alakalı hazırladığı detaylı envanter oldukça faydalıdır.[8] Yine köy sakinlerinden olan ve uzun süre burada öğretmenlik yapan Paweł Ziółkowski'nin *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski Historyczne*, başlıklı eseri, köyün tarihine dair ilk yayınlardandır.[9] Kazimierz Dopierała'nın kaleme aldığı *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* adlı eser Polonezköy tarihiyle alakalı Polonya arşiv kayıtlarına dayalı olarak hazırlanan önemli çalışmalardandır.[10] Yine aynı yazarın *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku*, başlıklı kitabı da Polonezköy tarihi için kıymeti haizdir.[11]

---

5 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

6 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA); Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Türk Diplomatik Arşivi.

7 Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, (TSMA)

8 *Inwentarz Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie, sygn. 6000-13522*, haz. Janusz Nowak, Janusz Pezda, Kraków: *Na prawach rękopisu,* 2016. https://mnk.pl/oddzial/biblioteka-ksiazat-czartoryskich/bazy-danych-i-katalogi

9 Paweł Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, Poznań: Nakł. Autora i Adama Dochody, 1929.

10 Kazimierz Dopierała*, Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* Poznań: UAM, 1983.

11 Kazimierz Dopierała, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku*, Lublin: Wydawnictwo Polonia, 1988. Yazarın ayrıca şu çalışmalarına bakılabilir. Kazimierz Dopierała, "Polacy w Turcji Osmańskiej*". Wojna i Pokój, Skarby sztuki tureckiej ze zbiorów polskich od XV do XIX wieku* içinde. Stambuł, Warszawa: Muzeum Naradowe, 2000, s. 77-79; Kazimierz Dopierała, "Adampol –

Aynı şekilde Adam Lewak'ın *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, adlı kitabı da çalışma açısından önem taşır.[12] Jan Reychman tarafından kaleme alınan "Polacy w Turcji", adlı makale de bu konudaki ilk araştırmalardandır.[13] Diğer yandan uzun yıllar köye dair araştırmalar yapan Jerzy S. Łątka'nın pek çok çalışması da Polonezköy üzerine yapılmış önemli yayınlar içerisindedir.[14] *Adampol-Polska Wieś nad Bosforem, Polonezköy Adampol, Cennetten Bir Köşe, Adampol (Polonezköy) Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010)* bunlardan bazılarıdır. Polonezköy ile ilgili birçok detayı içeren Łątka'nın çalışmaları, bununla birlikte yeterli düzeyde kaynak göstermemesi dolayısıyla istifade ederken zorluklar oluşturmaktadır. Luciana Antonowicz-Bauer'in *Polonezköyü* adlı eseri de bu anlamda şimdiye dek kaleme alınan eserler arasındadır.[15] Bu bağlamda Jolanta Adamska'nın Polonezköy tarihi, kilisenin ve mezarlığın tarihi üzerine çalışmalarından da bahsedilmelidir.[16] Yine Dariusz Cichocki ve Marzena Godzińska'nın Polonezköy'ün günümüzdeki kültürel ve tarihi durumunu

---

Polonezköy". *Wojna i Pokój, Skarby sztuki tureckiej ze zbiorów polskich od XV do XIX wieku* içinde. Stambuł, Warszawa: Muzeum Naradowe, 2000, s. 81-83.

12 Adam Lewak, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, Warszawa: Nakł. Instytutu Wschodniego, 1935.

13 Jan Reychman, "Polacy w Turcji", *Problemy Polonii Zagranicznej*, C. VI/VII, Warszawa: Polska Akademia Nauk, 1971, s. 97-132.

14 Jerzy S. Łątka, *Adampol, Polska Wieś nad Bosforem*, Kraków: Klub Przyjaciół Turcji, 1992; Jerzy S. Łątka, *Polonezköy Adampol, Cennetten Bir Köşe,* İstanbul: Türkiye Dostları Derneği, 1992; Jerzy S. Łątka, *150 Lat Adampola,* Kraków: Społeczny Instytut Historii i Kultury Turcji, 1994; Jerzy S. Łątka, *Adampol (Polonezköy). Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010),* Szymbark: Centrum Edukacji i Promocji Regionu, 2010; Jerzy S. Łątka, *Słownik Polaków w Imperium Osmańskim i Republice Turcji,* Kraków: Księgarnia Akademicka, 2015.

15 Lucyna Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü*, İstanbul: İstanbul Kitaplığı, 1990.

16 Jolanta Adamska (haz.), *Dom Pamięci Zofii Ryży*, Warszawa: Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, 2004; *Cmentarz w Adampolu*, haz. Jolanta Adamska, Warszawa: Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, 2005?; Jolanta Adamska, *Church of Virgin Mary of Czestochowa and Beatified August Czartoryski in Adampol*, Istanbul: Consulate General of Republic of Poland, 2015.

analiz eden kitabı da köyün güncel durumuna ilişkin eserlerden birisi olarak zikredilmelidir.[17]

Türkiye'de Polonyalı mülteciler bağlamında yapılan çalışmalar da Polonezköy ile ilgili bazı bilgileri içerir. Bayram Nazır, *Macar ve Polonyalı Mülteciler, Osmanlı'ya Sığınanlar* ve Musa Gümüş, *Osmanlı Modernleşmesinde Yabancılar: Leh ve Macar Mültecileri* bunlar içerisindedir.[18] Daha önce kaleme aldığım "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-" ve "Osmanlı İstanbul'unda Bir Leh Köyü: Polonezköy (Adampol)", adlı çalışmalar Polonya kaynaklarının yanında Osmanlı kaynaklarının da değerlendirildiği ilk çalışmalardandır.[19] Yukarıda bahsedilenlerin dışında bu çalışma dâhilinde istifade edilen birçok kaynak eser olduğunu da belirtmek gerekir.

17 Dariusz Cichocki, Marzena Godzińska, *Adampol-Polonezköy między polskością a tureckością; monografia współczesnej wśi,* Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2006.

18 Bayram Nazır, *Macar ve Polonyalı Mülteciler, Osmanlı'ya Sığınanlar*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2007; Bayram Nazır, "Bir Yerleşim Yeri ve Osmanlı Misafirperverliği Örneği Polonezköy", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, İstanbul: Beykoz Kitaplığı, 2020, s. 153-164; Musa Gümüş, *Osmanlı Modernleşmesinde Yabancılar: Leh ve Macar Mültecileri,* İstanbul: Libra, 2019.

19 Hacer Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", *Belleten,* C. LXXXIX/284, 2015, s. 293-318; Hacer Topaktaş Üstüner, "Osmanlı İstanbul'unda Bir Leh Köyü: Polonezköy (Adampol)", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, İstanbul: Beykoz Kitaplığı, 2020, s. 165-190.

I. BÖLÜM

POLONEZKÖY'ÜN KURULUŞU

Adampol był pierwszą Polską wsią, osadą powstałą poza granicami nie istniejącego państwa polskiego.

Adampol, var olmayan Polonya devletinin sınırları dışında kurulmuş bir yerleşim yeri olan ilk Polonya köyüydü.*

Kazimierz Dopierała

* *Kazimierz Dopierała, Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* Poznań: UAM, 1983, s. 19.

PIECZĘCIAMINI STRACYI KOLONII POLSKIEJ
CADAMPOLAO

Polonya'nın Taksimi ve Bağımsızlığını Kaybetmesi

Tarihi kayıtlara göre resmî olarak 1414'te başlayan Polonya (Lehistan)[1] ile Osmanlı Devleti'nin altı asrı aşan münasebetleri XVIII. yüzyıl itibariyle farklı bir boyutta seyretmiştir.[2] Osmanlı Devleti 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan mağlup ayrılmış ve imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile büyük öneme sahip Kırım'ı kaybetmiştir. Aynı savaş esnasında 1772 yılında Polonya da komşuları Prusya, Rusya ve Avusturya tarafından birinci taksimi yaşamış, resmî adıyla Polonya-Litvanya Birliği'nin bir kısım toprağı komşuları tarafından paylaşılarak zapt edilmiştir. Polonya üzerinde tasarruf planları olan dönemin büyük

1 Osmanlı Devleti döneminde Lehistan olarak adlandırılan bu devlet, günümüzde Polonya olarak Türkçe kullanıma geçmiştir. Bu çalışmada baştan sonra Polonya ve Leh yerine Polonyalı adlandırması tercih edilmiştir.

2 Osmanlı-Polonya ilişkileriyle ilgili birkaç çalışma için bkz. Kazimierz Waliszewski, *Ostatni poseł polski do Porty Ottomańskiej, akta legacji Stambułskiej Franciszka Piotra Potockiego,* I-II. Paris: Impremiere Veune Victor Goupy, 1894; Władysław Konopczyński, *Polska a Turcja: 1683-1792*. Warszawa: Nakładem Instytutu Wschodniego w Warszawie, 1936; Jan Reychman, *Życie polskie w Stambule w XVIII wieku,* Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1959; Jan Reychman, *Podróżnicy Polscy na Bliskim Wschodzie w XIX w.* Warszawa: Wiedza Powszechna, 1972; Kemal Beydilli, *Die polnischen Königswahlen und Interregnen von 1572 und 1576 im Lichte osmanischer Archivalien*, München, 1976; Nigar Anafarta, *Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) Arasındaki Münasebetlerle İlgili Tarihi Belgeler*, İstanbul: [y.y.], 1979; Dariusz Kołodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century): An Annotated Edition of 'Ahdnames and Other Documents*, Leiden: Brill, 2000, Dariusz Kołodziejczyk, *The Ottoman Survey Register of Podolia (ca. 1681): Defter-i Mufassal-i Eyalet-i Kamaniçe*, Cambridge: Cambridge Mas., 2004, Dariusz Kołodziejczyk, *Orzeł i Półksiężyc, 600 Lat Polskiej Publicystyki Poświęconej Turcji, Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych,* 2014; Hacer Topaktaş, *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri: Franciszek Piotr Potocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*, Ankara: TTK, 2014; Hacer Topaktaş, Natalia Królikowska, (haz.). *Türkiye-Polonya İlişkilerinde "Temas Alanları" Uluslararası Konferansı Bildirileri*, 6-7 Haziran 2014, Varşova, Ankara: TTK, 2017; Jerzy S. Łątka, *Słownik Polaków w Imperium Osmańskim i Republice Turcji,* Kraków: Księgarnia Akademicka, 2015; *Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri*, 27-28 Eylül 2014, İstanbul, Düzenleme Kurulu: Recep Bozlağan, Nail Yılmaz, Hacer Topaktaş Üstüner, İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 2019; Hacer Topaktaş Üstüner, *Lehistan'da Son Osmanlı Elçisi, Numan Bey'in Varşova Elçiliği ve Sefaretnamesi (1777-1778)*, İstanbul: Okur Tarih, 2020.

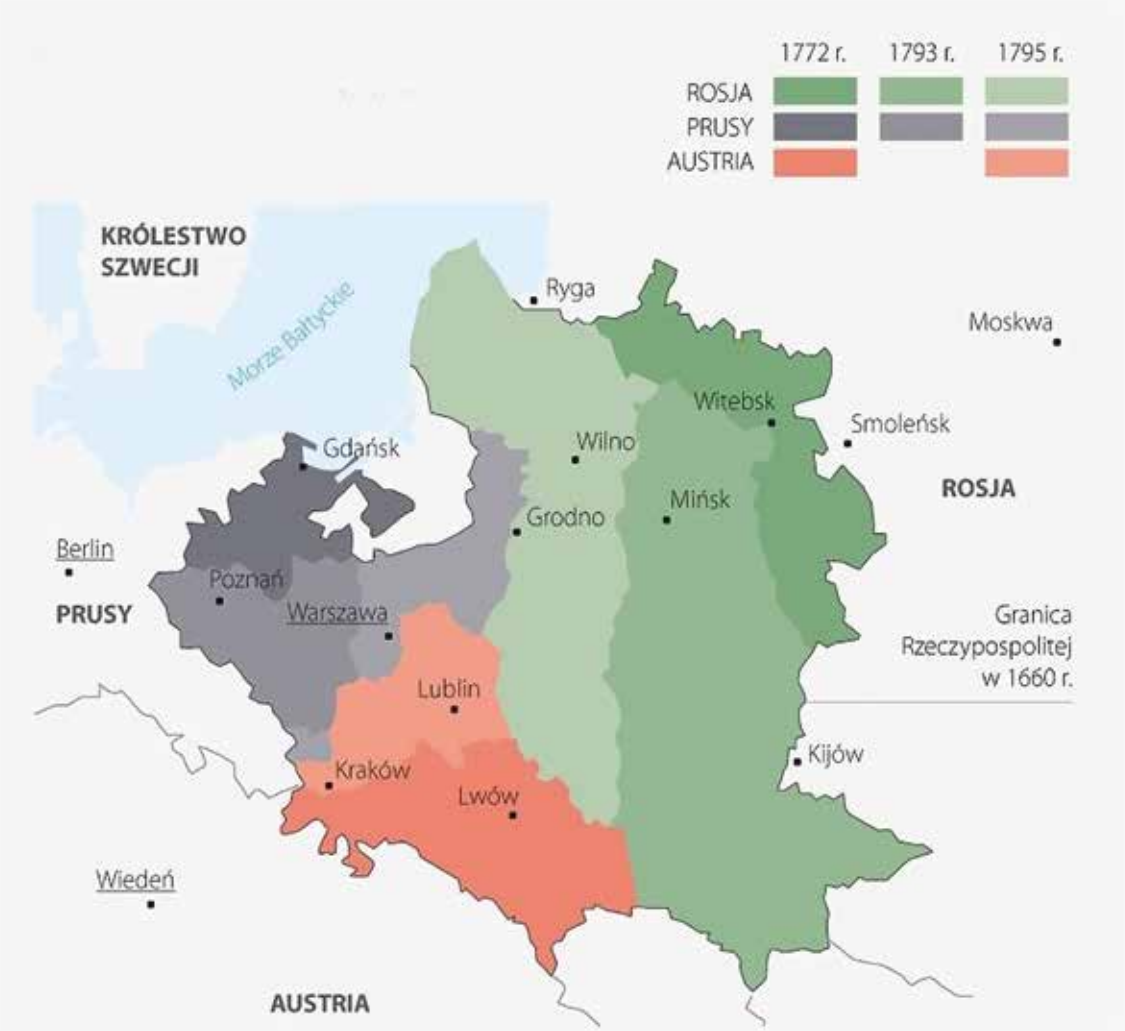

Polonya'nın Taksimini Gösterir Harita
https://dzieje.pl/infografiki/i-rozbior-polski

güçleri ve komşuları, ilk taksimle yetinmeyip uluslararası dengelerin uygun olduğu bir zamanda Polonya'yı yeniden paylaşma fikrindeydiler.

Nitekim 1788-1792 yıllarında Polonya'daki tarihî meclis toplantısı -Dörtyıllık Sejm (Sejm Czteroletni)- ve bu mecliste ilan edilen 3 Mayıs 1791 Anayasası özellikle Rusya'yı ve Çariçe II. Katerina'yı (1762-1796) oldukça kızdırmıştır. 1792'de meydana gelen başarısız Polonya-Rusya Savaşı sonrası, 1793'te Prusya ve Rusya Polonya'nın doğu ve batı bölgelerinin bir kısmını daha işgal edeceklerdir. 1789 Fransız İhtilali'nin Avrupa'da oluşturduğu bulanık havadan faydalanan bu devletler Polonya'ya son bir darbe vurmak için bütün fırsatları değerlendirecektir. İkinci taksim (1793) sonrası Tadeusz Kościuszko önderliğinde işgale başkaldıran Polonyalılar (Lehler) güçlü bir mukavemet gösteremeyecek ve taksimcilere karşı başkaldırı, Polonyalılar açısından menfi bir netice getirecektir.[3] Nihayet, 1795'te üçüncü kez Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından yapılan taksimle Polonya bağımsızlığını yitirmiş ve Polonyalılar için 1918'e kadar sürecek bağımsız Polonya davasına adanmış bir mücadele süreci başlamıştır.[4] Bu taksimlere karşı mukavemet

3 Kościuszko Ayaklanması ve Osmanlı Devleti'yle irtibatı konusunda bkz. Jan Reychman, "Piotr Crutta, emisariusz Kościuszki do Stambułu", *Wschód-Orient*, 1938, C. IX, sy.2, s. 3-12; Marian Kukiel, "Kościuszko and the Third Partition of Poland", *The Cambridge History of Poland from Augustus II to Pilsudski (1697-1935)* içinde, ed. W. F. Redaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s. 154-176; Jan Reychman, "1794 Polonya İsyanı ve Türkiye", *Belleten*, 1967, C. XXXI, sy. 121, s. 85-91.

4 Polonya'nın taksimi hakkında bkz. Bronisław Dembiński, (wyd). *Źródła do dziejów drugiego i trzeciego rozbioru Polski,* C. I-II, Lwów: Nakładem Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, 1902; Robert H. Lord, *The Second Partition of Poland*, London: Harvard University Press, 1915; Robert H. Lord, "The Third Partition of Poland", *The Slavonic Review*, C. III, sy. 9, 1925, s. 481-498; Bekir Sıtkı Baykal, "Lehistan'ın İlk Taksimi ve Osmanlı Devleti'nin Bu İşle Alâkası", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. IV, 1941, s. 145-156; Herbert T. Kaplan, *The First Partition of Poland,* New York, London: Columbia University Press, 1962; Michael G. Müller, *Rozbiory Polski*, *Historia Polski i Europy XVIII wieku*, ter. Monika Wrzosek-Müller, Poznań: PTPN, 2005; Władysław Konopczyński,

gösteren birçok Polonyalı, çeşitli Avrupa şehirlerine dağılarak davaları için Avrupa'da kamuoyu oluşturma çabasına girmiştir. Polonyalıların destek ve kamuoyu aradığı ülkelerden birisi de Osmanlı Devleti'dir. Gerek başkent İstanbul'da gerekse ülkenin belli başlı bölgelerinde birçok Polonyalı mülteci 1795 yılı sonrası Osmanlı topraklarına gelmiştir. Rusya ile bir başka başarısız savaşı (1787-1792) henüz sona erdiren Babıâli, Polonyalı mültecilere Rusya'ya yeni bir savaş açacak düzeyde bir destek veremese de onları Rusya'ya iade etmemiş, maddi manevi desteğini göstermiştir. Diğer taraftan dönemin hiçbir Avrupalı devletinden Polonya'nın taksimine ciddi bir tepki gelmemiştir.

İlerleyen süreçte Avrupa'da yaşanan Napolyon Savaşları, Polonyalılar için yeni bir umut olmuş, Napolyon ordularında savaşmak üzere oluşturulan Polonya lejyonları, Napolyon'un başarılarıyla birlikte bağımsız bir Polonya'nın yeniden yükseleceği umuduna kapılmıştır. 1807'de Rusya ile Fransa arasında yapılan Tilsit Antlaşması ile eski Polonya topraklarının küçük bir kısmında Varşova Dükalığı kurulacak ve Saksonya Kralı I. Frederick August, Dükalığın başına geçecektir.[5] Ancak Fransa İmparatoru Napolyon Bonapart'ın (Napoléon Bonaparte, 1769-1821) 1812'de çıktığı Rusya Seferi'nden başarısızlıkla ayrılması Polonyalıların ümitlerini boşa çıkarmıştır. Nitekim Fransa aleyhine oluşturulan koalisyona (İngiltere, Prusya) karşı Waterloo Savaşı'nda (1815) yenik düşen Napolyon, tahtından çekilerek yenilgiyi kabullenecektir.[6] Ardından toplanan

Pierwszy Rozbiór Polski, Warszawa: Wydawnictwo Arcana, 2010; Marian Henryk Serejski, *Europa a rozbiory Polski*, Warszawa: PWN, 2009.

5 Bkz. Marceli Handelsman, "The Duchy of Warsaw", *The Cambridge History of Poland, from Augustus II to Pilsudski* içinde, ed. F. W. Reddaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s. 236-256.

6 Adam Zamoyski, *Rites of Piece, The Fall of Napoleon and the Congress of Vienna*, London: Harperpress, 2007.

ve Avrupa dengelerine uzun vadeli bir şekil verecek olan Viyana Kongresi (1815) ise Polonya'ya beklediği bağımsızlığı getirmeyecektir. Kurulan Kongre Krallığı, Rusya'nın güdümündeyken tam bağımsız bir devlet olmaktan çok uzaktır.[7] Yine Prusya'nın işgalindeki bölgelerde oluşturulan Büyük Poznań Dükalığı (Wielkie Księstwo Poznańskie) da Prusya'nın hükmü altındaki eski Polonya topraklarının yeni bir idari taksimatı olarak kararlaştırılır. Krakov ise serbest şehir olarak kabul edilirken 1846'da Avusturya'nın güdümünde Büyük Krakov Dukalığı'na (Wielkie Księstwo Krakowskie) dönüştürülecektir.

Kasım Ayaklanması (1830) ve Büyük Göç

1815 Viyana Kongresi ile inşa edilen ve bağımsız bir Polonya devletinin teşkiline mahal vermeyen Kongre Krallığı, Polonyalılar için istedikleri özgürlükleri de getirmedi. Dahası geçen sürede birçok hak ihlalleri ve Polonya milletinin aleyhine Rus baskısı artmaktaydı. Diğer yandan ayaklanma, 1830'da Avrupa'daki devrimci fikirlerin ve bağımsızlık hareketlerinin dalgaları arasında patlak verdi. Fransa'da 1830 Temmuz Devrimi'nin ortaya çıkışı, hareketli zamanların geldiğinin işaretlerindendi. 1815'te kurulan Polonya Krallığı (Kongre Krallığı) anayasası yıllarca ihlal edilmişti. Rusya'nın tazyikiyle 1819'da basın özgürlüğü kaldırıldı, 1821'de toplanma özgürlüğü askıya alındı. Polonya'da toplum nezdinde, Rus yetkililere karşı memnuniyetsizlik ve muhalefet arttı.[8]

7 Bkz. Montgomery Hyde, "The Congress of Vienna", *The Cambridge History of Poland, from Augustus II to Pilsudski* içinde, ed. F. W. Reddaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s. 257-273.

8 Władysław Zajewski, *Powstanie Listopadowe 1830-1831*, Warszawa: Bellona, 2012, s. 12-38.

Kasım Ayaklanması Sırasında Meydana Gelen Iganie Savaşı (1831)
polona.pl

Ulusal bir ayaklanma için hazırlıkları üstlenen Teğmen Piotr Wysocki (1797-1875) liderliğinde bir plan hazırlandı.[9] 29 Kasım 1830 akşamı, ayaklanmanın çekirdek kadrosunun planıyla Varşova'daki Belweder Sarayı'na saldırıda bulunuldu ve başkent ele geçirildi, ancak generallerin çoğu ayaklanmaya karşı çıktı, bazıları Ruslarla müzakereyi ön görüyordu. Bununla birlikte, başkentte ve taşrada vatansever ruh hali daha da güçlendi ve ulusal bir ayaklanmaya dönüştü. Ayaklanmanın önemli isimleri arasında Józef Chłopicki, Adam Jerzy Czartoryski, Ignacy Prądziński, Michał Radziwiłł yer alıyordu. Bu gelişmeler üzerine Rusya beklenen müdahaleyi yaptı ve 6 Şubat 1831'de, Mareşal İvan

9 Bronisław Pawłowski, "November Insurrection", *The Cambridge History of Poland, from Augustus II to Pilsudski* içinde, ed. F. W. Reddaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s.295-300.

Dıbiç liderliğindeki 100.000'den fazla Rus askeri, Polonya topraklarına geçti.[10] Birçok bölgede başarılı savunma yapan Polonyalıların bu başkaldırısı kısa sürede Żmudź, Litvanya, Belarus ve Ukrayna'nın bazı bölgelerine sıçradı. Ancak 26 Mayıs 1831'de Polonya ordusu, ayaklanmada bir dönüm noktası olacak olan Ostrołęka Muharebesi'nde yenilgiye uğradı.[11] Polonya ordusunun motivasyonu azalıyor, morali bozuluyordu, köylülerin önemli bir kısmı savaşa katılmayı reddetti, kolera salgınıyla boğuşan Varşova'daki kaçışlar çoğaldı ve hoşnutsuzluk büyüdü. Temmuz 1831'de, Mareşal İvan Paskieviç'in komutasındaki Rus birlikleri, Prusya kontrolündeki sınıra yakın bir yerden Wisła Nehri'ni geçerek batıdan Varşova'ya yürüdü ve Varşova teslim oldu.[12] Başkentin düşüşünden sonra ayaklanma çöktü.

Büyük Göç Esnasında Fransa'ya Sığınan Bir Polonyalının Fransız Köylüsü Tarafından Karşılanması / polona.pl

10 Zajewski, *Powstanie Listopadowe 1830-1831*, s. 44-89.

11 Pawłowski, "November Insurrection", s. 304-306.

12 Pawłowski, "November Insurrection", s. 308-310.

Ayaklanmanın düşmesinden sonra Rusya'nın cevabı sert oldu. İmparator I. Nikolay (1825-1855) yayınladığı beyannâmede kendi halkından daha fazla Polonyalılara ihtimam gösterdiğini, buna rağmen isyana kalkışıldığını ifade ederken bu kalkışmanın karşılıksız kalmayacağının sinyallerini veriyordu.[13] Nitekim ayaklanmanın bedeli Polonyalılar için ağır oldu. Can kayıplarının dışında, on binlerce Polonyalı asker Rus ordusuna alındı ve Rusya'nın derinliklerine gönderildi. Ayaklanmanın yüzbinlerce katılımcısı hapse ve ağır çalışmaya mahkum edildi. Misillemeden korkan ayaklanmacılar, anavatanlarını (Büyük Göç) toplu halde terk ettiler, burada Rus mahkemeleri tarafından ölü kabul edildiler ve sivil haklarından mahrum bırakıldılar. Polonya Krallığı'nda ele geçirilen Polonya mülkleri Ruslara teslim edildi. Eğitim ve bilime büyük darbe vuruldu. 1832'de Varşova ve Vilnius Üniversiteleri kapatıldı. Manastırlar büyük ölçüde tasfiye edildi, birçok Katolik Kilisesi, Ortodoks Kilisesi'ne teslim edildi. 1856 yılına kadar Polonya Krallığı topraklarında sıkıyönetim uygulandı. Viyana Kongresi'yle Polonya topraklarına tanınan bazı haklar kaybedildi ve 1867 sonrasında topraklar *Vistül Ülkesi* adıyla doğrudan Rusya'ya bağlı bir idari birim haline gelecekti.

Ayaklanmanın mağlubiyetle sonuçlanmasının ardından *Büyük Göç* (Wielka Emigracja) diye tabir edilen ülkeyi kafileler halinde terk ediş süreci başladı.[14] Anavatanlarında hayatlarını sürdüremeyeceklerini gören Polonyalıların bir kısmı kitleler halinde başka ülkelere göç etti. Bu kişiler Polonya'nın siyasî ve kültürel kesimini teşkil eden önemli

13 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), HAT, 1169/46237.

14 Lubomir Gadon, *Emigracja polska w pierwsze lata po upadku powstania listopadowego,* 3 C. Kraków: Spółka Wydawnicza Polska, 1901–1902; Arthur Prudden Coleman, "The Great Emigration", *The Cambridge History of Poland, from Augustus II to Pilsudski* içinde, ed. F. W. Reddaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s.311-323.

bir gruptu. Polonyalılar Fransa, İngiltere, İtalya, Osmanlı hakimiyetindeki Eflak ve Boğdan'dan Osmanlı topraklarına ve Latin Amerika ülkelerine dağıldılar. Büyük Göç'e maruz kalan önemli kişiler arasında, sürgündeki Polonya Millî Hükûmeti'nin lideri Prens Adam Jerzy Czartoryski, siyasetçi Joachim Lelewel, besteci Fryderyk Chopin, millî şair ve yazarlar Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Kamil Norwid ve Zygmunt Krasiński gibi isimler de vardı.[15] Bu göçler 1846, 1848 yıllarındaki ayaklanmalarla devam etti.

Adam Jerzy Czartoryski (1770-1861) / polona.pl

15 Bkz. Sławomir Kalembka, *Wielka Emigracja, polskie wychodźstwo polityczne w latach 1831-1862*, Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971.

Ayaklanma sırasında Osmanlı yetkilileriyle irtibata geçen Paris'te oluşturulan sürgündeki Polonya Millî Hükûmeti temsilcisi Karol Otto Kniaziewicz ve Ludwik Plater, Babıâli'den ayaklanmaya destek talep ettiler.[16] Babıâli'den destek edinmek için birkaç kez başarısızlıkla sonuçlanan temsilci gönderme teşebbüsünün ardından (L. Dembiński ve ardından A. Dunin ve J. Dzierżkowski) İstanbul'a 1831 yılı başlarında Konstanty Wolicki (1793-1861) geldi.[17] Bir diğer temsilci Konstanty Linowski'nin de İstanbul'da bu yönde faaliyetleri oldu. İstanbul'daki ilk günlerinde rahatsızlanan Wolicki yerine Linowski ilk olarak Serasker Hüsrev Paşa ile görüştü.[18] Ardından Wolicki vasıtasıyla Serasker Hüsrev Mehmed Paşa'ya Wolicki'nin faaliyetlerine destek beklendiği ifade edildi.[19] Fransa elçisinin desteği hariç tutulursa, İstanbul'daki yabancı elçilerin duruma müdahalesine karşın Wolicki ile gizlice görüşme yapan Babıâli yetkilileri, Wolicki'nin destek temennilerini Sultan'a iletmişti. İngiltere ve Fransa'nın da yakında Polonya'ya destek kuvvetleri göndereceğini belirten Polonya Millî Hükûmeti temsilcisi, Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin de harekete geçerek Polonyalılara destek olmasını niyaz etmişti.[20] 20 Mayıs 1831'de Sultan II. Mahmud (1808-1839) ile görüşen Wolicki başkanlığındaki heyetin faaliyetleri İstanbul diplomasisinde hareketliliğe yol açtı.[21] Bir süre cevap

16 Cumhurbaşkanlığı Millli Saraylar İdaresi Başkanlığı, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, (TSMA), E-783/3; E-783/5.

17 Adam Lewak, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, Warszawa: Nakł. Instytutu Wschodniego, 1935; s. 12-15; Kazimierz Dopierała, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku*, Lublin: Wydawnictwo Polonia, 1988, s. 16-17.

18 Lewak, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, s. 16.

19 Wolicki'nin elçilik günlüğü için bkz. "Konstanty Wolicki, "Poselstwa do Francji i Stambułu z polecenia Rządu i w sprawie Narodu Polskiego odbyte", (yay. Emil Kipa) *Wiedza i Zycie*, nr. 11, 1930, s. 659-670.

20 TSMA, E-5138/1.

21 Dopierała, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku*, s. 17-25. Kazimierz Dopierała, "Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde

alamayan Wolicki, o sıralarda henüz bağımsızlığını kazanan Yunanistan'ı ve ona son derece destek olan Rusya'yı işaret ederek, Yunanistan'ın bağımsızlığı için çaba gösteren Rusya'nın bunu, Polonya için de yapması gerektiğini Babıâli'nin Rusya'ya bildirmesini ve buna dair kamuoyu oluşturulması yönünde gayret sarf etmesini talep etmişti.[22] Ayaklanmanın Mayıs 1831 itibariyle Rusya lehine gelişme seyretmesi, Babıâli yetkililerinin tereddütlerine sebep olmuştur. İstanbul'daki Rusya elçiliği de ayaklanmanın başarılı olamayacağına dair yürüttükleri siyasetle Babıâli'nin potansiyel desteğinin önüne geçmek istemiştir. Nitekim Haziran 1831'de İstanbul'daki Rusya elçiliği tercümanı, Rus askerinin Wisła Nehri'ni geçtiğini ve Varşova'da hakimiyeti sağladığını bildirmiştir.[23] Wolicki ile yapılan daha sonraki görüşmede düzenli ve sayıca yüksek olan Rus ordusu karşısında Polonya ordusunun büyük bir zafer kazanmaktan öte olduğunun anlaşılması üzerine ve Rusya elçisinin tepkisini çekmemek için Wolicki'nin İstanbul'da daha fazla kalmamasının yerinde olacağı belirtilmiştir.[24] Wolicki de Babıâli'den iyi temenniler ve niyetler dışında bir kazanç sağlamayacağını görmüştür.[25] İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde defalarca hem Sultan II. Mahmud'a hem Babıâli yetkililerine mektup yazan ve Rusya'nın ortak düşman olduğunu vurgulayan Polonyalı temsilcilerin çabaları, Rusya ile savaşı henüz sonlandıran (1828-1829) Osmanlı Devleti'ni razı etmeye yetmemiştir.[26] Babıâli Rusya ile bir savaşı henüz

Polonyalılar", *Uzak Komşu Yakın Anılar, Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600 Yılı*, İstanbul: Sakıp Sabancı Müzesi Yayınları, 2014, s. 28. 26-36.

22 TSMA, E-783/7.

23 BOA, HAT, 1162/45990.

24 TSMA, E-5138/2.

25 Wolicki, "Poselstwa do Francji i Stambułu z polecenia Rządu i w sprawie Narodu Polskiego odbyte", s. 667-669.

26 TSMA, E-783/2; E-783/7. Bu evraklarla ilgili ayrıca bkz. Nigar Anafarta (haz.), *Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) Arasındaki Münasebetlerle İlgili*

sonlandırmış iken ve uluslararası kamuoyundan fiilî bir hamle gelmeden kendisi de harekete geçmemeyi ülke çıkarları açısından daha sağlıklı bulmuş olmalıdır. Bu süreçten sonra Babıâli açısından önemli bir konu da "Polonyalı (Leh) mülteciler" meselesi olacaktır. Zira Büyük Göç'ten Osmanlı toprakları da nasibini alacaktır.

Polonezköy Nâm-ı Diğer Adampol'ün Kuruluşu (1842)

Kasım Ayaklanması'nın bastırılmasının bir diğer sonucu da ayaklanma sonrası Polonya bağımsızlık mücadelesinin önde gelen isimlerinden müteşekkil Hotel Lambert Hareketi'nin ortaya çıkmasıdır.[27] Polonya'nın taçsız kralı olarak adlandırılacak Adam Jerzy Czartoryski[28] liderliğinde bir araya gelen önemli bir liberal-aristokrat kesim, Paris'te Czartoryski'nin satın aldığı Hotel Lambert'ten adını alan bir örgütlenmeye gitmiştir.[29] Çeşitli diplomatik

Tarihi Belgeler, İstanbul: y.y., 1979, s. 96-104.

27 Bkz. Marceli Handelsman, *Adam Czartoryski*, 3 C. Warszawa: Nakł. Tow. Naukowego Warszawskiego, 1948-1950; Marian Kamil Dziewanowski, "1848 and Hotel Lambert". *Slavonic and East European Review*, C. 26/67, 1948, s. 361-373; Barbara Konarska, *W kregu Hotelu Lambert. Władysław Zamoyski w latach 1832-1847,* Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Ossolineum, 1971; Aleksandar Zlatanov, "Otel Lamber" i Konversiyata na Politiçeskaya Agent Mihail Çaykovski", *İstoriçeski Pregled,* C. LXXVI/4, 2020, s. 5-33; Aleksandar Zlatanov, "Balkanskaya politika na „Otel Lamber" i ustanovyavaneto na Iztocnata agenciya v Carigrad (1831–1842)", *Istoriya,* C. 3, 2020, s. 250–269.

28 Hakkında bkz. Jerzy Skowronek, *Adam Jerzy Czartoryski (1770-1861),* Warszawa: Wiedza Powszechna, 1994; Adam Jerzy Czartoryski, *Mémoires du Prince Adam Czartoryski et Correspondance avec l'Empereur Alexandre Ier*, yay. haz. Czarles de Mazade, 2 C., Paris: Librairie Plon, 1887; Adam Czartoryski, *Rozważania o dyplomacji,* Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2011; Adam Jerzy Czartoryski, *Pamiętniki i memoriały polityczne,* Warszawa: PAX, 1986; Adam Jerzy Czartoryski, *Dziennik ks. Adama Jerzego Czartoryskiego 1813-1817,* Warszawa: DIG, 2016.

29 Prens Adam Jerzy Czartoryski Polonya'nın bağımsızlığını yeniden kazanmak için birçok faaliyette bulunmuş önemli bir isimdir. Prens Czartoryski başlangıçta Rus yanlısı bir politika yürüttü, 1815 Viyana Kongresi'ne Rusya adına katıldı ve aynı zamanda Rus siyasetinde de aktifti. Ancak daha sonraki yıllarda

temsilcilikler/şubeler açan oluşum, uzun yıllar Polonya davasını uluslararası politik platformlarda dillendirmiş ve destek bulma çabalarını sürdürmüştür.[30] Bu çerçevede 1830 Kasım Ayaklanması sonrasında Osmanlı topraklarına Polonyalıların göçünün hikâyesi başlayacak ve Polonya'nın bağımsızlığını kazandığı (1918) tarihe kadar muhacirlerin serencâmı sürecektir.[31] Savaşlar ve ihtilaller dolayısıyla Osmanlı topraklarına gelen Polonyalı mültecilerin serüveninde Polonezköy yalnızca bir kesit oluşturur.[32]

Rus karşıtı faaliyetlere girişti. 1831'de Polonya Millî Hükümet'inin başkanı, ardından senato başkanı oldu. Buna ek olarak, Czartoryski, aynı zamanda bir yazar, sanat ve kültür koruyucusuydu. 1830'da Kasım Ayaklanması'na katıldı ve ayaklanmanın düşüşünden sonra Rusya tarafından ölüm cezasına çarptırıldığı için anavatanını terk etmek zorunda kaldı. İngiltere'ye, ardından Fransa'ya göç etti ve 1832'de Ludwik Plater ve Karol Kniaziewicz de dâhil olmak üzere diğer Polonyalılarla birlikte Edebiyat Derneği'ni kurdu. Bununla birlikte, bu edebiyat topluluğunun asıl amacı siyasî faaliyet göstermekti. Öncelikle Rusya'ya karşı isyanları planlayıp organize etmek ve Polonya ve halkının hakları için mücadele etmek amaçlanıyordu. Hotel Lambert Arşivi'ne ait kayıtların birçoğu günümüzde Biblioteka Książąt Czartorykich (Krakov), Biblioteka Kórnicka (Kórnik) ve Bibloteka Polska w Paryżu'da (Paris) yer almaktadır.

30 Hotel Lambert oluşumunu meydana getirecek ekip, ilk toplantısını 3 Mayıs 1832'de yaptı ve toplantıya 300 üye katıldı. Rusya karşıtı propaganda yapmak ve Batı'yı Polonyalıları desteklemeye teşvik etmek için Hotel Lambert Hareketi, metinlerini çeşitli Paris gazetelerinde yayınladı. Prens Czartoryski 1843'te Hotel Lambert'in mülkünü satın aldı. Burası Polonya'nın bağımsızlığını yeniden kazanması için çeşitli Avrupa şehirlerindeki misyonlar ve Batı Avrupa ülkelerinin yardımıyla işgalcilere karşı savaşmayı amaçlayan liberal-monarşist bir grubun idari merkezi haline gelmişti. Hotel Lambert'in önemli bir unsuru da "Portfolio" ve "Kronika Emigracji Polskiej" adlı süreli yayınlarla yürütülen propaganda faaliyetleriydi. Hareket'in Paris ve Londra'dan sonra en önemli faaliyet merkezi İstanbul'du. 1841'de kurulacak Şark Ajansı (Agencja Wschodna) bu fonksiyonu yerine getirdi. Hotel Lambert'in faaliyetleri Belgrad, Dobruca, Bükreş, Tulça, Kalas ve Yaş'ta da geniş çapta yürütülmüştür. Slavları uzlaştırmak ve Rusya'ya karşı isyan ettirmek için defalarca adımlar atıldı. Hotel Lambert'in Rusya'nın tahakkümü altındaki Kafkas halklarını kazanmak için girişimlerin yapıldığı Kafkasya bölgesinde de ajanları vardı. 1863 Ocak Ayaklanması'nın düşmesinden sonra Hotel Lambert, İstanbul'daki faaliyetlerine son verdi.

31 Bu konudaki en kapsamlı çalışmalar olarak bkz. Adam Lewak, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, Warszawa: Nakł. Instytutu Wschodniego, 1935; Kazimierz Dopierała, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku*, Lublin: Wydawnictwo Polonia, 1988.

32 Polonyalı mülteciler Reşid Paşa'nın Tırhala'daki çiftliğine, Çiftlik-i Hakani'ye,

Hotel Lambert / wikimedia.org

Osmanlı Devleti'nin çeşitli şehirlerinde Polonyalı mültecilerin varlığı söz konusu olmuştur.[33] Hatta bu Polonyalıların bir kısmı, Türk tarihinde yer edinen ailelerden olacaktır.[34]

Kasım Ayaklanması'nın düşmesinin ardından Londra'da Adam Jerzy Czartoryski ile Namık Paşa arasında yapılan görüşmelerle iki taraf arasında ciddi bir münasebet başladı. Aslında bu süreçte Osmanlı Devleti için büyük sorun haline gelen Mehmed Ali Paşa ve Mısır meselesinde bazı Polonyalıların Osmanlı ordusunda bazılarının ise Mehmed Ali Paşa'nın ordusunda yer alması çelişkili bir durumdur. Ancak Prens Czartoryski Osmanlı Devleti, Mısır ve İran ortaklığında Rusya'ya karşı bir harekât fikrine sahipti. Bazı Polonyalı subayların Osmanlı ordusunda görevlendirilmesi fikrini öne sürdü. 1833'te Londra'da Czartoryski ile görüşmek üzere görevlendirilen Namık Paşa ise Osmanlı topraklarında bir Polonya askerî kolonisinin kurulması fikrini

---

Ankara, Konya, Kütahya, Eskişehir gibi şehirlere de yerleştirildiler. BOA, HR.TO., 425/14. İ.MVL., 373/16364. İ.HR., 145/7656.

33 Osmanlı Devleti'ne sığınan Polonyalı mültecilerle ilgili bkz. Ahmed Refik, "Mülteciler Meselesine Dair Fuad Efendi'nin Çar I. Nikola ile Mülakatı", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmûası,* C. XV, sy. 12, (89), 1925, s. 361-386; Ahmed Refik, "Mülteciler Meselesine Dair Fuad Efendi'nin Çar I. Nikola ile Mülakatı", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmûası,* C. XVI, sy. 13, (90), 1926, s. 1-41; Bayram Nazır, *Macar ve Polonyalı Mülteciler, Osmanlı'ya Sığınanlar*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2007; Musa Gümüş, *Osmanlı Modernleşmesinde Yabancılar: Leh ve Macar Mültecileri,* İstanbul: Libra, 2019.

34 Bunlardan Mustafa Celaleddin Paşa (Konstanty Borzęcki) Osmanlı ordusuna hizmetleri yanında oğlu Hasan Enver Paşa, kızı Celile Hanım'dan torunu Nazım Hikmet ve Münevver Hanım'dan torunu Oktay Rıfat ile tanınır. Mustafa Celaleddin Paşa'nın kaleme aldığı *Eski ve Modern Türkler* (Les Turcs Anciens et Modernes) eserinin Cumhuriyet dönemi Türkçülük ideolojisinin önemli kaynaklarından olduğu kabul edilir. Türkçe çevirisi için bkz. Mustafa Celalettin Paşa, *Eski ve Modern Türkler*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014. Mustafa Celaleddin Paşa'nın oğlu Hasan Enver Paşa ile alakalı bkz. Hasan Enver Paşa, *Türklerin Menşeine Dair*, haz. Hayrettin İhsan Erkoç, İstanbul: Ötüken, 2021. Torunu Nazım Hikmet'i farklı bir bakışla anlatan bir çalışma olarak bkz. Haluk Oral, *Nazım Hikmet'in Yolculuğu*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

ortaya attı.[35] Ancak bu fikrin gerçekleştirilmesi pek de kolay ve hızlı olamadı. Mehmed Ali Paşa meselesi dolayısıyla oluşan Osmanlı-Rus yakınlaşması ve Hünkâr İskelesi Antlaşması Polonyalıların ümidini kırmıştı. En nihayetinde bir görüş birliğine varılarak Polonya asıllı İngiliz vatandaşı General Wojciech Chrzanowski'nin içerisinde bulunduğu bir grup Polonyalı asker, Osmanlı ordusunda birtakım yeniliklere katkıda bulunmak üzere gönderildi.[36] Chrzanowski 1840'a kadar Osmanlı ordusunda danışman olarak görev yapacaktı.[37] Prens Czartoryski'nin Balkanlar'da Slavlar arasında bir birlik kurulması ve Kafkaslar'da ise Rusya'ya karşı kurulacak oluşumla Rusya'nın bu bölgelerdeki gücünün kırılması yönünde politikaları açısından Osmanlı toprakları hayatî öneme sahipti.[38]

1840-1841 yılları bölgede olayların yönünün değişmesinde önemli bir tarihti. İmzalanan Londra Sözleşmesi,

Polonyalı mülteci ailelerden Bieliński ailesi de keza uzun müddet Osmanlı devlet kadrolarında görev almıştır. Seweryn Bieliński, İslam'ı kabulüyle Nihad Paşa adını alırken, Osmanlı ordusunda önemli görevler icra etmiştir. Oğlu Alfred Bieliński nâm-ı diğer Ahmed Rüstem Bey Osmanlı son döneminde mühim diplomatik görevler yürütmüştür. 1915 Ermeni iddialarına karşı söylemleri dolayısıyla ABD'de istenmeyen adam ilan edilmiştir. Kendisi millî mücadelenin önemli simalarından olarak Sivas Kongresi'ne de katılmıştır. Hakkında bkz. Şenol Kantarcı, *Ahmed Rüstem Bey (Alfred Bielinski-Alfred Rüstem),* İstanbul: Doğan Kitap, 2009.

35 Sławomir Kalembka, "Polskie Zabiegi Dyplomatyczne między Powstaniem Listopadowym a Styczniowym (Koniec 1831-1860 r.)", *Historia Dyplomacji Polskiej*, C. 3, ed. Ludwik Bazylow vd., Warszawa: PWN, 1982, s. 273-274; Andrew A. Urbanik, Joseph O. Baylen, "Polish Exiles and Turkish Empire 1830-1876", *The Polish Review,* C. 26/3, 1981, s. 43.

36 Lewak, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, s. 37-42.

37 Dopierała, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku*, s. 48-60; Dopierała, "Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Polonyalılar", s. 28-29; Frank Edgar Bailey, *British Policy and the Turkish Reform Movement, A Study in Anglo-Turkish Relations 1826-1853,* London: Howard Fertig, 1970, s. 147.

38 Jerzy Skowronek, *Polityka Bałkańska Hotelu Lambert (1833–1856)* Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1976; Grzegorz Piwnicki, *Polacy wojskowi i zesłańcy w carskiej armii na Kaukazie w XIX i na Początku XX wieku*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszawek, 2001.

Osmanlı-Rus Antlaşması'nı (Hünkâr İskelesi Antlaşması) yürürlükten kaldırırken Polonyalılar için rahat bir ortamın doğmasını da sağladı. Diğer taraftan yeni Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) politikaları ve Tanzimat Fermanı'nın ilanı da Polonyalılar açısından ideal bir atmosfer oluşturdu. Böylece Osmanlı topraklarına Polonyalıların gelişinin yolu açıldı.

Bu faaliyetler çerçevesinde, Osmanlı başkentinde Hotel Lambert ekibi ve Adam Jerzy Czartoryski'nin görevlendirdiği Michał Czaykowski (Czajkowski-Sadık Paşa, 1804-1886) 25 Ağustos 1841'de İstanbul'a geldi ve ardından 1841'de İstanbul'da Şark Ajansı'nı (Agencja Główna Misji Wschodniej) kurdu.[39] Czaykowski görünüşte Michael Czayka adında bir Fransız asilzadesi olarak Paris Tarih Enstitüsü'nün bir muhabiri sıfatıyla tarihî ve etnografik araştırmalar yapmak üzere İstanbul'a gönderilmişti.[40] Ajans bütün Osmanlı topraklarında, Kafkasya ve Balkanlar'da Rusya'nın faaliyetlerine karşı faaliyet yürütme ve Polonya bağımsızlık davasının güdülmesi misyonunu üstlenmişti. Ajansın sonraki süreçte Belgrad, Bükreş, Tırnova ve Yaş'ta şubeleri oluşturuldu.[41] Paris ve Londra'da ve Sadrazam Mustafa Reşid Paşa (1800-1858) gibi Osmanlı devlet adamlarıyla yapılan görüşmeler sonunda Rusya'ya karşı Polonyalıların İstanbul'da örgütlenmesi fikri pekişti.[42] Şark Ajansı Polonya'dan gelen göçmenlerin gayriresmî temsilcisi olduğu kadar Polonya'nın yeniden bağımsızlığını kazanması yönünde yürütülecek faaliyetlerin merkezi olarak da işlev

39 Jan Reychman, "Polacy w Turcji", *Problemy Polonii Zagranicznej*, C. VI/VII, Warszawa: Polska Akademia Nauk, 1971, s. 101-102; Jerzy S. Łątka, *150 Lat Adampola,* Kraków: Społeczny Instytut Historii i Kultury Turcji, 1994, s. 18.

40 Jerzy S. Łątka, *Adampol, Polska Wieś nad Bosforem*, Kraków: Klub Przyjaciół Turcji, 1992, s. 18-22; Jerzy S. Łątka, *Polonezköy Adampol, Cennetten Bir Köşe,* İstanbul: Türkiye Dostları Derneği, 1992, s. 29-32.

41 Dziewanowski, "1848 and the Hotel Lambert", s. 365.

42 Dopierała, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku*, s. 64-79.

Michał Czaykowski / Mehmed Sadık Paşa (1804-1886) / polona.pl

Władysław Zamoyski (1803-1868) polona.pl

görecek ve Balkanlar'daki Slav kökenli Osmanlı vatandaşlarının yardımıyla Rusya'nın Panslavizm hareketlerine engel olmaya çalışacaktı.[43] İstanbul'a yeni gelenlerle birlikte bir süredir İstanbul'da bulunan diğer Polonyalılar Ajansa destek vermekteydi. Daha sonraki süreçte Władysław Zamoyski (1803-1868) ise İstanbul'daki Polonyalıların örgütlenmesinin bir diğer önemli ismi oldu.[44] Adam Jerzy Czartoryski ve ekibi Polonya'nın hürriyetinin yeniden kazanılması için birlik beraberliği ve direnişi öngörüyordu. Bu ortamda İstanbul'da bir Polonya köyü hayat bulacaktı.

43 Skowronek, *Polityka Bałkańska Hotelu Lambert (1833–1856)*; Abdullah Temizkan, "Lehistanlıların İstanbul'da Lobi Faaliyetleri ve Kafkasya'ya Lejyon Gönderme Girişimleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, C. 28, 2007, s. 363-393.

44 Konarska, *W kregu Hotelu Lambert. Władysław Zamoyski w latach 1832-1847;* Józef Andrzej Teslar, "Unpublished Letters of Adam Czartoryski and Władysław Zamoyski to Lord Dudley C. Stuart and Earl of Harrowby, 1832-1861", *Slavonic and East European Review,* C. 29/72, 1950, s. 153-176.

Mustafa Reşid Paşa (1800-1858)
İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi,
90628/57.

1841 yılında İstanbul'da Şark Ajansı'nın kurulmasını müteakip, Ajansın temsilciliğini yürüten Czaykowski (Sadık Paşa) tarafından[45] Lazarist rahiplere ait çiftlik, St. Benoit Fransız Mektebi Müdürü Peder Louis Florent Leleu ile yapılan antlaşmayla sonsuza dek kiralanırken, burası Polonyalı sığınmacılar ile bir kısım lejyonların örgütleneceği bir yer olarak planlandı.[46] Bu konuda Paris'teki Lazaristlerin başı Peder Jean-Baptiste Etinne ile Prens Czartoryski'nin görüşmeleri sonuç vermişti. Köye Polonya bağımsızlık mücadelesinin lideri ve Polonezköy'ün bânîsi Adam Jerzy Czartoryski'ye atfen Adampol (Adamköy) denildi. Kuruluşundan itibaren "Ademköyi/Adamköyi" tabiri XIX. yüzyıl süresince Osmanlı kayıtlarında geçmektedir ve Polonezköy için kullanılan bir adlandırma olmuştur.[47] Köyün Lazaristlerden alınarak kurulması için yapılan antlaşma 3 Mart 1842'de imzalanmıştır.[48] İlk zamanlar köyün

45 BOA, MVL., 1043/34.

46 B. Cz., rkps, 6726/IV, s. 3-7; 6727/IV, s. 3-6. Kazimierz Dopierała, "Dzieje Duszpasterstwa w Adampolu – Polonezköy (1842-1997)", *Studia Polonijne*, C. 6, 1983, s. 246; Łątka, Adampol, *Polska Wieś nad Bosforem*, s. 20-24; Jerzy S. Łątka, *Adampol (Polonezköy). Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010),* Szymbark: Centrum Edukacji i Promocji Regionu, 2010, s. 26-30.

47 BOA, A.}DVN.183/27. MVL., 1043/34.

48 B. Cz., rpks, 6726/IV, s. 3-7. Biblioteka Kórnicka PAN, rkps, 2469; Paweł Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, Poznań: Nakł. Autora i Adama Dochody, 1929, s. 7; Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 38.

toprakları Polonya Kolonisi (Kolonia Polska) ve çiftlik olarak adlandırılmakta, "Adampol Polonya Çiftlik İdaresi" (Administracya Kolonii Polskiej Adampola / Adampol Polonya Kolonisi İdaresi) nâmıyla tanımlanmaktadır. Aynı yıl 5000 dönümlük araziye Rusya ile savaşlarda esir edilen 12 Polonyalının satın alınarak yerleşmesiyle Polonezköy'ün çekirdeği oluşturuldu. Prens Czartoryski'nin planına göre yerleşim, Rus ordusundan kaçan Polonyalıların yaşayacağı ya da Osmanlı pazarlarından esaretten satın alınan Polonyalıların bir siyasî faaliyet merkezi olacaktı. Zira Kafkasya'da Rus ordusunda bulunan bir kısım Polonyalı, esaret altında bu pazarlarda satılıyordu. Yerleşim, bir yerde çeşitli koşullarda Osmanlı topraklarına giren Polonyalılar için bir sığınak olacaktı. 30 Haziran 1842 tarihli yönetmeliğe göre köyün konseyi karar verici mekanizma olacak, köye Polonyalılar, en azından Katolik Slavlar kabul edilecek, köye girmek isteyenler tanıdıklarından şahitlik yani tavsiye mektubu getirecekti.[49] 8 Eylül 1843 ve 28 Temmuz 1847 tarihlerindeki anlaşmalarla yerleşimin durumu netleştirildi.[50] Polonezköy, bu tarihten itibaren gittikçe büyüyerek İstanbul'un gözde mekânlarından biri haline dönüşmeye başlayacaktır.

49 Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s. 22; Hacer Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", *Belleten,* C. LXXXIX/284, 2015, s. 297; Hacer Topaktaş Üstüner, "Osmanlı İstanbul'unda Bir Leh Köyü: Polonezköy (Adampol)", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, İstanbul: Beykoz Kitaplığı, 2020, s. 165-190.

50 B. Cz., rpks, 6726/IV, s. 271-274.

Sultan Abdülmecid (1823-1861)
wikimedia.org

II. BÖLÜM

GÖÇ, HASRET, HÜRRİYET
OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİNDE
POLONEZKÖY

Dziękujmy Bogu, że nam dał kawał ziemi,
Na którym możemy modlić się za Polskę
i gadać o Polsce po polsku – módlmy się, róbmy dobrze
*A Bóg nam wróci Ojczyznę i nas do Niej powróci.**

Tanrı'ya şükredelim, bize bir toprak parçası verdiği için
Ki onun üzerinde Polonya için dua edip
Polonya hakkında Lehçe konuşabildiğimiz için - dua
edelim, iyi şeyler yapalım
Ve Tanrı vatanımızı bize geri verecek ve bizi ona geri
döndürecek.

Michał Czaykowski, 19 Mart 1842, Polonezköy

** Jolanta Adamska (haz.), Dom Pamięci Zofii Ryży, Warszawa: Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, 2004, s.8.*

PIECZĘCIAMINI STRACYI KOLONII POLSKIEJ
CADAMPOLAO

Köyde İlk Yıllar ve Yapılan İdari Düzenlemeler

İlk zamanlar Lehçe "koloni" (Kolonia Polska), Türkçe "çiftlik" olarak adlandırılan Polonezköy'ün adı, kısa süreliğine de olsa Aziz Vincent Sığınağı (St. Vincent d'Asie) olarak kayda geçmiş, ancak 30 Haziran 1842 tarihindeki sözleşme metni itibariyle kurucusunun adına atfen Adampol denilmiştir. Yerleşimin kısa süreli görev yapan ilk idarecileri Wincenty Rawski ve Emanuel Drohojowski (1842) oldu.[1] Köyde Czartoryski ailesi adına bir temsilci ve bir din adamı bulunmaktaydı. Bunlardan Peder Michał Sadowski (1842-1845) köyde din adamı ve idareci olarak görev yaptı.[2] İlk yerleşimcilerden bazıları, Kaliszli Józef Kowalski, Ignacy Kowaliński, Zamośćlu Kazimierz Próbola, Ukraynalı Stefan Kalinowski, Iwan Lewczenko, Franciszek Serafinowicz, Wojciech Bielak, Antoni Wieruski, Klemens Urzędowski, eşi ve çocuğu ile Antoni Müller, Ignacy Kępka ve karısı Elżbieta idi.[3]

İlk yıllarında Czartoryski ve Czaykowski'nin bir askerî koloni olarak planladığı köy, Polonya'nın bağımsızlık hareketleri için hazır bulundurulan bir yapı olarak tasarlandı.[4] Köye Polonyalı askerler, Rus ordusundan kaçanlar ve esir pazarlarından satın alınan Polonyalılar getirildi. Köyün kurulması Polonyalıların Doğu'daki faaliyetleri için bir zemin oluşturmuş, ancak bu durum Rusya'nın hoşuna gitmemişti.

---

1 B. Cz., rpks, 6726/IV, s. 11-14, 47-50. 1848'de yerleşime Peder Payes, sonrasında Jourgerey, kısa süreliğine Leleu, ardından Demarque, köyde din adamı olarak hizmet etti. Sonrasında Karaula ve Marian Szumicz beraber yürüttü. Balticz i Filip Paszalicz, Marko, Mikulski sonraki görevliler oldu. Dopierała, "Dzieje Duszpasterstwa w Adampolu – Polonezköy (1842-1997)", s. 258-260.

2 B. Cz., rkps, 6726/IV, s.29-32, 289-300.

3 *Za górami... za morzami... Z dziejów Adampola - olskiej wioski nad Bosforem Przemyśl informator wystawy*, haz. Nalan Sarkady, Przemysl: Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 2007, s. 18-19; Adamska (haz.), *Dom Pamięci Zofii Ryży*, s. 8, 12-15.

4 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 123.

Meydana gelen uluslararası gelişmeler, ilerleyen süreçte buradaki askerlerin teyakkuza geçirilmesinin önüne geçti. Köyün Fransa'nın korumasında olması ve buradaki sakinlere Şark Ajansı'nın üyeleri gibi Fransa vatandaşlığı sağlanması Rusya'ya iade edilmelerini engelledi. Başlangıçta geçici bir yerleşim olarak düşünülen köy, zamanla kalıcı bir mekân haline gelmişti. Bu sebeple köyde yaşayanlar zamanla buraya tamamen yerleşerek hayatlarını idame ettirmişlerdir. Köyün ilk sakinleri zorlu şartlarda yaşamak zorunda kaldı. İlk olarak Lazarist çiftliğinde deneme amaçlı olarak çalıştırılmakta, sonrasında köye kabul edilmekteydiler. Arazinin zorlu yapısıyla baş edebilen Polonyalı yerleşimciler bu ıssız araziyi köye çevirmeyi başaracaktı. Köy halkı bütün gün Lazarist çiftliğinde çalıştıktan sonra yerleşimde ilk evleri inşa ettiler.

Polonezköy, ilk zamanlar Peder Sadowski'nin anlattığı üzere dağlardan, vadilerden oluşan uçsuz bucaksız bir çöldü. İklimi Polonyalılar için çok sıcaktı. Geneli yabanî çalılıklarla kaplı az sayıda orman vardı, çayırlık arazi yoktu ve arazinin çoğu ekilemiyordu.[5] Diğer yandan, buradaki Polonyalıların siyasî faaliyetlerini örtmesi için köyün tarım ve hayvancılıkla uğraşması gerekiyordu. Bu, aynı zamanda köydeki sakinlerin günlük ihtiyaçlarını karşılaması için de lüzumluydu. Yerleşimciler ve Lazaristlerin kabul edilemez isteklerinden kaynaklanan sayısız çatışmalar nedeniyle Polonyalılar kendi yapılarını inşa etmek istediler. Kendi evlerini, kulübelerini kurup Lazaristlerden bağımsız hale geldiler. Prens Czartoryski'nin sağladığı bütçe sınırlıydı. Uzun vadeli yatırım yapmak da planlanan bir husus değildi, zira yerleşim sadece geçici bir süre için kullanılacak gibi düşünülmekteydi. Buna rağmen, yerleşimcileri esaretten kurtarmak ve yerleşimcilere yiyecek, ev veya çiftlik aletleri

5 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 25-27.

edinmeleri için çok ciddi meblağda maddi destek gönderdi. Ancak bu meblağlar tüm masrafları karşılamaya yetmediği için tüm Avrupa'daki aristokratlardan yerleşimin finanse edilmesi için talepte bulunuldu. Hatta 1842'de Paris'te *Saint Vincent d'Asie Colonie Catholique á six lieues de Constantinople* (Saint Vincent Asya Katolik Kolonisi, Konstantinopolis'te Altı Yerde) adında yerleşim için fon isteyen bir broşür basıldı.[6] Ayrıca Galiçya'da ve Prusya idaresindeki Polonya topraklarında malî destek arandı. Ancak bunlar çok küçük meblağlardı. Czaykowski'nin eşi Ludwika Śniadecka, Avrupa'daki sayısız bağlantıları ve kurduğu Çelik Dere Vakfı aracılığıyla da fon sağladı.[7] Yerleşim için ayrıca Avrupa'daki bazı yardım kuruluşlarının fonları ve köyü ziyaret eden ünlü, nüfuzlu kişilerin sayısız bağışları da elde edildi.

Ludwika Śniadecka (1802-1866)
polona.pl

Köyün ilk evleri başlangıçta kilden inşa edildi, sonrasında taştan yapılmaya başlandı. Evler, meyve bahçeleri ve ahşap çitlerle çevrili Polonya evlerine benziyordu. Haliyle yerleşimciler bildikleri gördükleri tarzda evler inşa ettiler. Verimliliği artırmak için arazi yerleşimciler arasında çiftliklere ayrıldı. Köy sakinleri toprağı işlemeye başladıkları ilk 10 sene Lazaristlere kira vermiyordu. Her çiftliğin, mahsulün dağıtımından da sorumlu olacak bir yöneticisi vardı. Öte yandan, sığır yetiştiriciliğinden elde edilen kâr,

6 B. Cz., rkps, 6726/IV, s. 99-108; 6727/IV, s. 171-194.

7 Ludwika Śniadecka ile ilgili bkz. Maria Czapska, *Ludwika Śniadecka,* Warszawa: Czytelnika, 1958.

Lazaristler ve yerleşimciler arasında paylaşıldı. 1842 yılı sonunda, köyde 5 çiftlik ile 12 kişi vardı. 1845'te köye gelen 26 kişi Kasım Ayaklanması'na katılanlardan oluşuyordu.[8] Bu dönemde, alan zaten büyük ölçüde geliştirildi, arazi temizlendi ve birkaç ev inşa edildi. Yerleşim giderek bir Polonya köyüne benziyordu. Yerleşimciler büyük ölçüde hayvancılıkla uğraşmakta, çok sayıda sığır yetiştirmekteydi. Elde edilen peynir ve tereyağı ile sebzelerin bir kısmı İstanbul'da satılmaktaydı. Köyde hayat yavaş yavaş canlanmakta ve yerleşimciler kendine yeter hale gelmekteydi.

İlk yöneticilerden Emanuel Drohojowski'nin yerleşimciler ve Lazaristler arasında aracılık yapmak, köyü yönetmek ve mevcut durumla ilgili raporlar göndermek gibi görevleri vardı. Aynı şekilde yerleşimcilerin, maaşlarının ve borçlarının bir listesini tutuyordu. Polonyalıların düzgün ve ahlaklı bir hayat sürmelerini gözetmek, onların vatanseverlik hislerini canlı tutmak ve dinî uygulamalarını sürdürmelerini desteklemek de görevleri arasındaydı. Ayrıca, uygun davranışlar göstermeyenler yerleşimden uzaklaştırılabiliyordu. Yerleşimciler arasında birçok kere anlaşmazlık çıktı, bazı asâyiş olayları da görüldü. Lazaristlerin talepleri ile Polonyalı yerleşimcilerin beklentileri bazen çatışma ortamı doğuruyordu. Köylüler zaman zaman Lazaristlerin hükmünden çıkmayı istediler. Köydekilerin pek çoğu yerleşimde yalnızca geçici olarak yaşıyordu. Zor şartlar altında çalışmak ve elverişsiz barınma koşulları köy sakinlerini yer yer pes ettirdi. Lazaristlerin bağlı olduğu Fransa, dolaylı olarak Polonezköy üzerinde de söz sahibi olabiliyordu.

Polonezköy'ün bir sonraki yöneticisi, dinî amaçlarla köye gelen Peder Sadowski'ydi. Ancak köydeki vaziyet karşısında hayal kırıklığına uğrayarak Paris'e dönmeye karar

8 Łątka, *Polonezköy Adampol, Cennetten Bir Köşe,* s. 58.

verdi. Wincenty Rawski, Czaykowski tarafından köyün bir sonraki yöneticisi olarak atandı. Bu dönemde yöneticiler genellikle Lazarist çiftliğinde kalmaktaydı, bu nedenle idari bir ev olarak "Polonya Evi" yapılmasına karar verildi. Bu ev yerleşimin yönetimini kolaylaştıracak olan yöneticilerin konaklama yeri olacak ve aynı zamanda köye gelen misafirler kalacaktı. Karşılaşılan bazı zorluklara rağmen evin inşaası 1846'da tamamlandı. Polonya Evi'ne ünlü ve seçkin Polonyalıların tabloları asıldı ve küçük bir kütüphane ve sağlık merkezi kuruldu.

1848 İhtilalleri köye bir kısım Polonyalının gelişinin yolunu açtı.[9] Burada 1848 yılında 19 Polonyalı yaşamaktaydı.[10] Başarısızlığa uğrayan ihtilalden kaçan bir kısım Macar ve Polonyalı, Osmanlı topraklarına sığınmış ve çeşitli şehirlerine dağılmıştı.[11] 1848 İhtilali'nin önemli siması Józef Bem'in (Murad Paşa) yaverlerinden Binbaşı Franciszek Michałowski, subaylar Juliusz Korsak, Antoni Wieruski, Asteğmen Adolf Biskupski bu dönemde Polonezköy'e yerleşti. Osmanlı yönetimi Polonyalı sığınmacıları kesinlikle geri iade etmeme yönünde siyaset yürüttü.[12] Bu noktada Zamoyski ile Czaykowski arasındaki yazışmalardan Polonezköy'e yerleştirilecek Polonyalılar konusunda Rusya'nın dikkatini Kazak yerleşimlerine çekmenin iyi olacağı düşüncesinin olduğu görülmektedir. Böylece Rusya dikkatini Polonezköy'e gönderilecek kişilere odaklayamayacaktır.[13] Bu ortamda

9 Nazır, *Macar ve Polonyalı Mülteciler, Osmanlı'ya Sığınanlar*.

10 Lucyna Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü*, İstanbul: İstanbul Kitaplığı, 1990, s.24.

11 Bkz. Seweryn Bieliński, *Polacy w Turcji po upadku Rewolucyi Węgierskiey w roku 1849*, Poznań: J. K. Żupański, 1852; Zygmunt Miłkowski, *Udział Polaków w Wojnie Wschodniej (1853-1856)*, Paryż: Drukarnia L. Martinet, 1858; Stanisław Karwowski, *Polacy w Turcji. 1848-1851*, Poznań: Drukarnia Praca, 1913.

12 Bayram Nazır, "Bir Yerleşim Yeri ve Osmanlı Misafirperverliği Örneği Polonezköy", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, İstanbul: Beykoz Kitaplığı, 2020, s. 157-159.

13 Bkz. Franciszek Rawita Gawroński, *Materyały do historyi polskiej XIX wie-*

ilerleyen süreçte köy sakinlerinin bir kısmı köyü terk etse de Biskupski ve Drozdowski ailesi köyde kalmıştır.[14] Diğer yandan uzun süredir Rusya'nın tazyikleri buradaki sığınmacıları ve özellikle Czaykowski'yi zor durumda bırakıyordu. İstanbul'da Polonya lehine entrikalar çevirdiği bahanesiyle Babıâli'den Rusya'nın sınırdışı edilmesi ve Rusya'ya iadesi istenen Czaykowski, bu şartlar altında 18 Aralık 1850'de Müslüman olarak Mehmed Sadık adını aldı ve Osmanlı vatandaşlığına geçti.[15] Daha önceki süreçte İstanbul'daki Rusya elçiliğinin Ruslardan nefret edenlerin toplanma alanı olarak gördüğü köyde olup bitenleri takip etmeye çalışmakta ve doğrudan köyün tahliyesini isteyemese de bu konuda Babıâli'yi uyarma gereği hissetmekteydi. Ormanlık

ku: (działalność emigracyi z roku 1831 na terenie Turcyi do pokoju paryskiego), Kraków: Gebethner i S-Ka, 1909, s. 233-236. Bu eserde Czaykowski'nin İstanbul'da yaşadığı evde 1853'te çıkan yangından kurtarılan yazışmalarına yer verilmiştir.

14 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 55-56; Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü,* s. 27.

15 BOA, A.}MKT.NZD., 21/47.

1848 İhtilali (Paris Belediye Binası önünde Lamartine) wikiwand.com

bir saha olan köy arazisi herkesin kolaylıkla ulaşabileceği bir alan değildi. Ancak Czaykowski'ye kurulan tuzak nedeniyle Polonezköy'ün bir bölümünü teşkil eden ve Anna Czartoryska'ya atfen Annapol/Annaköy[16] olarak adlandırılan kısım, 1846'da çıkan yangın sonucunda yok olmuştur.[17] Czaykowski bunun aslında kendisine karşı düzenlenen bir kundaklama olduğu görüşündedir.[18] Müslüman olup Mehmed Sadık Paşa adını alışına kadar Czaykowski, Rusya'nın tazyikleri dolayısıyla oldukça zor zamanlar yaşamıştır.

16 Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 2.

17 Daniel Ohotski'nin verdiği bilgilere göre Annapol/Annaköy 1918-1919'a kadar varlığını sürdürdü. Burada Almanlar da yaşıyordu. Mütareke döneminde çeteler burada yaşayanları katletti. Geriye kalanlar ise köyü terk etti. Daniel Ohotski ile mülakat. 22.11.2021. Ancak bazı kaynaklar köyün 1846'daki yangın sonrası tekrar inşa edilmediğini belirtir. Mesela bkz. Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s.2.

18 Władysław Zamoyski, *Jenerał Zamoyski, 1803-1868*, C. 4, Poznań: Biblioteka Kórnicka, 1918, s. 526; Reychman, "Polacy w Turcji", *Problemy Polonii Zagranicznej*, s. 102; Łątka, *Polonezköy, Adampol, Cennetten Bir Köşe,* s. 38-40.

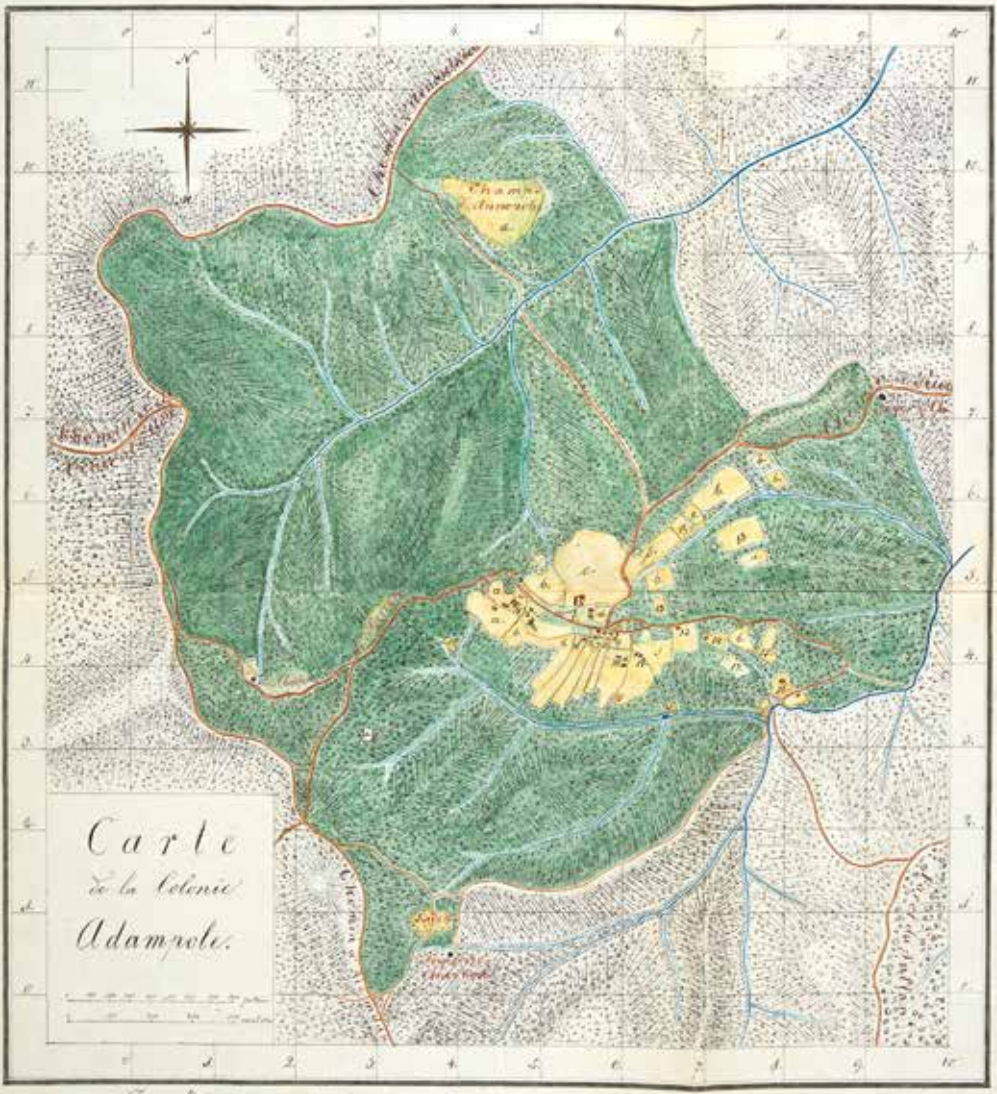

Polonezköy'ün İlk Detaylı Haritası (XIX. Yüzyıl Ortaları)
B.Cz. rkps, 6730/IV, s. 191.

Müslüman oluşundan sonra Sadık Paşa, Şark Ajansı'ndaki görevinden ayrıldı.[19] Yerine atanan Władysław Kościelski (Sefer Paşa) ajanstaki görevini 1852 yılına kadar sürdürdü.[20] Tıpkı halefi Sadık Paşa gibi köyün ekonomik olarak kendi kendine yetebilmesi için bazı planları vardı. Kościelski döneminde Osmanlı Yönetimi'nden çayırlık yeni alanlar talep edildiyse de mevcut arazide yerleşimcilerin kabul edebileceği ve yönetimin sunabileceği bir çayırlık yoktu. 1852'de Lazaristlerle yeni bir anlaşma yapıldı.[21] Sonrasında Lazaristlerden köyün arazisine yakın daha fazla çayırlık alınabilmesi mümkün oldu. Köyün idamesi için Osmanlı tarafının verdiği maddi desteklerin hâlâ Sadık Paşa adına gelmesi ajansın eski ve yeni şefleri arasında soruna sebep oldu. Bu gibi nedenlerden dolayı Kościelski'nin vazifesini bırakmasıyla Prens Czartoryski, ajansı kapatma kararı aldı.[22] Ancak Polonezköy dolayısıyla köye atanan idari temsilci, aynı zamanda Polonyalıların Osmanlı Devleti'ndeki siyasî faaliyetlerini koordine edecekti. 1852'de Antoni Wieruski Polonezköy'ün idareciliğine getirildi. 1851'de köyde 16 ev vardı ve bazıları aileleriyle olmak üzere 18 Polonyalı ikâmet ediyordu.[23] Köyde 24 inek, 20 öküz, 7 at ve 3 tay

19 Franciszek Rawita Gawroński, *Michał Czaykowski (Sadyk-Pasza), jego życie, działalność wojskowa i literacka, zarys biograficzny*, Petersburg: K. Grendyszyński, 1900, s. 45. Sadık Paşa'nın anıları Rusça çevirisinden Türkçeye tercüme edilmiştir. bkz. *Polonezköy'ün Kurucularından Çaykovski Mehmet Sadık Paşa'nın Osmanlı Anıları,* çev. ve haz. Gülnar Kara, İstanbul: Kömen, 2016.

20 Władysław Kośćielski aynı zamanda Sultan Abdülaziz'in danışmanlarından birisiydi. Bkz. Paulina Dominik, "From the Polish Times of Pera Late Ottoman Istanbul through the Lens of Polish Emigration", *History Takes Place: Istanbul: Dynamics of Urban Change*, ed. Anna Hofmann, Ayşe Öncü, İstanbul: JOVIS, 2015, s. 101.

21 B. Cz. rpks, 6729/IV.

22 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 62-65; Dopierała, "Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Polonyalılar", s. 30-31.

23 Franciszek Sokulski'nin aktardığına göre ise Wieruski idareci olduğu dönemde köyde 8 Polonyalı ailenin çiftliği vardı. Franciszek Sokulski, *W kraju i nad Bosforem (1830-1881): fragmenty życia i listy,* haz. Marian Tyrowicz, Wrocław:

mevcuttu. İlk yerleşimcilerden Jakub Kędzierski, Grzegorz Szatkowski ve Ignacy Kowaliński köyde yaşamaya devam etmekteydi.[24] Köyün güvenliğinin sağlanması için yerel idarecilerden jandarma talep edildi, zira yer yer asâyiş vakaları görülmekteydi. Artık köy "Polonya'nın minyatür hali" olarak görülmekte ve "Adamówka" olarak da anılmaktaydı.[25] 1853'te Prens Czartoryski, Stanisław Drozdowski'yi Şark Ajansı'nın İstanbul Temsilciliği Başkanı ve köyün idarecisi olarak atadı. Kendisi İstanbul'daki Polonyalıların her türlü meselelerinde direktörlük görevi üstlenmişti.[26] Drozdowski 1885'teki ölümüne kadar direktörlük görevini yürüttü.[27] Onun ölümünden sonra Czartoryski ailesi köye direktör değil temsilci tayin etti. Köy, ilk yıllarından itibaren tanınmaya başlamıştı. 1847 yılında Frans Liszt, 1850 yılında ise Gustave Flaubert köyü ziyaret eden ünlü isimlerdendi.

Kırım Savaşı (1853-1856) ve Polonezköy

Babıâli, 1830 ve 1848 İhtilalleri nedeniyle Osmanlı Devleti'ne sığınan Macar ve Polonyalı mültecileri, Rusya'nın baskısına rağmen kabul etti. Rusya, kendi tebaası olduğu gerekçesiyle iadelerini talep etse de Polonyalı muhacirlerin İslamiyet'i seçerek bu zorunluluktan kurtulmaları önerildi. Zira Rusya ile imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nın (1774) ikinci maddesine göre sığınmacıların geri iadesi gerekli kılınmışsa da bunlardan din değiştirenleri hariç

Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1951, s. 66.

24 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 65; Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü*, s. 25.

25 Miłkowski, *Udział Polaków w Wojnie Wschodniej (1853-1856),* s. 26-30.

26 BOA, HR.TO., 418/192.

27 Hakkında bkz. Jerzy Drożdż, "Adampolskie ślady Wojny Krymskiej", *Polacy i Ziemie Polskie w dobie Wojny Krymskiej* içinde, ed. Jerzy W. Borejsza, Grzegorz Bąbiak, Warszawa: PISM, 2008, s.164-167.

Kırım Savaşı Esnasında Sivastopol Kuşatması
commons.wikimedia.org

tutulmaktaydı.[28] Bu sebeple XIX. yüzyılda bazı Polonyalı göçmenler İslam'ı seçerek iade edilmekten kurtuldu ve Müslüman oldu. Bir kısmı ise bu fikre karşıydı.[29] Bahsedildiği üzere 1850 yılında Müslüman olan ve Mehmed Sadık Paşa adını alan Michał Czaykowski bunlardan biridir. Sadık Paşa uzun yıllar Osmanlı ordusunun çeşitli kademelerinde görev almış ve birçok nişanla taltif edilmiştir.[30] Rusya'nın Karadeniz'de hakimiyet kurması ve hatta Boğazlar üzerinde güçlenmesi ihtimaline karşı yükselen uluslararası tansiyon Rusya'ya karşı İngiltere, Fransa, Osmanlı Devleti ve Piyemonte'yi bir araya getirdi. Buna mukabil, 1853'te başlayan Kırım Savaşı Babıâli'nin askere ihtiyacını artırdı. Babıâli, Adam Jerzy Czartoryski'den Sadık Paşa vasıtasıyla subay göndermesini istedi.[31] Aynı zamanda Rusya ile savaşmak isteyen pek çok Polonyalı İstanbul'a geliyordu. Bu gelişmeyle beraber Sadık Paşa öncülüğünde 1855'te I. Kazak Alayı kurulmuş oldu ve bazı Polonyalılar de bu alaya dâhil edildi.[32] Alay, *dragon* adlı bölüklere ayrılmıştı. Ardından 1855'te Zamoyski önderliğinde *Sultan'ın Kazakları Alayı* (Dywizja Kozaków Sułtańskich) adı verilen II. Kazak Alayı kuruldu ve İngilizlerin komutasında savaşta hizmette bulunacaklardı.[33]

28 Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması*, Ankara: TTK Yay., 2006, s. 112.

29 Bieliński, *Polacy w Turcyi po upadku rewolucyi Węgierskiej w roku 1849*, s. 42-43.

30 Kemal Beydilli, "Sadık Mehmed Paşa", *DİA*, C. 5, 2008, s. 397-398; Adam Lewak, "Czajkowski Michał (Sadyk-Pasza)", *Polski Słownik Biograficzny*, C. IV, 1938, s. 155-156; Musa Gümüş, "Mehmed Sadık Paşa (Michal Czajkowski) ve Osmanlı Devleti'nde Kazak Süvari Alayı", *Turkish Studies*, sy. 5/3, 2010, s. 1366-1370; Metin Ünver, "Wanda Ya Da Mehmed Sadık (Çayka) Paşa'nın Türkiye Anekdotları", *Tarih Dergisi*, sy. 65, 2017, s. 103.

31 BOA, HR.SYS., 1336/18, 1337/23, 1346/82, 1352/65; HR.TO. 419/13.

32 Michał Czajkowski, *Kozaczyzna w Turcyi: dzieło w trzech częściach*, Paryż: w Drukarnii L. Martinet, 1857, s. 229-236; Jadwiga Chudzikowska, *Dziwne życie Sadyka Paszy, o Michale Czajkowskim,* Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1971, s. 323-357; Gümüş, *Osmanlı Modernleşmesinde Yabancılar: Leh ve Macar Mültecileri,* s. 63-65.

33 Kırım Savaşı ve Kazak Alayları hakkında bkz. Michał Czajkowski, *Kozaczyzna w Turcyi: dzieło w trzech częściach*; Michał Czajkowski, *Moje wspomnienia o wojnie*

İki alaydan birisi Sliven'de, diğeri ise çoğunluğu Varna'da ve küçük bir kısmı da Üsküdar'da yer alıyordu.[34] Savaş esnasında Polonya Millî Şairi Adam Mickiewicz (1798-1855) bazı anlaşmazlıklara düşerek bölünen Polonyalıları birleştirme ve Czaykowski ile Zamoyski arasındaki uyuşmazlıkları çözümleme ve organize etme göreviyle İstanbul'a gönderildi.[35] Mickiewicz, İstanbul'da Polonya lejyonlarının idaresinde ve Paris ve Londra ile koordinasyonun sağlanması için çalışacaktı.[36] Günümüzde Taksim Tarlabaşı'ndaki

1854 roku, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1962; *Pamiętniki Sadyka Paszy Michała Czajkowskiego*, çev. A.P., Lwów: Gubrynowicz i Schmidt, 1898; Władysław Stanisław Zamoyski, *Raport do J. X. M. Księcia Czartoryskiego i dwie przemowy Jenerała Zamoyskiego dotyczące formacyi i dywizyi polskiej Kozaków Sułtańskich,* Paris: Bibliothéque Polonaise, 1856; Władysław Stanisław Zamoyski, *Raport Jenerała Zamoyskiego do księcia Czartoryskiego z czynności dopełnionych na Wschodzie od czasu rozwiązania Dywizyi Polskiej*, Paryż: L. Martinet, 1857; Franciszek Henryk Duchiński, *Polacy w Turcii*, Londyn: Drukarnia Aleksandra Rypińskiego, 1856; Władysław Zamoyski, *Jenerał Zamoyski 1803-1868,* C. 1-6, Poznań: Biblioteka Kórnicka, 1910-1930; Tadeusz Sztopański, *Michał Czaykowski w Turcyi*, Warszawa: y.y., 1911; *Memoriał ze Stambułu przesłany księciu Adamowi Czartoryskiemu,* haz. L. Surmacki, Paryż: y.y. 1855; Abdülaziz Yamulki, *Hassa-i Kazak Mızraklı Numune Birinci Süvari Alayı Tarihi, (Türkiye'de Polonya Süvârisi),* İstanbul, 1920, Atatürk Kitaplığı, Bl. Yz. K.1013; Janusz Nowak, *Władysław Zamoyski, O sprawę polską w Europie (1848-1868)*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2002; Paweł Wierzbicki, "Działalność Sadyka Paszy w czasie wojny krymskiej na tle jego relacji z obozem Czartoryskich", *Polacy i Ziemie Polskie w dobie Wojny Krymskiej* içinde, ed. Jerzy W. Borejsza, Grzegorz Bąbiak, Warszawa: PISM, 2008, s. 104-125; Saadet Büyük, *Michał Czajkowski (Sadik Pasha) and his Cossack Cavalry Regiment*, Bilkent University Graduate School of Economics and Social Sciences, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013; Paweł Wierzbicki, *Dywizja Kozaków Sułtańskich,* Krakow: Historia Iagellonica, 2013. Aleksandar Zlatanov, "Czajkowski's Christian Army of the Sultan, 1853–1870", *Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ, Nauki Społeczne,* nr. 24, 2019, s. 45–57.

34 Tadeusz Gasztowtt, *La Pologne et L'Islam*, Paris: Société Française d'Imprimerie et de Librairie, 1907, s. 237.

35 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 106; Jarosław Ławski, "Marseille-Istanbul. The forgetten mediterranean journej of Adam Mickiewicz", *Mickiewicz-Turcja-Europa* içinde. red. Joanna Pietrzak-Thebault, Warszawa: Muzeum Literatury Adama Mickiewicza w Warszawie/Oficyna Wydawnicza "Errata", 2012, s. 117-123.

36 Franciszek Rawita-Gawroński, *Adam Mickiewicz na wschodzie (1855),* Lwów: H. Altenberg, 1899; Marceli Handelsman, "Przyczynki do działalności politycznej Mickiewicza 1853-1855", *Sprawozdania PAU*, nr. 4, 1932, s. 82-88;

Tatlı Badem Sokağı'nda adına kurulmuş bir müze bulunan Mickiewicz, gelişinden bir süre sonra İstanbul'da hayatını kaybetti.[37] Savaş esnasında Polonezköy'deki birçok kişi savaşa katılmak üzere köyden ayrılmıştı. Ancak savaş esnasında oluşan atmosferden verimli bir şekilde faydalanmak mümkün olmadı.

Kırım Savaşı'nın sona ermesiyle Polonyalılardan müteşekkil birlikler dağılmış, bir kısmının Osmanlı ülkesinde kalmasına izin verilmiş, Babıâli tarafından birçok rütbe ve nişanla şereflendirilen Zamoyski ise Fransa'ya gitmişti.[38] 1857'de Adam Jerzy Czartoryski, Sultan Abdülmecid'e Polonyalı göçmenlere desteğinden ötürü içten bir dille teşekkür etmiştir.[39] İstanbul bu dönemde Polonya'nın bağımsızlığının yeniden inşası faaliyetlerinde Paris ve Londra kadar önemli bir merkezdi. Kırım Savaşı'nda Rusya'nın mağlubiyeti, Polonya'nın istiklâlinin yeniden tesisi için bir fırsattı. Mâmâfih ne Kırım Savaşı esnasında ne de savaş sonunda Rusya'nın yenilgisi, Polonya'nın bağımsızlığını geri kazanmasına yetti.

1848 İhtilali ve Kırım Savaşı (1853-1856) esnasında Rus ordusunda savaşan ve bir şekilde kaçan Polonyalı

Jan Reychman, "Pobyt Adama Mickiewicza w Turcji w r. 1855", *Przegląd Orientalistyczny*, 1955, C.3/15, s.269-282; Jan Reychman, "Działalność Adama Mickiewicza w czasie Wojny Krymskiej w latach 1853-1856", *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*, C. IV, 1958, s. 47-95; Piotr Skałuba, "Adam Mickiewicz w Turcji i jego współpraca ze Stanisławem Drozdowskim", *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis, Studia Historica*, C. VI, 2007, s. 185-193.

37 Ölüm nedeniyle ilgili ihtilaflar bulunan Mickiewicz'in hayatını koleradan veya zehirlendiği için kaybettiği kaynaklarda belirtilmektedir. Bkz. Michel Masłowski, "La mort de Mickiewicz", *Mickiewicz-Turcja-Europa*, ed. Joanna Pietrzak-Thebault, Warszawa: Muzeum Literatury Adama Mickiewciza w Warszawie/Oficyjna Wydawnicza "Errata", 2012, s. 133-146.

38 Piwnicki, *Polacy wojskowi i zesłańcy w carskiej armii na Kaukazie w XIX i na Początku XX wieku*, s. 174-176. Zamoyski'ye verilen rütbe ve nişanlar için bkz. BK.PAN, MK 2588, MK 2589; BK, rkps, 2591/1, 2, 3; BOA, A.}AMD. 72/78; 74/71; HR.SYS., 1798/53; İ.HR. 139/7220.

39 BOA, İ.HR., 149/7832; HR. TO., 427/76.

askerlerden de yerleşime gelenler oldu.[40] Kırım Savaşı'nın bitiminden önce yerleşimcileri ve ekip biçtikleri alanları gösteren haritadan köydeki arazinin 19 alana bölündüğü, 1 ve 2 numaralı yerlerin köyün rahibi ve idari binası için ayrıldığı görülür.[41] Sayfa 58'deki haritada gösterilen kişilerin bir kısmı savaş öncesinde köyde yaşayan kişilerken birkaç isim ise köy nüfusuna yeni eklenmiş olmalıdır. 1856'da II. Kazak Alayı dağılınca buradaki askerlerden 38'i köye yerleştirildi.[42] Czaykowski ve Zamoyski'nin alaylarından 68 kişi savaş sonrasında, köyde yaşamaya başladı.[43] Ayrıca Teselya'daki Tırhala'da bulunan Hariciye Nazırı Reşid Paşa'nın çiftliğine de bir kısım Polonyalı yerleştirilerek burada ayrı bir askerî yerleşim kuruldu.[44] Polonya kaynaklarında adı genellikle Derbina Çiftliği olarak geçen, bizzat Sultan Abdülmecid'in maddi yardımda bulunduğu yerleşim, Władysław Jordan'ın sorumluluğuna ve idaresine verildi, ancak Derbina'nın ömrü çok uzun olamadı (1857-1859). Bu yerleşimin idame ettirilememesi sonrasında buradan Antoni Wieruski gibi 24 Polonyalı Polonezköy'e göç etti.[45]

40 Kazak Alayları'nın tarihi arşivi Biblioteka Kórnicka'da (BK) çeşitli fonlarda yer almaktadır. Birkaçı için bkz. BK, rkps, 2425, 2549, 2550, 2556, 2557, 2561, 2563, 2564, 2567, 2568, 2570, 2574, 2582/1-6, 2583, 2584/1-5, 2573, vd.

41 B.Cz. rkps, 6730/IV, s. 191.

42 Gasztowtt, *La Pologne et L'Islam*, s. 236-237, 284; Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s. 8; Lewak, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, s. 144-145; Dopierała, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku*, s. 105; Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 69.

43 Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü,* s. 28.

44 Bu yerleşim ile ilgili bazı kayıtlar için bkz. B.Cz. rkps, 6738/IV; BK, 2461, 2462/1-2, 2463, 2464, 2465, 2466, 2468, 2469; BOA, A.}MKT.MHM. 126/48; 127/26; A.}MKT.NZD., 215/16; HR.MKT., 176/22, 178/31, 179/37, 180/70, 183/22, 183/25, 183/26, 183/70, 183/97, 327/81, 338/69; HR.MTV., 633/61; HR.TO., 425/14, 427/2, 427/7, 427/20, 429/3; MVL, 364/1; İ.MVL., 373/16364.

45 Antoni Wieruski Kırım Savaşı'na da katılan önemli isimlerdendi. Bkz. Drożdż, "Adampolskie ślady Wojny Krymskiej", s.152-155.

Mehmed Sadık Paşa (1804-1886)
Michał Czajkowski, *Kozaczyzna w Turcyi: dzieło w trzechczęściach*, Paryż: w Drukarnii L. Martinet, 1857.

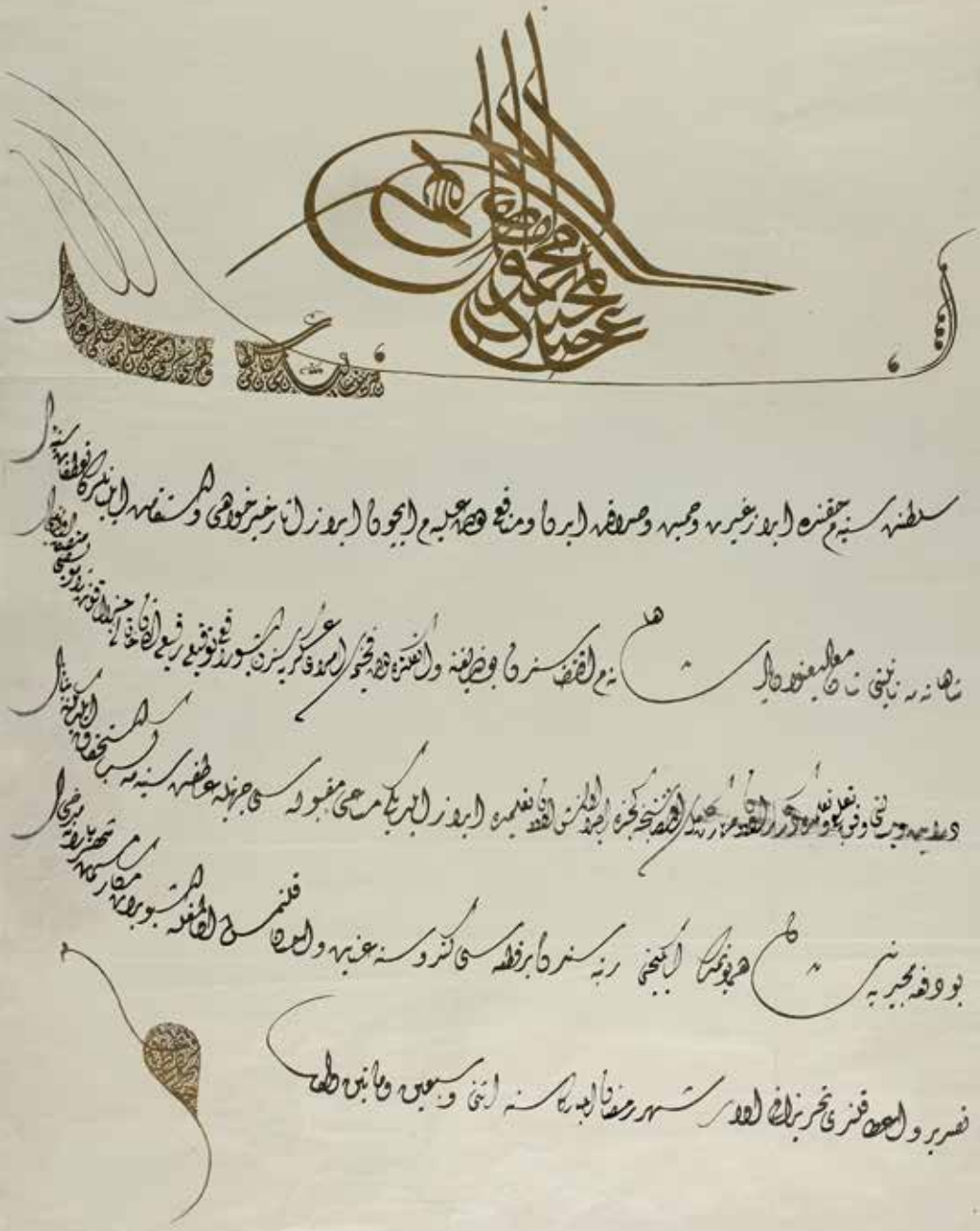

Władysław Zamoyski'ye Sultan Abdülmecid Tarafından Verilen Mecidiye Nişanı Beratı / MK, 2588

Władysław Zamoyski'ye Sultan Abdülmecid Tarafından Verilen
Mecidiye Nişanı
MK, 2588

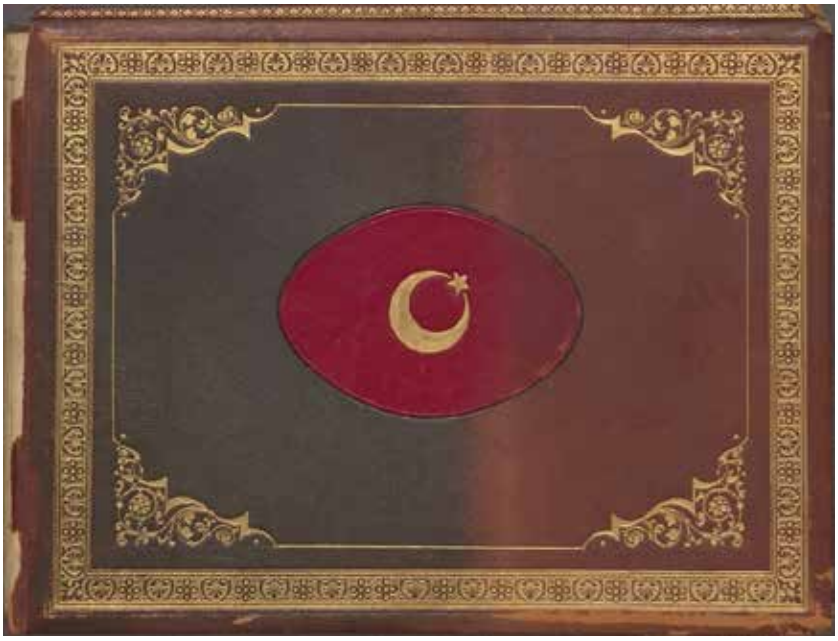

Polonya ile İlgili Bazı Görsellere Yer veren Albümün Kapağı
Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar Başkanlığı Dolmabahçe Sarayı
Halife Abdülmecid Efendi Kütüphanesi, 3010.

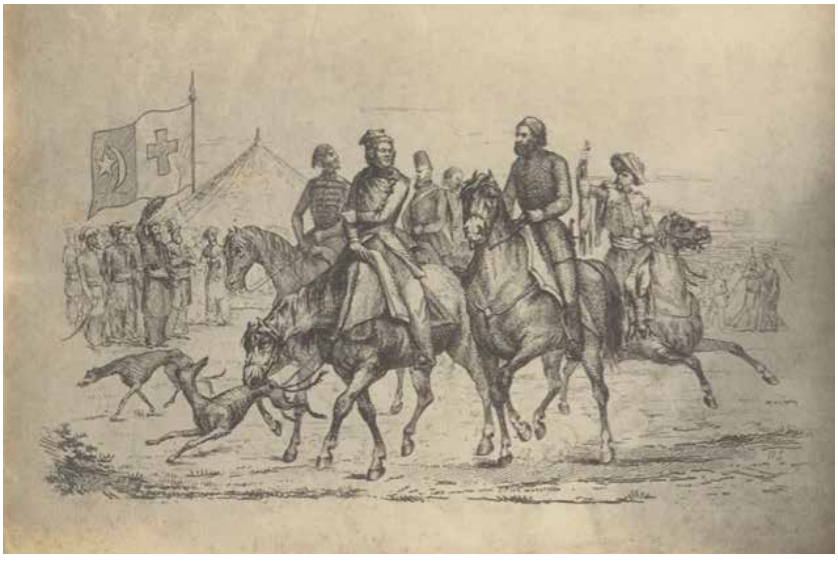

Kırım Savaşı Sırasında Adam Mickiewicz, Sadık Paşa ve Bazı Askerler
Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar Başkanlığı Dolmabahçe Sarayı Halife
Abdülmecid Efendi Kütüphanesi, 3010.

Adam Mickiewicz (1798-1855)
polona.pl

Adam Mickiewicz Müzesi, Beyoğlu
© Hacer Topaktaş Üstüner

Adam Mickiewicz'in Hayatını Kaybettiği Ev
polona.pl

Kırım Savaşı Esnasında Dua Eden Askerler
Muzeum Kórnickie

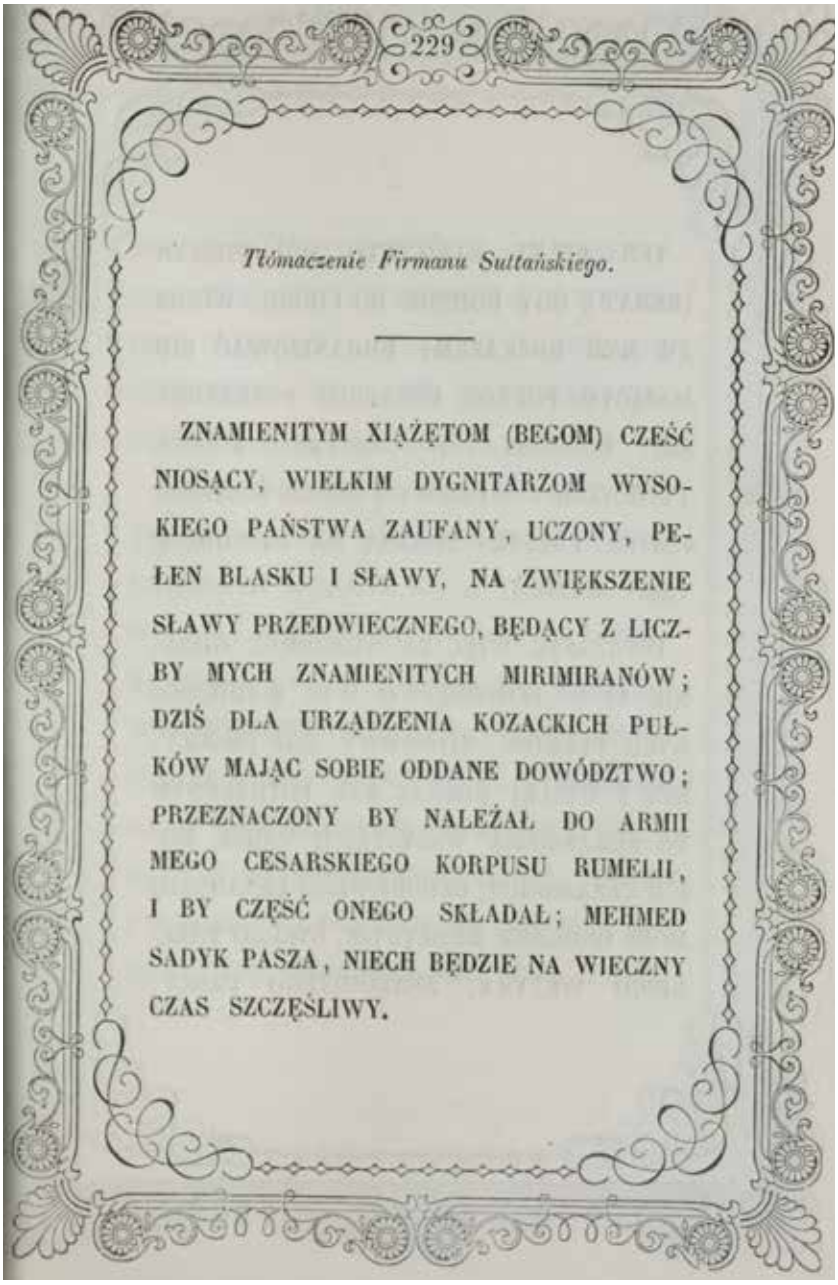

229

Tłómaczenie Firmanu Sułtańskiego.

ZNAMIENITYM XIĄŻĘTOM (BEGOM) CZEŚĆ NIOSĄCY, WIELKIM DYGNITARZOM WYSOKIEGO PAŃSTWA ZAUFANY, UCZONY, PEŁEN BLASKU I SŁAWY, NA ZWIĘKSZENIE SŁAWY PRZEDWIECZNEGO, BĘDĄCY Z LICZBY MYCH ZNAMIENITYCH MIRIMIRANÓW; DZIŚ DLA URZĄDZENIA KOZACKICH PUŁKÓW MAJĄC SOBIE ODDANE DOWÓDZTWO; PRZEZNACZONY BY NALEŻAŁ DO ARMII MEGO CESARSKIEGO KORPUSU RUMELII, I BY CZĘŚĆ ONEGO SKŁADAŁ; MEHMED SADYK PASZA, NIECH BĘDZIE NA WIECZNY CZAS SZCZĘŚLIWY.

Sadık Paşa'ya Kırım Savaşı Sırasında Sultan Tarafından Verilen Fermanın Lehçesi
Michał Czajkowski, *Kozaczyzna w Turcyi: dzieło w trzechczęściach, Paryż:* w Drukarnii L. Martinet, 1857.

Kırım Savaşı Esnası'nda Kurulan Kazak Alayları Askerleri
Michał Czajkowski, *Kozaczyzna w Turcyi: dzieło w trzechczęściach*,
Paryż: w Drukarnii L. Martinet, 1857.

Kazak Alayları'nın Sancağı
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Köyün Şenlendirilmesi

Kırım Savaşı'ndan sonra yerleşim daha çok şekillenmeye ve kalabalıklaşmaya başlamıştı. Kırım Savaşı'nın ardından alaylardan dağıtılan bir kısım askerin de köye yerleştirilmesiyle köy nüfusu arttı.[46] Köyün ortasından bir ana yol geçmekteydi. İlk kurulan evlerin damları hasırla kaplıydı. Evler ve yanlarında ahırları inşa edilmişti. Köye yerleşen bu askerler köye bir su değirmeni, bir küçük okul, öğretmen ve din adamı için bir oda bıraktılar ve yol inşa ettiler.[47] Köyün idame ettirilmesinde Prens Czartoryski'nin ciddi finansal desteği olduğu arşiv kayıtlarına yansımıştır.

Köy sakinleri arasında zaman zaman bazı anlaşmazlıklar çıkabilmekteydi. Yer yer meydana gelen asâyiş sorunları da artık köy için kolluk kuvvetlerinin gerekliliğini ortaya koydu. Nitekim köy topraklarının satın alınması meselesinde ortaya çıkan anlaşmazlık dolayısıyla Osmanlı Hükûmeti'nden bu işi çözmek için beş jandarma görevlendirmesi istendi. Anlaşmazlıklar kısa sürede çözümlenemedi. 1858'de Czartoryski bu konuda köylülere sert üslupta bir mektup yazsa da etkili olamadı. Köyde hizipleşme başladı. Stanisław Drozdowski'nin yönetiminden memnun olmayanların şikâyeti nihayetinde köyde Osmanlı yerel idare sistemine benzer bir yapı oluşturulmasına neden oldu. Buna göre köy konseyi (idare heyeti) ve muhtar, Lazaristler

46 1857-1859 yılları itibariyle yazışmalara yansıyan ve köyde yaşadığı bilinen belli başlı kişiler şunlardır: Jan Biernacki, Mateusz Biskupski, Józef Bukowski, Paweł Darczeński, Stanisław Drozdowski, Jan Groc, Juliusz Korsak, Justyn Kozłowski, rahip Michał Ławrynowicz, Jan Malewski, rahip Antun Marpović, Augustyn Martusewicz, Józef Migurski, Piotr Olszewski, rahip Filip Paszalicz (Pasalić), Władysław Pągowski, Stanisław Pieńkowski, Wojciech Piwowarski, Wilhelm D. Poltz, Józef Sawicki, Teodor Wilkoszewski, Aleksander Wiszniewski. B.Cz. rkps, 6731/IV, *Inwentarz Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie, sygn. 6000-13522*, s. 725.

47 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 108.

ile köy sakinleri arasında aracılık yapacaktı. Bu çözüm yolu 15 Ağustos 1858'de Czartoryski tarafından imzalandı.[48] Böylece XIX. yüzyıl sonuna değin bu kurallar çerçevesinde köy sakinleri hayatını sürdürdü. 1859'da köyün ilk muhtarlık seçimi yapıldı ve seçimi Jan Biernacki kazandı. Köy sakinleri ve idareciler arasında görülen anlaşmazlıklar köydeki yaşamı zorlaştırıyordu. Bu süreçte Prens Czartoryski, kapatılan Şark Ajansı'nı tekrar faaliyete geçirme kararı aldı ve başına da Władysław Jordan getirildi. Ancak Ajans, eskisi gibi etkin olamadı. Bir süre sonra Czartoryskilerin temsilciliğini de yürüten Peder M. Ławrynowicz muhtarlığa getirildi.[49] Kendisi hem din hem sağlık hizmetlerinde bulundu. Ławrynowicz ile Jordan arasında sorunlar meydana geldi ve 1861'de görevinden alındı. Tekrar Biernacki muhtar oldu. Köy İdari Heyeti'nde ise Wilkoszewski, Krzemiński, Stokowski ve Smoline vardı.[50] 1861'de Adam Jerzy Czartoryski'nin ölümü bir süre köyde tereddütlere yol açtı. Ancak köy sakinleri arasında toprak meselesi yüzünden çıkabilecek anlaşmazlıkların önüne geçilebildi, mevcut parsellere göre arazi kategorilere ayrıldı. Prens'ten sonra oğlu Władysław Czartoryski (1828-1894) köyün hamiliğini üstlendi. Köy idari konseyi köydeki en yetkili merci olarak köyün idari işlerini yürütmekteydi.

48 BK, rkps, 2469, s. 135-234; B. Cz. rkps, 6732/IV, *Inwentarz Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie, sygn. 6000-13522*, s. 738; Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 69-80; Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü*, s. 28-29.

49 Drożdż, "Adampolskie ślady Wojny Krymskiej", s.168-170.

50 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s.81-88.

BOA, İ. HR. 149/7832-1

Prens Adam Jerzy Czartoryski'nin Osmanlı Sultanı Abdülmecid'e Teşekkür Mektubunun Tercümesi

1857

BOA, İ. HR. 149/7832-1

Atabe-i felek-mertebe-i hazret-i pâdişâhîye 1857 senesi Hazîrân'ının yirmi yedisi târîhiyle müverrahan Prens Çartoroski tarafından takdîm kılınan arîzanın tercümesidir.

Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i mülûkâneleri zamân-ı cülûs-ı meyâmin-me'nûs-ı şâhânelerinden berü eslâf-ı ızâm-ı fehâmet-ittisâmları misillü Lehistan›ın bahtsızlığı hakkında lutfen izhâr-ı rahm ü şefkat ve mübârek kalb-i hümâyûn-ı fütüvvet-meşhûn-ı şehinşâhîlerinin eser-i meyli olmak üzre hemşehrîlerini zîr-i cenâh-ı müstelzimü'l-felâh hazret-i pâdişâhîlerine bi'l-istishâb içlerinden ba'zıları hakkında tenezzülen mûceb-i mefharet olur bir emniyyet izhâr buyurmuş ve çâkerleri bile defa'âtle âsâr-ı celîle-i teveccühât-ı cenâb-ı şehriyârîlerine mazhar olduğum misillü mu'ahharan asâkir-i nusret-mü'esser-i şâhâneleri silkine kabûl ve uğûr-ı hümâyûn-ı mülûkânelerinde kanların dökerek vatanlarının zâlimleri aleyhinde muhârebe itmek efkârından başka bir emelleri olmayan Lehlü fırka-i askeriyyesinin kumandasına ta'yîn buyurulmuş olan yeğenim Ceneral İzmoyski (Zamoyski) dahi eltâf u te'attüfât-ı hazret-i hilâfet-penâhîleriyle müstağrak-ı fahr ü mübâhât olmuşdur. Binâ'e'n-aleyh gerek bunların ve gerek çâkerlerinin mazhar olduğumuz bunca eltâf-ı celîle-i pâdişâhîlerinden dolayı mütehattim-i zimmet-i âcizânelerimiz olan farîza-i mahmidet ü şükrâniyyet-i amîkamızın arz u ifâdesiçün tasaddî'-i ser-me'âli-i efser-i cenâb-ı tâcdârîlerine vukû'-ı mücâseretim tenezzülen rehîn-i afv-i âlî-i mülûkâneleri buyurulacağı ve bu teşekkürâtın el-yevm teb'a-i şâhânelerinden olup ordû-yı hümâyûnlarında bulunan ve memâlik-i mahrûse-i pâdişâhîlerinde muhâcir sûretiyle çalışmakda olan hemşehrîlerinin ekserîsinin ibtidâ-yı iskânlarında taraf-ı eşref-i hazret-i şehinşâhîlerinden ne derece fütüvvetkârâne mu'âvenet buyurulmuş olmasından neş'et eylediği cihetle Lehistan'ın bir gün saltanat-ı seniyyeye derkâr olan işbu vazîfe-i teşekkürâtını îfâ idebilmesini ve Lehlülerin dahi zât-ı hümâyûn-ı hazret-i hilâfet-penâhîlerine olan teşekkürât u ubûdiyyetlerini isbât idebilmek esbâb u vesâ'iline nâ'iliyyetini eltâf-ı sübhâniyyeden tazarru' ve temennâ itmekde olduğumun beyânı derkâr olan ta'zîmât-ı amîkamın arz u ibrâzına ni'amü'z-zerî'a ittihâz kılınmışdur.

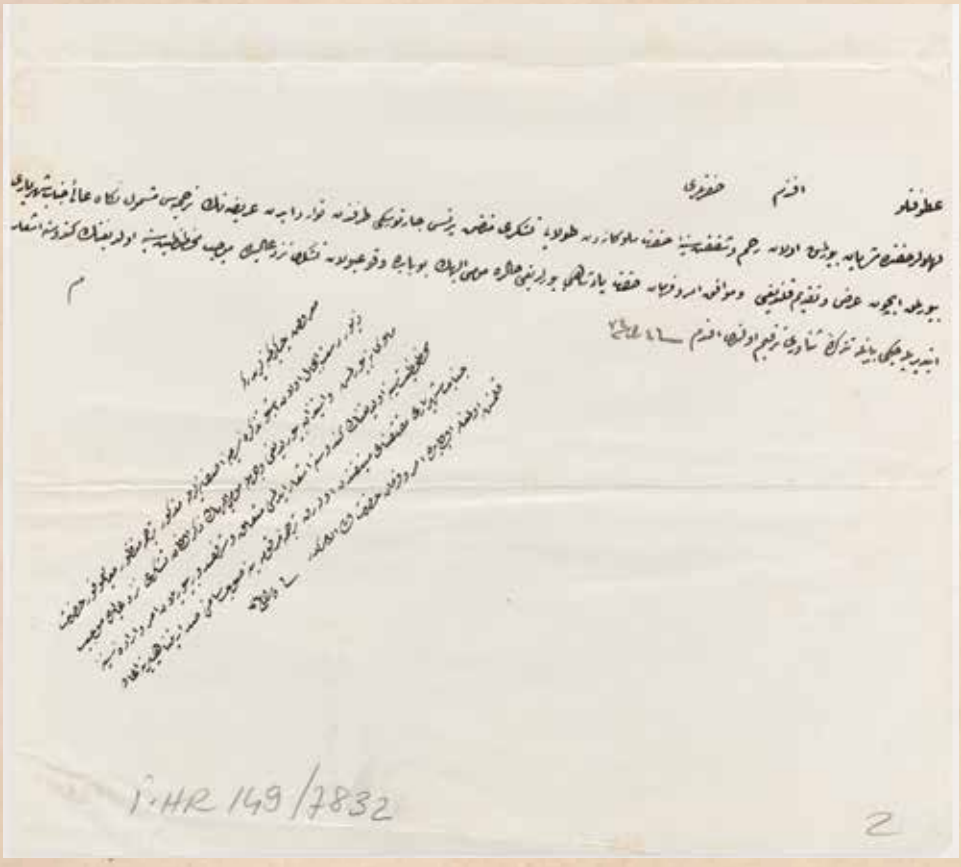

İ.HR 149/7832

2

BOA, İ. HR. 149/7832-2

Prens Adam Jerzy Czartoryski'nin Osmanlı Sultanı Abdülmecid'e Teşekkür Mektubunun Tercümesi Eki

1857

BOA, İ. HR. 149/7832-2

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Lehlüler hakkında şâyân buyurulmuş olan rahm ü şefkat-i seniyye-i hazret-i mülûkâneden dolayı teşekkürü mutazammın Prens Çartorıski tarafından tevârüd iden arîzanın tercümesi meşmûl-nigâh-ı âlî-i cenâb-ı şehriyârî buyurulmak içün arz u takdîm kılındığı ve muvâfık emr ü fermân hazret-i pâdişâhî buyurulduğu halde mûmâ-ileyhin bu babda vukû'bulan teşekkürü nezd-i âlîde mûceb-i mahzûziyyet-i seniyye olduğunun kendüsine iş'âr itdirileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundı efendim.

Fî 4 Rebi'ü'l-evvel Sene 74

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Ziver-i dest-i îbcâl olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle mezkûr tercüme manzûr-ı me'âlî-mevfûr hazret-i mülûkâne buyurulmuş ve istîzân buyurulduğu vechle mûmâ-ileyhin zikr olunan teşekkürü nezd-i âlîde mûceb-i mahzûziyyet-i seniyye olduğunun kendüsüne iş'âr idilmesi müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârî muktezâ-yı münîfinden olarak tercüme-i merkûme yine savb-i sâmî-i sadâret- penâhîlerine i'âde kılınmış olmağla ol-bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 5 Rebi'ü'l-evvel Sene 1274

Polonya'nın bağımsızlık davası için gerçekleştirilen bir başka önemli kalkışma 1863'te başladı.[51] Ocak Ayaklanması (Powstanie Styczniowe) olarak bilinen bu deneme de Polonyalılara bağımsızlığı sunamadı. Ajansın temsilcisi Zygmunt Jordan (Władysław Jordan'ın kardeşi) Polonya Millî Hükûmeti tarafından ihtilale destek için çağrılınca yerine Tadeusz Oksza-Orzechowski atandı.[52] Ajans bundan sonra doğrudan Varşova'ya bağlı olarak çalışacaktı. Ayaklanmanın başarısızlığa uğraması sonucu Ajans feshedildi. Ayaklanmanın önemli isimlerinden Marian Langiewicz de İstanbul'a gelenler arasındaydı.[53] 1863 Ocak Ayaklanması sonrası buraya gelen Polonyalı göçmenlerle ve Kazak Alayları'ndan ayrılan askerlerle köy nüfusunun sayısı arttı.[54] Bazı kaynaklara göre İstanbul'da, Büyükçekmece'de ve Polonezköy'de bu yıllarda toplamda 600 Polonyalı yaşamaktaydı.[55] Osmanlı topraklarında ise bu sayı binlerle ifade edilmekteydi. Sonraki süreçte de köye yerleşen askerler oldu.[56] Kazak Alayı askerlerinden ve köyün ilk yerleşimcilerinden Ignacy Kępka 1921'de ölene kadar köyde hayatını geçirdi.[57] Köyün en eski sakinlerinden olmaları

51 Ocak Ayaklanması bkz. Stefan Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa, PWN, 2009.

52 Lewak, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, s. 183-187; Reychman, "Polacy w Turcji", s. 110.

53 Lewak, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, s. 211-215.

54 BOA, A.} DVN. 183/27.

55 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 111.

56 Ocak Ayaklanması'ndan sonra Polonyalıları başka ülkelerde tarım işçisi gibi Lazaristler dâhil başkaları için çalışmaya mecbur etmenin haklı tarafı olmadığı görüşünde olanlar vardır. Diğer yandan Marmara çevresinde bir Polonya yerleşiminin olmasının Polonya açısından Rusya'ya karşı faydası olacağını savunanlar da mevcuttur. bkz. Kazimierz Kaźmierzewicz, *Czy kolonie polskie zakładać potrzeba i godzi się? oraz gdzie zakładać można, a gdzie ich pod żadnym warunkiem zakładać nie należy*, Lipsk: E. Ł. Kasprowicz, 1865.

57 "Adampol", *Wieś i Dwór,* 15 Ekim 1912, z. 2, s. 13-14. Kępka'nın mezar taşında 102 yaşında öldüğü yazılı olsa da doğum tarihi 1829 olarak kaynaklarda geçmektedir. Bu durumda 1819'da doğmuş olmalıydı. Ya mezar taşında ya askeri kayıtlarda bir karışıklık mevcuttur.

hasebiyle Ignacy ve eşi Elżbieta, Polonezköy'ün Adem ile Havvası diye adlandırılmaktadır. 1863 Ocak Ayaklanması sonrası köyde 100 Polonyalı aile yaşamaktaydı.[58] 1860'ların sonlarında Polonezköy'ü temsil eden ünlü aileler arasında Biskupskiler, Krzemińskiler, Kępkalar, Minakowskiler, Nowickiler, Wilkoszewskiler ve Zajkowskiler yer almaktaydı. Bu aileler İstanbul'daki Polonyalıların oluşturduğu Polonyalı Muhacirler Birliği ile irtibatı sürdürmekteydi.[59]

58 Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü,* s. 26.

59 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 112.

1863 Ocak Ayaklanması, Yaralı Ayaklanmacı – Stanisław Witkiewicz
wikimedia.commons.org

1863 Ocak Ayaklanması'nın Önde Gelen İsimleri
polona.pl

Osmanlı Dönemi
Polonezköy Mührü

Köy Sakinleri ve Osmanlı Yönetimi

Yerleşim kurulduktan sonraki ilk zamanlarda köyün idaresi hususunda Osmanlı Yönetimi'nin veya yerel idarenin buraya pek müdahale etmediği, köyün kendi içinde bir yönetim biçimine sahip olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Yerleşime karşı yapılan dış müdahalelere karşı, özellikle köyün Rusya'nın dikkatini celb etmesi noktasında Osmanlı Yönetimi buradaki Polonyalıları himaye etmeyi başarmıştır. Köy, kurulduğunda 1842 yılı itibariyle Lazarist rahiplerinden sonsuza dek kiralandığı için farklı bir statüye sahipti. Bu statüsünü uzun süre muhafaza etti. Ancak köylüler ile Lazaristler arasında köy arazisinin statüsü konusunda birçok kere ihtilaf meydana gelmekteydi. Bu gibi hallerde Osmanlı makamlarının meseleye dâhil olduğu ve çözüm noktasında yer yer yetki kullandığı kaynaklara yansımaktadır. Ayrıca köyün iç ve dış güvenliğinin sağlanması konusunda Osmanlı Yönetimi'nin Polonezköy'le alakadar olduğu görülmektedir.

Polonezköy, 1860'larda hâlâ Alemdağı'na bağlı bir yerleşim idi.[60] Bu yıllarda Lazaristlerle sorunları yer yer devam etmekteydi. Köy sakinleri Sadık Paşa vasıtasıyla uzun süredir Lazarist rahiplerle çözülemeyen sorunlarına dair Osmanlı makamlarından yardım istemiştir.[61] 1862'de tek tek adlarını yazarak sundukları arîzada Osmanlı Sultanı'nın tebaası olarak Lazarist rahiplerin (Fransız papazlar) kendilerine müdahalesinin önüne geçilmesi ve Fransa'nın da kendi tebaası gibi görerek köye ve sakinlerine karışmalarından duydukları memnuniyetsizlikleri dile getirmişlerdir. Toprağın asıl sahibi olarak kendilerinden bazı maddi

60 BOA, A.} DVN., 183/27; MVL., 1043/34.

61 BOA, A.} DVN., 183/27.

taleplerin olması ve toprağın ve ormanın kullanımı noktasında kendilerine karışılması karşısında Polonezköylülerin bu yakınmalarında Osmanlı Yönetimi Polonezköylülerin arkasında durmuştur.[62] Ancak köylülerin başını ağrıtan bir mesele olarak Lazarist rahiplerin müdahaleleri uzun yıllar çözümü beklemiştir. Ayrıca köylüler sundukları arîzayla kendilerine topraklarının yetmediği gerekçesiyle padişahtan arazilerinin genişletilmesini istediler. Ancak yapılan incelemede Polonezköy'ü çevreleyen arazinin bir kısmının valide sultan ağalarından Cevher Ağa'nın uhdesinde bir çiftlik olduğu, bir tarafının ise Fransız Lazarist papazlara ait topraklar olduğu ortaya çıktı. Yani köylülere verilebilecek devlete ait boş toprakların bulunmadığı gerekçesiyle Polonezköy arazisi genişletilemedi.[63] Diğer muhacir köylere uygulandığı gibi 12 yıl süreyle Polonezköy'den de vergi alınmayarak köyün gelişmesi ve sakinlerinin rahat yaşaması yönünde politika izlendiği aynı kayıttan görülmektedir. Nitekim 1867 yılından itibaren 12 senelik süre zarfında vergi talep edilmemiştir.[64]

Arazi konusunda Lazaristlerle yaşanan ihtilaflara çözüm bulmak için 1870'de Paris'te Lazarist temsilcilerle görüşen Władysław Czartoryski, köyün topraklarını tamamen satın alma yolunda anlaştı. Ancak belirlenen 10 bin frank meblağın ödenmesi zaman alacaktı. Bununla birlikte 20 Mayıs 1880'de Lazaristler ile Czartoryski arasında Polonezköy topraklarının satışını içeren anlaşma imzalandı. 20 Mayıs 1881'de ise Czartoryski, 10 bin frankı Lazaristlerin başı Antoine Fiat'a ödedi.[65] 1881'de ise bazı

62 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 124.

63 BOA, MVL., 1043/34.

64 BOA, MVL., 1043/34.

65 B.Cz. rkps, 6733/IV, *Inwentarz Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w*

zorlu resmî işlemlerin ardından Osmanlı Hükûmeti alım işlemini resmen tanıdı.[66] Bahar 1883'te Polonezköy arazisi ile ilgili Lazaristlerin her türlü hakkını devretmesine karşılık geriye kalan 8 bin Frank Władysław Czartoryski tarafından ödendi.[67] Władysław Czartoryski 19 Mayıs 1883 tarihli mektubunda Polonezköylülere artık araziyi satın aldığını ve bütün hukukî haklarına sahip olduğunu bildirdi.[68] 1842'den 1883'e kadar geçen 41 yıllık süreçte köy idaresi bir taraftan Czartoryskiler ve onların İstanbul'daki temsilcileri, diğer taraftan Lazaristlerin idari yönetimi arasında kaldı. Artık iç işlerinde tek söz sahibi Czartoryski ailesi idi. Diğer taraftan Władysław Czartoryski Fransız vatandaşı olduğu için Polonezköy'de 1894'e kadar Fransa'nın himayesi söz konusuydu.

Bu bağlamda 1883 yılı sonrasında köy üzerinde artık Lazaristlerin tasarrufu olmasa da Czartoryski ailesi ve onun köydeki temsilcileri, Fransa'nın İstanbul Konsolosluğu ve Osmanlı Yönetimi söz sahibi mercilerdi. Polonezköy sakinleri ise bahsi geçen mercilerin köye müdahalesini istemeyen taraftı. Köylüler Osmanlı Yönetimi'nin kendilerine müdahalesi söz konusu olduğunda Fransa'nın himayesinden faydalanma yolunu seçebiliyordu. Aynı şekilde bu tarihten sonra Polonezköylülerin vatandaşlık edinme sorunu da uzun yıllar gündemde kalacaktı.

Krakowie, sygn. 6000-13522, s. 744.

66 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 98; Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü*, s. 32.

67 Aleksy Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", 1943, y.y., s. 6; Łątka, *150 Lat Adampola,* s. 14; Lewak, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878*, s. 50.

68 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 98-99.

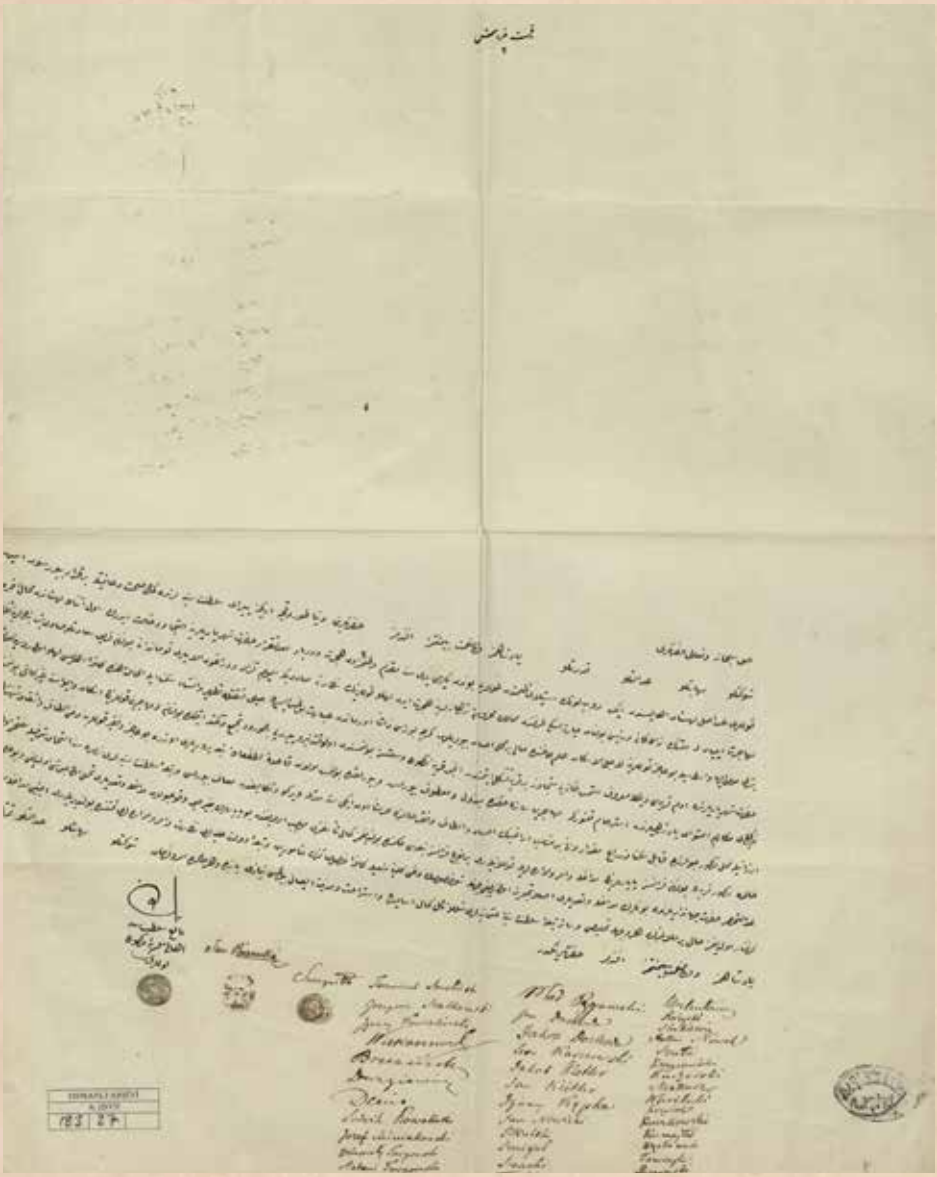

BOA, A.}DVN. 183/27

Polonezköylülerin ek arazi ve Fransız papazlarının kendilerine müdahale etmelerinin engellenmesi talebi

1862

BOA, A.}DVN. 183/27

Kıymet-i Kuruş 2

Hak Sübhânehû ve Teâlâ Hazretleri

Şevketlü mehâbetlü adâletlü kudretlü padişahımız velî-ni'met-i bî-minnetimiz efendimiz hazretlerini dünya durdukça erike-pirây-ı saltanat-ı seniyyelerinde kemâl-i sıhhat ve âfiyetle ber-karâr buyursun amin.

Kulları 'an asl-ı Lehistan ahalisinden iken Rusyalu'nun istilâ-yı zulmünden dolayı bundan 27 sene mukaddem vatanımızdan hicret ve derbâr-ı ma'delet-karar-ı hazret-i şehriyârîlerine iltica ve dahâlet ederek ol esnada Lehistan'dan mahall-i âhara muhâceret eyliyen Leh milletinin zâdegânı ve re'îsi bulunan Çarteleski tarafından memâlik-i mahrûsa-yı şâhânelerine hicret eden Lehlü kullarının nezâreti Sâdık Bey'e el-yevm Kazak ve Dragon alayları kumandanı bulunan ferîk saâdetlü Sadık Paşa bendelerine tefvîz ile paşa-yı mûmâileyhâ vasıtasıyla bu aciz kullarına lî-ecli'l-iskân Alemdağında hâlî bir mahall ihsan buyurulup gerçi burası zâten ormandan ibâret bulunmuş ise de hayli meşakkatle tathîr ü inşâ-i süknâ ile el-hâlet-ü hâzihî kâffe-i ahâlîsi Lehlü olarak sâye-i ma'delet-vâye-i hazret-i şehriyârîlerinde Adem karyesi dimekle ma'rûf altmış hâneyi mütecâviz bir karye teşekkül itmişdür. Ancak karye-i mezkûre vüs'atsiz bulunmasından olvaktden berü pey-der-pey bi'l-vürûd tecemmû' ve tekessür itmekde bulunan Leh muhâcirîni kullarının iskân ve îvâsına gayr-ı kâfi bulunmağla hâk-pây-ı

mekârim-ihtivâ-yı pâdişâhîlerinden istirhâm kılınır ki muhâcirîn-i sâ'ire hakkında mebzûl ü ma'tûf buyurulmuş ve buyurulmakda bulunmuş olan kā'ide-i lutf-âde-i teba'-yı perverîleri üzere bu âciz ve fakir kullarına dahi eltâf ve eşfâk-ı şehinşâhîlerinin erzâniyle mahall-i mezkûr civârında kābil süknâ ve zirâ' mikdâr ve vâfî bir münâsib arâzînin ihsân ü eltâf ve fakr-ı hâlimize hürmeten on iki sene müddetle virgü ve tekâlifden mu'âf buyurulması ve teb'a-i saltanat-ı seniyyeleri zümresine iltihâk şerefiyle müftehir olduğumuz halde mezkûr karyede bulunan Fransız papaslarının müdâhale ve emr ü idâreleriyle kullanılarak bir nev' Fransız teb'ası hükminde bulunduğumuz kemâl-i te'essüfümüzü mûceb olduğundan bu papasların bî-gayr-i hakk vukû'bulan müdâhale ve te'addîleri tahammül olunacak şey olmadığı ve bu asr-ı adâlet-hasr-ı hazret-i cihândârîlerinde bunlarun müdâhale ve te'addîleri aslâ tecvîz olunamayacağı cihetle şu husûsun dahi külliyen men'iyle kâffe-i husûsâtımızın me'mûriyyet ve teb'a-i devlet-i aliyyeleri nezâret ve emr ü irâreleri tahtında bulundurularak ecnebî müdâhalesiyle giriftâr olduğumuz hâl-i pür-melâlimizin her vechle tahlîs ve sâ'ir teb'a-i saltanat-ı seniyye-i osmâniyyeleri misillü nâ'il-i kemâl-i âsâyiş ve istirâhat ve medeniyyete îsâl buyurulması niyâzı bâbında ve her hâlde emr ü fermân şevketlü mehâbetlü adâletlü kudretlü padişahımız ve velî-ni'met-i bî-minnetimiz efendimiz hazretlerinindir.

Bende-i tâbi'-i saltanat-ı seniyye âhâli-i karye-i mezkûre kulları Derviş

İmza:

Biernacki Szmigiel

Franciszek Smoliński	Wład(ysław) Pągowski	Walentowicz
Grzegorz Szatkowski	Jan Dochoda	Rożycki (Różycki)
Ignacy Kowaliński	Jakub Dochoda	Sinkiewicz (Sienkiewicz?)
Wilkoszewski	Leon Karczewski	Antoni Nowak
Brzeziński	Jan Kietler (Kitler)	Szuta
Dargiewicz	Ignacy Kępka	Kropiwnicki
Denis	Jan Nowicki	Mateusz
Ludwik Kowaliński	Pikulski	Wierżbicki (Wierzbicki)
Józef Miniakowski	Szmigiel	Krysiak
Wincenty Targoński	Szwacki	Kuczkowski
Antoni Targoński	Tylkin	Kumajtis
		Węcławek
		Tomczyk
		Paczyński
		Sosinowski

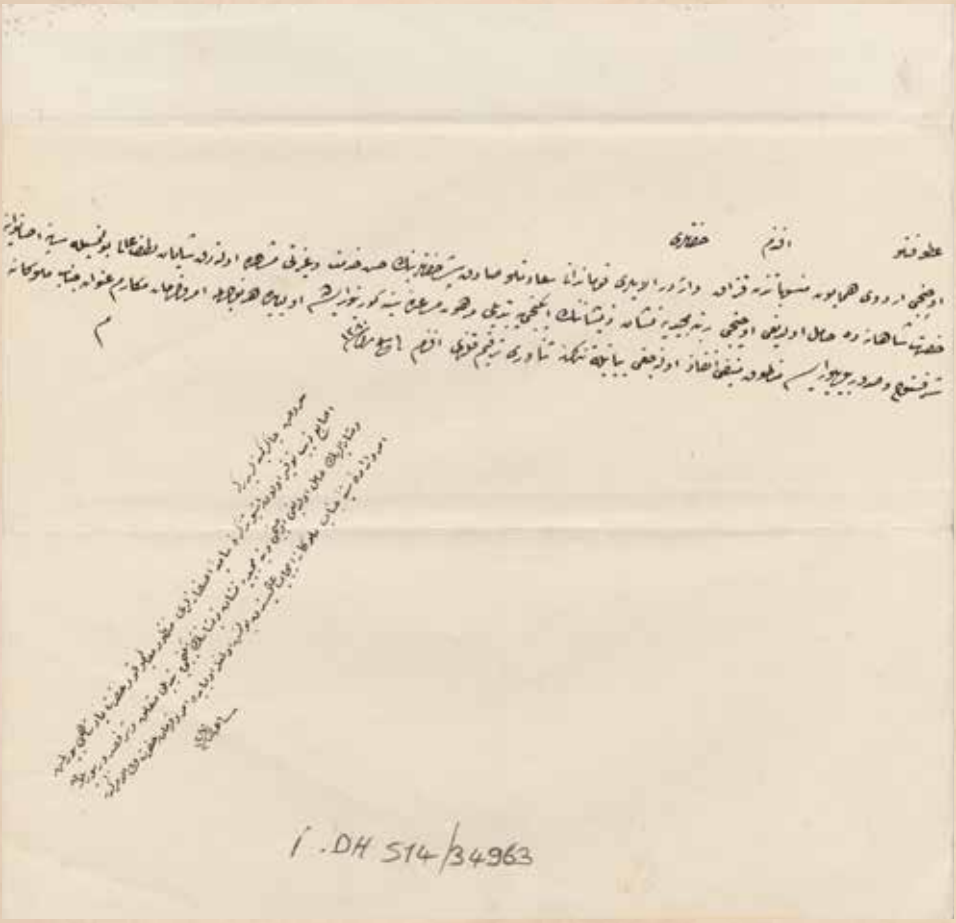

I .DH 514/34963

BOA, İ. DH., 514/34963

Kazak Alayları Kumandanı Sadık Paşa'ya nişan verilmesi

1863

BOA, İ. DH., 514/34963

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Üçüncü Ordû-yı Hümâyûn mensûbâtından Kazak ve Ejder alayları kumandanı sa'âdetlü Sâdık Paşa Hazretleri'nin hüsn-i hizmet ve gayreti müşâhede olunarak şâyân-ı lütf-i âlî bulunmasıyla sâye-i ihsânvâye-i hazret-i şâhânede hâsıl olduğu üçüncü rütbe-i mecîdiyye nişân-ı zîşânının ikinciye tebdîli merhûn-ı müsâ'ade-i seniyye görünür ise de ol-bâbda her ne vechle emr ü fermân mekârim-unvân-ı cenâb-ı mülûkâne şeref-sünûh u sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfi infâz olunacağı beyâniyle tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî selh-i Rebî'ül-evvel Sene 1280

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Esâbi'-i zîb-i tevkīr olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleri manzûr-ı me'âlî-mevfûr-ı hazret-i pâdişâhî buyurulmuş ve müşâru'n-ileyhin hâmil olduğu üçüncü rütbe-i mecîdiyye nişân-ı zîşânının ikinciye tebdîlini müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne îcâb-ı âlîsinden bulunmuş olmağla ol-bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 1 Rebî'ül-âhır Sene 1280

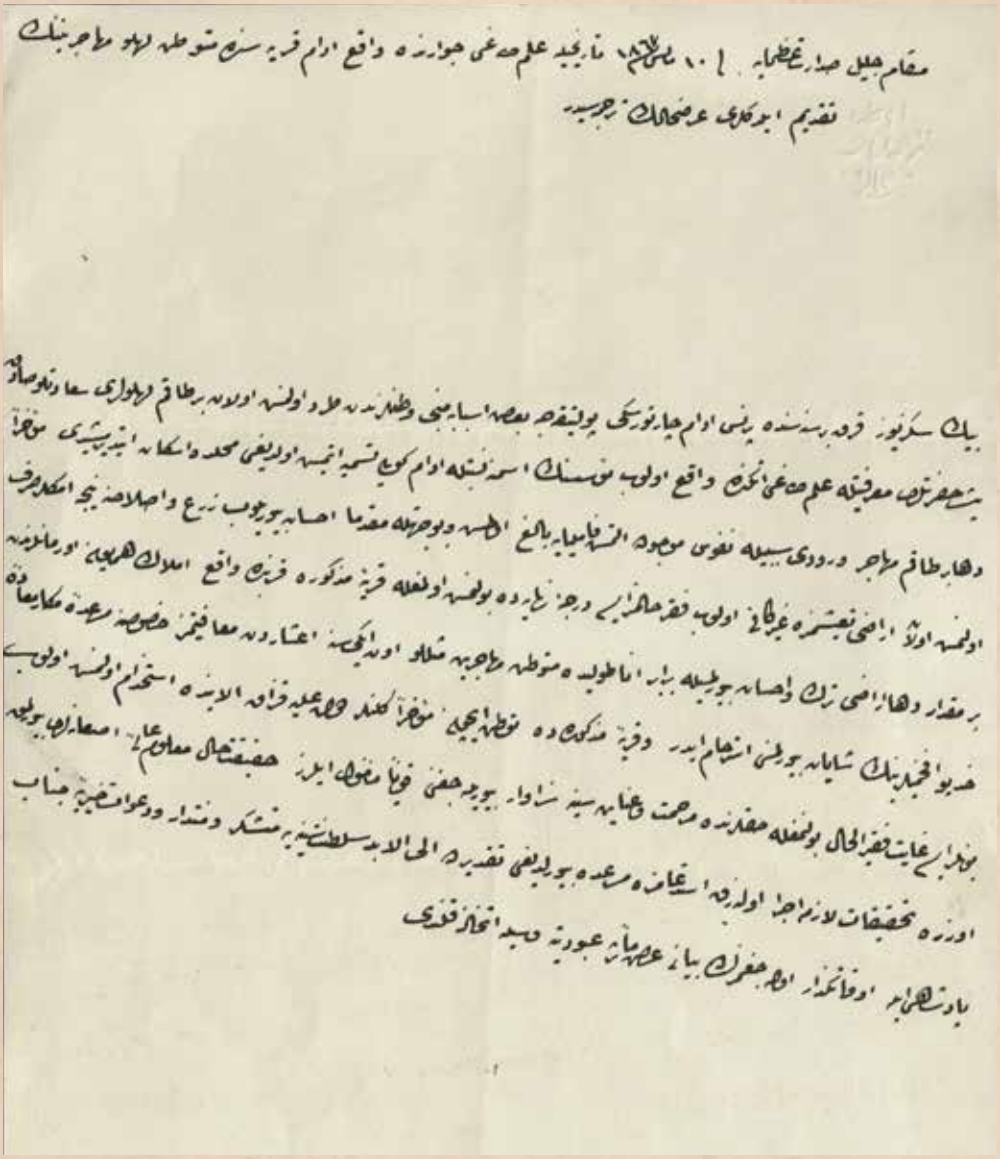

BOA, MVL 1043/ 34/1

Polonezköy arazisinin kendilerine yetmediği gerekçesiyle köy ahalisinin Osmanlı Yönetimi'nden civar mahallerden daha fazla toprak talebi

1867

BOA, MVL 1043/ 34/1

Oda-i Tercüme-i Babıâli

Makam-ı celîl-i sadâret-uzmâya fi 10 Mayıs sene 1867 tarihiyle Alemdağı civârında vâki' Adam karyesinde mutavattın Lehlü muhâcirînin takdîm eyledikleri arzuhâlin tercümesidir.

1841 senesinde Prens Adam Çartoriski politikaca ba'zı esbâba mebnî vatanlarından tard olunmuş olan birtakım Lehlüleri sa'âdetlü Sâdık Paşa Hazretleri ma'rifetiyle Alem Dağı eteğinde vâki' olup mü'essesinin ismine nisbetle Adam Köyü tesmiye itmiş olduğu mahalde iskân itdirmişidi. Mu'ahharan daha birtakım muhâcir vürûdu sebebiyle nüfus-ı mevcûde altmış familyaya bâliğ olmuş ve bu cihetle mukaddemâ ihsân buyurulup zer' ü ıslâhına nice emekler sarf olunmuş olan arâzî-i ta'ayyüşümüze gayr-i kâfî olup fakr-i hâlimiz ise derece-i nihâyede bulunmuş olmağla karye-i mezkûre kurbünde vâki' emlâk-i hümâyûn ormanlarından bir mikdâr daha arâzî terk ü ihsân buyurulmasıyla berâber Anadolu'da mutavattın muhâcirîn misillü on iki sene a'şârdan mu'âfiyetimiz husûsuna müsâ'ade-i mekârim-âde-i hıdiv-i efhamîlerinin şâyân buyurulmasını istirhâm ider ve karye-i mezkûrede tavattun içün mu'ahharan gelenler devlet-i aliyye Kazak alayında istihdâm olunmuş olup bunlar ise gâyet fakîrü'l-hâl bulunmağla haklarında merhamet ü inâyet-i seniyye-i sezâvâr buyurulacağını kaviyyen me'mûl eyleriz. Hakîkat-i hâl ma'lûm-ı âlî-i âsafâneleri buyurulmak üzre tahkîkāt lâzım-ı icrâ olunarak istid'âmıza müsa'âde buyurulduğu takdîrde ile'l-ebed saltanat-ı seniyyeye müteşekkir ve minnetdâr ve da'vât-ı hazîne-i cenâb-ı pâdişâhî ile evkât-güzâr olacağımızın beyânı arz-ı mü'esser-i ubûdiyyete vesîle ittihâz kılındı.

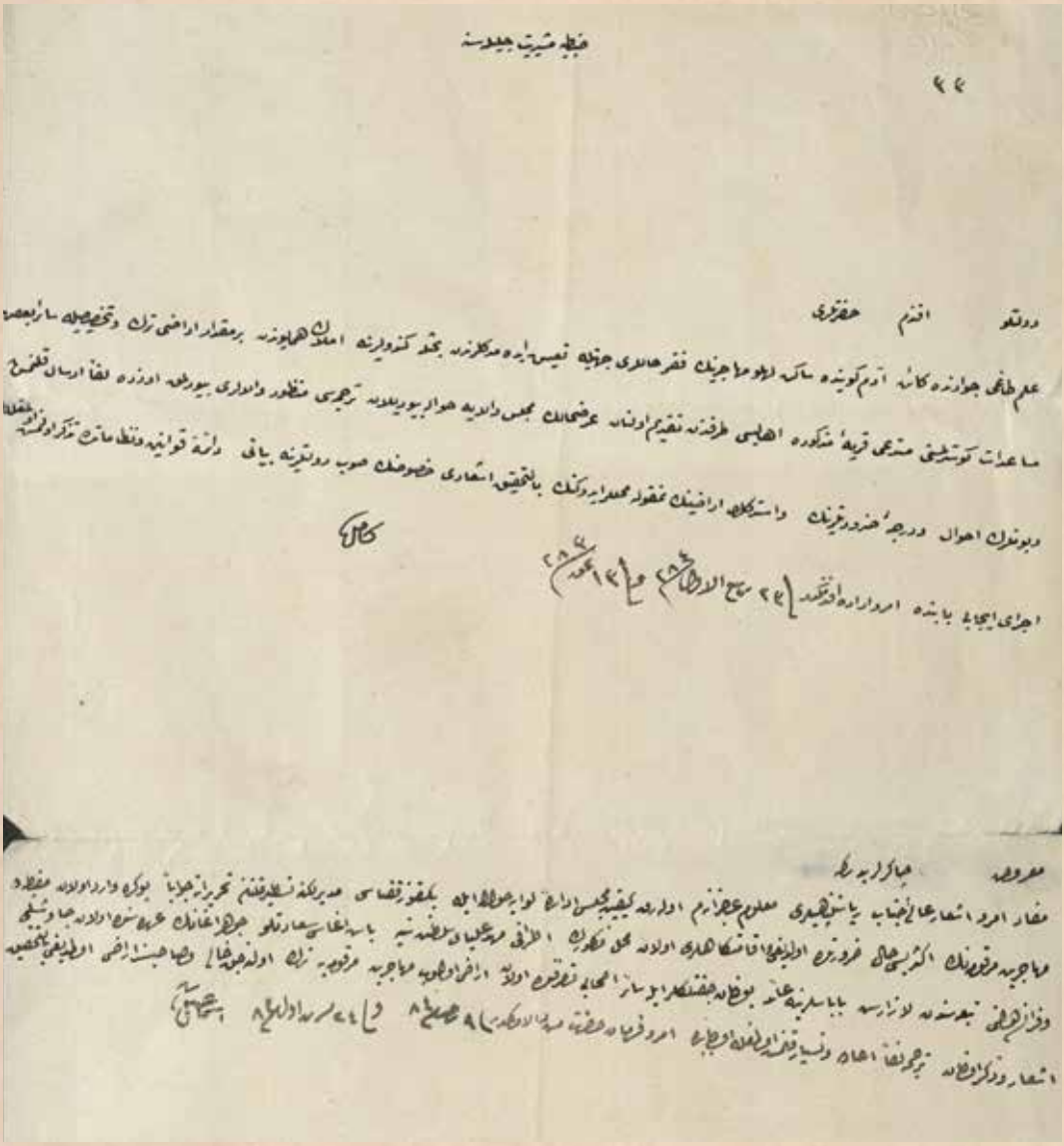

BOA, MVL, 1043/34/2

Polonezköy arazisinin kendilerine yetmediği gerekçesiyle köy ahalisinin Osmanlı Yönetimi'nden civar mahallerden daha fazla toprak talebi eki

1867

BOA, MVL, 1043/34/2

Zabtiye Müşîriyyet-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Alem Dağı civârında kâin Âdem Köyünde sâkin Lehlü muhâcirînin fakr-ı hâlleri cihetle ta'ayyüş idemedüklerinden bahsle kendülerine emlâk-ı hümâyûndan bir mikdâr arâzî terk ü tahsîsiyle sâ'ir ba'zı müsâ'edât gösterilmesini müsted'î-i karye-i mezkûre ahâlîsi tarafından takdîm olunan arzuhâlin meclis-i vâlâya havâle buyurulan tercümesi manzûr-ı vâlâları buyurulmak üzre leffen irsâl kılınmış düyûnların ahvâl-i derece-i zarûriyyetlerinin ve istedükleri arâzînin ne makūle mahaller idüğinin bi't-tahkīk iş'ârı husûsunun savb-ı devletlerine beyânı dâ'ire-i kavânîn ü nizâmâtda tezekkür olunmuş olmağla icrâ-yı îcâbı bâbında emr ü irâde efendimindir. Fi 23 Rebî'ü'l-evvel 1284 ve Fi 13 Temmuz 1283

Kâmil

Ma'rûz-ı Çâkerleridir ki

Müfâd-ı emr-ü iş'âr-ı âli-i cenâb-ı riyâsetpenâhîleri ma'lûm-ı âcizânem olarak keyfiyyet-i meclis-i idâre-i livâya havâle ile Beykoz Kazâsı müdîrliğine tastîr kılınan tahrîrâta cevâben bu kere vârid olan mazbatada muhâcirîn-i merkūmenin ekserîsi hâl-i zarûretde olduğu ve ikāmetgâhları olan mahall-i mezkûrun etrâfı mehd-i ulyâ-yı saltanat-ı seniyye baş ağası sa'âdetlü Cevher Ağa'nın uhdesinde olan Çavuşlı ve Fransa Devleti teb'asından Lazaris Papaslarına â'id bulunan çiftlikler ile sâ'ir ashâbı tasarrufunda olan arâzî olup muhâcirîn-i merkūmeye terk olunacak hâlî ve sâhibsiz arâzî olmadığı bi't-tahkīk iş'âr ve zikr olunan tercüme leffen i'âde ve tisyâr kılınmış olmağla ol-bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 9 Receb Sene 84 ve fî 24 Teşrîn-i evvel Sene 83

Bende-i İsmail

Adam Jerzy Czartoryski ve Oğulları
polona.pl

Władysław Czartoryski (1828-1894)
commons.wikimedia.org

1883 senesinde yerleşimin statüsünün değişmesine kadar Osmanlı Yönetimi'nin köyün işlerine pek müdâhil olmadığı söylenebilir. Öncesinde Babıâli, köyün sakinlerinin siyasî anlamda yükleneceği pozisyon dolayısıyla köy sakinleriyle alâkadardı. Ancak Kırım Savaşı sonrasında Polonyalılardan oluşan birliklerin dağılması, köye olan ilginin de sönmesine neden olmuştu. Diğer taraftan köy arazisinin hukukî olarak Lazaristlerin elinde olması köyün idari ve ekonomik olarak denetiminin önüne geçmiştir. Yalnızca Osmanlı Yönetimi'nden köylülerin bir talebi olursa yönetimin müdahalesi söz konusudur. 1883'te köy arazisinin tamamen Czartoryski ailesinin mülkü haline gelmesi ve statüsünün de hukukî olarak değişmesine mukabil Osmanlı Yönetimi de Polonezköy'e müdahale etmiştir. Diğer yandan köyün asâyişinin sağlanması noktasında Polonezköy'ün idarecilerinden gelen muhafız talepleri de buradaki Osmanlı varlığına ve müdahalesine zemin hazırlamıştır. Köyün iç ve dış güvenliğinin sağlanması için kendi idarecileri tarafından talep edilen kavaslar, köyde uzun süre asâyişin sürdürülmesinde ön plana çıkar. Ancak daha sonra görüleceği üzere Polonezköy'de bir karakolhâne inşasıyla daha etraflı bir muhafaza yöntemi benimsenecektir.

Bu noktada, arazide kadastro işlemi yapılması, vergi ödeme, köylülerin vatandaşlıkları, asâyişin sağlanması için karakolhâne inşası, kilise ve okul inşası için ruhsat verilmesi gibi konularda Osmanlı Yönetimi ile Polonezköylüler arasında sorunlar yaşanacaktır. Bu meselelere bakılacak olursa;

Dopierała'nın aktardığı üzere 1880'de köyden ayrılıp Paris'e yerleşen bir köylünün giderken mallarını Ignacy Kępka'ya satması hadisesiyle Polonezköy'e Osmanlı Yönetimi'nin müdahalesi başlamıştır.[69] Bu satış işlemlerine

69 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 102.

Stanisław Drozdowski aracılık etmiş, ancak J. Dochoda ve A. Ramiszewski bu işlemi reddetmiş ve Kępka'nın satın aldığı mallara el koymuşlardır. Muhtemelen Drozdowski'nin ricası üzerine Fransız Konsolosluğu da olaya dâhil oldu. Ancak Dochoda ve Ramiszewski, bu durumu Osmanlı mercilerine intikal ettirdi. Neticede Osmanlı makamlarının kararı bağlayıcı olmuştu. Bu olaydan sonra Dopierała'nın anlatımına göre Osmanlı Yönetimi Polonezköy'e karışmaya başladı. Bu noktada Dopierała'nın bu ifadesine karşın daha önceden de Polonezköy sakinlerinin nihai merci olarak Osmanlı makamlarına başvurabildiği kayıtlardan görülmektedir. 1862'de Lazaristlere karşı Osmanlı makamlarına başvurmaları buna bir örnektir. Topraklarının genişletilmesi için 1867'de sundukları arîza da bunlardandır. En nihayetinde Polonezköy'ün bulunduğu arazi Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerindedir ve ona bağlı kanunlara göre işlem görmektedir. Arazinin 1883'te tamamen Czartoryskiler tarafından satın alınması, arazinin Osmanlı Yönetimi tarafından özel mülk statüsünde değerlendirilmesi gibi bir sonucu doğurmuştur. Diğer taraftan Fransa himayesini de bir diğer seçenek olarak kullanma fikri Fransa'nın İstanbul diplomatik temsilciliğinin Polonezköy'le ilgisi oranında kullanabildiğini göstermektedir. Diğer yandan köyde Osmanlı kolluk kuvvetlerinin daha etkin bir koruma sağlayacağı düşünülmüştür.

Polonezköy'ün Osmanlı Yönetimi ile bir diğer sorunu idari ve ekonomik boyuttadır. Bu yıllarda bütün İstanbul'da yeni bir toprak sayımı yani kadastro işlemleri başlatılmıştır. Bu çerçevede Polonezköy arazisinde de sayım yapılmak istenmiştir. Ayrıca toprağın statüsünün değişmesine mukabil Osmanlı yönetimi bu araziyi tahrire tabi tutarak Polonezköy topraklarında yürütülen faaliyetlerden vergi alma yoluna gitmek istemiştir. Artık Osmanlı hukuk kurallarına göre

yabancılara ait taşınmaz mülkler Osmanlı kanunlarına göre muamele görmekteydi. 1883 yılından önce ise arazinin vakıf statüsü, eski kanunlara göre yapılan muamele ve köyün şenlendirilmesi için tanınan 12 yıllık müddetten ötürü devletin vergi talebi olmamıştı.[70]

70 Łątka, 1870 itibariyle Osmanlı idarecilerinin köylülerden öşür aldığını ifade etse de Osmanlı kayıtlarında 1885 yılı öncesi vergi alımına dair bir kayda tesadüf edilmemiştir. Ayrıca 1885 yılında planlanan vergi meselesi hususundaki yazışmalarda şimdiye dek Polonezköy'den vergi alınmadığına dair ifadeler vardır. bkz. Łątka, *Adampol (Polonezköy), Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010)* s. 115.

1886 Yılında Hazırlanan Köy Tüzüğü
B. Cz. rkps. 6736/IV, 6733/IV.

Görülen o ki, Osmanlı kanunlarında yapılan yeni düzenlemelerin yanında Władysław Czartoryski'nin araziyi satın alması, muhacirlerin üretimlerini artırması ve hayatlarını düzene koyması için verilen 12 yıllık mühletin sona ermesini müteakip merkezi yönetim burada tahrir uygulamasına gitmek istemiştir. Köye 1885 yılında gelen Osmanlı kaymakamı, arazinin tahrire tabi tutulacağını ve buna mukabil köylülerin kendi topraklarına dair kanıt olacak olan hüccetlerin verileceğini bildirir.[71] Nitekim köylülerin çoğunun gönlü olmasa da yerleşim tahrire tabi tutulur. Aynı zamanda Polonezköy Sekizinci Belediye Dairesi'nden ayrılarak Beykoz'a dâhil edilir.[72] Fransız Konsolos Alphonse Gazay'ın de dâhil olduğu bu gibi karışık olaylar neticesinde Czartoryski ailesinin olan bu toprakların köylüler arasında paylaştırılmasının daha yerinde olacağı sonucuna varılır. Hüccetlerin alınması ise artık yerleşimin Osmanlı kanunlarına göre idare edileceği anlamına gelmektedir. Bu uygulama ile birlikte toprağın değerine göre binde dört oranında arazi vergisi alınması yoluna gidilecektir. Tanzimat sonrasında yapılan vergi düzenlemeleriyle bu gibi bir uygulamaya başvurulmuştur.[73] Czartoryski'nin mülkü olarak kaldığı takdirde daha az bir vergi ödenmesi söz konusu olacaktır. Bu ortamda köylülerin dileği ise ekip biçtikleri arazilerin asıl sahibi olmak ancak vergi ödememektir. Osmanlı Yönetimi ise ısrarla kadastro işlemi yaparak vergilendirme yolunu seçecektir. Köy sakinleri tekrar Władysław Czartoryski'den köy arazisi üzerindeki mülkiyet hakkına sahip çıkması yönünde talepte bulunurlar. Ayrıca Fransa himayesini kabul

71 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 103.

72 BOA, ŞD, 71/22, 366/36; DH.MKT, 6/15; İ.DH. 1306/5.

73 Berrin Günay, Asım Furkan Tekir, "Tanzimat Sonrası Vergi Reformlarının Anayasal Vergilendirme İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergis*i, C. 24, sy. 2, 2018, s.733.

etmeyi düşünürler. Ancak Fransa Büyükelçiliği'ne bu yönde yapılan teklif tamamen ret cevabı alır.[74] Hâl böyleyken 1887 Nisan'ında bir kısım Polonezköylü; Teodor Wilkoszewski, Jan Dochoda, Ludwik Biskupski, Wincenty Ryży, Beykoz Kaymakamı'nın da desteğini alarak ne Prens Czartoryski'nin ne de onun köydeki temsilcisi Dr. Feliks Gnatowski'nin himâyesini istediklerini bildirdiler.[75] Ayrıca Prens tarafından sömürüldüklerini ifade ettiler. Kaymakamla görüşerek valilikten Prens'in köydeki mülklerinden kendi mülklerinin ayrılması yönünde emir çıkarttılar. Tam da bu gelişmeler olurken Dr. Feliks Gnatowski'nin çabaları ile oluşturulan ve Czartoryski'nin onayladığı tüzükle (1886) köyün idari işleyişi bazı kurallara bağlanmıştır.[76] Bu kuralların yerleşimin işleyişinde önemli bir işlev görmesi öngörülse de gerçekte tam olarak uygulanması mümkün olmadığı gözükmektedir. Aynı zamanda Osmanlı makamları Polonezköylüleri toprağın sahibi değil, toprağı işleten kiracılar statüsünde değerlendirme yönünde karar almıştır. Feliks Gnatowski 1885 yılından beri Czartoryski ailesinin köydeki temsilciliğini yürütmekteydi. Lâkin köylülerin zimmetine para geçirdiği iddiasıyla Gnatowski'ye yönelik suçlamaları dolayısıyla Czartoryskilerin temsilcisi olarak zor zamanlar yaşamıştır. Hatta 1888 yılında sınır dışı edilme durumuyla karşı karşıya kalmıştır. [77]

1890'ların başında Osmanlı makamlarınca tekrardan köy arazisinin kadastroya tabi tutulması ve bir vergilendirme talebi söz konusudur.[78] Buna göre 20 kuruş yol vergisi

74 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 104.

75 Gnatowski ile ilgili yazışmalar için bkz. B. Cz. rkps. 6733/IV, 6737/III, IV.

76 Bkz. *Regulamin Kolonii Polskiej Adampola założonej przez Jego Książęcą Mość Adama (Jerzego) Czartoryskiego. Wyłącznie do użytku dla emigracji polskiej*, B. Cz. rkps. 6736/IV, 6733/IV.

77 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 105.

78 Yapılan bu işlemle ilgili olarak Czartoryski ailesinin Polonezköy'ün sahibi

ödemeleri ya da Polonezköy'ün yol yapımında çalışmaları yönünde bir talep doğmuştur. Bazıları buna uyarken yerleşimcilerin bir kısmı bunu reddetmiştir. 1893'te Polonezköy tekrardan *defter-i hâkâniye* kaydedilmiş, yani tahrire tabi tutulması yönünde karar alınmıştır.[79] Ayrıca "Yeni Çiftlik Polonezköy" adıyla karye (köy) halini almıştır.[80] Köyün yeni muhtarı Mikołaj Gażewicz (Niko) Osmanlı makamlarıyla ve Beykoz Kaymakamı Hamid Bey ile yapılan görüşmeler sonucunda anlaşarak köy sakinleri adına bir öşür vergisi ödemiştir. Aynı zamanda yerel yönetim Polonezköy'deki evlerin numaralandırılıp her bir köy sakininin arazisinin sınırlarını çizmek gibi bir uygulamaya gitmek istedi. Yani tekrardan yeni bir tahrir söz konusu oldu. Köyün resmî adının Adam Çiftliği'nden Polonezköy'e çevrilmesi yönünde de Beykoz Kaymakamlığı karar aldı. Bu durumda tekrar Fransız Konsolosluğu'ndan arabuluculuk istenmesi gündeme geldiyse de köyde yaşanan bir cinayet durumu değiştirdi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra köye yerleşen iki Polonyalı arasında çıkan anlaşmazlıkta Tomasz Krawczyk, Jan Dymowski'yi öldürmekle suçlandı ve 15 yıl ağır işlerde çalışma cezasına çarptırıldı. Bu gibi asâyiş olayları dolayısıyla Fransız Konsolosluğu Polonezköy'ün işlerinden tamamen uzaklaştı[81] 1894'te ise Adam Czartoryski'nin oğlu Władysław Czartoryski'nin ölmesiyle Polonezköylülerin tâbiiyet meselesi tekrar problem haline geldi. Zira varisi ve oğlu Adam Ludwik Czartoryski (1872-1937) babası gibi Fransız değil Avusturya vatandaşıydı ve bundan sonra Avusturya, Polonezköy'ün hamiliğini üstlenecekti.

---

olarak kadastro kayıtlarına girişine ilişkin bir evrak Osmanlı makamlarınca Czartoryski ailesine gönderilmiştir. B. Cz. rkps. 6734/IV, sayfa numarası yok.

79 BOA, DH.MKT, 101/36, 773/48; BEO, 245/18334.

80 BOA, İ.DH., 1306/5.

81 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 106.

Adam Ludwik Czartoryski (1872-1937)
commons.wikimedia.org

Polonezköy sakinleri, statüleri itibariyle yapılmak istenen tahrir ve devlete ödeyecekleri vergiler konusunda birçok defa problem yaşamıştır. XIX. yüzyılın son 15 yılı ve XX. yüzyılın ilk 20 yılında bu sebeple birçok kez yönetim ve köylüler arasında sorunlar çıkmıştır. Osmanlı yönetimi, arazinin Czartoryski ailesi tarafından tamamen satın alınmasını müteakip "senedât-ı hâkâniyyeye" (tapu defteri) geçirilmesi yönünde politika seyretmiş,[82] 1909'da Şura-yı Devlet'ten buna yönelik karar çıkmış, köylüler ise arazinin vakıf olmasını gerekçe göstererek buna itiraz yükseltmiştir. Nitekim 1885'ten itibaren 1893, 1894, 1896, 1899, 1901, 1903, 1904, 1906, 1909, 1911, 1914, 1916, 1921 yıllarında merkezi yönetimden gelen vergi talebinin şiddetle itiraz gördüğü devlet kayıtlarına yansımıştır.[83] Reychman'a göre köyün hamisi Władysław Czartoryski'nin Fransız vatandaşı olması hasebiyle onun sağlığında kapitülasyonlardan faydalanan köylüler, II. Meşrutiyet'e (Jön Türk Devrimi) (1908) kadar öşür vergisi dışında bir vergi ödemeye mecbur olmamıştır.[84]Dopierała'nın da belirttiği üzere Władysław Czartoryski'nin Fransız vatandaşı olması dolayısıyla onun sağlığında kapitülasyonlardan faydalanıldığı düşünülebilir.[85] Ancak 1894'te yeni hâmi Adam Ludwik Czartoryski'nin Avusturya vatandaşlığı dolayısıyla vergi meselesi tekrar canlanmış, köylüler vergi konusunda sorun yaşamıştır.

82 BOA, BEO, 2496/187148; ŞD, 71/22.

83 BOA, DH.MKT, 2155/10, 2181/109, 2525/150, 2526/1; BEO, 1646/123391, 1698/127286, 2391/179301, 2454/184039, 2881/216045, 3862/289619; ŞD, 366/36.
1903'te vergi konusunda anlayış gösterilmesi yönünde muhtar Ludwik Biskupski de dilekçeyle başvuru yapmıştır. Ayrıca her türlü kanuna uydukları, Osmanlı ordusunda gönüllü savaştıkları ve benzeri hizmetleri dolayısıyla Polonezköy'ün tahrire tâbi tutulup arazisinin ahalisine verilmesi talebi üzerine buranın Prens Czartoryski'nin tasarrufunda olması dolayısıyla yapılacak işlerin onun varislerinin iznine bağlı olduğu düşünülerek bu konuda yapılacak işlemler gerekli birimlere bildirilmiştir. BOA, DH.MKT, 773/48.

84 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 125.

85 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 18-19.

Bu arada 1897'de Czartoryski ailesinin yeni Polonezköy temsilcisi Şer'î hukuk alanında âlim sıfatını da alan yani doktora sahibi Kont Leon Ostroróg'dur. Kendisi köyün yeniden Fransız korumasına girmesi yönünde çaba gösterir. Diğer taraftan Osmanlı makamları kanunlarda belirtilen zaman zarfında Władysław Czartoryski'nin varisleri, arazi ile ilgili bildirimde bulunmadığı için köyün toprağını vakıf statüsüne almıştır.[86] Bir hukukçu olarak Ostroróg'un uğraşılarıyla köy arazisinin Czartoryskiler için veraset hakkı ancak 1900 yılında tamamlanabilmiştir.

1901 yılında Jan Nowicki ve Mikołaj Gażewicz Osmanlı makamlarına başvurarak tasarruflarında olan malların mülk edinme işlemlerinin yapılması ricasında bulunurlar. Bunun üzerine 1 Ekim 1901'de Beykoz'dan gelen yetkililer yerleşimdeki toprağın kaydını alıp ölçümünü yaparak kadastro işlemi yapmak istemişlerdir. Hatta Beykoz Kaymakamlığı'ndan tahrire yardımcı olması direktifi gelmiştir.[87] Yetkililer tahrirle birlikte Sultan'ın bu toprakları kendilerine vereceğini belirtmişlerdir. Ancak köylüler bu toprakların Sultan'a ait olmadığı iddiasıyla Osmanlı makamlarının tahrir yapma taleplerine karşı çıkmıştır. Osmanlı makamları ise daha önceden köy halkının vergi muafiyetine dair bir ferman olup olmadığına dair eski kayıtlara bakarak bu durumu teyit etmek istemiştir.[88] Köy sakinleri iki hafta boyunca evlerinden çıkmayarak yönetime tepkilerini göstermişlerdir. Yalnız Jan Nowicki ve Mikołaj Gażewicz yetkililere eşlik etmiş ve nihayetinde tahrir yapılabilmiştir. 74 hüccet hazırlanmış ve köyde iyi bir tarım faaliyeti sürdürüldüğü belirtilmiştir.[89] 1899'da öşür vergisi dışında diğer vergilerden muaf tutuldukları halde yol ve

86 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 106-107.

87 BOA, DH.MKT, 2526/1.

88 BOA, DH.MKT., 2181/109.

89 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 107.

köprü vergisi için mahalli hükümet tarafından baskı altında tutulduklarına dair köyün muhtarı tarafından verilen dilekçeye binâen, konunun araştırılması sonucunda Polonezköy ahalisinin öşür haricinde diğer vergilerden muaf tutulduklarıyla ilgili bir ferman kaydına rastlanmadığı anlaşılmıştır.[90] 18 Mart 1901 tarihinde Polonezköy ahalisi yol ve köprü vergisinden muaf oldukları halde üç yıldır vergi talep edilmesi üzerine verginin alınmaması yönünde bir istek oluştuğuna dair bir haber ortaya atılmış, daha sonra bu şikayetin asılsız olduğu anlaşılmıştır.[91] Yine de vergi konusunda anlayış gösterilmesi yönünde muhtar Ludwik Biskupski de dilekçeyle başvuru yapmıştır.

Bu olayların akisleri bir süre daha devam etmiş ve Osmanlı Yönetimi 1902 yılı itibariyle köylülere bir önceki yıl düzenlenen tapu senetlerine binâen vergi talebinde bulunmuştur.[92] 1903 tarihli bir kayda göre vergi vermek istemeyen köy muhtarı Ludwik Biskupski ve Wincenty Ryży Polonezköy ahalisini Fransız ve Rus vatandaşlığına geçmeye teşvik etmiş ve bu sebepten hakkında işlem yapılmıştır.[93] Bu durum köy sakinlerinin Avusturya Konsolosluğu'na başvurarak köyün Avusturya koruyuculuğuna alınması talepleriyle alakalıdır. Köye giden Avusturya Konsolosluğu diplomatları köyün Avusturya korumasına alınabileceği ancak köylüler için bunun yapılamayacağını bildirmişlerdir. Zira köyde yaşayan Polonyalıların Biskupski ailesi hariç (Prusya taksimatı altındaki topraklardan gelmekteydiler[94]) Rusya'nın taksim ettiği Polonya topraklarında doğdukları

90 BOA, DH.MKT, 2155/10. DH.MKT, 2181/109.

91 BOA, BEO, 1646/123391, 1698/127286; DH.MKT, 2525/150,

92 BEO, 2391/179301.

93 BOA, ŞD, 821/11. BEO, 2391/179301.

94 F.C., "Kolonja Polska w Azji", *Tygodnik, Dodatek Literacko-Naukowy-"Kurjera Lwowskiego"*, nr. 17, 1902, s. 266.

için tabiiyetleri de Rusya olarak kayda geçmiştir. Hassas bir konu olarak Polonyalıların yaşadığı bir köy konusunda Rusya'nın dikkatini çekmek pek uygun görülmemiştir. Ayrıca kendi vatandaşı olmadığı için Avusturya'nın Polonezköy'ü himâyesi hukukî bir dayanağa bağlanamamıştır. Hatta, Czartoryski'nin Polonezköy vekili ve Osmanlı Adalet Bakanlığı hukuk müşavirlerinden Kont Leon Ostroróg'a meseleyi çözmesi için başvurulmuştur.[95] Ancak köy sakinlerinin bir kısmı Avusturya, Fransa ve Rusya vatandaşlığına sahiptir. Bu gerekçeyle de ilgili devletlerin elçilikleri meseleye dâhil olmakta, köylüleri Osmanlı vatandaşlığına geçmemeleri konusunda teşvik etmektedir.[96] Nitekim Osmanlı makamları 1906'da Rusya Elçiliği'nden Konstantin ve arkadaşının Polonezköy'e giderek ahaliyi Rusya tâbiiyetine girmeleri için teşvik ettiğini tespit etmiştir.[97]

Ignacy Kępka ve eşi Elżbieta (Polonezköy'ün Adem ile Havvası) Zosia Teyze'nin Anı Evi

Wincenty Ryży (1852-1927) Zosia Teyze'nin Anı Evi

Vergi ödeme meselesi tâbiiyet konusuyla birlikte tekrar gündeme gelmiştir. 1904 Ekim'inde de Osmanlı yetkilileri köyde tahrir işlemi ve vergi sayımı yapmak istemişler, durumla ilgili olarak köye tapu kâtibi ve polis ile gidilmesi

95 Ostroróg 1908 yılına kadar Czartoryskilerin Polonezköy'deki temsilcisi olarak mallarına vekalet etmiştir. Reychman, "Polacy w Turcji", s. 122.

96 BOA, BEO, 2991/224299. Y. MTV, 294/43. HR. HMŞ.İŞO, 206/10.

97 BOA, BEO, 2991/224299; Y. MTV, 294/43.

istenmiştir. Zira ahaliden bazıları sert itirazlara cüret etmiş, ki bunlar köy muhtarı ve idare heyetidir,[98] burasının Czartoryski'ye ait olduğu başkasına verilemeyeceği iddiasıyla başlanan tahrir çalışmalarına son verilmesini istemiş, Avusturya Sefareti'nin meseleye dâhil olduğu ve nihayetinde tahrir işlerinin yapılamayacağını ifade etmiştir.[99] Bu süreçte Kont Leon Ostroróg, yanında Fransız ve Avusturya tebaasından beş kişi ve üç hanımla beraber Polonezköy'e gitmiştir. Ahaliden 10 kişi ellerindeki tüfekleri ateşleyerek *Adampol* yazılı pankartı açmıştır.[100] Okulun hocası (Paweł Ziółkowski olmalı) bir konuşma yapmış, 150'den fazla silah atılmış ve ahali galeyana gelmiştir. Aynı gün Ludwik Biskupski ve Wincenty Ryży bir ziyafet düzenlemiştir. Böylece köy ahalisi birlik mesajı vermiştir. Tahrir memurları Avusturya Konsolosluğu'nun meseleye müdahalesi ile köyden ayrılmak zorunda kalmışlardır.[101]

Bu gelişmeler üzerine Polonezköy arazisinin köyün hemen yanındaki Yeniçiftlik ile birlikte tahririnin yapılmasına karar verilmiş, ancak tapu senetlerini ahali almamıştır. Bu karmaşık durumun neticesinde 31 Ocak 1905 tarihinde alınan kararla Polonezköy arazisinin Prens Czartoryski üzerine tapu defterine kaydedilmesi, bir çıkış yolu olarak görülmüştür.[102] Bunun yanında 1904 yılında tahrir esnasında yaşanan sorunlara karşılık Polonezköy arazisi de Yeniçiftlik Bezm-i Alem Valide Sultan Vakfı dâhilinde anılmaktadır.[103]

98 Evrakta geçtiği haliyle *muhtar-ı sabık Ludvik, ihtiyar heyetinden Paveli ve Ludvik Dahoda ve aza Şimek ve Vincenti yani* Ludwik Biskupski, Paweł Ziółkowski, Ludwik Dochoda, Szymon Dochoda, Wincenty Ryży.

99 BOA, BEO, 2391/179301.

100 Bkz. BOA, DH.MKT, 773/48. ŞD, 821/11.

101 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 108.

102 BOA, BEO, 2496/187148.

103 BOA, BEO, 3862/289619.

Babıâli, ahalinin diğer ülke vatandaşlığına geçişine katiyen izin verilmemesini ve buraya bir karakol inşasını karara bağlamıştır.[104] Polonezköy ahalisinin Osmanlı tâbiiyetinden çıkıp diğer ülke vatandaşlığına geçmesi için yürütülen çabalardan haberdar olan Babıâli'nin, Polonezköy'e giden bütün yabancıları takibe aldığı anlaşılmaktadır.[105] Osmanlı Devleti döneminde Polonezköy'e dair vergi ve vatandaşlık konusu, tamamen açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu hadiseden sonra Avusturya Büyükelçiliği Polonezköy işlerine daha fazla dâhil olma yoluna gidecektir. Osmanlı yetkililerinin müdahalelerinden kurtulmak için köy sakinlerinin büyük çoğunluğu Avusturya vatandaşlığına geçmek istemişlerdir. Hatta Avusturya'nın Polonya taksimatı ile aldığı Galiçya Bölgesi'ne mümkünse Krakov'a bağlanmak istediklerini bildirirler. Ancak önceden Osmanlı tabiiyetine geçtikleri için Avusturya'nın korumasına alınmalarında engel vardır. Hatta 1905 yılında birçok evde Avusturya bayrağı asılıydı ve köy okulunda da Avusturya İmparatoru Franz Joseph ve eşi Elisabeth'in portreleri bulunmaktaydı. Ayrıca Avusturya millî marşı ve "Boże coś Polskę (Tanrı Polonya'yı Korusun)" marşı okunuyordu.[106] Hatta hazırlanan bir albümle hem Czartoryski ailesine şükranlarını hem de Avusturya vatandaşlığına geçme isteklerini bir şiirle ve fotoğraflarla ispatlamak istedikleri anlaşılmaktadır.[107] 24 Aralık 1905 tarihiyle yani Noel Bayramı'nda Prens Czartoryski'ye sunulan albümün kapağında;

104 BOA, DH.MKT, 773/48; BEO, 2845/213315.

105 Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 299.

106 XIX. yüzyılda popüler olan Katolik dinî bir ilahidir. Polonya 1918'de bağımsızlığını kazandıktan sonra, milli marş olarak tanınmak için Mazurek Dąbrowski ile yarışmıştır.

107 Bibliothèque Polonaise de Paris, (BPP), nr. 364.

Jaśnie Oświeconemu
Adamowi
KSIĘCIU CZARTORYSKIEMU
Dziedzicowi Adampola,
W Azji Mniejszej, gdzie są Turcy
Lecz że jego była rola,
Nowej Wolnej Polski - Twórcy!

Z Pokolenia
W pokolenie
Cześć imienia
Uwielbienie
I oddanie
Masz tu, Panie
Adampolanie

Na dzień 24 Grudnia 1905 r.

yani

Türklerin olduğu Küçük Asya'daki Adampol'ün varisi,
Hem de rolünün cihetiyle
Yeni Özgür Polonya'nın Kurucusu
Saygıdeğer Ekselansları
Prens
ADAM CZARTORYSKI'YE
Nesilden
Nesile
Adının şanına
Hayranlık
Ve sadakat
Zat-ı âlînize armağan, Efendim
Polonezköylüler

24 Aralık Günü 1905

yazılıdır. Albümde yer alan ve August Rotter Eger'in marifetiyle hazırlanan 9 sayfalık şiir ve fotoğraflar köyün farklı kesitlerini sunar ve sakinlerini gösterir. Günümüzde Paris'teki Polonya Kütüphanesi'nde bulunan albümde, köy halkının son dönemde vatandaşlık ve vergi verme meselelerini şiire taşıyarak, bu konuda Prens'ten destek istedikleri görülmektedir. Aynı zamanda şiirde Avusturya vatandaşlığına geçmek istekleri ciddi oranda görülmektedir. Osmanlı Yönetimi'ne kızgınlığın aktarıldığı görülen mısralarda, diğer taraftan gerçek Polonyalı gibi yaşadıkları da ifadeye yansımaktadır.[108] Albümde köyle ilgili ilk detaylı görseller de yer alır. Elle boyanarak renklendirilen albümdeki fotoğrafların birinde köy okulunun içinden bir kare vardır.[109] Burada duvarda asılı duran Avusturya İmparatoru I. Franz Joseph ve İmparatoriçe Elisabeth'in fotoğrafları dikkat çeker. Bir başkasında köy öğretmeninin çocuklarla okul önünde resmi vardır ve ellerinde Avusturya bayrağını tutmaktadırlar.[110] Bu fotoğrafların Polonezköy sakinleri tarafından o dönem Avusturya'ya tâbiiyet konusundaki isteklerini sergilemenin bir yolu olarak görüldüğü söylenebilir. Albümün ve diğer kaynakların gösterdiği üzere 1905 yılında köyün idare heyetinde Szymon Dochoda, Ludwik Dochoda, Ludwik Biskupski, Wincenty Ryży, Paweł Ziółkowski bulunmaktadır.[111] Bu vesileyle çekilen ve albüm olarak hazırlanan fotoğraflar o yıllarda Polonezköy ile ilgili gazete haberlerinde kullanılmıştır.

---

108 BPP, nr. 364, s. 1-9.

109 BPP, nr. 364, s. 10.

110 BPP, nr. 364, s. 11.

111 BPP, nr. 364, s. 11; "Zaścianek Polski nad Bosforem". *Świat,* sy. 20, 19 Mayıs 1906. s. 8.

Czartoryski ailesine ve Avusturya'ya bağlılığı sembolleştiren bu albüm ve gösterilere ek olarak bir kısım Polonezköylü Osmanlı tâbiiyetinden kurtulmak için -üç kişi hariç- 28 Şubat 1906'da kilisede sundukları şehadetnâmelerde kendi iradeleriyle Osmanlı tâbiiyetine geçmediklerini beyan etme yolunu seçtiler.[112] Bu belgelerle Avusturya Konsolosluğu Polonezköy'e müdahale edebilecekti. Ancak bazı araştırmaların belirttiği[113] ve Osmanlı kaynaklarının gösterdiği üzere Avusturya tâbiiyetine ve korumasına geçme planı muvaffak olamadı. 1906'da tekrar köy arazisinin tahrire tabi tutularak toprak sahiplerine tapularının verilmesi kararı verilmişti.[114] Ayrıca vatandaşlık sorunu devam etmekteydi. Bu konuda Reychman, köyün hâmisi Władysław Czartoryski'nin Fransız vatandaşı olması hasebiyle onun sağlığında kapitülasyonlardan faydalanan köylülerin II. Meşrutiyet'e (1908) kadar öşür vergisi dışında bir vergi ödemeye mecbur olmadığını belirtmektedir.[115] Buna karşın Osmanlı arşiv kayıtlarında 1908 öncesi ve sonrasında da vergi konusunun ve vatandaşlık meselesinin bir süre daha gündemde olduğunu göstermektedir. Osmanlı kayıtlarında II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası köy halkının Osmanlı vatandaşlığına geçmeyi kabul ettiği belirtilmektedir. 1911 tarihli Osmanlı kaydından anlaşıldığı üzere Polonezköy ahalisi, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bir dilekçe vererek Osmanlı tâbiiyetini kabul ettiklerini, diğer Osmanlı vatandaşları gibi vergi ve askerlik hizmetlerini yerine getireceklerini, oturdukları ve ekip biçtikleri Prens Czartoryski'ye ait toprakların asıl sahibi olan Prens Adam Czartoryski

112 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 108-109.

113 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 124-125; Stanisław Piotrowski, *Tureckie blaskii cienie, Warszawa*: Ludowa Spoldzielnia Wydawnicza, *1975*, s.325, Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s 25.

114 BOA, BEO, 2881/216045, 2391/179301.

115 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 125.

adına intikal işlemlerinin yapılmasını talep etmişlerdir. Durumu inceleyen Babıâli, Polonezköylülerin Osmanlı tebaası kabul edilerek Osmanlı kimlik belgeleri verilmesini kararlaştırmıştır.[116] Aynı zamanda vergiye tabi tutulmaları da karara bağlanmıştır.[117] Ancak köy sakinleri Osmanlı tâbiiyetine girme ve vergi toplanması kararlarına itiraz etmişlerdir.[118] 9 Ağustos 1911'de Polonezköylüler Osmanlı tâbiyetine alınmaları konusunda verdikleri dilekçede Osmanlı savaşlarına katılmaları ve Osmanlı Devleti'ne verdikleri hizmet dolayısıyla Osmanlı tâbiiyetine alınma meselelerinin hallini istemişlerdir.[119] Dilekçe bu dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ndeki faaliyetleri dolayısıyla da bilinen Tadeusz Gasztowtt (Seyfeddin Bey) imzalıdır. Dilekçede Polonezköy'ün Beykoz'a bağlı bir karye haline gelmesi (1893) ve tekâlif vergilerinden muafiyetine dair talepler vardır. Aynı yıl Osmanlı Hükûmeti hâlâ Osmanlı vatandaşlığı muameleleri yapılmayanlar varsa bunları yerine getirme yoluna gitmiş ve 1906 yılına kadar olan vergi borçlarını ve askerlik bedellerini de affetmiştir.[120]

Aynı şekilde I. Dünya Savaşı'nın hemen başında Osmanlı Hükûmeti, Polonezköy'de yaşayan ve savaş halinde bulunduğu diğer devlet vatandaşlarının tespiti yoluna gitti. 1914 sonunda yapılan incelemede 39 Polonezköy ahalisinin Rusya veya Fransa vatandaşı olduğu anlaşılmıştı.[121] Bunlar toplamda yedi ailenin bireyleriydi ve her birine hangi ülke vatandaşlığını istedikleri sorulmuştu. Ayrıca hangi ülke vatandaşı iseler onu bir an evvel ispat etmeleri istenmişti.

116 BOA, DH.SN.THR, 18/62.

117 BOA, DH. EUM.KADL, 9/48.

118 BOA, BEO, 3530/264749.

119 BOA, HR. HMŞ.İŞO, 101/61.

120 BOA, BEO 3862/289619.

121 BOA, DH.EUM.5. Şb, 7/24.

1916'da Polonezköy ahalisinden Rusya vatandaşlığına geçmiş olan Józef oğlu Jan Dochoda'nın oğlu Piotr ile Wincenty Ryży'nın nasıl bir muamele göreceği araştırıldı, ülkeyi terk etmelerinin istenmesi ihtimal dâhilindeydi.[122] Ayrıca Wincenty Ryży para karşılığında Rus uçaklarına sinyal verdiği suçlamasıyla tutuklandı, Goltz Paşa vasıtasıyla serbest kalabildi.[123] 1918'de soruşturma tamamlandı ve bu kişilerin Polonezköy'ü terki söz konusu olmadı. Aynı şekilde Fransız vatandaşı olan Józef Biskupski'nin de Osmanlı tebâsı sayılması 1917'de karara bağlandı.[124] Fakat Osmanlı Devleti, başka ülke vatandaşlığını tercih eden Polonezköylülere sınır kapısını göstermek hakkını kendisinde görmekteydi. 1920 yılında Polonezköy'de vergi memurlarının vazifesini yapmasına köy sakinleri tarafından izin verilmemiştir.[125] Ocak 1921'de Polonezköy halkı yeniden vergi vermemek için talepte bulunmuştur.[126]

1915'te basılan, 1909 yılında İstanbul'da Kırım Savaşı'nın ve Adam Mickiewicz'in ölüm yıl dönümü münasebetiyle tertiplenen etkinliği aktaran *Braterstwo Polsko-Tureckie* (Leh-Türk Kardeşliği) adlı yayında belirtildiği üzere "köylülerin bakış açısına göre Osmanlı makamları toprağı köylüler arasında bölmek istediklerinde, köylüler bu şekilde bölünmüş toprakların yabancı ellere düşeceğinden ve nüfusun otoriteye karşı güçsüz kalacağından korkuyorlardı.[127] Dopierała'nın Polonezköy'le ilgili çok ciddi bir arşiv

122 BOA, DH.EUM.ECB, 19/20.

123 Łątka, *Adampol (Polonezköy). Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010),* s. 118.

124 BOA, HR.İD., 122/25.

125 BOA, HR.SYS.2720/15.

126 BOA, DH.İ.UM, 3-5/5-08.

127 Kazimierz Jarecki, *Braterstwo Polsko-Tureckie, wspomnienia z uroczystości Mickiewiczowskiej w Konstantynopolu dnia 17 Sierpnia 1909*, Lwów: Nakładem Księgarnii Gubrynowicza i syna, 1915, s. 26.

araştırması neticesinde kaleme aldığı eserinde ise Osmanlı Hükûmeti'nin Polonezköy'ü ele geçirme veya hâkimiyeti altına alma isteği olduğu şeklinde bir yaklaşım bulunmaktadır.[128] Buna mukabil Osmanlı Devleti topraklarında var olan bir yerleşimi, kendi hukukî kurallarına göre vergilendirme ve uzun süredir bu topraklarda yaşayan kişilere vatandaşlık verme isteğinin Polonezköy'e zarar verecek bir yaklaşım olmadığını Osmanlı kaynaklarının gösterdiği belirtilmelidir. Nitekim aksi bir yaklaşım söz konusu olsaydı köy sakinlerini Osmanlı toprakları dışına çıkarma seçeneğini de kullanabilirdi. Netice itibariyle bir kısım köy sakininin başka vatandaşlıklara sahip olduğu da tespit edilmişti. Burada Osmanlı Yönetimi'nin perspektifinden meselenin yoğunlaştığı nokta Osmanlı hukuk kuralları ve vergi kanunlarına göre Polonezköy'ün vergilendirilmesi ve vatandaşlık meselesinin halliydi. Osmanlı Yönetimi'nin sağladığı serbest ortamla Polonezköylüler kendi kültürlerini, dinlerini ve dillerini idame ettirdiler. Yalnızca ekonomik kaygılardan dolayı uzun süre vergi meselesi köy sakinlerini endişelendirdi. Bununla beraber bazı siyasî endişeler de vatandaşlık meselesinde Fransa ve Avusturya müdahalesine zemin hazırladı. Diğer yandan köy arazisinin Czartoryskilerin malı olması ve bazı köylülerin artık daha bağımsız hareket etme çabaları da meseleyi daha karışık bir duruma getirdi. Osmanlı makamlarının köy sakinlerinin şehâdetlerine göre ve arazinin yeni hukukî statüsüne göre toprağın yer aldığı devlet olarak vergi hakkını istediği görülmektedir.

128 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 110.

Numer pojedyńczy kop. 15.
PRENUMERATA W WARSZAWIE:
Kwartalnie Rb. 1.75. Półrocznie Rb. 3.50. Rocznie Rb. 7.—
W KRÓLESTWIE I CESARSTWIE:
Kwartalnie rb. 2.— Półrocznie rb. 4.— Rocznie rb. 8.—
ZAGRANICĄ: kwartalnie rb. 3; półrocznie 6; rocznie 12.
Miesięcznie w Warszawie, Król. i Cesarstwie kop. 67.
CENA OGŁOSZEŃ:
Wiersz nonpareilowy lub jego miejsce na 1 str. obł. kop. 50
Na innych stronicach obkładki . . . . . „ 30
Na stronicach po za obkładką . . . . . „ 10
Zaklinkowy i zarękojmy—Nekrologi—Oświadczenia po „ 50
Nadesłane. . . . . „ 75
Adres redakcyi i administracyi:
Warszawa, Aleja Jerozolimska № 49
Telefon № 8098.

ŚWIAT

PISMO TYGODNIOWE ILUSTROWANE

Rok I. WARSZAWA, dnia 19 maja 1906 r. № 20.

Największy wybór nowości
Perfum. Grzebieni, Kosmetyków oraz różnej galanteryi. Farby wyróżnione i uznane za najlepsze Pontefice z ostatnich wzorów Paryzkich. Aparat Elektryczny do suszenia włosów
B-cia BIAŁOBŁOCCY
Hotel Bristol (Tel. 7747) wysyła za pobraniem pocztow.

Fabryka Powozów i Bryczek
J. JAMIOŁKOWSKIEGO
29. Jerozolimska 29.

Wino stołowe besarabskie czerwone
wytrawne, zupełnie czyste, z własnych winnic, sprzedaję skrzynkami po 60 butel., w cenie 18 rb. za skrzynkę, loco st. Bendery, koleі Południowo-Zachodniej i wysyłam za zaliczeniem do wszystkich stacyi kolejowych. Obstalunki proszę łaskawie adresować: m. Bendery, Besarabskiej gub., Borysówka. Stanisławowi Chmielewskiemu.

H. F. FLATT PAROWA FABRYKA CUKIERKÓW
Ptasia 6, Warszawa Tel. 8272
III Sprzedaż wszędzie !!!
poleca najlepsze: Cukierki angielskie, Karmelki, Karmeladę owocową, Soki owocowe naturalne, Cukier lodowaty, Skórki pomarańczowe, Cykatę, Czekoladę, Wyroby galanteryjne i t. p.

Gdzie kupić wyborowy towar wina, spirytualia, delikatesy, owoce, towary kolonialne oraz cygara hawańskie!
W imporcie win
KAROLA KOTARSKIEGO
Warszawa, Berga Nr. 2. Tel. 3512.

PENSYA WYŻSZA ŻEŃSKA
z kl. wstępną i przygotowaniem
Zofii z Wróblewskich Kurmanowej
Warszawa, Krucza 42.
Zapis i egzaminy nowowstępujących codziennie. Z początkiem roku szkolnego Zakład przeniesiony będzie do specyalnie wybudowanego lokalu w domu własnym: Brarka 9 róg Nowogrodzkiej.

Najlepsza pasta do obuwia „BON-TON"
S. GLIŃSKI, Nowy-Świat 41. 455

Wykwintne Kapelusze
poleca
S. Wieman
Warszawa, Mazowiecka 2.

Ciechocinek
Pensyonat Zachęta
HELENY Prawdzic-KUCZALSKIEJ
obok Nowych Łazienek słonych i błotnych. Miejscowość zdrowa, wygody wszelkie, opieka nad dziećmi i młodzieżą. Gimnastyka szwedzka, massaż na miejscu.

POŁĄGA
Stacya leśna i jedyne polsko-litewskie kąpiele morskie w Bałtyku. Zakład powiększony przez dobudowanie nowej willi. Hala balowa w oddzielnym budynku. Orkiestra. W „Dwarsie" Okienki, hotel, szynkownia, restauracya. Cukiernia nad brzegiem morza. Sezon od 15/6 do 31/8 st. st.
Informacye: Warszawa, Sadowa 4 m. 2 od 11-ej do 3-ej.

Niezbędny dla każdego
Amerykański Dezynfektor do telefonu chroniący od wilgoci, kurzu, nieprzyjemnych zapachów i zagrożonania się w recepturze bakteryi chorobotwórczych
Nabyć można u: H. M. Kosmerera
Warszawa, Długa 25. tel. 48-66. 477

„SWITEŹ"
Jedyny pensyonat w Połądze nad brzegiem morza. Otw. Sadowa № 4 m. 2, w Warszawie od 11 do 3-ej.

Piwo Jasne i Ciemne
K. REICH SYNOWIE
we wszystkich handlach i pierwszorzędnych restauracyach.

Restauracya Hotelu
SAVOY
w Warszawie.

St. Rutkowski i A. Szaniewska.
Kwietniki
107 wzorów z cyklami. Cena rk. 1 kop. 50.

Przybory podróżne i wyroby skórzane
poleca
E. UNIERZYSKI
Warszawa, Chmielna 3 przy N-ym-Świecie.
Ceny niskie.

Bad - Nauheim
Willa Wanda. Dom polski. Tuż przy łazienkach i parku. Ogród własny. Wygodne, piękne urządzone pokoje z balkonami. Winda hydrauliczna (Lift). Czynszówka, polskie gazety. Kuchnia polsko-francuska. Przepisy lekarza dla każdego chorego, tak co do potrawianie, jak i trybu życia, zachowuje się. Usługa polska. Chłopak oczekuje gości za dworcu kolejowym. Jedzenie przy wspólnym stole, albo we własnem mieszkaniu. Sezon od 1 Maja do końca Września. Adres dla listów i telegramów: Bad-Nauheim, Villa Wanda. Klüthstrasse 4.
Właśc. Helena Szczepanowska.

Egzyst. od r. 1880 Magazyn Fabryka
J. Kuczmierowskiego
w Warszawie, Marszałkowska № 108,

posiada nagrody: złotym medal. na paryzk. wyst. Polecaj: siodła, zaprzęgi, kufry, walizy, wszelką galanteryję skórzaną, wyroby gumowe i spacerowe. Towar wyborowy, ceny niskie. Cennik na żądanie. (3282)

Ou Bois.
Hrabina Monte Christo
romans w 4 tomach. Cena 1 rb. 90 k. z przesyłką 2 rb. 40 kop.
Maksym Gorkij,
Wybór pism
w 5 tomach. Cena 2 rb. 60 kop. z przesyłką 4.80 kop.
Do nabycia we wszystkich Księgarniach
Nakład księgarni Rukowieckiego
Warszawa, Marszałkowska 108.

LÓD SZTUCZNY
z wody źródlanej, jedyny odpowiedni do użytku domowego, bezpieczny, dostarcza fabr. przy-pięgu kwas węglanowy lodu, biuro Warszawa, Włodzimierska 18 m. 2 407 telef. 2253.

Zakład dla przyszłodniich chorych
D-ra med. J. Kozerskiego
Warszawa, ul. Kercelego № 4.
Choroby skóry i włosów. Elektroliza. Gabinet Roentgena, Pęcherza. Radium. Termoterapeya. Oddzielne ambulatoryum dla mniej zamożnych chorych. (3281)

Warszawskiego Biura Nauczycielskiego
Zofii Jasińskiej
Warszawa, Włodzimierska Nr. 19.
Poleca: Nauczycieli, nauczycielki, bony. Sprowadza cudzoziemki.

KROCHMAL „ORZEŁ"
na tkaniny, barwne, zefiry, satynki, tiule, muśliny, firanki i bieliznę domową.
Wyłączna sprzedaż w Warsz. Tow. Akc. Handlu Tow. Aptecz. dawniej Zjednoczeni Aptekarze i
Ludwik Spiess i Syn.

SALON ROZRYWEK Nowy-Świat 27.
Dla dzieci Teatr Marjonetek. Salon Mechaniczny — Obrazy ogólne powszechne.
Dla dorosłych Bioskop, żywe obrazy, iluzje, monologi, kuplety,
Przedstawienia codziennie od 12 w p.

Dr. Henryk Głuszkowski
b. asystent D-ra Leszczyńskiego przyjmuje od 10 do 7 wieczorem
Warszawa ul. Widok 19. Telefon 2424.

Polonezköy ile İlgili Haber, *Świat*, 19 Mayıs 1906

Kolonišci adampolscy przy pracy w polu.

mieszkania mają wygodne i przestronne (nie brak nawet we wsi hotelu i pensyonatu), a każdy prawie dorosły mieszkaniec oprócz ojczystego języka, którym włada poprawnie i czysto, mówi biegle paru językami obcymi: francuskim, tureckim, greckim i t. p. Mężczyźni noszą zwykły strój europejski, kobiety, które mimo fizycznej pracy, nie straciły cech pochodzenia z warstwy wykształceniszej, ubierają się z pewną wytwornością, a zawsze z wdziękiem.

Naturalnych przyjaciół mają Adampolanie w rodakach, stale lub czasowo zamieszkujących w Stambule. Półwiekowe losy ich nad Bosforem doczekały się nawet—epopei, która wyszła z pod pióra jednego z polaków stambulskich, a w której początki osadnictwa polskiego wyśpiewane zostały w następujących strofach:

Garstka mężnych—gdy jej z ręki
Miecz wyrwano—mszczące zwej szkody
I by skrócić serca męki,
Przysała tutaj łać w zawody
Z wilkiem, dzikiem i szakalem,
Byle skryć się ze swym żalem.

Zbrojna w flinty i siekiery,
Piły, młoty i oskardy,
Przyszła wieść tu żywot twardy
Oddierając hestyom żery.
Mazur, litwin, podolanin
Szli żyć z puszczy — miast z żebranin.

„Skoro człowiek zdrów i młody"—
Rzekli sobie—„jakoś będzie!
Niedźwiedź odda nam swe miody,
Dzikom weźmiem ich żołędzie,
Obu mięso—łstne gody,
Obu skóry—dla wygody!"

„Na mieszkanie nie brak kniei,
Zwalim drzewa, pnie wyrwiemy,
Wyprzem zwierza, a z kolei
Grunt skopiemy, obsiejemy
I gdzie rosną dzigry, wrzosy,
Zalśnią w słońcu złote kłosy..."

Nie odrazu przecież zalśniły się kłosy w Adampolu. Do strof „epopei" należy dla ścisłości historycznej dodać, że jeszcze w kilkanaście lat po założeniu kolonii raził w niej brak staranności w obejściu domostw. Gdy w r. 1866 jeden z polaków ze Stambułu, podczas odwiedzin swych w Adampolu, zwrócił uwagę pewnego kolonisty, że nie dbają o swe zagrody, że brak tu sadów, kwiatów, a nawet porządnego ogrodzenia, zagadnięty podniósł głowę i odezwał się w te słowa: „Dla kogóż to będę grodził i drzewa sadził? Jutro powoła mnie ojczyzna pod broń, pójdę do Polski, a z mojej pracy korzystać będzie grek lub turek". Sentencya ta dała dosadne świadectwo prawdzie, że z wychodźtwa politycznego niepodobna nigdy i nigdzie stworzyć w pierwszem pokoleniu racyonalnej kolonizacyi. Przed czterdziestu laty Adampol zaludniali wychodźcy z lat 1831, 1848, i 1863, więc nic dziwnego, że zapatrywali się na osadę adampolską, jako na czasowe swe tylko asylum. Dopiero dzieci tych pierwszych osadników, zrodzone już na obczyźnie, niezwiązane stosunkami rodzinnymi i bezpośredniością polskich ideałów politycznych z krajem, dźwignęły Adampol po obecnego jego stanu, podniosły kulturę rolną i stworzyły prawdziwie kwitnącą osadę.

Dziś nie drugie już, lecz czwarte pokolenie polskie zamieszkuje Adampol. Z pierwotnych osadników wymarli wszyscy. Dopływ do kolonii w ciągu lat 52 był bardzo słaby. Mieszkańcy jej, to prawie wyłącznie potomkowie legionistów Władysława Zamoyskiego. Mimo tego odcięcia od Polski, zachowali Adampolanie w przedziwnej czystości język ojczysty, którym władają tak, jak każdy wykształcony polak, bez żadnej domieszki obcej, co więcej, nawet grecy i turcy, ocierający się o „polski czilik", przyswajają sobie niekiedy dźwięki naszego języka. Dziecko w Adampolu zna tylko jeden język: polski; dopiero później uczy się innych. Mężczyźni nabywają ich w stosunkach z cudzoziemcami, dziewczęta na służbie w Konstantynopolu, dokądinąd niekiedy wracając jednak zawsze do wsi rodzinnej i tutaj wychodząc za mąż. Jeszcze godniejsze uwagi, że w czwartem pokoleniu przechowuje się tu w nieskażonej czystości duch narodowy polski. Wśród wzgórz anatolskich rozlegają się nieprzerwanie od pół wieku nasze pieśni narodowe, wyniesione z ojczyzny, a szczególnie ulubiony jest w Adampolu krakowiak, zaczynający się od słów:

Nad moją kolebką matka się schylała
I popolsku pacierz mówić nauczała,
Ojcze nasz i Zdrowaś i skład apostolski,
Przytem tym miłował biedny naród polski.

Adampolska dziatwa szkolna z nauczycielem.

Zarząd gminy adampolskiej. W środku: Ludwik Biskupski, b. wójt, na ławie: radcowie Ludwik i Szymon Duchodowie, na prawo: Wincenty Kyły i Paweł Ziółkowski, nauczyciel i wójt obecny.

Wieś robi typowe wrażenie zaścianka polskiego. Ciągnie się pod górę przy dwóch drogach, rozchodzących się w rozsochę i wysadzonych drzewami wiśniowemi. Dworki rozrzucone są bezładnie. Zasada samopomocy doprowadzoną tu została do najwyższej doskonałości. Są domy, wzniesione i urządzone wewnątrz do najdrobniejszego szczegółu przez samych właścicieli bez żadnej zgoła pomocy obcej. We wsi znajduje się młyn, kuźnia i wiatrak, jedyne zakłady przemysłowe. W tej chwili, jak wspomnieliśmy, kolonia jest bez kościoła. Stary kościołek olchowy pod wezwaniem Matki Boskiej Często-

Widok ogólny Adampola.

ZAŚCIANEK POLSKI NAD BOSFOREM.

O kilka godzin od Konstantynopola, po azyatyckiej stronie Bosforu, rozciąga się na przestrzeni około tysiąca hektarów polska kolonia Adampol, założona w r. 1854 przez ks. Adama Czartoryskiego z rozbitków ówczesnej emigracyi naszej na Wschodzie. Ks. Czartoryski miał szersze plany kolonizacyjne. Marzył o zaludnieniu rozległych pustkowi Anatolii wychodźcami polskimi. W Lipsku wyszła w r. 1855 broszura (Kazimierskiego), propagująca ów plan wśród emigrantów. Adampol miał być pierwszą placówką, za którą posunąć się miały w głąb kraju dalsze osady i wytworzyć z czasem wielką, kwitnącą kolonię. Zamiary Czartoryskiego spełzły na niczem, do dalszej kolonizacyi nie przyszło i z całego zamysłu pozostała tylko owa drobna wysepka polska nad Bosforem, ochrzczona imieniem księcia, urągająca od pół wieku przeszłości obcym falom, bijącym o jej brzegi.

O Adampolu pisano dość. Ostatnimi czasy odwiedzali go i pisali o nim nietylko swoi, ale i obcy. *) Jest bo też coś dziwnie pociągającego w tym „zaścianku polskim w Azji". U stóp wzgórza Alemdag (748 mtr), z którego szczytu na lewo rozłacza się niezrównany widok na Stambuł i morze Marmara, a na prawo na morze Czarne, przytuliło się trzydzieści kilka schludnych dworków polskich, tonących latem w zieleni ogrodów i sadów, noszących na sobie piętno dobrobytu i wysokiej kultury. Koloniści są prawie wyłącznie potomkami szlachty. Spotykamy wśród nich nazwiska Wilkoszewskich, Biskupskich, Stokowskich, Nowickich, Minakowskich, Maryańskich, Kowalińskich, Paczyńskich, Zajkowskich, Bagińskich, Dymowskich, Tchórzewskich i t. d. Kolonia, mimo, iż liczy wszystkiego 200 głów, utrzymuje własnym kosztem szkółkę, w której naukę pobiera dwadzieścia kilkoro dziatwy. Z budową kościołka rząd turecki robi trudności, o czem wspomnimy jeszcze w dalszym ciągu. Na razie zastępuje go z konieczności improwizowana kaplicz ka w budynku szkolnym, gdzie od czasu do czasu ksiądz-polak z tamtej strony Bosforu zaspokaja potrzeby religijne osadników. W całej kolonii mieszka tylko jeden cudzoziemiec, leśniczy rządowy, turek, zresztą sami polacy. Służby niema na kolonii żadnej. Wszyscy tu pracują sami i uczą się pracować wcześnie, od małego dziecka. Ziemi jest stosunkowo sporo, toteż każda, choćby najskromniejsza, siła robocza, jest wysoko ceniona, a przybytek w rodzinie wita się z podwójną radością. Koloniści żyją z ziemi, która obok zwykłych płodów rodzi słodkie kasztany i figi i z polowania w obszernych lasach, przylykających do Adampola. Zwierzyny zwłaszcza jest w brod: zające strzela się tylko od niechcenia, z reguły poluje się na grubszego zwierza. Każdy Adampolanin jest też myśliwym od urodzenia i nie ruszą się z domu bez broni, a nadto znakomitym jest przewodnikiem po lasach okolicznych, odwiedzanych często przez stołecznych nemrodów. Na targu w Stambule słynie nabiał z „polskiego folwarku", a niezgorszy odbyt mają wyborne polskie owoce, zwłaszcza wiśnie. Latem ściągają do Adampola na dłuższy pobyt dość liczni letnicy ze Stambułu: francuzi, grecy, ormianie, turcy, co stanowi również niepoślednie źródło dochodu kolonistów. Pod tym względem zdaje się mieć Adampol piękną jeszcze przyszłość przed sobą. Z napływem obcych dają sobie mieszkańcy Adampola doskonale radę, gdyż

Chata kolonisty polskiego w Adampolu.

Gospodarstwo kolonisty polskiego w Adampolu. Rankiem wypuszcza się trzodę na pastwisko.

*) Karol Dyaz: Polska rys v Azji. W czasop. przeglom „Kwiaty". 1906. Zesz. IV.

Kilise ve Okul İnşası

Köyün ilk zamanlarında eğitimin verilebileceği bir okul yoktu. Eğitim ailelerin kendi imkânları dâhilinde evlerde verilmekteydi. Kısa süreli olarak eğitim veren gönüllüler oldu. Din hizmetleri ve çocukların eğitimi iç içe yürütülmekteydi. Din adamları da çocukların eğitimine katkı sağladılar. Örneğin 1860 yılında Bukowiecki çocuklara okuma yazma öğretti. 1850'lerden beri köyde bulunan Yüzbaşı Franciszek Biegański 1881'deki ölümüne kadar çocukların eğitimine katkı sağladı. Nitekim Varşova'da bulunan Przegląd Tygodniowy süreli yayınının redaktörüne mektup yazan ve köyün okulu için kitap ve malzeme isteyen Rogejski adlı bir köylü, köyün ihtiyar öğretmeni Biegański'nin fedâkarlığından da bahseder.[129] Okulda okutmak üzere kitaplar İstanbul'daki imkânlar dâhilinde temin edilmektedir. Türkiye'deki Polonyalılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Towarzystwo Polskie Wzajemnej Pomocy i Dobroczynności) Başkanı Adam Michałowski, 1889 yılında okulun faaliyetlerini üstlendi. Sonrasında bir süre İstanbul'dan Sophie (?) Gajewska Hanım öğretmen olarak geldi. 1892 yılında August Rotter-Eger İstanbul'daki Polonyalılar Derneği'ni, kiliseyi ve okulu köye taşımaya ikna etti. XIX. yüzyılın ikinci yarısında düzenli bir şekilde olmasa da köyde küçük çapta eğitim-öğretim işlerinin yürütüldüğü görülmektedir. 1901 yılında talep üzerine köye din adamı olarak gelen Józef Wiśniewski, köy halkıyla ortak konuşma dili olmadığından kısa süre sonra köyden ayrıldı. Köydeki öğretim işlerini 1902 yılında köye gelen Paweł Ziółkowski'nin üstlendiği bilinmektedir. Ziółkowski Prusya'nın taksimatı altında kalan bölgede eğitim almıştı ve İstanbul'a geldikten sonra köye yerleşmişti.

129 Wdzięków ski, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdzięków skiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 9.

Ziółkowski'nin belirttiğine göre 1890'larda köydeki okulda 200 ciltlik bir kütüphane vardı.[130]

Diğer yandan eğitim ve dilin sürdürülmesinde köydeki din adamlarının da rolü büyüktü. Czartoryskilerle yapılan antlaşmaya göre dinî vazifeyi Boşnak Fransiskenler üstlenmişti.[131] Ancak köyde bu kişilere pek sıcak bakılmadı ve daha ziyade Polonya asıllı rahiplerin din görevlisi olması isteniyordu. Elbette sık sık değişen ve bir istikrar seyretmeyen din görevlileri silsilesi söz konusuydu. Köyün dinî olarak hangi kiliseye bağlanacağı konusu ve çocuklar için okul ve eğitim meselesi uzun süre çözülemedi. 1870'lerde köyde küçük bir okul vardı ama varlığını sürdüremedi. Aloizy Kubiak'ın 1885'te ülkesine gitmesinin ardından İstanbul'da daimî bir Polonyalı rahip olmadı. Çek rahip Vozak, köylülerin dinî işlerini üstlendi. Sonrasında farklı kişiler din adamı olarak köye geldiler. İstanbul Başpiskoposları da yer yer köye ziyarette bulundular. 1861'de Paolo Brunoni, 1883'te Luigi Rotelli bunlardandı.[132]

Polonezköy'ün kurulmasından birkaç sene sonra 1845'te sakinlerin dinî ibadetlerini karşılayan küçük kilise "Azize Anna Kilisesi" adıyla inşa edildi. Piotr Rogowski (Lazarist, misyoner) ve Aleksander Popławski'nin (Lazarist) çabalarıyla 1869'da köyde inşa edilen ahşap küçük kilise ise 1890'lara kadar ayakta kalabilmiştir. Bir başka taştan inşa edilen kilise ise Fransisken rahip Aloizy Kubiak'ın çabalarıyla yapıldı. Rotelli'nin 1883'teki ziyaretiyle köyde yeni bir kilise inşası gündeme geldi.[133] Bunun için Başpiskopos Rotelli 1000

130 Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s. 21.

131 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 125.

132 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 121.

133 V. Belgin Demirsar Arlı, Şennur Kaya, "An Evaluation of the Architecture, Culture and History of the Polonezköy/Adampol Settlement in Istanbul", *Art of*

frank, Władysław Czartoryski 500 frank bağışladı. Fransız Konsolosluğu'ndan da maddi destek söz konusuydu. 1884 yılı itibariyle köye gelen rahip Adrian Kubiak'ın gayretleriyle kilise inşası için gerekli malzemelerin toplanmasına başlandı. Kilisenin inşası kısa zamanda mümkün olmadı. Köylüler ve din adamları arasındaki anlaşmazlıklar ve çekişmelerden köy nasibini almaktaydı. 1889'da rahip Aleksander Zabiełło köye geldi ve 1892'ye kadar görev yaptı.

Ayrıca köyün ihtiyacını karşılayacak şekilde bir kilisenin inşası 1894'te mevcut ahşap kilisenin yaşanan deprem nedeniyle yıkılmasından ötürü aciliyet kesp etti. "Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi" adı verilen ve günümüzde de faal olan kilisenin yapımı uzun zaman aldı. Kilise için Wincenty Ryży kendi bahçesinden arazi hibe etmek istedi. Ancak Prens, bir kilise için tek uygun yerin, tasarlanan yerin tam karşısında, köyün üç yolunun birleştiği alan olduğuna karar verdi. İstanbul Başpispokosluğu'ndan da maddi destek sağlandı.[134] Yeni bir kilise inşası için Osmanlı makamlarından izin alınması köylüler açısından oldukça uzun ve zorlu bir süreçti. Boşnak papazların köyde görev aldığı bu süreçte köy sakinleri geçici olarak bu papazların kendileri için kurduğu mabette ibadetlerini yapıyorlardı.[135]

Köy sakinlerinin imzasıyla Adam Ludwik Czartoryski'ye gönderilen mektupta köyün bânîsinin Noel Bayramı ve yeni yılı kutlanırken, köyün kilise ve okul ihtiyacı da dile getirilmişti.[136] 1895'te köye bir Katolik kilisesinin ve okulunun inşasına merkezi hükümet tarafından izin verildi,

Orient, C. 6, 2017, s.184.

134 Dopierała, "Dzieje Duszpasterstwa w Adampolu – Polonezköy (1842-1997)", s. 258-260.

135 BOA, ŞD, 2383/5; Ayrıca bkz. *Osmanlı Belgelerinde Beykoz,* yay. haz. Rıfat Günalan, Sinan Sümbül, İstanbul: Beykoz Belediyesi Yay., 2013, s. 221.

136 B.Cz. 6734/IV, sayfa numarası yok. (25 Aralık 1894)

ancak inşaatın devam etmesi için gereken ruhsatın ilerleyen süreçte mütâlaası yönünde farklı görüşler oluşmuştu.[137] Okulun ders programına bakılması ve uygunluk yönünden incelenmesi de söz konusuydu. Osmanlı resmî makamları arasındaki uzun yazışmaların gösterdiği üzere söz konusu arsanın Boğaz hattında olması ve Alemdağ ve Arnavutköy arazisine dâhil olabileceği düşüncesi dolayısıyla okulun ve kilisenin bazı sakıncalar doğuracağı görüşleri çekinceye neden olmuş gözükmektedir. 1897'de Polonezköylülerin Czartoryski'ye mektubu ve kilise inşasına dair talepleriyle yeni bir kilise inşası tekrar gündeme geldi. 1897'de inşaatta kullanmak üzere taşların bir kısmı hazır edilmişti.[138] Diğer taraftan Osmanlı makamlarının yaptığı inceleme ve değerlendirmeler neticesinde kilise ve okul yapımını askıya aldığı anlaşılmaktadır. Bu konuda 1897'de kilise inşaatı izni için Adam Ludwik Czartoryski'nin onayının alınması gerektiği Osmanlı makamları tarafından dile getirilmiş ve köy sakinleri Prens'ten bu konuda himmet istemiştir.[139] 1905 yılında Prens Adam Ludwik Czartoryski için köy ahalisi tarafından hazırlanan albümdeki okulun iç mekânını gösteren fotoğrafın altındaki açıklamadan, bu dönemde köy halkının dinî ibadetleri için okulda toplanıp okulun içerisindeki küçük şapelde ibadet ettikleri anlaşılmaktadır.[140]

Diğer yandan din adamı arayışları köy halkını oldukça uğraştırıyordu. 1906 yılında Józef Wiśniewski bu görevi yürüttü.[141] 1907'de Leon Ostroróg ve Osmanlı ordusunda gönüllü olarak yer alan Polonya asıllı Ludwik Wilkoszewski, Roman Biskupski, Wojciech Dochoda, Jan Nowicki gibi

137 BOA, MF.MKT, 290/17; BEO, 1068/80093.

138 BOA, BEO, 1068/80093.

139 B. Cz. 6734/IV, sayfa numarası yok. (30 Haziran 1897)

140 BPP, nr. 364, s. 10.

141 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 125.

kişilerin imzasıyla verilen dilekçede söz konusu okul ve kilisenin kimseye zararı olmadığı gerekçesiyle izin verilmesi talep edilmekteydi.[142] 24 Şubat 1910 tarihinde aynı konuda İstanbul Valiliği'nden Adliye ve Mezahip (Mezhepler) Nezareti'ne gönderilen yazıda aynı konular gündeme getirilirken inşaat iznine müsaade istenmiştir.[143] Birçok yerden gelen bağışlarla kilise inşaatı için maddi olanaklar arttı. 1912 yılında inşaat tekrar başladı. Polonya'dan gelen mimar Hipolit Śliwinski projenin yürütücüsüydü. Köy sakinleri kilise için gerekli teknik personelin giderlerinin yanı sıra kilisenin plan ve haritasının yapımı ve diğer giderlerin patrikhâne tarafından karşılanacağı, buna karşılık kereste vb. malzeme temini ve nakli konusunda hiçbir ücret talep etmeden köy halkının gönüllü olarak yerine getireceğini taahhüt etmişlerdi.[144] Muhtarlıktan Beykoz Kaymakamlığı'na, oradan Üsküdar Mutasarrıflığı'na, oradan İstanbul Valiliği'ne, oradan Adliye ve Mezahip Nezareti'ne ve buradan da Sadaret'e uzayan yazışmalar ve uzun süredir gelen bu gibi talepler netice verdi.[145] 4 Kasım 1913 tarihinde Beykoz Kazası'ndan Üsküdar Mutasarrıflığı'na gönderilen Mal Müdürü, Haham Vekili, Ermeni Murahhasa Vekili, Rum Metropolit Vekili, Müftü, Kadı Vekili, Beykoz Kaymakamı, azalar ve kâtip imzasını taşıyan bir yazıyla o civarda Osmanlı kalesi ve İslam mabedi veya mezarı bulunmadığından kilise ve okul yapımına hiçbir mahzur olmadığı gerekçesiyle kilise ve okul inşaatına tekrar izin talep edilmiştir.[146] Aynı şekilde bu konuda yürütülen incelemede köy halkının bilgisine de başvurulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim köy sakinlerine

142 BOA, ŞD, 2383/5-3.

143 BOA, ŞD, 2383/5-12.

144 BOA, ŞD, 2383/5.

145 BOA, ŞD, 2383/5.

146 BOA, ŞD, 2383/5-8.

birebir yöneltilen sorularla gerekli araştırmalar yapılmış, köy halkı dinî ve eğitim ihtiyaçları dolayısıyla kiliseyi ve okulu istediklerini tekrarlamışlardır.[147]

Nihayetinde 1914'te çan kulesi olan bir kilisenin ve bir okulun açılışı için Şûra-yı Devlet ve Meclis-i Vükela kararlarıyla izin ve ruhsat verildi, Sultan V. Mehmed Reşad'ın (1909-1918) iradesi ile inşaatları nihayet tamamlandı.[148] Buna göre Adam Czartoryski'nin bağışladığı 5120 zirakare arsa üzerine inşa edilen okulun ebatları 10'ar metre en ve boy ile 8 metre yüksekliğinde olacaktı. Okulun idaresinde, *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*'nin 129. maddesine uyulması karara bağlanmıştı. Kilise ise 22'ye 8.5 metre ve yüksekliği 10.5 metre ebatlara sahip olacaktı ve çatısından iki metre daha yükseklikte bir çan kulesine müsaade edilmişti. Kararda belirtildiği üzere kilisenin bulunduğu arazi Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakfı'na aitti ve 2000 kuruş bedeli olan araziye yıllık binde 10 kuruş kira bedeli belirlenmiştir.[149] Bu malumattan kilise arsasının vakıf malı statüsünde olduğunu ifade etmek mümkündür. Osmanlı kanunlarına göre dinî yapılar vakıfların bünyesinde değerlendirilmiş, bu sebeple kararda Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakfı'na ait olduğu belirtilmiş olabilir. Ancak köy arazisi Czartoryski ailesinin tasarrufunda kalmış olmalıdır. Osmanlı ve Polonya kaynaklarının gösterdiği üzere 800 lira tutan inşaat masrafları Prens Czartoryski tarafından karşılandı.

147 BOA, ŞD, 2383/5-9-11.

148 BOA, DH. İD. 162-2/27; BEO, 4276/320636; İ.MMS, 175/23, MV, 232/104; Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s. 10.

149 BOA, İ.MMS, 175/23; ayrıca bkz. *Yoldaki Elçi, Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*, İstanbul: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., 2014, s. 374-375.

Bu esnada din görevlisi olarak Rahip Aleksy Siara bulunmaktaydı. Rahip evinin yanında yer alan okulda aynı zamanda çocuklara Lehçe öğretilmekteydi. I. Dünya Savaşı'nın çıktığı sıralarda Rahip Siara köyden ayrılmak zorunda kaldı. Dopierała'nın belirttiği üzere Osmanlı Yönetimi savaş esnasında rahip evi ve okula 300 işçiyi yerleştirdi ki bu, binaya zarar verdi. Savaşın bitmesiyle 1918'de bina tekrar tamir edildi.[150] Yeni rahip Karol Kopf, Wincenty Ryży ile birlikte bir süre çocuklara Lehçe öğretti.

Köyün din görevlisi Aleksy Siara ve Helena Zborowska'nın çabaları kilise ve okulun açılmasında etkili olmuştu.[151] Köyün sakinlerinden Alman tebaasından Paweł Ziółkowski (1878-1938), köydeki okulda öğretmenlik yapmış, bir ara muhtarlığı da üstlenmiştir.[152] Ayrıca Osmanlı Devleti'nde Donanma Tekniker ve Mekanikçi Okulu'nun kurulması ve eğitiminde gösterdiği hizmetlerden dolayı Sultan V. Mehmed Reşad tarafından 1915'te gümüş liyakat madalyası verilmiştir.[153] II. Dünya Savaşı sıralarında bir süre Türkiye'de bulunan Polonyalı diplomat Aleksy Wdziękoński'nin belirttiği üzere köyün okulu 1926'ya kadar eğitim verdi, sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılan eğitim reformlarıyla kapatılarak yeni bir devlet okulu açıldı.[154]

---

150 Dopierała, "Dzieje Duszpasterstwa w Adampolu – Polonezköy (1842-1997)", s. 258-260.

151 Mieczysław Czosynka, "Tureckie wojaże harbiny Heleny Zborowskiej: 100-lecie polskiego kościoła w Adampolu-Polonezköy", *Rocznik Tarnowski,* C. 19, 2014, s. 11.

152 Kendisi 1902'de bir Alman gemisi ile İstanbul'a gelmiş, gemi limana demir atınca gemiden kaçarak Polonezköy'e yerleşmiştir. Ludwik Biskupski'nin kızı Maria ile evlenmiştir. (Muhtar Antoni Vilkoşevski ile mülakat 29.11.2019).

153 Bkz. Zosia Teyze'nin Anı Evi'nde sergilenen Osmanlıca belge

154 Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 9.

OSMANLI ARŞİVİ
SD
2383 | 5 | 3

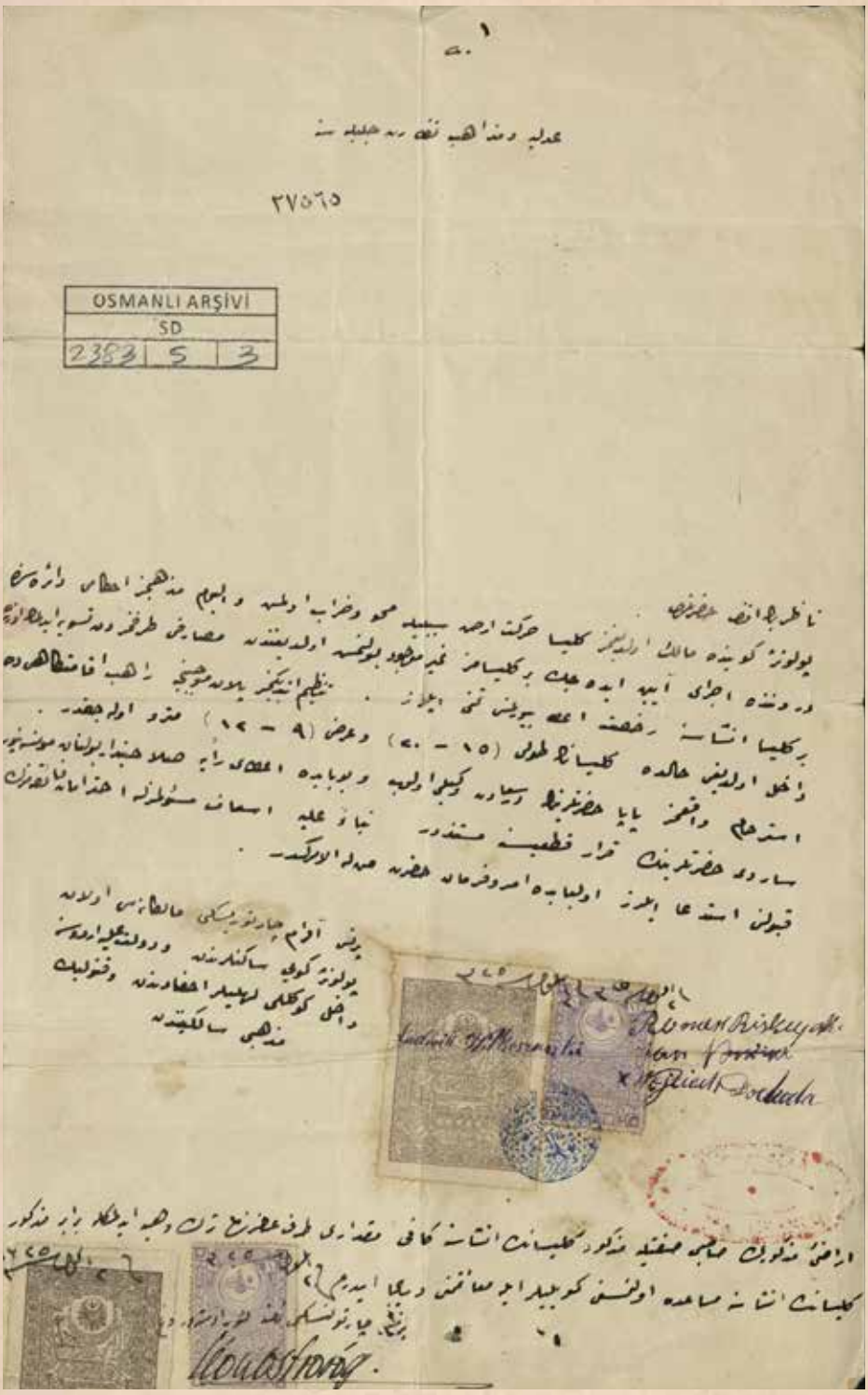

Polonezköylülerin kilise inşasına izin verilmesi talebi

1909

BOA, ŞD, 2383/5-3

Adliye ve Mezâhib Nezâret-i Celîlesine

27565

Nâzır Bey Efendi Hazretleri

Polonez Köyü'nde mâlik olduğumuz kilise hareket-i arz sebebiyle mahv u harâb olmuş ve el-yevm mezhebimiz ahkâmı dâ'iresinde derûnunda icrâ-yı âyin idecek bir kilisemiz gayr-i mevcûd bulunmuş olduğundan masârifi tarafımızdan tesviye idilmek üzere bir kilise inşâsına ruhsat i'tâ buyurulmasını temennî eyleriz. Tanzîm itdiğimiz plan mûcebince râhib ikâmetgâhı da dâhil olduğu hâlde kilisenin tûlu (15-20) ve arzı (9-12) metre olacakdır.

İstirhâm-ı vâkı'amız Papa Hazretleri'nin Dersa'âdet vekîli olup ve bu bâbda i'tâ-yı re'ye salâhbendâr bulunan Monsenyor Sadovi? Hazretleri'nin karâr-ı kat'îsine müsteniddir. Binâ'e'n-'aleyh is'âf-ı mes'ûlümüzle ahz-ı emân-ı fâ'ikâmızın kabûlünü istid'â eyleriz. Ol-bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 2 Eylül Sene1325, Fî 2 Eylül Sene 1325

Prens Adam Çartoriski mâlikânesi olan Polonez köyü sâkinlerinden ve Devlet-i Aliyye ordusuna dâhil gönüllü Lehliler ahfâdından ve Katolik mezhebi sâlikininden

İmza:

Ludwik Wilkoszewski

Roman Biskupski

Jan Nowicki

Wojciech Dochoda

Arâzî-i mezkûrun sâhibi sıfatıyla mezkûr kilisenin inşâsına kâfî mikdârı taraf-ı âcizâneme terk ü hîbe idilmekle berâber mezkûr kilisenin inşâsına müsâ'ade olunmasını köylüler ile ma'an temennî ve ricâ ederim.

Fî 2 Eylül Sene 1325, Fî 2 Eylül Sene 1325

Prens Çartoliski nâmına Leon Ostrorog

دائرة صدارت
محرر اوراقی
٢٥٠٦

OSMANLI ARŞİVİ
DH.SN.THR
18 62 1

Beykoz Kazası dâhilinde bulunan Polonezköy'ün bir karye haline gelmesi ve ahalisinin Osmanlı tebaası kabul edilmesi

1911

BOA, DH. SN. THR. 18/62

Bâb-ı Âlî

Dâ'ire-i Sadâret

Tahrîrât Kalemi

3506

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Beykoz Kazâsı dâhilinde vâki' Polonez Karyesi ahâlîsi tekâlîfden müstesnâ olduğu hâlde şimdiye kadar mükellifât-ı emîriyyenin i'tâsına mecbûr tutulduklarından ve i'lân-ı meşrûtiyyetden sonra tâbi'iyyet-i Osmâniyyeyi kabûl eylediklerinden bahs ile ba'd-ezîn tekâlîf-i emîriyyeyi muntazaman te'diye itmek üzre kendilerinden aranılmakda olan bekāyânın alınmaması ve zirâ'at itdükleri arâzînin mutasarrıfı Prens Adam nâmına mu'âmele-i intikāliyyesinin icrâsı istid'âsına dâ'ir karye-i mezkûre ahâlîsi tarafından virilmiş arzuhâl ve bi'l-muhâbere Mâliye ve Hâriciye ve Defter-i Hâkānî nezâret-i celîle ve aliyyelerinden vârid olan tezâkir üzerine Şûrâ-yı Devlet-i mülkiye dâ'iresinden i'tâ ve Meclis-i Vükelâda mütâla'a olunan mazbatadan dermiyân olunduğu vech ile mezkûr Polonez Karyesi esâsen Fransa Devleti teb'asından David Gılavani zevcesi Anna binti Piromenco?>dan veresesine intikāl iden ve Bezm-i Âlem Vâlide Sultân vakfından Yeni Çiftlik arâzîsinden bir kıt'ada dört bin

dönüm icâreli çalılık ile beş kıt‘ada bin dönüm öşürlü tarla olarak Prens İstanislas Çartoriski nâmına ba‘de’l-ferâğ mu‘âmelesi Haziran sene 98 dâ’imî defterine idhâlen sened-i hâkānî virilmiş yer olduğu gibi mûmâ-ileyh prensin munkarız Lehistan Kralı mensûbiyyetinden ve Polonezler de anun tevâbi‘inden olup bu hâlde mezkûr çalılık ve tarlalar kayden prensin uhdesinde görünmekde olduğu defter-i hâkānî nezâret-i aliyyesinden bildirilmiş ve sûret-i iş‘âra nazaran karye-i mezkûre arâzîsi içün karye teşkîlinden mukaddem Prens Çartoriski nâmına senedât-ı hâkāniyye i‘tâ kılınacağı anlaşılmış olduğundan senedât-ı mezkûrenin hâvî olduğu arâzînin müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin veresesine mu‘âmele-i intikâliyesinin icrâsı ve karye-i mezbûre ahâlîsinin zikr olunan arâzî hâricinde arâzî-i emîriyyeden i‘mâr ü ihyâ itmiş oldukları yerler vâr ise anların da bi’l-mesâhâ sebt-i defter idilerek kezâlik nizâmı dâ’iresinde bedelât-ı misliyye ile kendilerine tefvîz idilmesi ve mâdâm ki orada mütemekkin Polonezler inşâ itdükleri hâneler ve teferru‘âtıyle zirâ‘at eyledükleri tarlalar kendilerinin olmayup mûmâ-ileyh Prensin olduğunu beyân itmekdedir. O hâlde mezkûr emâkin ve musakkafât-ı sâ’ire ile müştemilâtının verese nâmına nizâmen mukâta‘a-i zemîne rabt olunarak başkaca senedât-ı tasarrufiyye i‘tâsı ma‘a hâzâ orası karye haline ifrâ‘ idilmiş ve bir karye arâzîsinin topdan bir şahıs uhdesinde görünmesi gayr-i câ’iz bulunmuş olduğundan karîb ve civârında bulunan yerlerden münâsib mahallerin ilhâkı ile mezkûr Polonez karyesi bi’t-tevsî‘ intihâb-ı ahâlî ile bir muhtâr ve ihtiyâr hey’eti ta‘yîn ve’l-hâsıl bir karye hakkındaki mu‘âmelâtın tatbîk ve icrâ idilmesi ve orada mütemekkin Polonezler esâsen teb‘a-i Devlet-i Aliyye’den ma‘dûd olmasına ve usûl-i meşrûtiyyetin te’sîsinden sonra sekene-i mezkûrenin ecnebîlik iddi‘âsından kat‘iyyen ferâgat itdüklerini ve teb‘a-i Osmâniyye-i sâ’ire gibi ba‘d-ezîn her dürlü tekâlîfi i‘tâ ve hizmet-i askeriyyeyi îfâ ideceklerini sâlifü’l-beyân arzuhâlde ta‘ahhüd eylemelerine nazaran mes’elenin bu cihetle ehemmiyyeti zâ’il olmakla berâber ileride müşkilâta mahall kalmamak üzre

içlerinden tâbi‘iyyet-i Osmâniyyelerine â’id mu‘âmelâtı henüz îfâ itmemiş olanlar vâr ise bunlara dahi tezâkir-i Osmâniyye i‘tâsı ve oranın âsâyiş ü inzibâtının emniyyet-i umûmiyye müdîriyyetince te’mîni esbâbının istikmâli münâsib ve îcâb-ı hâl ü maslahata muvâfık göründüğünden ve bakāyânın afvı bahsine gelince tarik-i bedelât-ı nakdiyyesinin üç yüz yirmi üç senesi nihâyetine kadar olan bakāyâsı afv olunmuş ve bedelât-ı askeriyye bakāyâsının afvı hakkında şûrâ-yı devletce âhiren ittihâz olunan mukarrerâta binâ’en mâliye nezâret-i celîlesince kaleme alınan mâdde-i kānûniyye lâyihasının mer‘iyyetine müte‘allik mu‘âmelât-ı derdest icrâ bulunmuş olmasına nazaran bunlardan aranılan bakāyâ hakkında başkaca mu‘âmele îfâsına mahall olmayup sâlifü’l-beyân bedelât-ı nakdiyye ve askeriyye bakāyâsı hakkındaki ma‘füvviyyetden merkûmların da istifâdeleri tabi‘î bulunduğundan ana göre icrâ-yı îcâbâtı husûsuna meclis-i mezkûr karâriyle bi’l-istîzân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî şeref-sudûr buyurularak mâliye ve evkaf ve defter-i hâkānî nezâret-i celîle ve aliyyelerine teblîgāt-ı icrâ ve hâriciyye nezâret-i celîlesine de ma‘lûmât i‘tâ kılınmağa nezâret-i celîlelerince de îfâ-yı muktezâsına himmet buyurulmasısiyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim

Fî 26 Safer Sene 329 / Fî 13 Şubat Sene 326

Sadr-ı A‘zam

بلکه قضاسنه تابع بولونن قریه‌لی اهالیسنك نابلغی ندر؟ اگر سایر اقوام سائره یه منسوب ایسه‌لر

مراسم مذهبیه‌لری کیمك طرفندن ایفا ایدیلمکده در؟

انشاسی ایسته‌نیلدیکی وقتده مکتب ایچون وقف اولمش اراضی ویرلمشمیدر؟

ویرلمشسه ۲۷۵۶۵

الیوم نزده اجرای ندریسات اولونمقده در؟

بو وقف بالفعل ایسته‌نیلدیکی مکتب عینی ملك یاخود وقفیدر؟

وقف ایسه ملك یا محل ایله اسبدال یا معاوضه ایتمك رابطه اولونمشمیدر؟

اراضی اجاره یه ویرلمك یولیله نقدیه ایدیلمشمیدر؟

قریه مذکوره اهالیسی نفقه خانه ونفوسدن مرکبدر؟

اوقوجاغی یوقسه اقوام سائره یه منسوب بشقه کیمسه یوقمیدر؟

مذکور مکتب قاچ ذراع طول وعرضده وارتفاعنده اولمق لازم

وکاگیر یاخود اخشاب اولمق لازم یاپیلمقده؟

مصارف انشائیه‌سی قاچ غروشه اولوب نه طرزده وجه تدارک اولونمشدر؟

مذکور مکتبك مصارف دائمه‌سی نه طرزده تدارک ایدیلمکده در؟

معلملری ایسبیدیه نابیدیری نه در؟

دهاتی مکتبده مأمورلرك وسیله‌لری وتیقه‌لری وارمیدر؟

اعضا

اعضا

اعضا

اعضا

BOA, ŞD, 2383/5-11

Kilise ve okula verilecek ruhsatla alakalı Köy İdare Heyeti'nin mütalaası

1913

BOA, ŞD, 2383/5-11

Beykoz Kazâsı'na tâbi' Polonez Karyesi ahâlîsinin tâbi'iyyeti nedir?

Ekserîsi Osmânlı teb'asıdır. Yedi hâne akvâm-ı sâ'ireye mensûbdur.

Merâsim-i mezhebiyyeleri kimler tarafından îfâ idilmekdedir?

Prens Adam Çartoliski nâmı altında Papas Aleksi tarafından îfâ idilmekdedir.

İnşâsı istenilen mekteb içün vaktiyle ruhsat-ı emr-i âlîsi virilmiş midir?

Virilmemişdir. 27565

El-yevm nerede icrâ-yı tedrîsât olunmakdadır?

Mekteb olmadığı hasebiyle icrâ-yı tedrîsât olunamamakdadır. Bu kere eski mekteb binâsı dâhilinde on beş günden beri icrâ-yı tedrîsât başlamışdır Fî 6 Teşrîn-i evvel sene-i minhû

Bu def'a yapılmak istenilen mektebin arsası mülk ve yâhûd vakıf mıdır?

Bezm-i Âlem Vâlide Sultân vakfından öşürlü tarladır.

Vakf ise mülk bir mahall ile istibdâl ve yâ mukâta'a-i zemine rabt olunmış mıdır?

Bi'l-mesâha kilise mahalli ile berâber beş bin yüz yirmi arşın

terbi'inde müsellesü'ş-şekl bir tarla üzerine binâ olunacağı cihetle kıymet-i hâzırasına nazaran senevî yirmi gurûş mukâta'a-i zemine rabt olunmuşdur.

Arâzî-i emîriyeden ise bedel-i öşr takdîr idilmiş midir?

Karye-i mezkûre ahâlîsi ne mikdâr hâne ve nüfûsdan mürekkebdir?

Otuz hâne ve yüz yetmiş nüfûsdan ibâretdir.

Orada mezâhib ü akvâm-ı sâ'ireye mensûb başka kimse yok mudur?

Her biri hem mezheb (Katolik) olup akvâm-ı sâ'ireye mensûb yedi hâne vardır.

Mezkûr mekteb kaç zirâ' tûl u arz ve irtifâ'ında olacak ve kârgîr yâhûd ahşâb olarak mı yapılacakdır?

İnşâ olunacak mekteb sekiz metre irtifâ' tûlü on ve arzı on olup ahşâb olarak yapılacakdır.

Masârif-i inşâ'iyyesi kaç gurûş olup ne tarafdan ve ne sûretle tesviye idilecekdir ve inşâsınca mahzûr yok mudur?

Mekteb-i mezkûr kilise ile berâber sekiz yüz lira olup meblağ-ı mezbûru Prens Çartoriski tarafından tesviye idilecekdir ve inşâsında mahzûr yokdur.

Mezkûr mektebin masârıf-ı dâ'imesi ne tarafdan tesviye ve te'mîn idilecekdir?

Karye ahâlîsi tarafından tesviye ve te'mîn idilecekdir.

Mu'allimleri esâmîsiyle tâbi'iyyetleri nedir?

Mu'allim bir aded olup o da Almanya teb'asındandır.

Ve hangi mektebden me'zûndurlar ve yedlerinde vesîkaları var mıdır?

Avusturya'da kâin Alman mektebinden me'zûndur ve yedinde vesîkası vardır.

Beykoz kazası Polonez karyesi muhtarı Minakovski oğlu Antoş

A'zâ	A'zâ	A'zâ	A'zâ	A'zâ	Muhtar
Yan Kovalski	Pavel	Novski	Vincenty	Boleslav	Antoni Minakovski

BOA. İ.MMS. 175/23-5

Polonezköy'de kilise inşasına ruhsat verilmesi

1914

BOA. İ.MMS. 175/23-5

İrâde-i Seniyye

Bâb-ı Âlî
Dâire-i Sadâret
Meclîs-i Vükelâ ve Ma'rûzât Kalemi

2804

Beykoz Kazâsı'na tâbi' Polonez Karyesi'nde Avusturya Devleti tebʻasından Prens Adam Çartoriski'nin terk ü teberruʻ eylediği beş bin yüz yirmi ziraʻ murabbaʻdaki arsa üstüne onar metre tûl ve arzında ve sekiz metre irtifâʻında ahşâb bir mekteb ile tûlen yirmi iki ve arzen sekiz buçuk ve irtifâʻan on buçuk metre ebʻâdında yine ahşâb bir kilise ve sakfı üstünde iki metre irtifâʻında bir çan mahalli inşâsında mahzûr olmadığından iki bin gurûş kıymetinde ve Bezm-i Âlem Vâlide Sultân vakfından olan mezkûr arsaya kânûn-ı mahsûsuna tevfîkan senevî binde on gurûş hesâbile mukâtaʻa-i zemîn tahsîs kılınmak ve mektebin inşâsıyla küşâdında Maʻârif-i Umûmiyye Nizâmnâmesinin yüz yirmi dokuzuncu maddesi ahkâmına riʻâyet olunmak üzere mebhûsün-anh kilise ile mektebin ebʻâd-ı muharrere vechile inşâsına Şûrâ-yı Devlet ve Meclîs-i Vükelâ karârlarıyle ruhsat virilmişdir.

Bu irâde-i seniyyenin icrâsına Adliye ve Mezâhib ve Maʻârif ve Evkâf-ı Hümâyûn nâzırları me'mûrdur.

Fî 8 Safer Sene 1332 – Fî 24 Kânûn-ı Evvel Sene 1329

Mehmed Reşâd

Sadr-ı Aʻzam ve Hâriciye Nâzırı –	Şeyhü'l-islâm –	Harbiye Nâzırı –	Dâhiliye Nâzırı ve Mâliye Nâzırı Vekîli –	Bahriye Nâzırı –	Şûrâ-ı Devlet Re'îsi –
Adliye Nâzırı –	Nâfıʻa Nâzırı Vekîli –	Ticâret ve Zirâʻat Nâzırı –	Maʻârif Nâzırı –	Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı –	Posta ve Telgraf ve Telefon Nâzırı –

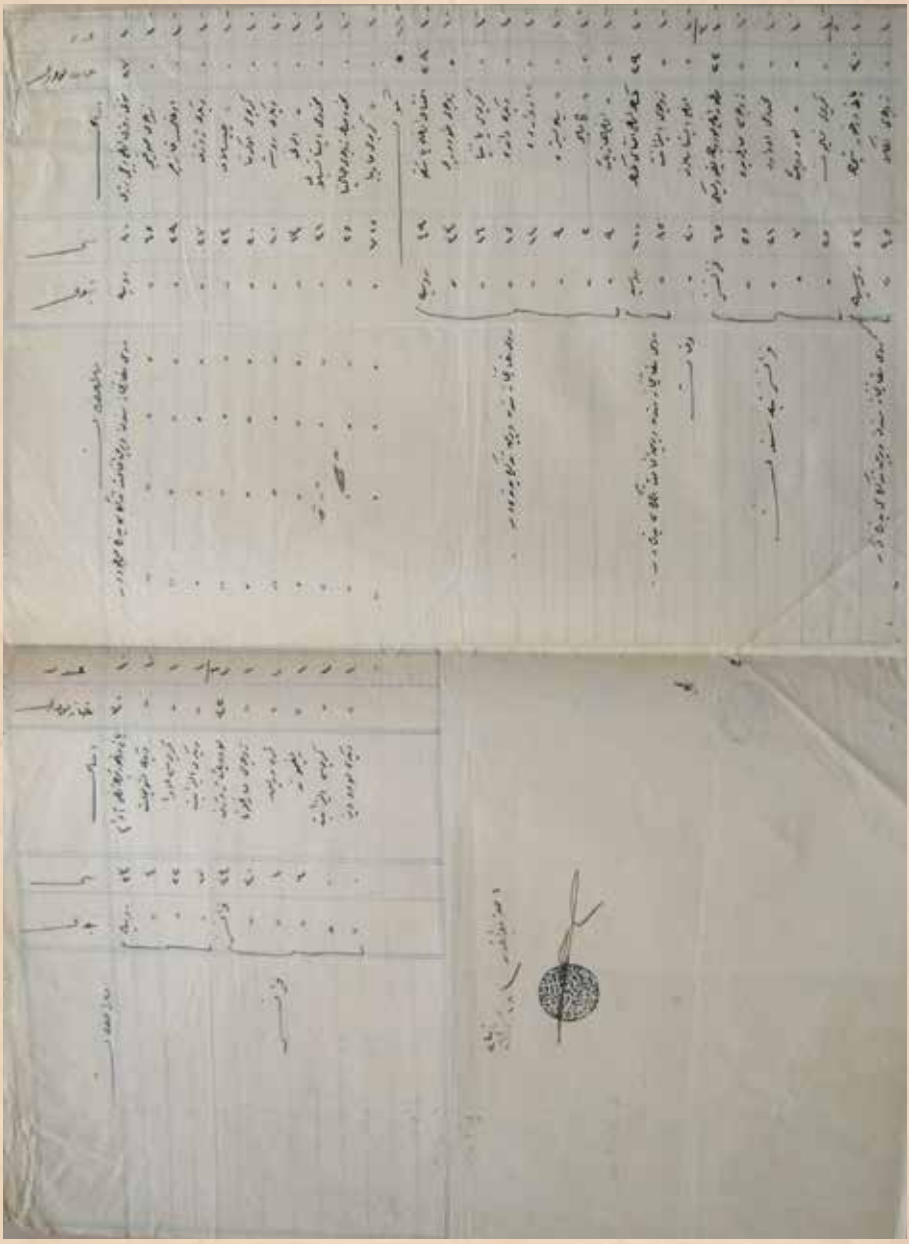

BOA, DH.EUM.5. Şb, 7/24

FARKLI DEVLETLERİN VATANDAŞLIĞINDA OLAN POLONEZKÖYLÜLER (1914) (BOA, DH.EUM.5. Şb, 7/24), (Topaktaş, 2015)					
Aded	**Hâne Numrosu**	**Esâmî**	**Sinni**	**Tebaa'ası**	**Mülâhazât**
1	27	Müteveffâ Jujef oğlu Vinçi Rıjı	80	Rusya	Rus Sefârethânesi'nden verilen ikâmet tezkiresi yedinde mevcûddur.
1	"	Zevcesi Sofıçe	65	"	" " "
1	"	Oğlu Kazmir	29	"	" " "
1	"	Diğeri Jujef	27	"	" " "
1	"	Diğeri Çıslaf	23	"	" " "
1	"	Kerîmesi Ogenna	20	"	" " "
1	"	Diğeri Roşa	10	"	" " "
1	"	Diğeri Eleni	13	"	" " "
1	"	Mahdûmu İstanisilay	31	"	" " "
1	"	Mahdûmunun zevcesi Halmina	25	"	" " "
1	"	Mahdûmunun kerîmesi Mariya	25	"	" " "
11	Yekûn				
1	28	Eftay oğlu Yaşko	49	Rusya	Rus Sefârethânesi'nden verilen tezkire yedindedir.
1	"	Zevcesi Todoriçe	33	"	
1	"	Kerîmesi Yanenpa	16	"	
1	"	Diğeri Vanda	15	"	
1	"	Diğeri Edvarde	11	"	
1	"	Diğeri Silvestre	9	"	
1	"	Diğeri Kamilice	2	"	
1	"	Diğer oğlu Hazik	9	"	
1	29	Kmesk oğlu Eftay Kmesk	100	Rusya	Rus Sefârethânesi'nden verilen ikâmet tezkiresi yedindedir.
1	"	Zevcesi Elizanet	85	"	

1	“	Oğlu İstanislaf	30	“	Vefât
3					
1	22	Maturoğlu? Ludvig Yakovski	65	Fransız	Fransız tebaa‘asından
1	“	Zevcesi Margaride	55	“	
1	“	Mahdûmu Edvard	21	“	
1	“	Mahdûmu Ludvik	7	“	
1	“	Kerîmesi Felyon	25	“	
5					Rus Sefârethânesi’nden verilen tezkiresi yedindedir.
1	30	Yani Dohod Şimek	53	Rusya	
1	“	Zevcesi Nekla	45	“	
1	“	Yani Dohod Şimek oğlu Adam	23	“	
1	“	Diğeri Leopold	4	“	
1	“	Kerîmesi Evva	22	“	
1	“	Diğeri Elizabet	17	“	
6					
1	32	Ludvig Jujef	34	Fransız	Fransız
1	“	Zevcesi Madgalena	30	“	
1	“	Frederik	1	“	
1	“	Zigmund	6	“	
1	“	Kerîmesi Elizabet	0	“	
1	“	Diğeri Ludoviz	0		

Aslına mutâbıkdır.

Fî 18 Teşrîn-i Sânî sene [1]330.

Karakolhânenin İnşası

Köyün kurulduğu ilk zamanlardan beri köyün güvenliğini Osmanlı kavasları sağlamıştır. Ancak zamanla artış görülen asâyiş vakalarına daha etkin müdahale açısından köyde bir karakolhâne inşası gerekli görülmüştür. XX. yüzyıl başlarında köydeki asâyişin sağlanması açısından çıkarılan irade ile köye bir karakol inşası karara bağlanır. Bu konuda 1903'te köyde uygulanması planlanan kadastro işlemi ve vatandaşlık meselesi dolayısıyla köye yabancıların gelip gitmesi ve halkı galeyana getirmeleri asâyişin zafiyetine sebep olmuştur.[155] Bu durumun köyün geleceği açısından zararlı olacağı ve Osmanlı Yönetimi'nin köye daha fazla karışacağı fikri ortaya atılır. Nitekim o zaman köyün muhtarlığını da yürüten Paweł Ziółkowski, Adam Ludwik Czartoryski'ye de durumu bildirir, Leon Ostroróg'dan olaya müdahale etmesi istenir, ancak kamu güvenliğinin sağlanması bakımından karakolhânenin yapılması hukukî olarak mümkündür. Dopierała karakolhânenin yapılıp yapılmadığına dair bir kanıtın olmadığını belirtmektedir.[156] Ancak Polonya kaynaklarına yansımasa da Osmanlı kaynakları karakolhânenin yapıldığına şahitlik etmektedir.

Nitekim 1904'te köye bir karakol yapılmasına başlanmış, bunun için Prens Czartoryski'nin torunu Avusturya vatandaşı Adam Ludwik Czartoryski (Władysław'ın oğlu) Polonezköy temsilcisi Kont Leon Ostroróg'a başvurulmuştu.[157] Avusturya elçiliğinin Prens Czartoryski'nin muvâfakatı olmadan karakolun inşa edilemeyeceği iddiasına karşın karakol 1905'te ancak tamamlanmış, buraya altı jandarma ve polis tahsis edilmişti.[158] Hatta Muhtar Ziółkowski, Prens

155 BOA, DH.MKT, 773/48. BEO, 2845/213315.

156 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 109.

157 BOA, BEO, 2445/183338.

158 BOA, İ.AS, 54/2; BEO, 2481/186021, 2889/216651, 2901/217510; ZB, 374/87.

Ludwik Czartoryski'ye Osmanlı Hükûmeti'nin kendisinin önceden izin alınmadan köye karakolhâne inşa ettiğini ve müdahale etmesini isteyen bir telgraf çekmek için Beyoğlu Telgraf Müdürlüğü'ne iki telgraf teslim etmiştir.[159] Anlaşılan o ki telgraf yerine ulaştırılmamıştır. Kayıtların gösterdiği üzere karakolhânenin Czartoryski'nin arazisi üzerine yapılması tartışmalara neden olmuştur.[160] Ancak Osmanlı idaresi bu konuda kararlıdır. Burada görevlendirilecek jandarma ve polislerin maaşlarının Beykoz Kazası mallarından karşılanması kararlaştırılmıştır.[161] Karakolun inşasına katkıda bulunan Polis Müfettişi İbrahim Bey ve Başkomiser Hamdi Bey dördüncü rütbeden Nişan-ı Ali Osman ile ödüllendirilir.[162] Ayrıca 1906 yılında karakolhânede su bulunmaması ve tedariki için gerekli işlemler yapılmıştır.[163]

Köyde Yaşam: Sosyal-Kültürel ve Dini Hayattan Kesitler

Köyün şenlendirilmesi uzun vadeli bir süreçte mümkün olmuştur. Köylüler Polonya'daki evlerine benzer ve doğa şartlarının elverdiği şekilde kendilerine tek katlı evler yapmışlardır. Genelde evleri Rum ve Çerkes ustalar inşa etmiştir.[164] Elbette köyde evlerin inşası tek başına yeterli gelmemektedir. Pek çoğu bekar erkek olan köy sakinleri için eş namzetlerinin bulunması yer yer sorun oluşturmuştur. Bu konuda ilk zamanlarda İstanbul'da yaşayan Władysław Zamoyski'nin eşi Jadwiga Zamoyska (1831-1923) aracılık etmiş ve Polonya'dan getirilen üç genç Polonyalı hanım, köy

159 BOA, BEO, 2876/215656.

160 BOA, BEO, 2883/216215.

161 BOA, BEO, 2481/186021.

162 BOA, ZB, 319/28; DH.MKT, 1130/56; Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 300.

163 BOA, ZB, 374/99.

164 Daniel Ohotski ile mülakat. 14.02.2020.

sakinlerinden uygun bulunanlarla evlendirilmiştir.[165] Ayrıca Fransız ve Rum kızlarla izdivaçlar da meydana gelmiştir. Köyün kurulduğu ilk yıllarda köyü ziyaret eden ve kendisini bir Polonya köyünde gibi hissettiğini belirten Michał Budzyński Polonezköylü erkekler için nasıl eş adayı bulduklarını şöyle aktarmaktadır:[166]

> *... Czajkowski ve ben kolonidekiler için eş aramaya başladık. Tuna üzerine Antoni İlay (Iliński) bir sefer düzenledi ve İstanbul çevresinde çok fazla koşuşturma vardı. Sonuç olarak, üç ay içinde Adampol'de inançlarımızın beş düğünü gerçekleşti. Kazimierz çok güzel bir çingene aldı, Franciszek Ermeni, Jan Radomski ve Iwan Kiryluk, Podolya'dan bir zamanlar bir Rus buharlı gemisinde pantolon giyerek, Tuna Nehri üzerindeki Semenów köyünden gelen Kazak kızları Hundzia ve Jewdoszka ile evlendi. Çerkes diye adlandırılan Dominik ile sessizce din değiştiren bir Türk kızı evlendi. Fransız Lazaristlerin Pederi Leleu'nun da katkı sağladığı seferi bağışlarla gerçekleştirdik. Düğünden sonra köye gittik ve doyurucu bir akşam yemeğinin ardından yeni evliler kulübelerine yerleştirildi ve eşleri bahçeyle ve çiftlikle ilgilenme işini devraldı. Peder Paszalicz onlara Küçük Rusçaya benzer bir dilde güzel bir konuşma yaptı ve onlara anavatanlarından uzakta yaşayacakları bu yeni yerleşime saygı göstermelerini ve Polonya'yı ve Slavları sevecek olan yavrularını yetiştirmelerini emretti. Fransız Bay Eugeniusz Bore, öğrendiğime göre Lazarist cemaatinden bir din adamı, kolonimizin yakınlarındaki çiftlikte (köy) yaşıyordu; yerleşimcilerimizin bu yerleştirme törenine eşleriyle birlikte katılarak çiftliklerine cömert bir bağışta bulundu.*[167]

---

165 Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü*, s. 34.

166 Michał Budzyński, *Wspomnienia z mojego życia*, C. 1, Poznań: J. K. Żupański, 1880, s. 372-376, 381-382.

167 Katarzyna Papież, bu anlatılan evlilikleri Polonezköy kilise sicillerinde doğrulayacak bilgilerin olmadığını, zira kayıtların 1848'de başladığını belirtmektedir. Katarzyna Papież, "Adampol/Polonezköy, refuge et colonie agricole, Un labo-

XIX. yüzyılın ikinci yarısında dahi köy halkından bazıları vatanlarına dönme fikrinde idiler ve bu sebeple köyde tam yerleşik olarak ekip biçme işlerine girişmenin uzun vadede neye yarayacağını sorgulamaktaydılar. 1866 yılında yaşanan bir diyaloğa dayanarak *Świat* dergisi 1906'da köyle ilgili makalede "Kimin için buralara bakıp ağaç dikeceğim, yarın beni vatanım silah altına çağıracak, Polonya'ya gideceğim ve Rum veya Türk, yaptığım işlerden faydalanacak",[168] sözlerine yer verirken bu ifade köy sakinlerinin zihinlerindeki bu fikri sergilemektedir.

Köye yerleşenlerin çocukları yerleşime daha çok bağlandılar ve aileler kurmaya veya ailelerini buraya taşımaya başladılar. Köy hayatı artık XIX. yüzyıl Polonya asilzâde kültürünü kısmen de olsa örnek alan bir yapıya büründü. Bu ise köyün giderek gelişip güzelleşmesi olarak yerleşime yansıdı. General Jordan'ın hanımı da buradaki gençler için Polonya'dan beş genç hanım getirdi.[169]

Köyün kurulduğu tarihten XIX. yüzyılın son çeyreğine kadar daha ziyade köye nizam verilmesi çabası hakimdi. Kuruluş amacına nazaran daha ziyade erkek nüfusunun yoğun olduğu bir ortam mevcuttu. Sonraki süreçte yerleşimin normal bir köy halini alışıyla birlikte köyde normal bir Polonya yaşamının mevcut olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda daha başlangıcından beri var olan din görevlileri, köyde yaşayanların manevi ihtiyaçlarını karşılamış ve Katolik inancın gereklerini yerine getirmelerinde rehber rolü üstlenmişlerdir. Köyün ilk kuruluş yıllarından itibaren

ratoire de la polonité en exil dans l'Empire Ottoman au XIXe siècle", *Hommes & migrations*, sy. 1321, 2018, s. 72.

168 "Zaścianek Polski nad Bosforem", *Świat,* nr. 20, 1906.

169 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 123.

köyde muhakkak bir din adamının bulundurulması köy halkının ibadetlerini yerine getirmeleri açısından Czartoryski ailesinin öncelik verdiği bir konu olmuştur.

Diğer yandan köy arazisinin yaşamaya uygun hale getirilmesi de zaman almıştır. Bu bağlamda günümüzde de köyün ortasından geçen ana yol oluşturulmuş ve köy sakinlerine hizmet etmiştir. Yapılan ilk evler kulübe tarzında, damları otlarla kaplı daha sade bir işlevsellikle, barınma ihtiyacını karşılamıştır. Bir nevi küçük çiftlik gibi işleyen her bir evin bir bahçesi vardır. Zamanla Sultan Çiftliği'ne Riva'ya doğru açılacak bir yol yapımıyla köyün şehirle olan bağlantısı daha rahat hale gelmiştir.

Köy İdari Binası çoğu zaman sahipsizdi ve zor şartlarda ayakta kaldı. Yer yer köy halkı arasında çıkan anlaşmazlıklar da köyün huzurunu kaçırıyordu. Mesela Teodor Wilkoszewski ile köy idaresi arasındaki arazi anlaşmazlığı uzun yıllar sürdü.[170] Köyde yaşanan olumsuz vakalar bir yerde köye müdahalenin yolunu da açtı. Örneğin 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra köye yerleşen Tomasz Krawczyk ile Jan Dymowski arasında çıkan husumet neticesinde Krawczyk, Dymowski'yi öldürmekle suçlanmış ve 15 yıl ağır işlerde çalışma ceza almıştır.

Köy halkı ilk zamanlar arpa, buğday ekip biçtiler, patates yetiştirdiler. Hayvancılığın gelişmesi epey zaman aldı. Avcılığın köyün ekonomik ve sosyal hayatında önemi büyüktü. Kendi içkilerini ürettiler. Yetiştirilen ürünleri köy meydanında oluşturulan alanda aracılar gelip alıyordu. Köyde 1861 yılında olduğu gibi mahsulün olmaması geçim zorluğu yarattı. Diğer taraftan köyde hayvancılık da

170 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 112-113.

gittikçe gelişme göstermiş, yetiştirilen sığır, at, domuz ve keçinin sayısında atış olmuştur. Bunlardan elde edilen ürünler İstanbul'da rahatlıkla alıcı bulmuştur. Diğer taraftan 1863 Ayaklanması'nın başarısız olması, 1877-1878 Harbi sonrası Polonezköy'e gelenlerin sayısının artmasına sebep oldu. Bunlardan günümüzde de Polonezköy'ün en önde gelen ailelerinden olan Ryży ailesinin ilk yerleşimcisi Wincenty Ryży 1881'de Sibirya'dan geldi. Kendisi St. Petersburg'da tıp öğrencisiyken Çar karşıtı faaliyetleri nedeniyle sürgün edilmişti. Peder Julian Jaworski kendisine yerleşmesi için bir toprak hibe etti. Keza Kitler ailesi de bu süreçte köye gelen Çerkes kökenli ailelerdendi. Köye daha ziyade tek başına gelen Polonyalılar, sonrasında buraya yerleşme kararı alırsa aile de kuruyordu. Jan Ciechowski ve Jan Dochoda gibi ailesiyle gelenler çok nadir idi.

XX. yüzyılın başı itibariyle köye gelen gezginlerin sayısında artış görülmektedir. Bunlar arasında Polonyalıların çokluğu dikkat çeker. Mesela 1912'de Przemyśl'dan bir grup seyyah İstanbul'u ve Polonezköy'ü ziyaret etmiştir.[171] Aynı şekilde köye gelerek köy hakkında haberler yapan muhabirler de vardı. XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyıl başında köy, Polonya'da da dikkat çekmeye başlamıştır. Mesela 1886'da *Kraj* adlı haftalık dergide Osmanlı topraklarında Adampol ve Salambria Nehri kıyısında iki Polonya kolonisi olduğundan bahsedilmiştir.[172] 1906'da *Świat* adlı haftalık Polonya dergisinde Polonezköy üzerine bir makale yayınlanmış, köylülerin himaye meselesi de gündeme getirilmiştir.[173] Aynı

171 *Orient nam bliski: fotografie z podróży Przymyśl, Stambuł 1912: informator wystawy w Muzeum Historii Miasta Przemyśla, Oddziale Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej*, V-VI 2006, haz. Nalan Sarkady, Przemyśl: Muzeum Narodowe Ziemi Pszemyskiej, 2007, ft. 33-37.

172 Kraj, 27 Nisan 1886, s. 9.

173 "Zaścianek Polski nad Bosforem". *Świat*, sy. 20, 19 Mayıs 1906, s. 7-9.

zamanda köy halkının hayatı basına taşınmıştır. Benzer şekilde Avrupa basınında da köyün güzelliğiyle ilgili haberler yapılmıştır. Bunlardan *La Croix de la Charante* adlı süreli yayında "Dünyevî Bir Cennetin Keşfi" başlığıyla 1900 yılında yapılan haberde köy ve köy halkı methedilir.[174] XX. yüzyıl başı itibariyle köyün gelişip büyüdüğü görülmektedir. Artık köyün ününü duyanlar iyi zaman geçirmek ya da manzarasını seyretmek için Polonezköylülerin misafiri olmaktadır.

Polonezköylülerin İstanbul'daki Polonyalılarla da bağlantıları vardı. Türkiye'deki Polonyalılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ile irtibatlarını daima sürdürdüler. Ayrıca İstanbul'da Polonya ile ilgili yapılan törenlere katılmayı da ihmal etmediler. 1891'de 3 Mayıs Anayasası'nın 100. yıl dönümü münasebetiyle İstanbul'daki Polonyalılara köyde kutlama yapılması çağrısı yapıldı.[175] Bunlardan bir diğeri 1909'da İstanbul'da Kırım Savaşı'nın yıl dönümü ve Adam Mickiewicz'in ölümünün sene-i devriyesi münasebetiyle tertiplenen etkinlikti. Polonezköy'den bir heyet bu törenlerde yer aldı.[176] Törenler esnasında St. Antuan Kilisesi'ndeki ayinin ardından *Polonya Daha Ölmedi* adlı millî marş okundu ve ardından Polonezköylülerin başı çektiği ve Osmanlı ve Polonya sancaklarının taşındığı bir alay oluşturuldu. Pera Caddesi boyunca alay ilerledi ve en son Adam Mickiewicz'in öldüğü evin sokağına gelindi. Evin sahibi Dr. Marcin Ratyński gelenleri eve davet etmişti. Burada İttihat ve Terakki adına Selahaddin Bey sözü alıp Polonya ve Mickiewicz sevgisinden bahsetti. Eski bir gelenek

174 La Croix de la Charante, 30 Eylül 1900.

175 B. Cz. rkps, 6734/4, *Inwentarz Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie, sygn. 6000-13522*, s. 748.

176 Jarecki, *Braterstwo Polsko-Tureckie, wspomnienia z uroczystości Mickiewiczowskiej w Konstantynopolu dnia 17 Sierpnia 1909*, s. 12-13.

olarak bir koç kurban edildi. İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Hasan Efendi ve Polonya Enstitüsü temsilcisi olarak Tadeusz Gasztowtt da söz aldı.[177]

Polonezköylüler çeşitli şekillerde organize olmaya ve dayanışma içinde kalmaya gayret gösterdiler. Mesela, 9 Mayıs 1893'te Şehremini'nin bildirdiği üzere Tepebaşı tiyatrosunda gelirini muhtaç ve hasta Polonezköylülere vermek üzere biri 6 Mayıs diğeri 14 Mayıs'ta iki konser icrası için izin alınmıştı.[178] 1901'de Beyoğlu ve Galata'da oturan bir kısım Alman, Avusturyalı ve Fransızlardan mürekkep 30 kişinin bazıları eş ve çocuklarıyla Polonezköy'e gezmeye gelmişlerdir.[179] Köy, XX. yüzyıl başından itibaren özellikle İstanbul'un gayrimüslim ve diplomat çevrelerinin tercihi haline gelmeye ve gittikçe canlanmaya başlamıştır. Bu yüzdendir ki Polonezköy'e hemhudut olan Yeni Çiftlik 1906'da Mısır Hidivi tarafından satın alınmıştır.[180]

177 Bu hadise Paris'te basılan Bulletin Polonais'te de yer bulmuştur. *Bulletin polonais littéraire scientefique et artistique,* 15 Eylül 1909, s. 245-248.

178 BOA, Y. MTV 77/106

179 BOA, Y. PRK. ZB. 27/39.

180 BOA, Y.PRK.ŞH, 4/1

ROK I. WARSZAWA, DNIA 15 PAŹDZIERNIKA 1912 ROKU. ZESZYT II.

WIEŚ I DWÓR

DWUTYGODNIK ILUSTROWANY

„Lecą liście..." (Fot. am. p. Wł. Szczawińskiego).

Wołacie: szlachta...!

Co wy też dacie? wy z dzisiejszej doby!
Co? aby przyszłość mogła czcić i kochać?
Wy! co na stare narzekacie groby,
Co się działicie, że ktoś może szlochać
Latosiem echem, a być z pokolenia
Was — bohaterów żółci i zwątpienia!

Wołacie: szlachta! i bryzgacie jadem...
Wołacie: szlachta! i liczycie winy...
Na obrachunek z dziadem i nadziadem,
Co się już w mogił rozsypali gliny,
Mając — jedyne swoje bohaterstwo,
Na wszystko nasze... ślinę i szyderstwo!

Wołacie: szlachta!.. Prawda! kto bez grzechu?
Ale ten szlachcic umiał w dniach pokuty
Do ostatniego skruszyć się oddechu
I iść z narodem i trwać przez czas luty!
Ale ten szlachcic palił dłonie lontem
I w ogniu miewał gołą pierś... przed frontem!

Ale ten szlachcic gdy było potrzeba,
Gdy mu dzwoniła pieśń Bogarodzicy,
Od ust odjęty dawał okruch chleba,
Ostatnią łyżkę przetapiał w mennicy!
Ale ten szlachcic na takie wołanie
Pełnił szlacheckie winne przykazanie!

Wołacie: szlachta i... lud! I... straszycie?
A kto zaczdla was ów chłop mazowiecki,
Lub kmieć krakowski na Wawelskim szczycie?
On więcej polski i więcej szlachecki,
Niż wy dzisiejsi — choć za pługiem chodził!
On duszą szlachcic jest, bo szlachtę rodził!

Straszycie ludem! Groźba płonna, pusta...
Ten lud szlachecki i takim zostanie...
I jeśli kiedy weźmie w dech i usta
To tylko własne, odwieczne kochanie
Swoje! idące od tej samej ścieżki,
Na której bywał!... Swoje... bez przymieszki!

B.

Polonezköy Hakkında Haber
Wieś i Dwór, 15 Ekim 1912

ADAMPOL.

Osada polska w Azji Mniejszej, położona o dwie godziny drogi od Bosforu, a cztery godziny od Konstantynopola, jest tak nazwana dla uczczenia księcia Adama Czartoryskiego. Rozumny ten obywatel zakupił tutaj przed ośmdziesięciu laty 2000 morgów gruntu, zarosłych lasami i przeznaczył je dla byłych polskich wojaków, pragnących żyć z roli, a nadto uwolnił ich na zawsze od płacenia sobie i swoim następcom czynszu. Kolonja używała przez długi czas pewnej eksterytorjalności, pozostając pod protektoratem francuskim, co jej dawało przywilej niepłacenia podatków, a osadnicy nie mieli wyznaczonego obszaru i uprawiał każdy tyle, ile wykarczował.

Ziemia nie jest tutaj zbyt urodzajna i rodacy nasi dopomagać sobie muszą przemysłem, to też chętnie wydzierżawiają swoje mieszkania letnikom, przybywającym z Konstantynopola, i spore dochody ciągną z wiśni, a nadewszystko z masła, które wyrobiło sobie taką sławę, że chętniej jest kupowane w Konstantynopolu od innego. Pierwsi osadnicy już wszyscy pomarli, a z dzisiejszych, których jest z górą trzystu, ani jeden nie był w Polsce. „Chciałaby dusza do raju" — mówią — ale o pieniądze trudno. Mimo to nie wynaradawiają się.

W schludnych izbach na ścianach widnieją portrety zasłużonych Polaków, a na półkach wyłącznie książki polskie — nikt tu swego języka nie zapomniał! Mężczyźni ubierają się w zwykły strój europejski, kobiety — jak zaściankowe szlachcianki. Dziewczęta, chociaż czasem wychodzą na służbę do Konstantynopola, to wracają i za mąż idą w kolonji.

W szkole, wyłącznie polskiej, utrzymywanej własnym kosztem i nader starannie prowadzonej, był nauczycielem przed kilku laty p. Ziółkowski, poznańczyk, zięć zasłużonego wójta Adampola, p. L. Biskupskiego.

Kościół drewniany spłonął przed kilku laty i nie doszło do naszej wiadomości, czy został już odbudowany; w kościołku odprawiał nabożeństwo ksiądz z Konstantynopola.

Mamy przed sobą ciekawe album Adampola z nader charakterystycznymi podpisa-

Rodzina Wino. Byłego przy „harmanie" (omłocie) zboża. (z alb. d-rowej Stankiewiczowej).

Kąpiele z dziećmi i wnukami przed swoją chatą. (z alb. d-rowej Stankiewiczowej).

Grupa kolonistów przed byłą administracją w Adampolu.
(Z albumu udzielonego łaskawie przez d-rowę Stankiewiczową).

Polonezköy Hakkında Haber
Wieś i Dwór, 15 Ekim 1912

Adam i Ewa Adampola. (Ignacy i Elżbieta Kępkowie).

mi, objaśniającymi liczne fotografje. Zaznajamia nas ono z całemi dziejami kolonji, z ich mieszkańcami, stosunkami pokrewieństwa, a nawet z ich przymiotami i wadami, nieraz dosadnie wytykanemi.

Album ofiarowane jest Antoniemu Kępce przez „przyjaciela Polaków i Adampola", austryjackiego Niemca, który w kolonji stale poluje na borsuki. W uzupełnieniu do dedykacji opowiada o nim p. Rotter-Eger, że „ten szlachetny i wspaniały dar dowodzi, że i między Niemcami trafiają się jednostki z poczuciem ludzkiem, godne miana ludzi — nie sami wilcy, ludźmi się karmiący, choć o ludzkiej postaci!"

Dalej widzimy w albumie „Drzewo rodowe" Ignacego Kępki i jego żony Elżbiety, zwanych „Adamem i Ewą Adampola" i po szeregu fotografji, z których tutaj kilka podajemy, następuje wiersz nieznanego autora, poniżej in extenso przytoczony, a po nim na samym końcu podana jest mapa, zatytułowana „Sąsiedztwa Adampolskie".

Tak drzewo genealogiczne Kępków, jak i wspomniana mapa robione są prostym sposobem w dwóch kolorach: czerwonym i czarnym, z uwagą, że „kolory mówią same za siebie", przez co autor chce powiedzieć, że osoby oznaczone kolorem czerwonym należą do dodatnich i przeciwnie, kolorem czarnym do ujemnych postaci.

Rzeczki, przepływające przez Adampol, narwane są na mapie: Wisłą, Niemnem i Bugiem.

A oto swojskie epos o Adampolu:

Kolonja Polska w Azyi Mniejszej.
Adampolem dzisiaj zwie się
Dawna cząstka dzikiej Puszczy
Za Bosforem, w górach, w lesie,
Wśród najsroższej wokół tłuszczy,
Bez dostępu, ni wychodu,
Z gór Labiryntu Śmierci... z Głodu.

Garstka mężczyzn, gdy jej z ręki
Miecz wyrwano, mszcząc swej szkody
I by skrócić serca męki,
Przyszła tutaj iść w zawody
Z wilkiem, dzikiem i szakalem,
Byle skryć się ze swym żalem.

Zbrojna w flinty i siekiery
Piły, młoty i oskardy,
Przyszła wieść tu żywot twardy,
Odbierając bestjom żery.
Mazur, Litwin, Podolanin,
Szli żyć z Puszczy... miast z żebranin.

„Skoro człowiek zdrów i młody",
Rzekli sobie, „Jakoś będzie!
„Niedźwiedź odda nam swe miody,
„Dzikom weźmiem ich żołędzie,
„Obóch mięso, istne gody,
„Obóch skóry dla wygody.

„Na mieszkanie, nie brak knieci,
„Zwalim drzewa, pnie wyrwiemy,
„Wyprzem zwierza, a z kolei,
„Grund skopiemy, obsiejemy,
„I gdzie rosną dzigry, wrzosy,
„Zalśnią w słońcu złote kłosy".

Wierni hasłu: „Rąb i pal,
„Niech się światło przez nas szerzy;
„Kto w nią pierwszy wbije pal,
„Temu ziemia przynależy!"
Pięść po pięści karczowali
I wszyt chleba stąd dostali.

Kto ma wolę i hart duszy
I wyraźne życia cele,
Łamie tamy, więzy kruszy,
I pod stopy wszystko ściele!
Tak wśród dzikiej wokół tłuszczy,
Rósł oazis wpośród puszczy.

Rósł, bo każdy ten wychodziec
Przyniósł z sobą do tej walki
W sercu swojem ostry bodziec:
Polskę, Polkę—dwie rywalki:
Tej miał zdobyć utrzymanie,
Tamtej chlubę i uznanie.

Polonezköy Hakkında Haber
Wieś i Dwór, 15 Ekim 1912

Köyde Düğün, Leon Cianciara ve Jadwiga Dochoda- 1914
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Paweł Ziółkowski ve Öğrenciler, 1910
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Osmanlı Dönemi Köyün Nüfus Verileri

Köyün kurulduğu 1842 yılında ilk olarak köye 12 kişi yerleştirilmiştir. 1845'te 20 kadar kişinin tek bir evde yaşamını sürdürdüğü bilinmektedir.[181] XIX. yüzyıl ortalarında 10'dan fazla ailenin yaşadığı görülmektedir. Köy sakinlerinin Władysław Zamoyski'ye 1852'de yazdıkları mektuptan anlaşıldığı üzere 1852'de Polonezköy'de yaşayanların listesi şu şekildeydi:[182]

TABLO-I	1852'DE POLONEZKÖY'DE YAŞAYANLARIN LİSTESİ			
Jan Boko	Piotr Denis	Stanisław Drozdowski	Jakub Kędzierski	Ignacy Kłopotowski
Józef Kłopotowski	Juliusz Korsak	Jan Korytka	Władysław Kościelski	Ignacy Kowaliński
Józef Kowalewski	Adam Królikowski	Muszlo Małcas	Józef Myśliwiec	rahip Filip Paszalicz (Pasalić)
Wojciech Pietruszewski	Jan Sadowski	Franciszek Smoliński	Grzegorz Szatkowski	Antoni Wieruski

Köy nüfusu Dopierała'nın aktardığı arşiv kayıtlarına göre 1851 yılı itibariyle 18'dir. Kırım Savaşı'nın sona ermesini müteakip köy nüfusu birkaç kat artmış ve 50-100 kişilik bir nüfus oluşmuştur.[183] Köyde yaşayan Polonyalıların yaptığı evliliklerin sayısı ile çocuk sayısına bakıldığında vaftiz edilen çocuk sayısı itibariyle nüfus artışı noktasında ciddi bir yükselme olduğunu söylemek mümkündür.[184] Yalnız köye gelenlerin stabil olmaması ve birilerinin sık sık gelip gitmesi nüfus verilerinin tutarlılığını ve sağlıklı veri elde etme şansını azaltmaktadır. Nitekim Polonya arşiv kaynakları ile Osmanlı arşiv kaynakları arasında da farklılıklar söz

181 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji*, s. 145.

182 B. Cz. rkps, 6729/IV, s. 133-134. *Inwentarz Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie, sygn. 6000-13522*, s. 732.

183 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji*, s. 145.

184 Papież, "Adampol/Polonezköy, refuge et colonie agricole, Un laboratoire de la polonité en exil dans l'Empire Ottoman au XIXe siècle", s. 70.

konusudur. 1862 tarihinde Władysław Czartoryski'ye köyden 88 kişinin imzasıyla gönderilen mektuptan da 1860'larda ortalama erkek nüfusunun yaklaşık 90 kişi, kadın ve çocuklarla birlikte ortalama 180 kişinin köyde yaşadığı anlaşılmaktadır.[185] Osmanlı kayıtlarının 1867'de 60 "familya" yaşadığını kayıt altına almasından da yola çıkarak her iki arşivin rakamlarının bu dönemde birbiriyle örtüştüğü söylenebilir.[186] Köy sakinlerinin Babıâli makamlarına sunduğu ve Lazaristlerden şikayet eden arîzadaki imzalardan, köyde 1862'de şu kişilerin ve muhtemel ailelerin yaşadığı söylenebilir:[187]

TABLO-II	1862 YILINDA POLONEZKÖY'DE YAŞAYAN BELLİ BAŞLI KİŞİLER VE MUHTEMEL AİLELER	
Biernacki	Wład(ysław) Pągowski	Walentowicz
Franciszek Smoliński	Jan Dochoda	Rożycki (Różycki)
Grzegorz Szatkowski	Jakub Dochoda	Sinkiewicz (Sienkiewicz?)
Ignacy Kowaliński	Leon Karczewski	Antoni Nowak
Wilkoszewski	Jan Kietler (Kitler)	Szuta
Brzeziński	Ignacy Kępka	Kropiwnicki
Dargiewicz	Jan Nowicki	Kucharski
Denis	Pikulski	Mateusz
Ludwik Kowaliński	Szmigiel	Wierżbicki (Wierzbicki)
Józef Miniakowski	Szwacki	Krysiak
Wincenty Targoński	Tylkin	Kuczkowski
Antoni Targoński		Kumajtis
		Węcławek
		Tomczyk
		Paczyński
		Sosinowski

185 B. Cz. rkps, 7238/IV, *Inwentarz Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie, sygn. 6000-13522*, s. 1046.

186 BOA, MVL., 1043/34.

187 BOA, A.} DVN., 183/27.

Polonya kaynaklarına göre köyde 1861'de 90, 1876'da 150, 1876 ve 1879'da 121 ve 1894'te 111 kişi bulunmaktadır.[188] 1881'de Polonya'da yayınlanan *Wędrowiec* adlı derginin ilgili makalesinde köyde 40 Polonyalı aile bulunduğu ve köyde 200 kişinin yaşadığı belirtilmekte[189] ise de Osmanlı kaynaklarında 1893'te 140 kişinin yaşadığı bahsi geçmektedir.[190] Rakamlardaki bu farklılık, devlet evrakları dışındaki bazı kaynakların rakamları ortalama bazen de yüksek göstermesinden kaynaklanmaktadır. Osmanlı kayıtlarına göre XX. yüzyılın başında köyün 140 kadar Katolik ahalisinin olduğunu söylemek mümkündür.[191] Yine 1903'te Polonezköy'de 31 hanede 160 Katolik Leh'in yaşadığı tespit edilmiştir.[192] 1 Aralık 1914 tarihli belgeye göre köyde 29 Rusya, 10 Fransa vatandaşı köylü yaşamaktadır.[193] Yine aynı yıl kaynaklarda köyde 32 hanede 167, 170 veya 175 Katolik ferdin yaşadığı gibi birbirinden farklı rakamlar belirtilmektedir.[194] 1914'te Osmanlı idaresi tarafından yapılan bir tespitte ise köyde 32 hanede 167 kişi yaşamakta ve bunlardan 23 hane Osmanlı tebâsı, 6 hane Rus, 2 hane Fransız, 1 hane de Alman tebâasıydı. Bir Polonya kaynağı ise savaş öncesi 42 hanede 190 Polonyalının yaşadığını belirtir.[195] 1916'da *Czas* adlı Polonya

188 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 145; Adamska (haz.), *Dom Pamięci Zofii Ryży*, s. 6.

189 "Kolonia Polska Adampol w Azyi Mniejszej", *Wędrowiec*, sy. 246, 1881, s. 165-166.

190 BOA, DH.MKT, 6/15, 101/36. Ayrıca bkz. *Osmanlı Belgelerinde Beykoz,* s. 133.

191 BOA, ŞD, 821/11.

192 BOA, ŞD, 821/11. 1902 tarihli bir yayında 200'e yakın sayıda kişi olduğu belirtilse de diğer kaynakların verdiği rakamların daha doğru olduğu söylenebilir. F.C., "Kolonja Polska w Azji", *Tygodnik, Dodatek Literacko-Naukowy-"Kurjera Lwowskiego"*, s. 265.

193 BOA, DH.EUM.5. Şb, 7/24.

194 BOA, ŞD, 2383/5; İ.MMS.175/23-2.

195 Józef Okołowicz, *Wychodźtwo i Osadnictwo Polskie przed Wojną Światową,* Warszawa: Urząd Emigracyjny, 1920, s. 364.

menşeili süreli yayında verilen rakam ise 200'dür.[196] Bu durumda I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası köy nüfusu kıyaslandığında bir azalma söz konusudur. Wdziękoński'nin aktardığı ve Polonezköylülerin kendi ifadesini içeren bir kayıttan 1919'da köyde 160 nüfus olduğu görülmektedir.[197]

Osmanlı kayıtlarına göre Polonezköy'ün nüfus durumu yıllara göre aşağıdaki gibidir:

TABLO-III		OSMANLI NÜFUS VERİLERİNE GÖRE POLONEZKÖY NÜFUSU					
1842	1845	1850'ler	1862	1893	1900	1903	1914
12 kişi	20 kişi tek çatı altında	10'dan Fazla Hane 10x4= 40?	60 fa-milya 60x3= 180?	140 kişi	140 kişi	31 Hane 160 (Katolik Leh)	32 Hane 170-175 Katolik Leh
1914 Sayımına Göre Polonezköylülerin Vatandaşlık Durumu				**Rusya** 29	**Fransa** 10	**Osmanlı** 131	**Toplam** 170 Katolik

I. Dünya Savaşı ve Mütareke Döneminde Polonezköy (1914-1922)

I. Dünya Savaşı ve sonrasındaki mütareke döneminden elbette bütün Osmanlı toprakları gibi Polonezköy de olumsuz etkilendi. 1913 yılında Polonya Bağımsızlık Taraftarları Konfederasyonu Komisyonu tarafından İstanbul'a Türk yetkililerle görüşmek üzere gönderilen Witold Jodko-Narkiewicz'in Polonezköylülerle de irtibatı vardı. Yine I. Dünya Savaşı esnasında İstanbul'da bulunan *Gazeta Wieczorna*'nın muhabiri olarak gelen Z. Maciejewski 1917'de Geçici Polonya Hükûmeti'nin temsilcisi olarak İstanbul'da faaliyet gösterdi. Ayrıca Olgierd Górka Polonya Naiplik

196 *Czas*, 23 Aralık 1916, s. 4.

197 Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 7.

Konseyi'nin temsilcisi olarak İstanbul'a geldi.[198] Górka, aynı zamanda Polonezköylülerin bu dönemde karşılaştığı sorunlarla da ilgilendi.[199] Górka, temsilcilik sıfatıyla Polonezköy'ün kültürel varlığının korunması, köydeki kilisenin ordu tarafından kullanılma arzusuna karşı savunulması ve okulun faaliyetlerinin sürdürülmesi konusunda köy sakinlerinin yanında oldu. Yaşanan bu gerginlikler yanında din görevlisi olarak köyde bulunan Aleksy Siara Babıâli'nin talebi üzerine 1914'te savaş çıkınca köyü terk etmek zorunda kalmıştır.[200]

Köyün günümüzdeki simgelerinden olan Zosia Teyze'nin Anı Evi'ni bu dönemde birçok kişinin ziyaret ettiği görülmektedir. Mesela Mart 1914'te Hüseyin Hüsnü adlı bir Osmanlı vatandaşı; *"Öteden beri dostum bulunan Mösyö Vinçenti'yi bugün ziyârete geldim. Gösterdikleri âsâr-ı mihmân-nüvâzîden dolayı ne sûretle arz-ı teşekkür edeceğimi bilemem."* diyerek ev sahiplerine teşekkür etmektedir. Yine Temmuz 1916'da Üsküdar Jandarma Bölüğü'nden bir çavuş köye üçüncü kez gelir ve çok memnun ayrıldığı Wincenty'nin evindeki hatıra defterine şöyle not düşer:[201]

> Polonez karyesini üçüncü def'adır ziyâret eyledim. Vinçenti'nin hânesinde misâfir olmağı birçok arkadaşlarım tavsiye etmiş olduklarından dolayı üç def'adır

198 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 126.

199 Aleksander Miśkiewicz, Fransa ve Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda ayrı gruplarda yer alması ve Polonezköy'ün sahibi Witold Czartoryski'nin Fransız tebâası olması dolayısıyla bunun, Türk makamlarının Polonezköylülere vatandaşlık verme veya fiilen vatandaşlıklarını dayatma fırsatı verdiğini belirtse de vatandaşlık meselesi çok daha önceki yıllara dayanan bir meseleydi. Aleksander Miśkiewicz, "Polacy w Opinii Przedstawicieli Władz Tureckich Podczas I Wojny Światowej. Sprawozdanie Olgierda Górki z Pobytu w Turcji w 1917 r.", *Studia Podlaskie*, C. XXI, 2013, s.222.

200 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 122-123.

201 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", haz. Piotr Nykiel, Krzysztof Wawrzyniak, Ankara, 2000, cz. I, s. 1, 10-11, Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 310.

mezkûr hânede kabûl olunarak mazhar-ı rağbet oldum. Beykoz Kazâsı'nda yirmi bir pâre köy mevcûddur. Umûmen vazîfe dolayısıyla gezdim, çalışkanlık ve misâfirperverliklerinin beyancısı olarak şu hâtıra defterine yazacağım köyü buldum. Husûsuyla bizim Mösyö Vinçenti hânesini anlatmakdan ma'zûr olup daha doğrusu izahdan âcizim. Kendisine beyân-ı teşekkürle arz-ı minnetdârî olunur.

14-15/7/[1]332
Üsküdar Jandarma Bölüğü'nden bir çavuş

Aynı yıl hatıra evinin bir diğer misafiri olan Beykoz Taharri Komiseri Asım, hatıra defterine şöyle yazmıştır:[202]

Polonez Köyü'nde dört sene mütemâdî sûretde îfâyı vazîfe etdim. Köyün halkından görmüş olduğum muhabbet ve hâmiyet unutulmaz bir derecede olduğundan ve dâimâ kendileriyle dost olmağı arzu eylediğimden iki seneyi mütecâviz bir zamandır berây-ı vazîfe hasbe'l-meşgûliyet gelemediğim ufak köyceğize geldim. Köyün bi'l-cümle halkından görmüş olduğum iltifâtın medyûn-ı şükrânıyım. Husûsuyla geceyi Mösyö Vinçenty'nin mahdûmu Mösyö Pojdet'in da'veti ve Mösyö Kajot'un mihmân-nüvâzîlikle hânesine misâfir edildim. Derhâl peder-i muhteremleri Mösyö Vinçenty odama geldi hakîkaten bir dost ve beni sevdiğini göstermiş olduğu hüsn-ü kabul ile isbât etdi. Hulâsa-i kelâm peder-i muhteremlerine ve mahdûmlarına ailesine teşekkürâtımı takdîm ederek şu satırları karaladım. Bâkî uhuvvet ve meveddet.

Fî 19 Eylül sene [1]332.
Beykoz Mıntıkası Taharrî memuru Asım

202 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. I, s. 12-13, Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 311.

> Refîklerimden Asım Efendi'nin kadîm dostu olan Mösyö Vinçenti hânesinde bu gece misafir edildik. Gerek kendilerinden ve gerekse mahdûmlarından ve ailâtından görmüş olduğumuz hüsn ü kabûl ve ibrâz etmiş oldukları eser-i nezâketden dolayı hakîkaten ve cidden kendilerine arz-ı minnetdârî eylerim. Ez-cümle refîkim Asım Efendi ile olan muhabbet ve hâmiyetleri cidden takdike sezâ olmağla beraber ebedî kalması temenniyâtıyla hatm-i güftâr eyler ve şu varak-pâre bir hâtıra-i muhabbet ve uhuvvet olmak üzere tahrîr eylerim, efendim.
>
> Fî 19 Eylül sene [1]332.
>
> Mekteb-i Hukûk'dan me'zûn Beykoz Taharrî Komiseri
> Muâvini Ali

1916 yılının 7-8 Ağustos'unda Hilâl-i Ahmer Beykoz Çiftlik ve Ormanları Memuru Jak Feliba, duygularını hem Türkçe hem Fransızca ifade etmiştir: "Muzafferiyet- ı tâmme ile latîf ve misâfirperver Polonezköy'ün refâh-ı hâl ve tabî'îsinin avdet temenniyyâtı ve ziyâret hâtırasıdır." "Resimsi ve misafirperver Polonez Çiftliği sakin ve normal ve verimlilik dolu hayatında yeniden görmek için çok hararetli bir istek" diye not düşmüştür.[203]

Aynı ay hatıra evine konuk olan Beykoz Jandarma Kumandanı da aynı şekilde iyi dileklerini teşekkürlerini hatıra defterinde ifade etmek istemiştir:[204]

> Beykoz'a yeni ta'yîn olmaklığım hasebiyle karakol ve kurâyı teftîşe çıkdım. Esnâ-yı teftîşde; Polonez'e de uğradım. Bu köy hakîkaten pek latîf her cihetden âsâr-ı medeniyet meşhûd. Bi'l-hâssa Viçenti Efendi'nin hânesinde

203 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. I, s. 5-6. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 310-312.

204 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. I, s. 18. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 310-312.

görmüş olduğum rağbet ve hürmet buna inzimâm edince bu köyden daha doğrusu Viçenti Efendi'den ne kadar memnûn kaldığımı ve kendilerine ne sûretle teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

Fî 12-13 Teşrîn-i Evvel [1]332.
Beykoz Jandarma Kumandanı

1916-1920 yılları arasında Zosia Teyze Anı Defteri'ne Almanca ve Fransızca kaleme alınan ifadeler, Osmanlı vatandaşları kadar yabancıların, İstanbul'un askeri ve diplomatik çevrelerinin de buraya sıkça geldiğini göstermektedir.[205] Hatıra defterine yazılanlar Polonezköy'ün ziyaretçilerinin köyden duyduğu memnuniyeti göstermektedir. Mesela A. Ziffer/g "Kuruntu ve acıdan uzak ben de burada vaktimi öldürmek isterdim." derken, Albert, Hans ve Otto Ehrlich kardeşler, Emmy Elsner, Katarina Klein, Albert Titefs de 1916 yılında eve misafir olan kişiler arasındadır. Hatta Martin Reinfeldt "Tanrım! Yeryüzü ne güzel! Ve onun üzerinde eğlenmeye değer." diye not düşmüştür.[206] Savaş yılları olması dolayısıyla olacak ki General Reese ve Fritz Piachund (?) da Eylül 1916'da köyü ziyaret eder.[207] 1916 yılında köyün bir diğer misafiri ise burada aşkını bulmuştur.[208] Aynı yılın Ekim ayında hatıra evine birçok kişi gelir. Bunlardan bir yabancının Türkçe Latin harflerle yazdığı 16 Ekim tarihli cümlesi oldukça ilginçtir ve gelen

205 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. I, s. 14-17. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 310-312.

206 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. I, s. 6. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 310-312.

207 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. I, s. 8. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 310-312.

208 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. I, 2000, s. 3-5. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 311-312.

yabancı konukları Polonezköy'e çeken bir noktaya işaret eder: "Burda domus war mı?" ve altında "War!", ve yanına Lehçe "Jak?" Yani "Nasıl?" Aynı ayın 23'ünde buna dair bir başka Almanca notla mevzu devam ettirilir: "Domus sohbeti devam ettiriliyor. Domus var mı?" cevap: "İnşallah".[209]

1916-1920 yılları arasında deftere Almanca ve Fransızca kaleme alınan hatıra ifadeleri Osmanlı vatandaşları kadar yabancıların, İstanbul'un diplomatik çevrelerinin de buraya sıkça geldiğini göstermektedir. Ayrıca işgal altındaki İstanbul'da bulunan yabancı askerlerin de ziyaret mekânı olarak Polonezköy'ü seçtikleri görülür. Mesela W. Gillespie adlı Glasgow 5. Batarya Bölüğü'nden bir İngiliz asker 23 Mayıs 1920'de buraya gelmiştir.[210]

Henüz Osmanlı Devleti döneminde Macar besteci Franz Liszt, Fransız yazar Gustave Flaubert, Pierre Loti, Çek yazar Karel Droż, Alman General Baron Colmar von der Goltz[211] köyü ziyeret eden ünlüler arasındadır. Hatta Karel Droż, "Bu, masal gibi kulağa geliyor ama bu bir gerçektir: vatanından çok ama çok uzaklarda, ormanlık Anadolu tepelerinde bir yerde bir Polonya köyü saklanmaktadır"[212] ve Goltz, "Cennetteki Âdem gibi, Adampol'de öyle hissettim" demiştir.[213]

---

209 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. I, s. 15-17. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 311-312.

210 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. I, s. 11, 17. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 312.

211 Czas, 23 Aralık 1916, s. 4.

212 Paulina Dominik, "Polonezköy ve Leh Göçmenler", *Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri*, 27-28 Eylül 2014 İstanbul, Düzenleme Kurulu: Recep Bozlağan, Nail Yılmaz, Hacer Topaktaş Üstüner, İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 2019, s. 91.

213 Kowalski, "Odwiedziny w Adampolu, kolonji polskiej nad Bosforem", s. 4.

Birinci Dünya Savaşı esnasında Rus ordusundan kaçanlardan köye gelenler olmuştur. Savaş sonunda İstanbul'da 6000 kadar Polonyalı vardı ve Maciejowski bunlarla ilgileniyordu. Polonya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra 1919 yılı itibariyle Babıâli Nezdindeki Polonya Diplomatik Delegasyonu 1923 yılına kadar Polonezköy ve köylülerle ilgilendi ve onların temsilciliğini üstlendi.

Polonezköylüler de I. Dünya Savaşı'nda şehit ve gaziler vermiştir. Gażewicz ailesinden erkekler Balkan Savaşları'na da katılmıştır. Yokluk ve açlık içinde bu savaş günlerindeki anıları köyde anlatmışlardır. Mesela ısınmak için ateş ettikleri tüfeğin ısısından faydalanırlar.[214] 6 kız 1 erkek çocuğa sahip Targoński ailesinden Aleksander Targoński Çanakkale'de 1917'de şehit olmuştur.[215] Bu sebeple ailenin soyu sürdürülememiştir. Alfons ve Józef Wrzostek adlı kardeşler de Çanakkale Savaşı'nda hayatını kaybetmiştir.[216] Bunun yanında Marek Gażewicz ve Józef Dochoda adlı iki gazisi de mevcuttur. Bunlardan Gażewicz 'in ayakları savaşta soğuğa maruz kaldığı için oluşan koku dolayısıyla insanların kendisinden uzak durmasına yol açmıştır.[217] Kendisi o zamanlar köy halkına okuduğu "Çanakkale Geçilmez" türküsü ile ve anlattığı Çanakkale hatıralarıyla herkesi duygulandırıp ağlatmaktadır.[218] Daniel Ohotski'nin dedesi Adrzej Stefan Ohotski (1878-1971) de Çanakkale Savaşları'na katılmıştır.[219] Kırkkilise'den Çanakkale'ye un taşıma işlerinde görev almıştır. Ayrıca Kępka ve Biskupskilerden de savaşa katılanlar olmuştur.

214 Daniel Ohotski ile mülakat. 22.11.2021.

215 Muhtar Antoni Vilkoşevski ile mülakat. 29.11.2019.

216 Piotr Nykiel, "Soldiers of Polish Origin in the Dardanels (1915-1918)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, C. 14, sy. 27-28, 2015, s. 349-350.

217 Muhtar Antoni Vilkoşevski ile mülakat. 29.11.2019.

218 Muhtar Antoni Vilkoşevsi ile mülakat. 22.11.2021.

219 Daniel Ohotski ile mülakat. 14.02.2020 ve 22.11.2021.

Mütareke döneminde önce hafif İngiliz süvarileri köye gelip gitmiştir. Daha sonra Yunan askerinin işgali altındadır.[220] Mütareke döneminde köyde asâyiş vakaları artmıştır. Özellikle 1920'de İstanbul'un resmen işgale uğraması ve İngiliz ve Yunan kuvvetlerinin şehre hâkim olma çabaları ile yerel kolluk kuvvetlerinin aynı yönde gösterdikleri mücadele arasında yerel halk bazı asâyiş vakalarından muzdarip oldu. Diğer yandan Kuvâ-yi Milliye birliklerinin İstanbul'da gösterdiği teşkilatlanma da asâyişin sağlanmasından sonraki süreçlerde etkili olmuş gözükmektedir. Polonezköy de şehir merkezinden uzakta olmanın da etkisiyle asâyişin sağlanamadığı zamanları yaşamıştır. Rum çetelerinden kaynaklı bazı vakaların meydana geldiği de gerçektir. İngiliz subaylar köye zarar vermemiş, yiyecek içeceklerini parayla satın almıştır. Ancak Yunan askerleri köyü ve köylüleri zarara uğratmıştır.[221] Kilisedeki eşyaları talan etmişlerdir.[222] Kuvâ-yi Milliye birlikleri köyü korumaya çalışsa da yer yer başarılı olamamıştır.

Polonezköy tarihinde yer verilecek bir diğer husus da burada meydana gelen asâyiş olaylarıdır. Köyde I. Dünya Savaşı ve sonrası dönemde birtakım asâyiş vakaları yaşanmıştır. Mesela, 1 Haziran 1918'de, Anana'nın evinden 6 Mayıs pazartesi günü para, altın, mücevher, patiska ve benzeri eşya 16 yaşlarında Todori ile asker kaçağı kardeşi Alfred tarafından çalınsa da bu kardeşler yakalanmış, asker kaçağı olanı orduya teslim edilmiştir.[223] Bu gibi olaylar daha sonra da devam etmiş olmalı ki 30 Aralık 1920'de İstanbul'daki Polonya Hükümet Delegasyonu, Dışişleri Nazırlığı'na verdiği dilekçeyle Polonezköy'de artan hırsızlık ve benzeri

220 BOA, HR.SYS., 2720/15.

221 Gałczyńska- Kilańska, *Polacy w Kraju Półksiężyca*, s. 207.

222 Daniel Ohotski ile mülakat. 22.11.2021.

223 BOA, DH EUM 6. Şb, 39/55. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 308.

suçlara diplomatik bir dille dikkat çekerken, bunun karşılığında suçların önüne geçmek için kolluk kuvvetlerinin sayısının artırılması yoluna gidilmiştir.[224] Yörede ufak tefek de olsa hırsızlık vakaları görülmeye devam etmiştir. Mesela 1922 Haziranı'nda Polonezköy'ün gizemli sakinlerinden, olan ve Habsburg veliahtı olduğu iddia edilen Heinrich Albertall'ın evinden kitap ve eşyaları çalınmıştır.[225] Suçu Haşim Reis Çetesi işledi sanılsa da yapılan tahkikatla olayın bir Yunan askeri tarafından gerçekleştirildiği ortaya çıkmıştır. Bir diğer vaka 1918'de Otomobil Umur-ı Müfettişliği şoförü İsmail'in Polonezköy'ün telefon telsizini kesmesidir.[226] Bu suçundan ötürü şoför İsmail cezalandırılmıştır. 1919'da Polonezköy ve civarında asâyişin bozulduğuna dair yayılan haberlerin ise asılsız olduğu anlaşılmıştır.[227] Meydana gelen vakalar, ancak İstanbul'un diğer kesimlerinde olduğu kadardır. Diğer taraftan bazı asayiş olaylarının devletin içerisinde bulunduğu durumdan kaynaklandığı da söylenebilir. Mesela 1919'da Polonezköy civarındaki Kanlıdere'de bir askerin hırsızlık yaptığı gerekçesiyle tutuklanması üzerine askerin üstünde bir bomba, bir bıçak, 1325 kuruş para bulunmuş, ancak asker Kanlıdere'ye Yüzbaşı Hulusi Efendi için kömür ve odun tedarik etmek için geldiğini ifade etmiştir.[228] Fakat yine de bu gibi hadiselerin ortaya çıkmaması için lazım olan tedbiratın alınması yolunda gerekli emirler gönderilmiştir.

Yine bu dönemde eşkıyalık hareketleri de görülür. Mayıs 1919'da eşkıyalar Polonezköy'e bir saat mesafedeki debbağhaneyi gece vakti basıp kaçmışlardır.[229] Temmuz 1919'da

224 BOA, HR.SYS, 2346/25.

225 BOA, DH.İ.UM, 19-21/1-40.

226 BOA, DH.EUM. 6. Şb, 46/6.

227 BOA, DH.KMS, 56-1/40.

228 BOA, DH.EUM.AYŞ, 20/88. Topaktaş, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", s. 308-309.

229 BOA, DH. EUM.AYŞ, 10/12, 11/62.

Paşabahçe şosesi tarikiyle Polonezköy'e dönen Roza, Yanko mahdumu Avram, Simon'un mahdumu Adraş'ın oğullarının önüne çıkan, ayaklarında çarık olan ve lisanlarından Türk oldukları anlaşılan hırsızlar, bu kişilerin eşya ve parasını gasp etmiştir.[230] 4 Haziran 1920'de Aleksander Yovanoviç (Jowanowicz) ve eşi Anastasia ve Mateus (Mateusz) eşiyle beraber bir jandarmayla, bir Laz çetesi tarafından dağa kaldırılmıştır.[231] Çete verilen 4000 lirayla tatmin olmayıp 2000 lira daha fidye istemiş ve eğer ertesi güne kadar fidye verilmezse bunların telef edileceğini bildirmiştir. Bu durumla ilgili mağdurlar düvel-i muhtelifiyenin fevkalade komiserlerine başvurulacağını beyan etmişlerdir. Bunun Hükümet-i Osmaniyye için bir skandal olacağı ve diğer devletlere karşı kötü duruma düşüleceğinden endişeyle bu kişilerin kurtarılması için gerekenin yapılması Hariciye Nezareti tarafından Sadaret'e yazılmıştır. İngiltere Fevkalade Komiserlik Müşaviri'nin bu işe müdahalesi de söz konusu olmuştur. Sadaret durumun acilen tahkikatını ve kaçırılan kişilerin katline izin verilmemesi için gereğinin yapılmasını istemiştir. Fakat sonuçta kaçırılan kişilerin kurtarılıp kurtarılmadığına dair bilgi yoktur. Ancak ilginçtir ki 3 Mayıs 1920'de Aleksander Jowanowicz'in oğlunun evinin eşkıyalarca basıldığı haberi Polonezköy karakoluna ulaşmıştır.[232] Fakat yapılan incelemede Yovanoviç'in oğlunun eşkıyalarla ortak hareket ettiği anlaşılarak yakalanmıştır.[233]

Bunun dışında Polonezköy'ün de İstanbul'da çıkan yangınlardan nasibini aldığı görülür. Bunlardan birisi 1918 başlarında Polonezköy yakınlarındaki Karanlıkdere'de bir

230 BOA, DH.EUM.AYŞ, 14/80.

231 BOA, BEO, 4637/347729.

232 BOA, DH.EUM.AYŞ, 8/87.

233 Polonezköy 1926'da büyük bir eşkıya baskınını jandarmaların zamanında müdahalesi sayesinde zararsız atlattı. Antonowicz-Bauer, *Polonezköyü*, s. 40.

çocuğun kibritle oynamasından çıkmış, diğer yangın ise 1920'de meydana gelmiştir.[234]

Mütareke döneminde Kowalski'nin belirttiği üzere ciddi zarar gören köyde dört kişi hayatını kaybetmiştir.[235] Köyün asâyişinin sağlanamaması dolayısıyla köy halkı bir süre köyden ayrılmıştır. Çeteler, asker kaçakları, hükümlüler, Rum çeteler köy halkına rahat vermemiştir.[236] Daniel Ohotski'nin belirttiği üzere köy halkının büyük çoğunluğu Yeşilköy'e gitmiş, ya da şehirdeki akrabalarına taşınmıştır. Köyde 3-5 yaşlı kişi dışında kimse kalmamıştır.[237] Ayrıca köylüler birçok taşınır malını kaybetti. Soyguncular tarafından birkaç kez soyuldu.[238] Köylüler güvenliği sağlamak için sırasıyla nöbet tuttular.[239] Bu işgal yıllarında Polonezköylüler o bölgeyi en iyi bilen kişiler olarak Kuvâ-yi Milliye hareketine mensup kişilerin İstanbul'dan Anadolu'ya geçişine yardımcı olmuşlardır. Ellerinden geldiğince maddi destek de vermişlerdir. Anadolu'ya geçişler esnasında Kuvâ-yi Milliyecilere bölgede rehberlik yapmışlardır. [240]

Mütareke döneminde Şile Kalesi'nden dönerken köye gelen iki İngiliz askerinin öldürülmesi olayına şahit olan Antoni Dohoda'nın babası Jan Maria (Janusz)'a (1899-1979) bölgede görülmemesi, gözden uzak olması tembihlenmiştir. Bunun üzerine kendisi Zonguldak'a gider ve

234 BOA, DH.EUM.6.Şb, 34/50; 34/59, Bilge Ar, *İşgal Altındaki İstanbul'da Kentsel ve Mimari Ortam,* İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 43.

235 Kowalski, "Odwiedziny w Adampolu, kolonji polskiej nad Bosforem", s. 4; Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 7.

236 Antoni Dohoda ile mülakat. 22.11.2021.

237 Daniel Ohotski ile mülakat. 14.02.2020 ve 22.11.2021.

238 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 123.

239 Łątka, *Adampol (Polonezköy). Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010), s.* 121.

240 Daniel Ohotski ile mülakat. 14.02.2020.

Józef Piłsudski (1867-1935)
nac.gov.pl

kömür işletmesinde çalışır.[241] Çekoslovak işçilere tercümanlık yapar. Türkiye'de durumun düzelmesi üzerine 3-4 sene sonra köye geri dönmüştür.

I. Dünya Savaşı sonunda Polonya bağımsızlığını yeniden kazandı. Böylece Ignacy Kępka'nın temennisi de gerçekleşmiş oldu. Zira Kępka, "Polonya'nın bağımsızlığını kazandığını ya göreceğim ya duyacağım" demişti.[242] Nitekim ölmeden önce göremese de haberini almış ve çocuklar gibi ağlamıştı.[243] İlk Polonya Konsolosu Świerzbiński, Ignacy Kępka'ya Polonya'nın bağımsızlık haberini vermiştir.[244] Bunu duyan köyün asırlık çınarı Ignacy Kępka'nın artık Polonya'da unutulan bağımsızlık şarkılarını seslendirişi anlam bulmuştur. Bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Polonezköylüler anavatanları Polonya tâbiiyetine geçmek istemiştir. Bu konuda 1919 yılında deklarasyonda bulunmuşlardır. Nitekim bu istekleri Babıâli tarafından 4 Ocak 1921'de kabul görmüştür.[245] 1921 Anayasası'nın bütün

241 Antoni Dohoda ile mülakat. 22.11.2021.

242 Muhtar Antoni Vilkoşevski ile mülakat. 22.11.2021.

243 Kira Gałczyńska-Kilańska, *Polacy w Kraju Półksiężyca*, Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1974, s. 204.

244 Władysław Zimnicki, "Adampol, Kolonja Polska w Turcji", *Wychodźca*, 1928, nr. 41, s. 4-5.

245 BOA, BEO, 4669/350139. HR.İM, 62/50.

vatandaşların haklarını eşit hale getirmesi ve garanti altına almasıyla bu problemler büyük ölçüde çözülmüştür. 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber Polonezköylülerden diğer ülke vatandaşlıklarından çıkarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmeleri istenmiştir. Zaten 1922'de ahalinin bir kısmı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmiş bulunmaktadır.[246]

Bu zorlu şartlarda köyde ruhanî ve eğitim gereksinimi yerine getirilmeye çalışılmıştır. 1922 yılında İstanbul'dan yeni rahip Tomasz Zaręmba gelmiştir. 1923'te öğretmenlik görevini yürüten ise Czesław Godymirski'dir.[247]

246 Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s. 25.

247 Kendisi daha sonraki yıllarda İstanbul'daki Polonya Başkonsolosluğu'nda çalışmıştır.

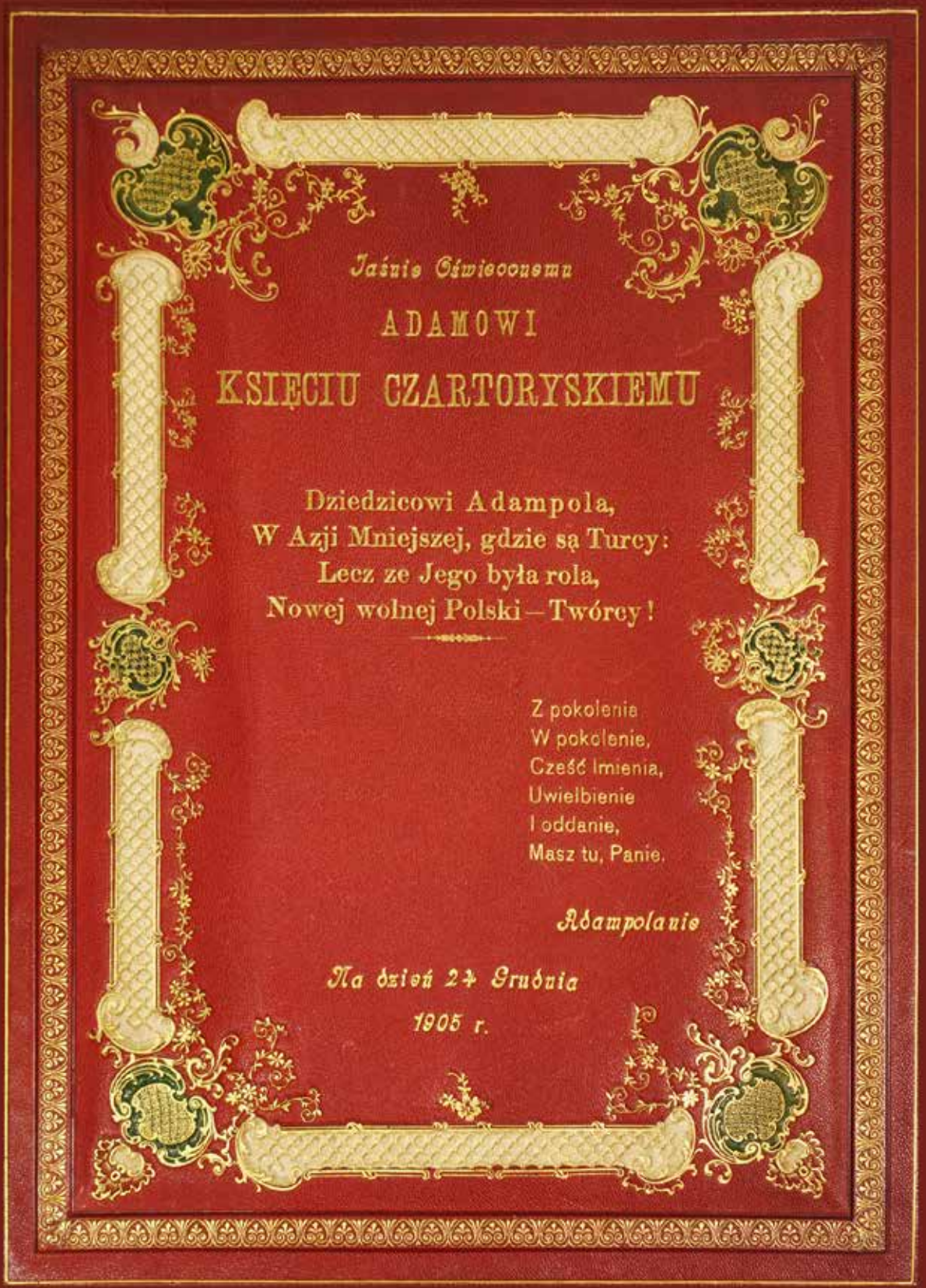

Polonezköylülerin 1905 Yılında Prens Adam Ludwik Czartoryski'ye Sunduğu Albüm
BPP, nr. 364

Wjazd na Kolonję.- Gospodarstwo i budynek b.Plebanji. Obecnie, w przystawce, mieści się Kaplica, a dom służy za dom modlitwy oraz Szkołe.
Z tyłu, za drzewami, znajduje się gospodarstwo i budynek b. "Administracji," zajęte przez Bolesława Wilkoszewskiego.

W ę t r z e S z k o ł y.
Przez otwarte drzwi i okno widać Ołtarz Kaplicy.
Tutaj zbierają się ludzie na modlitwę.

Dzieci szkolne z Opiekunem Szkoły Wincentym Ryżym
i Nauczycielem Pawłem Ziółkowskim,
na dziedzińcu "Administracji."

ZARZĄD GMINY: pośrodku Ludwik Biskupski, były Wójt.
W lewo Radcowie: Ludwik i Szymon Dochodowie, W prawo
Wincenty Ryży, Opiekun Szkoły i "lekarz" i
Paweł Ziołkowski, Nauczyciel, a obecnie i Wójt.

IGNACY I MAŁŻONKA KĘPKOWIE.

Adam i Ewa Adampola.

Kępkowie przed swoją strzechą z najmłodszemi dziećmi:
synem Stanisławem, synową, córką Marją,
Wnuczętami i Prawnuczątkiem.

Karczma i sklep z artykułami niezbędnemi z miasta. Dzierżawi ją obecnie Stanisław Wilkoszewski. Odtąd wieś ciągnie się w dal, przy dwóch drogach, rozchodzących się w rosochę i wysadzonych wiśniami. Na lewo, widać drzewo przygotowane na Kościół, mający stanąć, na początku tego placu.

W ogrodzeniu za Dzwonnicą, stał tu Kościół drewniany. Że tylko drzewa kasztanowego robactwo tutaj nie toczy o czem pierwsi koloniści nie wiedzieli, budowa ich przedwcześnie runęła, a nowego Kościoła Turcy stawiać nie pozwalają do czasu rozstrzygnięcia się sprawy poddaństwa Adampolan.

III. BÖLÜM

YENİ YÜZYIL, YENİ DEVLET, YENİ BAŞLANGIÇ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE POLONEZKÖY

“

Découverte d’un paradis terrestre
Dünyevî bir cennetin keşfi

La Croix de la Charante, 30 Eylül 1900

Biz asimile olmadık, entegre olduk.*

Antoni Dohoda
28 Eylül 2014, Polonezköy

* *Antoni Dohoda, “Bizler Asimile Olmadık, Entegre Olduk”, Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri, 27-28 Eylül 2014 İstanbul, Düzenleme Kurulu: Recep Bozlağan, Nail Yılmaz, Hacer Topaktaş Üstüner, İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 2019, s. 113.*

PIECZĘCIAMINI STRACYI KOLONII POLSKIEJ
CADAMPOLA

İki Savaş Arası Dönemde Polonezköy

Temsil ve Vatandaşlık Meselesi

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı tecrübesi ve ardından Millî Mücadele süreci elbette Polonezköy açısından da talihli bir dönem olarak addedilemez. Birçok yönden zor zamanlar geçiren köy halkı, nihayet 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin tesisiyle yeni bir başlangıç yapabilmiştir. Polonya'nın da 1918'de bağımsızlığını yeniden kazanması Polonezköylüler açısından anavatanlarına dönme şansını vermiştir. Hal böyleyken 1842'den beri var olan ve artık birkaç nesildir burada yaşamaya alışmış ve düzenlerini kurmuş olan birçok Polonezköylü için anavatana dönmek çok zordur. Bununla birlikte Türk Hükûmeti isteyen Polonezköylünün ülkesine dönebilmesi imkânını vermiş, isteyen ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını alarak köyde yaşamaya devam etmiştir. Polonya'nın bağımsızlığı kazanmasının ardından 1919 yılı itibariyle Babıâli Nezdindeki Polonya Diplomatik Delegasyonu, 1923'te diplomatik temsilcilik Ankara'ya taşınana kadar Polonezköy'le alakadar olmuştur. Delegasyon sayesinde vatandaşlık muameleleri, geri dönmek isteyenlerin işlemleri ve hukukî anlamda ortaya çıkan meseleler için diplomatik temsilcileri olmuştur.

Cumhuriyet döneminde köyde her şeyin yoluna girmesi kısa vadede mümkün olmamıştır. Yeni kurulan bir devlet, yeni bir idari rejim, uzun müddet verilen mücadelelerden kaynaklı yıpranmışlık ve buna mukabil köye sirayet eden güvenlik zafiyetlerinin giderilmesi ve yeni başlangıçlar Polonezköy açısından zamana yayılmıştır. Bu bağlamda Polonezköylülerin vatandaşlık meselesinin halli zaman almış, Polonya vatandaşlığına geçiş yönündeki istekleri 4 Ocak 1921'de kabul görmüştür.[1] 1921 Anayasası'nın bütün vatandaşların haklarını eşit hale getirmesi ve garanti

1 BOA, BEO, 4669/350139; HR.İM, 62/50.

altına almasıyla bu problemler kısmî ölçüde çözülmüştür. Cumhuriyetin ilanıyla beraber henüz Türk vatandaşlığı olmayan Polonezköylülerden diğer ülke vatandaşlıklarından çıkarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmeleri istenmiştir. Halihazırda ahalinin büyük çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmiştir.[2] Sonraki yıllarda da peyderpey Türk tâbiiyetine geçişler devam etmiştir. Köyü 1923 ve 1927'de ziyaret eden Polonyalı Türkolog Tadeusz Kowalski yeni devlet ve yeni rejimin Polonezköy'e olumsuz etkilerinden bahsetmektedir.[3] Ayrıca köydeki iki aile arasındaki anlaşmazlığın büyüdüğünü ve jandarmaların uzlaştırmaya çalıştığını da eklemektedir.[4]

Polonya'nın bağımsızlığını tekrar kazanmasından sonra bütün Polonezköylülerin Polonya'ya taşınması fikri ortaya atılmıştır.[5] Bu konuda devlet yetkililerinden de istek olduğu söylenebilir. Ancak bu fikrin uygulanması pek de mümkün olamamıştır. Muhtar Antoni Vilkoşevski'nin aktardığı üzere II. Dünya Savaşı öncesi Polonya devleti köylülerin Polonya'ya geri dönmesi için imkân tanımıştır. Kielce yakınlarında bir köy kurulması gündeme gelir.[6] Polonezköylülerin geri dönmek istememeleri üzerine kendilerine tahsis edilen para, Vilkoşevski'nin belirttiği üzere birilerine teslim edilmiş, ancak bu para köylülere ulaşmamıştır.[7] I. Dünya Savaşı sonrası Polonezköy'deki Polonyalıların Polonya'ya bir faydası olmayacağı fikriyle geri döndürülmeleri veya Parana'ya taşınmaları fikri de mevcuttur.[8]

2 Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s. 25.

3 Tadeusz Kowalski, *Nieco o wpływie tureckim na język Polaków z Adampola*, Wilno: y.y., 1932; Tadeusz Kowalski, "Odwiedziny w Adampolu, kolonji polskiej nad Bosforem", *Czas*, 25 Aralık 1925, s. 4.

4 Kowalski, "Odwiedziny w Adampolu, kolonji polskiej nad Bosforem", s. 4.

5 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 128.

6 Antoni Vilkoşevski ile mülakat. 14.02.2020.

7 Antoni Vilkoşevski ile mülakat. 29.11.2019.

8 Okołowicz, *Wychodźtwo i Osadnictwo Polskie przed Wojną Światową,* s. 365.

Polonya'nın Bağımsızlığını Tekrar Kazanmasının 20. Yılında Hazırlanan Bir Görsel
polona.pl

Vatandaşlık meselesi ile alakalı olarak 1935 yılında Polonya Dışişleri Bakanlığı'nın aldığı kararla Polonezköylülerin Türk vatandaşlığına geçebileceği bildirilmiş,[9] bunun üzerine Polonya asıllı köy sakinlerinin 2/3'ünü oluşturan 150 kişilik bir grup Türk vatandaşlığına geçmeyi tercih etmiştir. 26 Haziran 1937'de köyün arazisinin yasal mirasçısı Adam Ludwik Czartoryski'nin hayatını kaybetmesini mukabil Adam Ludwik Czartoryski'nin mirasçıları arazi üzerindeki mülkiyet haklarını Polonezköy muhtarlığına devretmişlerdir.[10] Buna göre Polonezköy sakinlerinin Türk vatandaşlığına geçişleri daha kolay bir hal almıştır.[11] Köy arazisi Türk makamlarınca istimlak edilerek köy ahalisi arasında temlik edilecekti.[12] Sadece Polonya asıllılara temlik edilmesi ve meccanen verilmesi şartı Polonya tarafının isteğiydi.[13] Yeni düzenlemeyle köy sakinlerinden henüz Türk vatandaşlığını almayanların bir an evvel vatandaşlığa geçmesi için mühlet tanındı.[14] Polonezköy'deki cemaatin Roma-Katolik mezhebinde ve Polonya'ya bağlı olması söz konusu edildi. Kilise, papaz evi ve mezarlığın bulunduğu kısımlar her türlü vergiden muaf tutulacaktı. Köyde Lehçenin öğretilmesine imkân verilecek, bunun için köyün masraflarını karşılayacağı bir eğitmen bulunacak, eğitmen bulunmaması halinde eğitim vazifesini din görevlileri yürütecekti. Köyün dâhilindeki orman, köyün şahsi malı olarak görülecek, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre

9 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 129-130.

10 AAN, MSZ, 11619, s. 13-16; *Yoldaki Elçi, Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*, s. 410-411.

11 Wdziękoński Atatürk'ün ziyareti ile köy sakinlerinin ya Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı almaları ya da ülkeyi terk etmelerinin istendiğini belirtse de bu bilgi teyide muhtaçtır. Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 9.

12 *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1937.

13 *Cumhuriyet,* 13 Aralık 1937.

14 *Son Telgraf,* 9 Aralık 1937; *Son Posta*, 22 Aralık 1937.

ormancılık faaliyetleri sürdürülecek, devredilemeyecek, satılamayacak veya bölünemeyecekti. Türk Hükûmeti, Polonezköy toprakları üzerindeki miras haklarının kanıtlanması ve halihazırda kiralanmış olan arazinin sahibi olacak şahıslara tapunun devri ile ilgili olarak Adam Czartoryski'nin mirasçılarını tüm vergi ve harçlardan muaf tutacaktı.[15] 1938 yılında Czartoryskilerin köy temsilcisi Tadeusz Zażuliński, Prens Władysław Czartoryski'nin varislerinin Polonezköy üzerindeki haklarını köy sakinlerine devretme işlerini başlattı.[16] 1939 başında bunun için Polonya Dışişleri Bakanlığı'ndan da Türkiye'ye yetkililer gelerek Ankara ve İstanbul'da görüşmeler yaptı.[17] Buna göre arazinin 44 haneye tevzi edilmesi planlanmıştı.[18]

Józef Piłsudski (1867-1935), polona.pl

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) commons.wikimedia.org

Köyde Asayiş

Polonezköy açısından Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki bir diğer zorluk, artan asayiş vakalarıdır. Zira henüz kurulan devlette tam otoritenin sağlanması ve köyün konumu itibariyle güvenliğinin temin edilmesi her zaman mümkün olmamıştır. Mütareke döneminde görülen çete ve

15 AAN, MSZ, 11619, s. 13-16.

16 Łątka, *Adampol (Polonezköy). Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010)*, s. 128-131.

17 *Son Telgraf*, 5 Ocak 1939; *Cumhuriyet*, 5 Ocak 1939; *Tan*, 8 Ocak 1939.

18 *Cumhuriyet*, 12 Ocak 1939.

soygunculuk vakalarından sonra ilk zamanlar Laz çetelerinin köye zaman zaman rahatsızlık verdiği bilinmektedir. Nitekim 1925 yılında bir Laz çetesi köy muhtarı Boleg'in (Boleslav Vilkoşevski olmalı) evini basmış, oğlu Rişard'ı bağlamış ve iki ameleye saldırarak hırsızlığa teşebbüs etmişlerdir. Harun, Faik, Ali, Maksud, Osman, İsmail adlı kişiler İstiklâl Mahkemeleri'nde yargılanmakla karşı karşıya kalmışlardır.[19] Rizeli Faik ve arkadaşlarının davası 1928 yılına kadar sürmüş ve cezalandırılmışlardır.[20] Gerek köy halkının teyakkuzu gerekse jandarmanın çabaları bu gibi olayları minimuma indirmiştir.

İki savaş arası dönemde Polonezköy'de adi vakaların önlenmesi ve asayişin sağlanması için bir köy karakolu mevcuttur. Bahsi geçen dönemde bazı adi vakalar da görülmüştür. Soygunlar bunların başında gelir. Örneğin 1930 yılında Polonezköy bakkalının evine geceleyin üç hırsız girmiş, evin hanımının bağırması üzerine kaçmışlarsa da yakalanmışlardır.[21] 1932 yılında soyguncular Muhtar Vincenti ve eşi Matilda'yı köy yolunda soyup Matilda'nın nişan yüzüğü dâhil kıymetli eşyalarını çalmışlardır. Faili olarak Temmuz ayında ilk olarak Laz Mehmet ve iki gün sonra Rizeli Ali ve Refik yakalanmış ve mahkemeye sevk edilmiştir.[22] Keza 1932 yılı Ağustos ayında muhtar tarafından köye götürülmekte olan bir kısım tütün ve sigara çalınmış, 1933 yılında görülen davada olayın faili olarak Hamit ve Cemil adlı iki kişi yargılanmıştır.[23]

19 Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-1-15-63-11-91-118.

20 BCA, 30-10-0-0-10-59-16-8.

21 *Akşam,* 3 Temmuz 1930.

22 *Akşam,* 27 Temmuz 1932; *Akşam,* 29 Temmuz 1932; *Milliyet,* 29 Kasım 1932.

23 *Cumhuriyet,* 14 Mart 1933; *Milliyet*, 14 Mart 1933; *Vakit,* 14 Mart 1933.

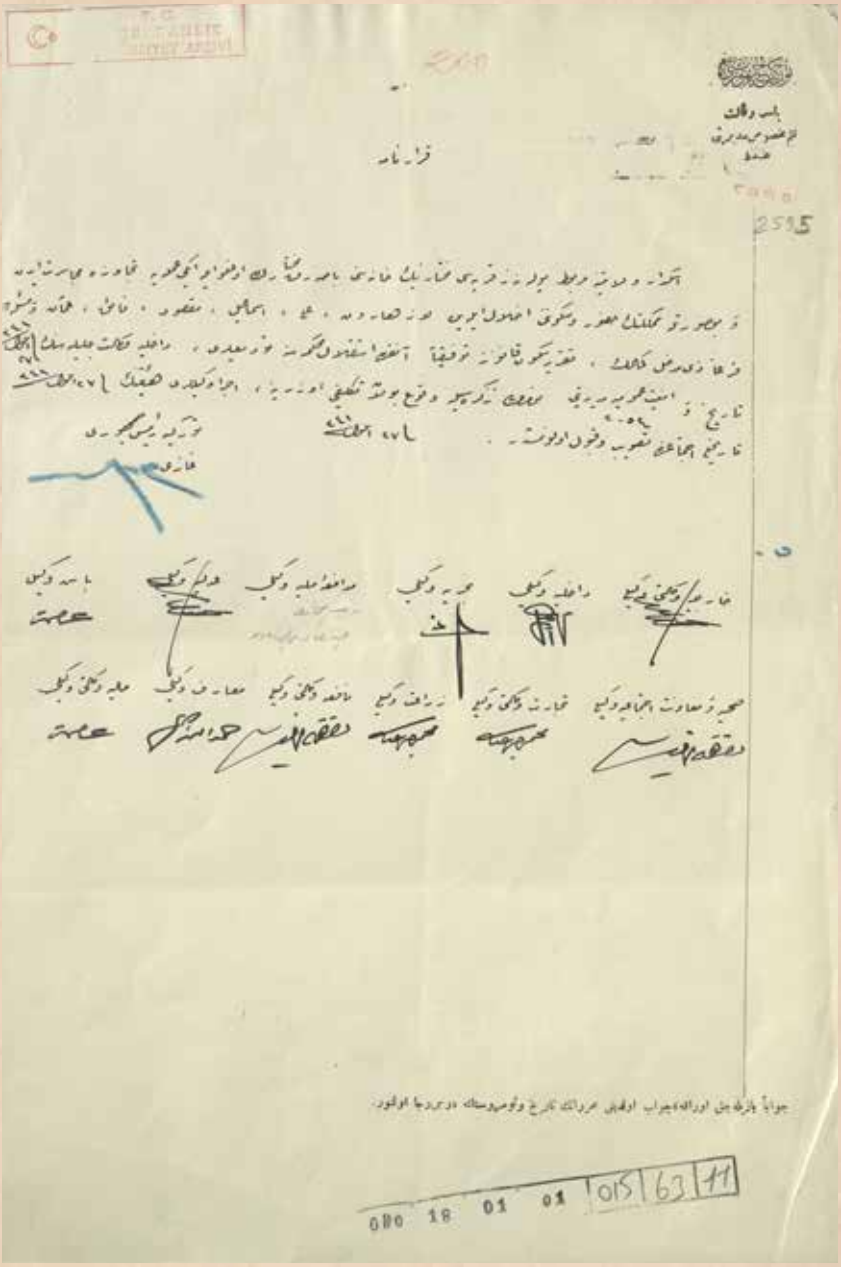

BCA, 30-18-1-1-91-118 / 15-63-11

Polonezköy Muhtarı Boleg Vilkoşevski'nin evini basıp soyan Laz çetesinin yargılanması

1925

BCA, 30-18-1-1-91-118 / 15-63-11

27.09.1925

Türkiye Cumhuriyeti

Baş Vekâlet

Kalem-i Mahsûs Müdîriyyeti

Adedi

2595

Karârnâme

Üsküdar vilâyetine merbût Polenez Karyesi muhtârının hânesini basarak muhtârın oğlu ile iki ameleye tecâvüze mücâseret iden ve bu sûretle memleketin huzûr u sükûnunu ihlâl eyleyen Laz Hârûn, Ali, İsmâ'îl, Maksûd, Fâ'ik, Osmân ve mes'elede fer'an zî-medhal gelmemek, Takrîr-i Sükûn Kânûnuna tevfîkan Ankara İstiklâl Mahkemesi'ne tevdî'leri, Dahiliye Vekâlet-i Celîlesinin 27 Eylül 341 târîh ve Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti 2054 numerolu tezkiresiyle vukû'bulan teklîfi üzerine icrâ vekilleri hey'etinin 27 Eylül 341 târîhli ictimâ'ında tasvîb ve kabûl olunmuşdur. Fî 27 Eylül Sene 341

Türkiye Re'îs-i Cumhûru

Gâzî Mustafa Kemal

Hârîciye Vekâleti Vekîli	Dâhiliye Vekîli	Bahriye Vekîli	Müdâfa'a-i Milliye Vekîli	Adliye Vekîli	Baş Vekil (İsmet)
Sıhhıye ve Mu'âvenet-i İctimâ'iyye Vekîli	Ticâret Vekâleti Vekîli	Zirâ'at Vekîli	Nâfı'a Vekâleti Vekîli	Ma'ârif Vekîli	Mâliye Vekâleti Vekîli

Köyle İlgili Anlatılar

Cumhuriyetin ilk yıllarında köye Polonya'dan yapılan geziler ve bu konuda çıkan haberler oldukça ilgi görmüştür. 1924'te köyü ziyaret eden Dr. Władysław Semerau-Siemianowski köyün karakterini *Ziemia* adlı süreli yayında aktarmıştır. Buna göre köyün yaşadığı zor zamanların yanında devletin silahları toplamasından kaynaklı olarak köylülerin kendilerini koruyamadığı belirtilmektedir.[24] Keza *Wychodźca* adlı dergide benzer zamanlarda çıkan haberler de bu yöndedir.[25]

Dopierała, Cumhuriyet döneminde diğer etnik gruplar gibi Polonezköylülerin de dezavantajlar yaşadığını belirtmektedir.[26] Ancak XX. yüzyılın dünyada yeni ulus devlet anlayışları üzerine kurulduğu göz önüne alındığında dünyanın her yerinde çoğunluğun haricinde mensubiyeti olanlar açısından durumun aynı olduğu söylenebilir. Diğer yandan Polonezköylülerin aidiyet ve kültür, din ve ananelerini yaşama konusunda sorunları olmamıştır veya buna getirilen kısıtlamalar söz konusu değildir. Kowalski ise Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Polonezköylülerin çok iyi düzeyde Lehçe konuştuğunu, Türkçenin günlük kullanımda sadece kelimeleriyle Lehçelerine yansıdığını ifade etmektedir. Dolayısıyla dönem itibariyle dil bakımından köy sakinleri aidiyetlerini muhafaza etmekte ve Lehçe hâlâ saflığını korumaktadır.[27] 1923-1924 yıllarında köyün öğretmeninin Czesław Godymirski olduğunu da belirtmektedir.[28] Ziółkowski'nin aktardığı üzere 1920'lerde köyde iki kütüphane vardır. Birisi Heinrich Albertall'dan kalmadır.[29]

24 Semerau-Siemianowski, "Wspomnienia z Adampola", s. 201-202.

25 "Kolonja Polska w Adampolu w Azji Mniejszej", *Wychodźca*, 1926, nr. 11, s. 8; Zimnicki, "Adampol, Kolonja Polska w Turcji", s. 5.

26 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 128.

27 Tarih boyunca kurulan yoğun ilişkiler ve kültürel temaslar dolayısıyla Türkçeden Lehçeye birçok kelime geçmiştir. Bu konuda bkz. Stanisław Stachowski, *Słownik historyczny turcyzmów w języku polskim,* Kraków: Księgarnia Akademicka, 2007; Emrah Gaznevi, "Klasyfikacja zapożyczonych słów tureckich w języku polskim", *Lehistan Sokağı*, C. 3, 2020, s. 27-29.

28 Kowalski, *Nieco o wpływie tureckim na język Polaków z Adampola*, s. 5; Kowalski, "Odwiedziny w Adampolu, kolonji polskiej nad Bosforem", s. 4.

29 Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s. 19.

ROK IX WARSZAWA, LISTOPAD 1924 № 11

ZIEMIA

MIESIĘCZNIK KRAJOZNAWCZY ILUSTROWANY
WYDAWANY Z CZĘŚCIOWEJ ZAPOMOGI WYDZIAŁU NAUKI M.W.R.i O.P.

TREŚĆ: *Ks. Józef Londzin:* Karol Stalmach i Paweł Miarka. — *Emilja Sukertowa:* Nasze pogranicze średnio-śląskie.—*Dr. Władysław Semerau-Siemianowski:* Wspomnienia z Adampola. — *January Kołodziejczyk:* Z piśmiennictwa. — Wspomnienie pośmiertne. — Kronika.

ZE ŚLĄSKA.

Ryc. 105. MIKOŁÓW. Fot. Z. Marcinkowski.

Polonezköy ile İlgili Makale, Władysław Semerau-Siemianowski, “Wspomnienia z Adampola”, Ziemia, 1924, nr. 11.

Dr. Władysław Semerau-Siemianowski.

WSPOMNIENIA Z ADAMPOLA.

Polska nie powinna nigdy zapominać o swojej anatolskiej dziatwie: być w Konstantynopolu a Adampola nie widzieć, to duży błąd i wielka strata narodowa.

To też turyści polscy, obejrzawszy osobliwości Carogrodu, powinni koniecznie wybrać się do osady polskiej na górze Alemdag*).

Z samego Konstantynopola przedstawia się ta góra jako długi grzbiet, ciągnący się z północy ku południowi, wysoki w najwyższej wyniosłości na 450 mtr. ponad powierzchnię morza. U stóp północnego, niższego szczytu zaczyna się Adampol (parcela Marcelego Biskupskiego).Południowy, nieco wyższy i szerszy, nosi na sobie rozległe rumowisko fundamentów i sklepień.

Cesarze Bizantyjscy tysiąc lat temu utworzyli sobie na swój sposób telegraf bez drutu, protoplastę późniejszych: ognie sygnałowe. Od szczytu góry do szczytu nieprzerwanym pasmem aż do granicy perskiej szły posterunki sygnałowe, przestrzegające stolicę o bliskiem niebezpieczeństwie. Ostatniem ogniwem w łańcuchu tego telegrafu optycznego był właśnie Alemdag.

Jedzie się do Adampola od mostu Galaty na Złotym Rogu (Corne d'or) dwie godziny statkiem parowym pod silny prąd Bosforu, do przystanku Pasza-Bagcze (Ogród Paszy) Tutaj letnią porą zazwyczaj można okazyjnie dostać konia do Kolonji, odległej od przystanku tak samo dwie godziny. Kto się czuje na siłach, lepiej zrobi, idąc pieszo, bo więcej zobaczy i sam następnym razem łatwiej trafi. A że za następnym razem każdy zatęskni, to niewątpliwe.

Przystanąwszy i obróciwszy się, mamy przed sobą Europę, oddzieloną wąską smugą Bosforu od Azji.

Dla wielu Polaków zdarzy się, że na tej wycieczce poraz pierwszy stąpają po ziemi azjatyckiej.

*) Adampolanie spolszczyli ją na Alemda (polować na Alemdzie, poprowadzić gości na Alemdę. O! Alemdo! wydajesz się tak bliską).

W miarę wspinania się do przełęczy ma się coraz rozleglejszy, coraz wspanialszy krajobraz. Pod koniec półgodzinnego łagodnego wspinania się mamy o każdej porze dnia i nocy niezrównany widok na Carogród, morze Marmara, Złoty Róg i Bosfor. Nocą staje on się wprost feeryczny z powodu tonącego w świetle elektrycznem olbrzymiego miasta.

Spragniony turysta może się napić na samej przełęczy zimnej źródlanej wody. Jeźdźca sam koń pociągnie ku niej nieprzeparcie.

Drugie pół godziny wiedzie droga prawie horyzontalnie wśród lasu kasztanowego, świeżo wyrąbanego w czasie wojny światowej.

Pewnie od tej pory już znacznie odrósł, bo lasy rosną tu daleko szybciej, aniżeli w Polsce. Las należy do ex-Khedywa egipskiego Hilmi-Abas-paszy, który ma dla Adampola pewne zasługi z tego powodu, że wybudował swego czasu, znacznym nakładem, bitą drogę od swego pałacu nad Bosforem, prawie do samej granicy adampolskiej. Wybudował oczywiście dla własnej wygody. Chodziło mu przedewszystkiem o wzorową jezdnię samochodową. Dodajmy zaraz, że śliczna ta droga została podczas zwózki wyrąbanego lasu znacznie uszkodzona. Wielkie kłody zwożono nad Bosfor na grzbietach wielbłądzich i końskich. W Konstantynopolu sprzedawano nam to drzewo kilogramami na opał,

Trzecie pół godziny schodzi droga dość gwałtownie mocno krętym szlakiem do Francuskiego Czyfliku, dawniej należącego do francuskich księży Lazarystów. Od nich właśnie kupił ten czyflik ex-Khedyw egipski, pozostający zawsze w życzliwych stosunkach z sąsiadami polskimi.

Od Francuskiego Czyfliku wspinamy się wciąż w górę gęstym lasem do samego Adampola.

Na wstępie do wsi wita nas miła niespodzianka: kościół i szkoła.

Bardzo to wymowne i pochlebne świadectwo dla Kolonji. Budowę ukończono w pa-

miętnym roku rozpoczęcia światowej wojny 1914 r.

Nie tak pomyślnie stoi sprawa z księdzem i nauczycielem. Sama gmina sobie nie poradzi. To za wielki ciężar na jej wątłe siły. Prędzej czy później muszą znaleźć się fundusze i drogi wyjścia z tej wcale niełatwej i zawiłej sprawy.

W niedalekiej przyszłości Adampol stanie się znanem uzdrowiskiem klimatycznem. Już teraz setki osób, należące do rozmaitych narodowości, corocznie odwiedzają go, szukając i znajdując pokrzepienie dla nadwątlonego zdrowia. Nemrodzi z miasta nawet sobie domy budują. Kto tego nie może, znajdzie w każdem prawie, z trzydziestu gospodarstw, za niewielki pieniądz mniej lub więcej wygodne mieszkanie i życie. Gosposie adampolskie słyną z dobrej kuchni. Jakżeby mogło być inaczej? Nieodrodzona to kość z kości naszych, są pracowite i zaradne i znajdują dla każdego z gości na pożegnanie dobre słowo.

Wjeżdżając do wsi nie widzi się jej wcale, albo mało co, z powodu obfitej zieleni, w której dosłownie tonie. Ma się wrażenie że się wjechało na wielką polanę wśród bujnego choć przerzedzonego lasu. Tylko prosta szeroka droga z chodnikami po bokach i sztachetami za nimi, każą się domyślać, że znajdujemy się we wsi, nie w lesie.

Pola na uprawę ziemi powstały z wykarczowanego lasu. Poznałem w słoneczną niedzielę roku 1903 pod starym kościołkiem, po nabożeństwie, pierwszych trzech kolonistów Adampola, z których jeden, stokilkoletni Ignacy Kępka może jeszcze żyje. Mieszkali podczas karczowania lasu pod namiotem i przywiązali jedyną kozę na noc do drzewa, wilkom na biesiadę. Tak jak z kozą, szło im początkowo na każdym kroku. Ten stokilkoletni Kępka doczekał się zmartwychwstania Polski i odwiedzin pierwszego polskiego konsula p. Świerzbińskiego. To go takim szczęściem napełniło, że przeszło godzinę śpiewał nam czystym, melodyjnym głosem pieśni z listopadowego powstania, o Bemie z węgierskiej rewolucji, z krymskiej wojny i styczniowego powstania. Niektóre z pieśni już dawno zostały zapomniane i już ich nie śpiewają.

Wyrąbywane lasy składały się przeważnie z drzew kasztanów jadalnych, które to owoce wielkiem są dobrodziejstwem dla Adampolan. Zbiera się je po lesie i znosi workami do zagród, rozpościera na słońcu celem wysuszenia i gromadzi na zimę całe ich zaspy: na targ, dla swego użytku i dla „żywizny". Tak samo postępuje się z „prawemi" grzybami, odznaczającymi się tu wyszukanym aromatem.

Po lasach rosną obficie dzikie grusze, jabłonie i śliwy, z których robić można smaczne powidła; lecz Adampolanie tyle mają własnego owocu przy domach, że zazwyczaj zostawiają te dary Boże hałastrze cygańskiej i amatorom ze stolicy.

Z drzew owocowych wyszczególnić trzeba wiśnie i czereśnie, które w Adampolu rosną w szczególnie wyborowej jakości. Wdzięczne te drzewa sprawiają, że Adampol zanim się rychłą wiosną zazieleni, okrywa się cały białą, kwiecistą oponą. Nie widać go z pod kwiecia, które zapachem swoim wprost odurza. Po wiśnie i czereśnie odbywają się pielgrzymki miejskich grosistów, na których, że mają pieniądze, czatują czasem w zasadzkach bandyci.

Wyborowość wisien adampolskich nikogo nie zadziwi, kto zważy, że Lukullus, który z pewnością na dobrych rzeczach znał się doskonale, podczas wojny z Mitrydatem na krótko przed naszą erą, sprowadzał owoce właśnie z tych stron, może więcej na wschód położonych, do odwiecznej Romy nad Tyber.

Mieszkańcy Adampola trudnią się głównie rolnictwem. Ono jest podstawą ich egzystencji. Sieją, jak w swojej Ojczyźnie, głównie żyto, ale także jęczmień i pszenicę; miejscami kukurydzę, głównie na wyciętych parcelach leśnych. Ale tutaj spotykają szkodników w postaci dzików, nader pospolitych w tych stronach. Nic nie pomoże: trzeba nocą czuwać z nabitą strzelbą. Cóż łatwiejszego jak się zdrzemnąć. Naraz szelest w liściach kukurydzy. Pada od drzemiącego strzał. Rozdzierający krzyk: „O! Boże, ratuj!". Strzelec trafił sąsiada... Bóg rannemu dopomógł. Wylizał się on ze swoich ciężkich ran i uczciwie zarabia na chleb dla siebie i rodziny.

Tutaj nadmienić wypada, że Adampolanie są zawołanymi myśliwymi. Zdobycz myśliwską spieniężają na Galacie, dzielnicy kupieckiej Carogrodu. Oczywiście nie omieszkują zaopatrzyć własnej spiżarni zdobyczą myśliwską. Z sąsiadami tureckimi nie mają o to zatargów, bo ci, jeśli na dzika polują, to tylko dla skóry. Wyborowe z niej obuwie. Mięso wieprzowe pozostawiają muzułmanie w lesie dla wilków. Praktyczniejsi Adampolanie zaprzęgają konia, a zawlókłszy upolowanego przez się dzika do domu, przeznaczają część najprzedniejszą na targ, resztę kładą do soli w kamienne naczynia. Skóra idzie na uprząż, jako niezmiernie wytrzymała, trzeba tylko ją od czasu do czasu nasmarować tłuszczem. Ten sposób obchodzenia się z myśliwską zdobyczą wyjaśnia, że w domu nietrudno dla gości o kawałek mięsa. A szynkę z dzika jadałem w wielu domach adampolskich, tak, że bez przesady powiedzieć można, że się znajduje u wszystkich zamożniejszych gospodarzy.

Jak się rzekło, Adampolanie byli i są zawołanymi Nemrodami. Wyrabia to w nich i utrzymuje: rzeźkość, zdrowie, przedsiębiorczość i odwagę. Stąd też umieli, aż do wojny światowej, wymóc na różnorodnem otoczeniu swojem należny respekt i trzymać zdala od siebie zakusy dwunożnych i czworonożnych rozbójników. W razie niebezpieczeństwa cała wieś, znaczy wszyscy dorośli, nocą zaalarmowani, chwytali za broń, gotowi do wspólnej obrony. Nikt bezkarnie Adampolanina zaczepić nie ośmielił się. W czasie wojny światowej i jeszcze bardziej po jej zakończeniu przechodziła gmina ciężkie czasy. Broń jej z urzędu odebrano. Dla ukrytych strzelb nie można było dostać prochu i naboi. Za wstawieniem się u władz Pani Gr. broń wprawdzie zwrócono, co nielada naówczas było zdobyczą, ale napastowanie niebawem rozpoczęło się na nowo. To już najnowsze dzieje, i z tej przyczyny dobrze ich nie znam. Przypuszczam, że nie wszyscy z naszych byli dobrze zorjentowani. Z drugiej strony bolszewizm zakreślał szerokie koła. Wszak łatwiej jest brać, niż samemu zapracować w pocie czoła.

Obecnie, słyszę, nastały spokojniejsze czasy, prawie normalne. Przyczyniły się do tego w znacznej mierze nasze władze reprezentacyjne w Konstantynopolu, które umiały w miarodajnych instancjach przedstawić, że Adampolanie swój obowiązek względem Turcji sumiennie spełnili. Młodzież twardą służbę obozową wzorowo wykonywała, a ich ojcowie na kolonji regularnie płacili podatki. Nie było ze strony tureckiej żadnych powodów do rekreminacji a także centralne nasze władze stosunki tak ułożyły, że jeden naród drugiemu

Ryc. 113. *Pomnik Ludwiki Śniadeckiej.* Fot. p. Drebert.

w drogę nie wchodzi. Przeciwnie. Jeden naród drugiemu cenne usługi oddać może i już oddaje. Jako przykład przytaczam, że sąsiednie Adampolowi Arnautköj, stara wieś, z ludnością grecką, została poprostu rozpędzona na cztery wiatry, a domy i pola oddano ludności muzułmańskiej. Przypuszczam, że wiśniowe sady i ule Dierżonowskie w ich cieniu niejednemu się w dolnej sferze uśmiechały, ale wyższe sfery zadecydowały inaczej.

Tak dziś sprawy stoją.

Była w Polsce misja wojskowa turecka i bawiła sześć tygodni. Wiem, że podejmowali ją gościnnie i z wielką serdecznością

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

№ 11. Rok V. Warszawa, dnia 14 marca 1926 r. Cena numeru 25 groszy.

WYCHODŹCA

Organ Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego. ═══ Tygodnik poświęcony sprawom emigracji i reemigracji.

Pod naczelną redakcją MICHAŁA PANKIEWICZA.

Redakcja i administracja: Warszawa, JASNA 11. Tel. 419-16. Konto czekowe P. K. O. 4909.

PRZEDPŁATA: W Kraju kwartalnie — 3 złote. W Ameryce rocz. 4 dolary, Brazylji — 20 milrejów, Argentynie — 10 pesów, Francji i innych krajach — 40 franków.

CENA OGŁOSZEŃ: Cała strona—200 złotych. 1 wiersz milimetrowy i łamowy — 20 groszy. Ostatnia strona i fantazyjne o 50 proc. drożej. Strona ogłoszeniowa liczy 5 łamów.

PRZEDSTAWICIELSTWA: We Francji — p. Stanisław Kilmowicz, Paris VI, rue St. Placide 40. W Brazylji — p. Steszewski, Marechal - Mallet, Parana.

Wszystkie podwyżki i warunki płatności obowiązują z dniem ogłoszenia tychże.

Zadaniem Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego jest opieka nad wychodźtwem i ujęcie go w ruch świadomie twórczy z korzyścią dla kraju i jego obywateli.

TREŚĆ NUMERU: Jeszcze w sprawie oszczędności amerykańskich.—W sprawie wychodźtwa do Peru. — Argentyna w świetle cyfr (odcinek). — Zamiast Komitetu Stypendjalnego Fundacja Kościuszkowska w Ameryce. — Wrażenia z podróży do Brazylji. — Kolonja polska w Adampolu. — Jak to jest przy przechodzeniu zielonej granicy. — Z życia polskich robotników w Niemczech. — Reemigracja ze Stanów Zjednoczonych w r. 1925. — Z życia Polskiego T-wa Emigracyjnego.—Kronika.— Kronika ważniejszych wypadków z ostatniego tygodnia. — Najważniejsze wiadomości dla wychodźców.

Jeszcze w sprawie oszczędności amerykańskich.

Wywłaszczenie... dolarów wychodźtwa.

Omawiając sprawę oszczędności wychodźców w № 9 „Wychodźcy", przytoczyliśmy między innemi rezolucję wiecu pokrzywdzonych wychodźców w mieście St. Louis w Stanach Zjednoczonych, nadesłaną nam przez sekretarza wiecu a zarzucającą Bankowi Związku Spółek Zarobkowych wywłaszczenie wielu emigrantów z posiadanych dolarów za żadnem lub minimalnem odszkodowaniem. Nie wchodząc w treść postawionych zarzutów, ograniczyliśmy się do przypomnienia o istnieniu wniosku sejmowego, wzywającego rząd do przedłożenia Sejmowi w ciągu dwuch miesięcy ustawy o przerachowaniu wkładów oszczędnościowych w bankach prywatnych.

Wniosek ten został uchwalony dnia 18 lipca 1925 roku, ale, o ile redakcji „Wychodźcy" wiadomo, rząd dotychczas uchwały sejmowej nie wykonał.

Komunikat senatora ks. Adamskiego.

Pomimo w wysokim stopniu objektywnego ujęcia sprawy przez Redakcję, główny dyrektor „Banku Związku Spółek zarobkowych", ks. Adamski, uczuł się dotknięty treścią artykułu „Wychodźcy" i w „Gazecie Porannej Warszawskiej" z dn. 5 marca zamieścił następujący komunikat:

„Rząd polski nas okrada".

Pod takim nagłówkiem umieścił „Przegląd Wieczorny", powołując się na „Wychodźcę", artykuł, zarzucający między innemi ks. senatorowi Adamskiemu, że starał się wobec emigracji polskiej w Ameryce, która poniosła dewaluacyjne straty na pieniądzach, przesłanych do Polski, uniewinnić Bank Związku, pisząc:

„nie możemy wam oddać waszych wkładów, bo Rząd Polski nas okrada".

Redakcja twierdzi, że list, zawierający powyższe wyrazy, znajduje się w ręku redakcji.

Ks. Senator Adamski upoważnił nas do oświadczenia, że:

1) Nigdy nie użył wyrazów nawet podobnych do zdania, przytoczonego rzekomo z listu jego.

2) Nieprawdą jest, jakoby redakcja posiadała list ks. senatora, zawierający podobne wyrażenia, gdyż list taki nigdy nie istniał. Prawdą natomiast jest, że ks. senator wychodźcom amerykańskim tłumaczył dewaluację marki polskiej koniecznością drukowania marek na potrzeby rządu, ponieważ dochody rządowe nie wystarczały na prowadzenie wojny, utrzymanie urzędników i inne potrzeby kraju.

3) List, o który chodzi, ks. senator ogłosi w dosłownem brzmieniu na dowód, że sposób, w jaki sprawę dewaluacji przedstawił, w niczem nie uchybia Rządowi Polskiemu. Obszerniejsze zaś wyjaśnienie stosunku swego do wychodźtwa amerykańskiego poda Bank Związku Spółek niebawem w osobnej broszurze.

4) Akcja wszczęta w Ameryce jest jedną z prób wymuszenia korzystniejszej waloryzacji wkładów zdewaluowanych porówno z pieniędzmi mieszkańców Polski.

okazuje, w firmie „Light, Power Co." jako kierowcy samochodowi (b. wojskowi).

W drugim końcu wagonu rozbrzmiewa mowa niemiecka, cała rodzina powraca z wycieczki.

Naturalnie, że nie zawsze i nie wszędzie trafia się taka międzynarodówka, jednak mieszanina narodowościowa cechuje główne arterje komunikacyjne i większe osiedla południowo-amerykańskie.

Inż. Romański.

Kolonja polska w Adampolu w Azji Mniejszej.

Materjalne warunki osady Adampol, zachwiane silnie w czasie wielkiej wojny, a zwłaszcza w okresie zawieszenia broni, na skutek ogólnej dezorganizacji politycznej i ekonomicznej kraju, oraz kilkakrotnych napadów grasujących band rozbójniczych, co spowodowało utratę prawie całego dobytku ruchomego i żywego inwentarza, powracają powoli do norm przedwojennych. Odbudowane i porządnie prowadzone gospodarstwa poczynają dawać zyski. Dostarczane do miasta mleko i masło, miód, owoce i zwierzyna poprawiły znacznie położenie materjalne kolonistów.

Przerwany w czasie wojny i w okresie rozjemczym, głównie skutkiem braku bezpieczeństwa, ruch wycieczkowy wzmaga się również. Przedstawia się on w lecie w formie wyjazdów na kolonję, jako na letnisko, całego szeregu osób z Konstantynopola, w zimie zaś — w ustawicznych wyprawach tulejszych myśliwych na polowanie. Obie te kategorje osób, lokujące się po domach kolonistów i u nich jadające, pozostawiają w osadzie sporo grosza i stanowią dla niej w ten sposób poważne źródło dochodów.

Warunki bezpieczeństwa na kolonji poprawiły się tak, że nie przedstawiają prawie nic do życzenia. Ostatnio, kilka miesięcy temu, nieudany zresztą, napad kilku włóczęgów z osad tureckich nad morzem Czarnem, t. zw. lazów, udaremniony został dzięki czujności i przytomności umysłu samych kolonistów, a zlikwidowany ostatecznie skutkiem energicznego wkroczenia miejscowej żandarmerji, która bandytów szybko połapała. Poza tym epizodem panowały w kolonji zupełny spokój i bezpieczeństwo.

Jak to jest przy przechodzeniu zielonej granicy.

Bez paszportu do Niemiec nie wyjeżdżać.

Na roboty do Niemiec rok rocznie już wczesną wiosną ciągną liczne rzesze naszych obieżysasów. Przyzwyczaiwszy się od wielu lat do przekradania się przez granicę, zaniedbują i w tym roku zaopatrzyć się w paszport zagraniczny, który dla nich kosztuje wszystkiego 50 groszy a pozwala w biały dzień spokojnie przejść granicę niemiecką.

Tymczasem przejście granicy bez paszportu wcale łatwe nie jest i kosztuje bez porównania więcej, niż wyrobienie paszportu.

Ponadto przedostanie się przez granicę wcale nie zapewnia pracy w Niemczech.

W ciemną noc przez krzaki, bagna i trzęsawiska.

Oto jak wygląda, na podstawie opowiadania emigranta Wojtuchy z Janiny (pow. Stopnicki) przekradanie się do Niemiec:

„Z naszego powiatu Stopnickiego do Częstochowy zgromadziło się z górą 400 ludzi w młodym i średnim wieku. Za pośrednictwem 12 przemytników w nocy 10 lutego przez granicę na stronę pruską udaliśmy się za cenę 5 złotych od głowy. Umówiona cena ma być płacona po przejściu granicy. Czterystu nas rozdzielono na 12 grup, na czele każdej grupy stanął przemytnik (agent) częstochowski. Wymaszerowaliśmy o godz. 11 w nocy. Każda grupa poszła we wskazanym przez agenta kierunku, prowadzona przez przemytnika. Jaka to przeprawa przez tę granicę polską, to pożal się Boże. Knieje, krzaki, bagna i trzęsawiska, nie w jednem miejscu pozostał fartuch na cierniu rozdarty, na innem suknia w kawałki podarta, tu znów podeszwa pozostała w błocie, lub cały but został w bagnie. W naszej grupie szła kobieta z cztero-miesięcznem dzieckiem na ręku, które od czasu do czasu zapłakało żałośnie, jakby odczuwało niewygodną podróż swej matki a w dużej mierze dokuczał dziecinie głód i zimno, bośmy przemokli do suchej nitki. Płacz dziecka niepokoił przemytnika, że może wzbudzić czujność pogranicznych strażników. Więc z oburzeniem zwrócił się do owej kobiety: „Zatkaj pysk temu szczenięciu, niech nie skomli, bo jak nie—to mu łeb rozbiję pałą i wrzucę w krzaki, bo ja nie chcę być stratny tyle pieniędzy o takiego szczura". To, co powiedział, napewnoby zrobił, gdyby biedna matka nie zakneblowała chustką ustek dziecku.

Pomimo, że jedni się zostali bez czapek a drudzy bez butów i części garderoby wierzchniej, granicę polską przeszliśmy. Na granicy niemieckiej stawaj w rząd, rachunek czy wszyscy są, dobra, płacić!

Po 5 złotych z głowy, albo po 5 pał przez grzbiet.

Po 5 złotych z głowy. Kto nie miał 5 zł., to od przemytnika dostał przez grzbiet 5 pał, że i za 5 lat ich nie zapomni, a kto miał tylko 2 zł., to dostał 3 pały—pamiątkę na 3 lata i t. d. Recepta była udzielana według ilości niedopłaconych pieniędzy.

Po tej operacji przemytnicy, obłowiwszy się pieniędzmi na głodówce biednych robotników, wrocili do Częstochowy po nowy transport głodomorów, jak ich sami nazywali. A my obrani z grosza, ubłoceni, zmoknięci i głodni. Jednym pozostał tylko but, inni zupełnie pogubili podeszwy od butów i trzewików. Uflagani i unurzani w błocie, głodni, jak kościelna mysz, ruszyliśmy z miejsca w stronę niemieckiego miasta Rosenberga, z nadzieją, że tam już obszarnicy nie-

Polonezköy idari taksimatta devlet kayıtlarının gösterdiği üzere 1917-1926 yıllarında Ömerli kazasına bağlı bir yerleşimdir.[30] Daha sonra tekrar Beykoz'a bağlanmıştır. Aynı zamanda Alemdağ'a yakın olması dolayısıyla köyün burayla bağlantıları güçlüdür. Kaynakların belirttiği üzere Polonezköylüler Alemdağ kelimesini "Alemda" olarak Lehçeleştirmiştir.[31] Köy, Boğaz'dan yaklaşık 15 km uzaklıktadır.[32] 1924'te köyü ziyaret eden Dr. Władysław Semerau-Siemianowski'nin aktardığı üzere o zamanlar köy denizden 450 metre yüksekliktedir ve köyün sınırları Marceli Biskupski'nin parselinden başlamaktadır. O zamanlar Galata'dan Paşabahçe'ye deniz yoluyla iki saatte varılmaktadır. Paşabahçe'den at üzerinde köye ulaşmak ise iki saattir, isteyen yaya olarak da köye ulaşmayı böylece doğa manzarasını seyretmeyi tercih edebilmektedir. Boğaz'ın ve İstanbul'un manzarasını görebilmek, elektrikle aydınlatılan akşam manzaralarını seyretmek mümkündür. Mısırlı Hilmi Abbas Paşa'nın Hidiv Kasrı için yaptırdığı yol, köylülerin de işine yaramaktadır. Bölgede Fransız Lazaristlerin çiftliği vardır. Bu çiftliği eski Hidiv Hilmi Abbas Paşa almıştır. Bu çiftlikten sonra Polonezköy toprakları başlamaktadır. İlk olarak kilise ve okulu görmek mümkündür.[33] O dönemlerde köy, güzel iklimi ve leziz mutfağıyla tanınıyordur. Köyde lezzetli kestaneler, yabani yemişler, erikler, aynı zamanda bahçelerde vişneler ve kirazlar yetişmektedir. Ekip biçme işleri babalarından gördükleri usulde yürütülürken yabani hayvanların hışmı yer yer tarımı etkiliyordur. Hatta bu hayvanları uzaklaştırayım derken ağaçların arasındaki komşusunu istemeden yaralayan da olmuştur. Köylüler aynı

30 BOA, HR.İD., 122/25; HR.İM., 183/79; HR. SYS., 2346/25, 2720/15.

31 Dr. Władysław Semerau-Siemianowski, "Wspomnienia z Adampola", *Ziemia,* 1924, nr. 11, s. 201. 201-204.

32 Zimnicki, "Adampol, Kolonja Polska w Turcji", s. 4-5.

33 Söz konusu okul Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun gereği olarak kapatılacaktır.

zamanda usta avcılardır. Avladıkları hayvanların derilerinden çarık yapılmaktadır. Domuz avı da oldukça yaygındır.[34]

1926'da köyden bahseden bir haberde üretilen süt, tereyağı, bal ve meyveler köyün geçim kaynağı olarak gösterilmektedir.[35] Türkolog Kowalski'nin öğrencilerinden ve köye Polonya Hükûmeti tarafından öğretmen olarak yetkilendirilen Władysław Zimnicki'nin aktardığı üzere 1928'de Polonezköy'ün topraklarında;

158 hektar köylülerin kullanımında

542 hektar orman

300 hektar kullanılmayan olmak üzere

1000 hektarlık bir alan mevcuttur. [36]

44 hanede 166 kişi, 160 inek ve 40 at bulunmaktadır. İnsanlar güzel havası, leziz ürünleri ve yemekleri için Paskalya Bayram'ından Ekim ayı sonuna kadar birkaç günlüğüne buraya gelmektedir. Tahıl dışında, patates, fasulye, mısır, kavun, karpuz, kabak ve yemişler üretilip satılmaktadır. Ayrıca odun ve odun kömürü satışı da yapılmaktadır. Kowalski ziyateri esnasında aktardığına göre Vladislav Vilkoşevski'nin evinde gecelemiştir. Evin duvarında Polonya bağımsızlık mücadelesinin lideri ve devlet başkanı Józef Piłsudski'nin (1867-1935) portresi asılıdır.[37] Ziółkowski köye ilk yel değirmenini, Boleg Vilkoşevski ise

34 Semerau-Siemianowski, "Wspomnienia z Adampola", s. 201-204.

35 "Kolonja Polska w Adampolu w Azji Mniejszej", *Wychodźca*, 1926, nr. 11, s. 8.

36 Zimnicki, "Adampol, Kolonja Polska w Turcji", s. 5.

37 Cumhuriyetin ilk yıllarında köyün bakıma ve desteğe ihtiyacı olduğunu belirten Kowalski, Polonya diplomatik temsilcilerinin köyle bağlarını güçlendirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Hatta köye Polonya'dan kitap yollanması çağrısında bulunarak kitapların Nişantaşı'ndaki Polonya Konsolosluğu'na gönderilmesini rica etmektedir. Kowalski, "Odwiedziny w Adampolu, kolonji polskiej nad Bosforem", s. 4.

ilk buharlı değirmeni kurmuştur.[38] Savaş sonrası dönemde köy halkı güvenlik endişeleri nedeniyle eskisi gibi birbirinden uzak evlerde dağınık bir halde değil, birbirine yakın yerlere evlerini inşa ederek toplu bir köy hayatına başlamıştır. Polonezköylülerin bazıları çocuklarını yabancı okullara göndermişlerdir. Bu okullara sebze, meyve ve et tedarik ederek karşılığında çocuklarını ücretsiz okutabilmişlerdir.[39] 1920'lerden itibaren Polonezköylüler kızlarını dışarıya gelin olarak vermeye başlamıştır.[40]

38 Daniel Ohotski ile mülakat. 22.11.2021.

39 Daniel Ohotski ile mülakat. 22.11.2021.

40 Antoni Vilkoşevski ile mülakat. 14.02.2020.

Vilkoşevskilerin Evinin Duvarında Polonya Tarihi Kahramanlarının Portreleri
Antoni Dohoda Arşivi

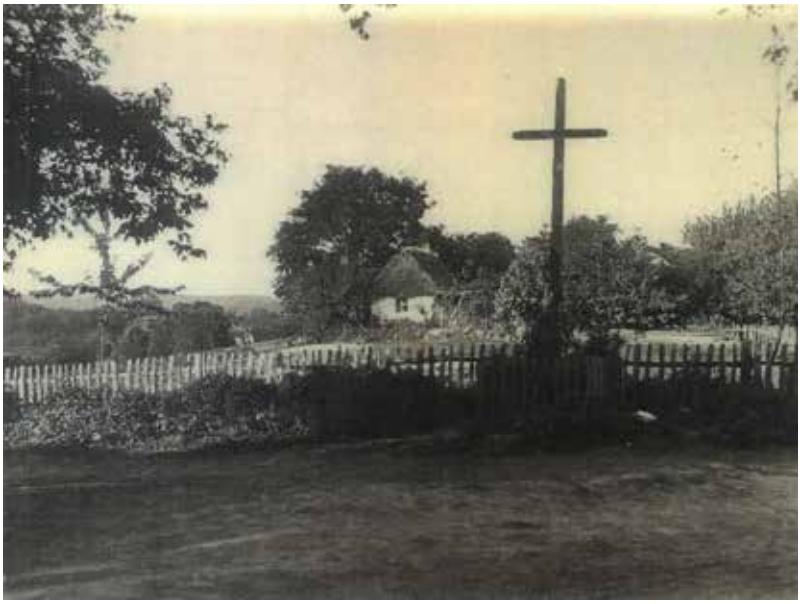

Köyün Görünümü XX. Yüzyılın İlk Yarısı
Antoni Dohoda Arşivi

Köy Sakinleri, Evleri ve At Arabaları
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Köyün Taşıma Aracı, (Çardak) XX. Yüzyılın İlk Yarısı
Antoni Dohoda Arşivi

Köyde gittikçe normal ve düzenli bir hayata geçilmesiyle yerleşim ekonomik olarak da gelişme göstermiştir. Köyde pansiyonculuk, yani turizm işletmeciliği XX. yüzyılın ilk yarısında kökleşmeye başlamıştır. Hatta XX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren köye gelen yerli ve yabancı ziyaretçilerle gelir elde edilebildiği görülmektedir.[41] Antoni Dohoda ve Daniel Ohotski'nin aktardığına göre ilk olarak XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarında Alman askerler köyün bulunduğu yerlere avlanmaya, yiyip içmeye ve eğlenmeye geliyordur. 1905'te Alman gemileri İstinye'ye demirliyordu. Askerler de fırsat bulunca köye geliyorlardı. Askerlerin köyü ziyaret etmelerinin bir başka sebebi de Polonezköy'ün kızları ile flört etmekti. Hatta kayıtlara göre Alman bir asker

41 Okołowicz, *Wychodźtwo i Osadnictwo Polskie przed Wojną Światową*, s. 364.

Dohodaların bir kızı ile evlenmiş ve Almanya'ya gitmişti. Askerler o zamanlar meşhur olan pırpır uçaklar ile köyün wiatrak denen alanlarına inerek köyde vakit geçirdikten sonra şehre dönüyorlardı. Köyün gençleri bu ziyaretleri engellemek için tarlaları sürmüş ve pırpır uçaklar iniş yapamayarak çakılmıştır.[42] Yakın zamana kadar bu uçakların parçaları köyde bulunmaktadır.

Gazetelere ve bazı kayıtlara yansıdığı üzere bu dönemde köyün adının değiştirilmesi yönünde ortaya atılan fikirlerin pek kabul görmediği ve tepki aldığı da anlaşılmaktadır.[43] 1923'te köye Kirazköy adı verilmesi gündeme gelse de aslına uygun Polonezköy isminde karar kılınır. Daha sonraki süreçte de 20 Nisan 1934 tarihli *Milliyet* gazetesinde çıkan köşe yazısında köyün Polonya tarafından kurulduğu algısı ve söylenmesi zor olduğu gerekçesiyle değiştirilmesine itirazları görmek mümkündür.[44] Yine 28 Temmuz 1937'de Mustafa Kemal Atatürk'ün köyü ziyareti sonrası bir kısım bürokrat, köyün adının Kirazköy'e çevrilmesi ya da Çingene Konağı[45] olarak adlandırılması fikrini sunsa da bu mümkün olmamıştır.[46] Bu konuda Wdziękoński'nin aktardığı üzere dönemin Polonyalı diplomatları ve Büyükelçi Jerzy Potocki Türk devlet adamları ve hatta İsmet İnönü ile görüşerek böyle bir karar alınmaması yönünde çaba sarf eder.[47]

---

42 Antoni Dohoda ve Daniel Ohotski ile mülakat. 22.11.2021.

43 BOA, DH.İ.UM, 10-3, 2/62.

44 *Akşam,* 17 Nisan 1934; *Milliyet*, 20 Nisan 1934.

45 Polonyalı muhacirler buraya yerleşmeden önce halk arasında yöreye Çingene Konağı denmekteydi.

46 Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 9.

47 Wdziękoński'nin bu malumatına karşın Potocki'nin 1936 senesine kadar elçilik yaptığına ve 1937'de Michał Sokolnicki'nin büyük elçi olduğuna dikkat çekmek gerekir. Wdziękoński o dönemin büyükelçisinin adını karıştırmış olmalıdır. Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 10.

Atatürk köylü arasında

Polonez ve Cumhuriyet köylerinde köylünün vaziyetlerini tetkik ettiler, dertlerini dinlediler

Cumhurreisi Atatürk evvelki gün sabahleyin beraberlerinde Dahiliye Vekili Şükrü Kaya ile yaverleri olduğu halde motörle Paşabahçeye gitmiş, orada Beykoz kaymakamı, jandarma komutanı ve diğer zevat tarafından karşılanmışlardır.

Atatürk ve maiyeti hemen Paşabahçeye getirilen otomobillerle Polonez köyüne hareket etmişler, saat on beşe kadar orada kalmışlardır. Cumhurreisimiz köylilerin hallerini yakından tetkik buyurmuşlar, dertlerini dinlemişlerdir.

Ondan sonra son yıllar içinde yeniden teşekkül eden Cumhuriyet köyüne de uğramış ve memleket dışından gelip kavuştukları Anavatanda müstahsil olmağa çalışan bu köy halkının da vaziyetlerini yakından tetkik eylemişlerdir.

Köy halkından Bay Mustafa köyü teşkil eden arazinin evvelce Çavuşlu namile bir çiftlik olduğunu, kısmen Ziraat Bankasına borçlanmak suretile çiftliği satın alarak yerleştiklerini, fakat tahıl ürünleri ve sermaye-

(Devamı 11 inci sayfada)

Son Posta, 29 Temmuz 1937

Mustafa Kemal Atatürk'ün Köyü Ziyareti, 1937
Antoni Dohoda Arşivi

Eğitim-Öğretim ve Dinî Hayat

XX. yüzyılın ilk yarısında köydeki eğitim-öğretim ve dinî faaliyetlere bakıldığında[48] 1926'ya kadar köyde bir okulun olduğu ve faal olarak Lehçe eğitim verildiği görülmektedir.[49] 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunları uyarınca okulun kapatılması gündeme gelince artık Polonezköylü çocuklar Türk eğitim sistemine tabi oldular. 1924-1925 yıllarında köyde Juliusz Chendzyński öğretmenlik yapmış, jandarmalar eğitimin ancak Türk tedrisat kurallarına göre yapılırsa yürütülebileceği uyarısı üzerine köy okulu kapatılmak zorunda kalmıştır.[50]

1926 yılı sonu itibariyle Polonya devleti Polonezköy'de bir Polonya okulu açma çabalarına girişti.[51] Türk eğitim sistemi itibariyle okulun şekillendirilmesi gerekiyordu. Öğretmenin Türkçe bilmesi gerekliydi. Masrafları Polonya devletince karşılanacaktı. Jagiellon Üniversitesi Türkoloji Bölümü hocalarından olacak Władysław Zimnicki bu göreve talip olmuştu.[52] 1 Ocak 1928 itibariyle bu göreve ataması yapıldı ve Zimnicki Polonezköy'e geldi. Ancak Türk makamlarından okulun açılması ve okulda görev yapması için onay alınması gerekmekteydi.[53] Beykoz Kaymakamı ile görüşen muhtar Vincenti Novvicki Türkçe ve Lehçe eğitim verilmesi

48 Polonezköy'de eğitim hayatı ve okulu ile ilgili birçok tarihi evrak köyde uzun yıllar muhtarlık yapan Leslav Rizi tarafından 1992 yılında Krakov'daki Biblioteka Czartoryskich'e teslim edilmiştir. Günümüzde aynı yerde B.Cz. rkps. 6737 künye numarası ile muhafaza edilmektedir.

49 Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 9.

50 Łątka, *Adampol (Polonezköy). Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010)*, s. 140.

51 AAN, MSZ, 10775, s. 7.

52 AAN, MSZ, 10775, s. 17, 21-22.

53 AAN, MSZ, 10775, s. 40.

istendiğini öğrendi.[54] Okulun eğitime başlaması için daha önceden bazı resmî işlemlerin yapılması gerekmekteydi ki bunu muhtar yapmamıştı.[55] Bu nedenle Zimnicki ilk olarak köyde özel öğretmen sıfatıyla ders vermeye başladı. Bu gibi birçok resmî meselenin ardından köyde bir Türk okulu açılması ve Polonyalı öğretmenin Lehçe öğretip Polonya kültürü üzerine dersler vermesi kararlaştırıldı.[56] Köyde okul çağında çok fazla sayıda öğrenci yoktu, bazıları İstanbul'daki Fransızca eğitim veren okullara gidiyorlardı. Polonya Diyanet ve Halk Eğitimi Bakanlığı 1929'da Zimnicki'nin köydeki görevine son verdi.[57] Kendisi birkaç ay sonra Türkiye'den ayrıldı. Aynı yıl Türk Hükûmeti'nden köy okulunun açılması için izin çıktı. Türk eğitim sistemi dâhilinde bir okul, ancak 1930 yılı itibariyle eğitime başladı. Burada Cemal Bey adlı bir öğretmen görev yapıyordu ve köy halkının sempatisini kazanmıştı.[58] Zimnicki 1933 yılında köy okuluna öğretmen olarak tekrar aday gösterildi, ancak bazı zorluklar dolayısıyla göreve başlayamadı.[59] Köyde açılan okul, papaz evinin dâhilinde eğitim vermekteydi.[60] Köy sakinlerinin bir kısmı, çocuklarını St. Benoit, St. Joseph, St. George gibi kolejlere gönderiyorlardı. 1937 yılında üç sınıflı köy okulunda 14 öğrenci bulunmaktaydı.[61]

54 AAN, MSZ, 10775, s. 47; B. Cz. rkps, 6737/III, s. 150.

55 AAN, MSZ, 10775, s. 54-55.

56 AAN, MSZ, 10775, s. 151-152.

57 AAN, MSZ, 10775, s. 149; B. Cz. rkps, 6737/IV, s. 33-38, ve muhtelif sayfalar.

58 AAN, MSZ, 10775, s. 166-167, 176-178.

59 AAN, MSZ, 10775, s. 181-182; B. Cz. rkps, 6737/IV, s. 39-44; Reychman, "Polacy w Turcji", s. 129.

60 Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 10.

61 "Polonez köyde Yağmur Duasına Çıkan Papaz!", *Haber*, 1 Ağustos 1937, s. 3.

Öğrenciler, öğretmen, Rahip Zaremba ve Vincenti Rizi, 1927 nac.gov.pl

Okul ve Kilise, 1933 – nac.gov.pl

Aynı zamanda Polonezköy'de görev yapan din adamları da dinî eğitim yanında köyün her alanında öğretici ve düzenleyici rol oynadılar. 1922 yılından itibaren 13 yıl boyunca İstanbul'dan geliş gidiş yapan Rahip Tomasz Zaremba'nın çocukların eğitiminde de önemli bir etkisi vardı. Zaremba köyde kalıcı olarak görev yapmak istemiş, ancak mümkün olmamıştı.[62] Zaremba'dan sonra Rahip Antoni Wojdas 1935 senesi itibariyle din adamı olarak köyde görev aldı. Köydeki eğitim hayatına da katkı sağlamak istiyordu. Ancak kendisinin kalıcı olarak köyde görev yapma isteği Türk Hükûmeti'nden kabul görmedi. Hatta iki ülke arasında büyük bir krizin yaşanmasına neden oldu. Yerel makamlar Wojdas'ın ve onun üzerinden Polonya'nın Türkiye'deki bir köye müdahalesini daha 1935 yılı sonu itibariyle istememiş gözükmektedir.[63] Aynı zamanda yeni rejimin laiklik ilkesinden kaynaklı olarak başka bir devlet eliyle yabancı din adamlarının yetkilendirilmesi uygun görülmeyip, onun yerine Polonezköy halkının kaymakamlığa giderek bu yöndeki taleplerini iletmesi istenmiştir. Bu konuda İstanbul Valiliğinin Polonya Başkonsolosluğu'na yazısındaki ifade şöyledir:[64]

23/7/1935

İstanbul Polonya General Konsolosluğuna

Konsolatonuzun 27/06/935 Gün ve 10/33/298 sayılı takrir okundu. Beykoz kazasına bağlı Polonez köyündeki kilisede ayini ruhaniyi ifa etmek üzere Polonya tebasından Rahip ANTONİ VOYDAS tayin edildiğini bildirmektesiniz.[65]

62 B. Cz. rkps, 6737/IV, s. 4.

63 AAN, MSZ, 11081, s. 9-10.

64 B. Cz. rkps, 6737/IV, s. 58.

65 Bu yazının örneği için bkz. B. Cz. rkps, 6737/IV, s. 228. (27 Haziran 1935)

> Polonez köyü halkı Türk vatandaşlarından olduğundan bunlar kendi usullerine göre aralarında yapacakları intihapla kiliselerine Rahip tayin edebilirler. Binaenaleyh bu işle konsolatunuzun iştigalini mucib bir cihet görülmediğini ve lâyik bir rejim sahibi olan Türk Cümhuriyet idaresi bizzat kendi vatandaşlarının Dinî işlerine karışmazken konsolatunuzun bölye bir işle alâkasını anlamak müşkülatında olduğumu bildiririm.
>
> Vali m.

Polonezköy'e daimî olarak görev yapmak üzere Polonya devletinin atanmasını istediği Wojdas ile ilgili Türk makamlarının pek müspet bir görüşü bulunmamaktadır. Zira kendisi köye gelir gelmez köyle ilgili birçok meseleye dâhil olmuş, köylülerle yakın temas kurmuştur. Ayrıca Türk vatandaşı birisinin atanması Türk tarafının tercihidir. Polonya'nın İstanbul Başkonsolosu Roman Wegnerowicz'in 31 Aralık 1935 tarihli raporuna göre Wojdas'ın Polonezköy'de daimî bir statüde görevlendirilmesi çok zordur.[66] Kendisinden sadece pazar günleri kilisede yapılan ayinleri yönetmesi ve sonrasında İstanbul'a dönmesi bekleniyordu. Bu konuda 1936'da Wojdas'a gönderilen yazıda geliş gidişlere çok dikkat etmesi tavsiye edilmekteydi.[67] Türk vatandaşlığına geçme isteği karşılık bulmamıştı, zira kurallara göre en az beş yıl Türkiye'de ikamet etmek gerekiyordu.

Antoni Dohoda'nın da anlattığı üzere burası 1970'li yıllara değin Şile sınırına kadar askerî bölgeydi. Nitekim 1937'de yabancı gazetelere yansıdığı şekliyle Çatalca'dan Karadeniz'e kadarki Polonezköy'ün de dâhil olduğu Boğaz Hattı yasak hava sahası olarak görülmektedir.[68] Boğazların

66 AAN, MSZ, 11081, s. 9-10, 11.

67 B. Cz. rkps, 6737/IV, s. 59.

68 *Maroc-matin*, 14 Mayıs 1937.

uçuşa yasak bölge kabul edilmesi dolayısıyla bu sınırlar içerisinde kalan Polonezköy'ün taşınması da gündeme gelmiş, ancak haberlerin doğru olmadığı belirtilmiştir.[69] Aynı zamanda 1937'de çıkarılan bir köy kanunu ile Polonezköy ve emsali köylerde yabancıların oturabilmeleri ve gece kalmaları için mezuniyet kağıdı[70] istenmesi kararlaştırılmıştır.[71] Bu sebeple din adamları yazılı izin alarak hafta sonları gelip dinî ayinleri yönetiyorlardı. Ancak Wojdas bazen vilayetten yazılı izin almadan geldi. Bu nedenle şüphe çekti ve köyü terk etmesi istendi.[72] Tırmanan krizde Türkiye, Wojdas'ı istenmeyen kişi ilan edince, buna mukabil Polonya Hükûmeti Polonya'da yaşayan bütün Türk vatandaşlarını sınır dışı etmeyi gündeme taşıdı. Bu konuda Türkiye'nin Varşova Büyükelçiliği'ne 27 Temmuz 1937'de büyük küçük sermaye sahibi beş Türk vatandaşının sınır dışı edileceği tebliğ edildi. Bunun üzerine ertesi gün Büyükelçi Ahmet Ferit Tek (1932-1939) ilgili makamlarla görüşmeler yaptı.[73] Türk vatandaşlarını sınır dışı etme kararının iptali istendi.[74] Nitekim Polonya tarafı 7 Ağustos 1937'de bu kararı iptal etti.[75] Ancak buna rağmen uygulamada iptal kararının tatbik edilmemesi üzerine müzakereler devam etti. Cenevre'de bulunan Polonya Dışişleri Bakanı Józef Beck (1932-1939) ile görüşmeler yapıldı.[76] Ancak buna rağmen bazı Türk vatandaşları Polonya'yı terk etmek zorunda kaldı. Türk makamları bu vatandaşların geri dönüş vizesi için girişimlerde

69 *Son Telgraf*, 30 Haziran 1937.

70 İzin kağıdı

71 *Cumhuriyet*, 13 Haziran 1937; *Tan,* 14 Haziran 1937.

72 Antoni Dohoda ile mülakat. 22.11.2021.

73 Dışişleri Bakanlığı, Türk Diplomatik Arşivi, Polonya (556), 361/2404/84, 361/2404/83.

74 Dışişleri Bakanlığı, Türk Diplomatik Arşivi, Polonya (556), 361/2404/72.

75 Dışişleri Bakanlığı, Türk Diplomatik Arşivi, Polonya (556), 361/2404/70.

76 Dışişleri Bakanlığı, Türk Diplomatik Arşivi, Polonya (556), 361/2404/66, 361/2404/63.

bulundular.[77] Bunlardan Türk vatandaşı tüccar Ömer Naci Tinengin de Polonya'yı terk etmiş, kardeşi Cavid Tinengin geri dönüş için vize talebinde bulunmuş, ancak kendisine olumsuz cevap verilmişti.[78] Bu hadiseler Türkiye'deki gazetelerde büyük yankı uyandırmış ve Polonya'nın bu tutumuna anlam verilememişti.[79] Polonya tarafı Polonezköy'de daimî bir din hizmetleri kurumu yani rahiplik müessesesi oluşturmak ve görev yapacak din adamlarının köyde ikametini sağlayacak bir proje üzerinde çalışmaktaydı. Bu konuda Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras (1925-1938) ile Polonyalı yetkililer Cenevre'de görüşmüş, Bakan'ın ifadelerinden Polonezköy'de bir Polonya din hizmetleri kurumu oluşturulmasına sıcak bakılabileceği, ancak görev yapacak kişilerin Türk vatandaşı olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu bakımdan Polonya Dışişleri Bakanlığı, Eylül 1937'de Poznań'daki Polonya Ruhanî Lideri Prymas August Hlond'dan istenmeyen kişi ilan edilen Wojdas yerine başka birisinin görevlendirilmesini istemiştir.[80] Prymas buna pek taraftar olmamıştır.[81] Henüz sınır dışı edilmeyen Wojdas, 30 Aralık 1937'de Vilayet'e Polonezköy'e yılbaşı merasimi münasebetiyle gitmek için dilekçe vermiştir.[82] 1938 yılı başı itibariyle uzun süredir devam eden bu gerginlikte Türk Hükûmeti'nin Wojdas konusundaki ısrarlı duruşu karşısında Polonya Dışişleri Bakanlığı Şubat 1938'de Poznań'daki Prymas'tan Wojdas yerine başka birini yetkilendirmesine dair tekrar istekte bulunmuştur.[83] Nitekim daha sonraki

77 Dışişleri Bakanlığı, Türk Diplomatik Arşivi, Polonya (556), 361/2404/59, 361/2404/54.

78 Dışişleri Bakanlığı, Türk Diplomatik Arşivi, Polonya (556), 361/2404/60.

79 *Cumhuriyet,* 8 Ekim 1937; *Akşam*, 9 Ekim 1937; *Haber*, 8 Ekim 1937; *Haber* 10 Ekim 1937.

80 AAN, MSZ, 11081, s. 4-5.

81 AAN, MSZ, 11081, s. 6-7.

82 AAN, MSZ, 10560, s. 11.

83 AAN, MSZ, 11081, s. 15, 16.

süreçte Józef Romuald Filonowicz Polonezköy'de din adamı olarak vazife görecektir. Sınır dışı edilen Türkler ise nihayet kasım ayında Polonya'ya geri dönebilmiştir. Bu tırmanan olayları, dönemin Polonya Dışişleri Bakan Yardımcısı Jan Szembek 1936 yılında Polonezköylülerden çok az toprağı olanların başka bir yerde toprak verilmek suretiyle yeniden yerleştirilme planı,[84] köy sakinlerinden bazılarına henüz Türk vatandaşlığı verilmemesi ve statülerinin belirsizliği, köy okulu ve papaz Wojdas meselesi gibi Türk Hükûmeti'nin bazı davranışlarına bir rövanş olarak yorumlamıştır.[85] Uzun süre devam eden bu gergin olayların nihayetinde, Wojdas'ın ülkeyi terki mümkün olmadı. Zira Wojdas tam sınır dışı edilecekken II. Dünya Savaşı çıktı ve bu mesele gündemden düştü. Wojdas, 1949'da İstanbul'da hayatını kaybetti.[86]

1936 yılında İtalya'dan İstanbul'a Józef Romuald Filonowicz gelmişti.[87] Filonowicz de Wojdas gibi aynı şekilde köye geliş gidiş konusunda sorun yaşadı. İstanbul'daki Başpiskoposluk üyelerinden J. Roncalli'den aldığı izinle Türkiye'deki bütün Polonyalıların dinî hizmetlerinin tek elden yürütülmesi için harekete geçti. Elbette Polonezköylülerle de ilgilendi. Haftada bir gün Polonezköy'e gidip köylülerin dinî gereksinimleri için hizmet etmekteydi. Hatta II. Dünya Savaşı sırasındaki seferberlik süresinde de bunu yerine getirdi. Ancak savaş sonrasında görevini devam ettiremedi.

84 O yıllarda yeterli toprağı olmayan köylüler için Türkiye genelinde böyle bir uygulama planlanmıştır.

85 Łątka, *Adampol (Polonezköy). Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010)*, s. 124-127.

86 Łątka, *Słownik Polaków w Imperium Osmańskim i Republice Turcji*, s. 445.

87 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji*, s. 133.

Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat

Polonezköy'ün XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren bir gezi mekânı olarak dikkat çektiği görülmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren köyde yaşam oldukça renklidir. Taze et ve süt ürünleri, meyve ve sebzeler, yemişler ve leziz mutfağıyla Polonezköy, yerli ve yabancı herkesi köye çekmektedir.[88] Hafta sonları müzikli eğlenceler düzenlenmekte, balolar yapılmakta, pansiyonculuk dolayısıyla gelen misafirler geceleyebilmekte ve hoş vakit geçirilmektedir. Polonezköylü hanımlar modayı çok yakından takip edip çok şık giyinmektedir. 1929 yılında köye giden Gazeteci Kemal Salih ve arkadaşları bu gibi bir baloya katılmış ve köyün en güzel kızını "ortanın fevkinde boyu, fevkalade mütenasip vücudu, süt beyaz teni, kumrala yakın saçları, derin bakışlı iri kestane rengi gözleri ile" Matmazel Silvestra'yı seçmişlerdir.[89] Yaptığımız araştırmada köyün o zamanlar genç kızları olabilecekleri içerisinde Jan Kępka'nın 1907 doğumlu kızının köyün en güzeli seçilen Silvestra olduğunu tespit ettik.

Ayrıca Kemal Salih'in belirttiği üzere o zamanlarda köyün en büyük meselesi gençlerin evlenebileceği namzetler bulunmasında sıkıntılar yaşanmasıdır. Yakın evliliklerin sakıncaları ve bundan kaynaklı nesillerin eski özelliklerini koruyamadığından bahsedilmektedir. 1931 yılında Polonyalı bir gazetecinin aktardığı üzere buna hal çaresi olarak köyün gençlerine Polonya'dan namzet bulunması seçeneği pek mümkün olmamakta, dışarıya kız vermeme konusunda da köy halkı direnç göstermektedir.[90] Bu anlamda 1934'te Polonya Başkonsolosluğu da hem tarım işçisi olarak hem de olabilirse köyün genç erkeklerine eş namzetleri olarak Köstence'den Polonezköy'e genç kızlar getirme yoluna gitmiştir.[91]

88 *Son Posta*, 5 Ağustos 1934, s. 3.

89 Kemal Salih, "Polonez Köyünün En Güzel Kızı M.el Silvestra", *Cumhuriyet*, 28 Ağustos 1929, s. 1-2.

90 *Vakit*, 23 Haziran 1931.

91 AAN, MSZ, 10081, s. 20-21.

Köy Sakinleri Kilise Önünde, 1927 – nac.gov.pl

Köyün Avcıları
Agnieszka Modlińska Arşivi

Polonez köyünün en güzel kızı Mel. Silvestra

Polonez köyünde kır baloları

Polonezli yemesini, içmesini, iyi giyinmesini, hulâsa yaşamasını bilen bir adamdır. Polonezli ile konuşurken, kendi seviyenizde bir adamla konuşmanın zevkini tamamen alabilirsiniz. Polonezli memleketin kanunlarını, nizamlarını öğrenmiştir, gazete okur ve günü gününe takip ettiği dünya hadiselerini sizin kadar bilir.

Polonezde bulunduğum zaman harman mevsimi idi. Harmanı biten her ev harman sonu şerefine bir eğlence tertip ediyor. Polonezliler bu gece eğlentisine bal ismini veriyorlar.

Polonez Köyünün güzellik kraliçesi Ml. Silvestra

Köyün En Güzel Kızı Silvestra, *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 1929

1930'larda hazırlandığı anlaşılan bir Boğaziçi gezi rehberinde Polonezköy'e de yer verilmiştir.[92] Buna göre buraya gitmek için en iyi mevsimin kiraz zamanı olduğu, pek çok otel olduğu için gece kalınabildiği belirtilmektedir. Paşabahçe'den hayvan ile 1 saatte 1-2 liraya, 2-3 saatte 5-6 kişinin binebildiği araba ile 5 liraya dolambaçlı bir yoldan köye ulaşmak mümkündür. Aynı şekilde 1937 yılında Boğaziçi'nde gezilebilecek yerler listesinde Polonezköy de yer bulmuştur.[93] İlgili yazıda köyün tarihçesinden notlara yer verilirken "yazın tabiat meftunlarının uğrak yeri" olan köyün 1930'lardaki hâli şu şekilde aktarılmaktadır:

> "... Aradan geçen uzun bir zaman zarfında âdat ve an'anat itibariyle birçok değişimler olmuşsa da bunlar hakiki hüviyetlerinden bir şey kaybetmemişlerdir.
>
> Polonezköy pek şirin bir köydür. Etrafındaki ormanlar birçok av hayvanları ile dolu olduğu için kışın Boğaziçi avcılarının ve Beyoğlu'ndan gelen kibar tabakadan av meraklılarının toplantı yeridir."

Zosia Teyze Hatıra Defteri'ne de yansıdığı üzere bu yıllarda köye yerli yabancı pek çok kişi gelmeye devam etmiş ve köyle ilgili memnuniyetini belirtmiştir.[94] Kimileri resim çizip kimileri içerisinden geldiği gibi bazen de alakasız notlar düşmüştür.

Köy, kalkınmasıyla birlikte Türkiye'de daha fazla dikkat çekmiş, hatta Polonezköy'ün neden diğer köylerden farklı olduğu Yunus Nadi tarafından tartışmaya açılmıştır. 1929'da bu manada Polonezköy'ün farklılıklarını sıralayan *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan bir yazıda, köyde

92 *Boğaziçi*, y.y., Devlet Basımevi, y.y., Taha Toros Arşivi, 605422.

93 Raşit Vecihi Sezen, "Boğaziçi'nin İçeri Köyleri", *Boğaziçi Aylık Resimli Mecmua,* C. 3, sy. 13, 1937, s. 25-26. Taha Toros Arşivi, 641983.

94 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. VI (1933-1940), sayfasız.

komünite teşkilatı (köy idari heyeti) ve şuurunun olmasının kalkınmasında ve diğerlerinden farklı olmasında en büyük etkenlerden olduğu belirtilir.[95] Buna göre köy halkının ortak bir paydada buluştuğu, köyün işlerini ortaklaşa yerine getirdikleri, devletten beklemeden köye yol yapmak, kar yağınca yolu açmak ve ürettiklerini şehirle kurdukları sıkı bağlarla pazarlamak gibi maharetleri olduğu ifade edilir. Halk arasında iştirak yani işbirliğine dikkat çekilir. Köyünün dış dünya ile kendine özgü bakışı, köyde okulun olması, insanların eğitim alması, gazete kitap okuma kültürü köyü, diğerlerinden farklılaştırmıştır. Köydeki yaşam iptidai değil çağın şartlarının da üzerindedir. Medenice yaşamayı bilirler. Diğer köylerde bu gibi ortaklıklar olmaması ve ferdiliğin olması Polonezköy'ü diğerlerinden ayırmaktadır. Gerçekten de Polonezköy halkının çalışkanlığı birçok yerde vurgulanmıştır. 1929'da 180 kişilik nüfusuyla Polonezköy'ü konu edinen yazıda avcılığı ile de meşhur köy sakini Yaşo Kempka "16 saat devam eden güneş bize çalışmak için kifayet etmiyor" diye gazeteye demeç vermiştir.[96] Ayrıca "Allah'a ibadet işi 15 günde bir de yapılabilir" demesi de haber başlığına taşınmıştır.

Polonez köyü ve Polonezler

Allaha ibadet işi 15 günde bir de yapılabilir

Bir Polonezli diyor ki: "16 saat devam eden güneş bize çalışmak için kifayet etmiyor!„

Polonez köyünde Yaşo Kempka ailesi

Cumhuriyet, 25 Ağustos 1929

95 *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1929.

96 *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1929.

Polonezköy'e gitme tecrübesi edinenler, gazetelerin köşe yazılarında tecrübelerini paylaşıp en iyi gidiş yolu, masrafı ve orada neler yapılabileceği konusunda paylaşım yapmışlardır.[97] Gidiş geliş yolundaki meşakkat uzun yıllar sürmüş ve pek çok kez yakınmalara sebep olmuştur.[98] Bu yüzden köye giden turist sayısı zaman zaman azalmıştır.[99] 1930'larda şose yolda bir tamirat yapılmıştır. Gazetelerde köyün müreffeh haline, Türk köylerine nazaran nizam ve düzenine vurgu yapılmaktadır. Muhacir olarak gelmiş bir grubun çocuklarını pahalı yabancı okullara gönderecek duruma gelmeleri ise takdire şayan olarak yorumlanmaktadır. Bürhanettin Âli gibi köyü bilvesile görmeye arabayla giden ve yolda çok zahmet çekenler de vardır.[100] Kendisi köyü her şeyi ile beğenmediğini ama yeme içmeye doyduklarını belirtir. Köy bakkalı dükkân değil adeta "bonmarşe"[101] gibi büyük ve ucuzdur.[102] Ulaşım aracı olarak köylülerin tasarladığı 5-6 kişiyi alabilen, yolcuların yan yana oturduğu arabanın boyuna tezat dizayn edilmiş atlı arabalar en rahat seyahati sağlamaktadır.[103] O yıllarda köy muhtarı Yujo (Yuzef Novvicki) ve köy halkı gelenleri güler yüzle karşılamaktadır ve çok misafirperverdirler.[104] İki savaş arası dönemde Polonezköy'de 2.5 liraya 24 saat yatak, yemek ve kahvaltı hizmeti alınabilmektedir.[105] 260 kuruşa günde 4

97 *Akşam,* 17 Haziran 1929, s. 3; *Vakit*, 6 Haziran 1930, s. 3; "Polonez köyde Yağmur Duasına Çıkan Papaz!", Haber, 1 Ağustos 1937, s. 3.

98 *Milliyet*, 1 Nisan 1929; *Akşam,* 28 Haziran 1930; *Vakit,* 19 Temmuz 1930, *Milliyet*, 29 Temmuz 1930; *Son Posta*, 29 Temmuz 1930; *Cumhuriyet*, 29 Temmuz 1930; *Son Posta*, 14 Ekim 1930.

99 *Akşam,* 24 Haziran 1930.

100 *Yarın*, 28 Haziran 1930.

101 İçinde her türlü giyim, süs eşyası oyuncak vb. satılan büyük mağaza.

102 *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1929.

103 *Haber*, 31 Temmuz 1937, s. 3.

104 *Haber,* 31 Temmuz 1937. D. 3.

105 *Akşam,* 17 Haziran 1929, s. 3; *Vakit,* 6 Haziran 1930, s. 3.

Polonez köylüler, misafirleri ve bir Polonez arabası...

İstanbul konuşuyor !

Polonez köy

Nereden ve nasıl gidilir? - Polonez arabalarının hususiyeti nedir?

Haber, 31 Temmuz 1937

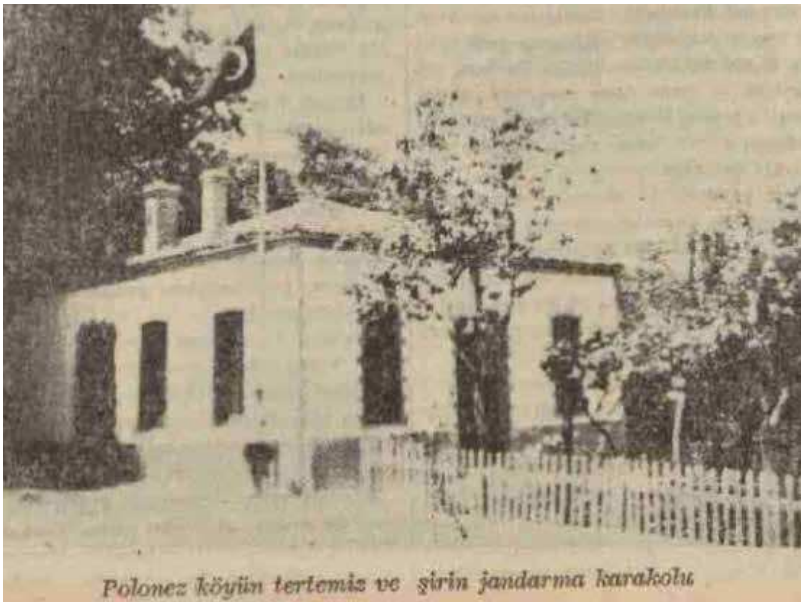

Polonez köyün tertemiz ve şirin jandarma karakolu

Polonezköy Karakolu, *Haber*, 1937

defa yemek yenebilirken bir odanın fiyatı ise 260 kuruştur.[106] Gazetelerde bu yönde çıkan haberlerin çokluğu, o dönemlerde köyün tanıtımına ve daha fazla misafir gelmesine teşvik edici bir rol üstlenmiş olmalıdır. Paşabahçe'ye Avrupa yakasından günde 10 sefer düzenlenmektedir. Ardından ya araba ile ya hayvan sırtında köye gidilebilmektedir. En meşhur oteller Rizi ve Dohoda'nın otelleridir.[107]

Türkiye'deki Yahudi, Ermeni, Rumlar da köye oldukça itibar etmektedirler. Hatta gruplar halinde gidip gezip yiyip içmek için tercih edilmektedir.[108] Yürük Çelebi'nin aktardığı üzere köy halkı Katolik Ruhanî Lider Roncalli'nin 1938'de köyü ziyareti için büyük hazırlıklar yapmıştır. Hem tarım ve hayvancılıktan hem de turizm faaliyetlerinden ciddi para kazanıldığı gazeteciler tarafından birçok kere belirtilmektedir. Böylece çocuklarına en iyi eğitim alma imkânı sağlamaktadırlar.

Prof. Dr. Şekip Tunç ise 1938 yılında köy halkı ile ilgili intibaını şöyle anlatır: "Adam başı istedikleri 150 kuruşla sizin hususî ihtiyaçlarınız haricinde bütün ihtiyaçlarınızı Türk terbiyesiyle karışık Avrupaî bir teknikle tatmin etmeğe dikkat ediyorlar."[109] Aynı zamanda Polonezköylülerin Türkçeyi çok iyi konuştuğu, nezaket ve saygıyı en üst düzeyde tuttuklarını ekler. Hikâye ve romanların eğlence ve rahat çağrıştıran ortamları için Polonezköy anılır olmuştur. Mesela Polonezköy'deki cemiyet hayatı, insanları ormanların ortasında haftalarca alıkoyuyor, kaçırıyordur.[110] Bu yıllarda gazete tefrikalarında mekân olarak Boğaziçi'nin nadide tenezzüh yerleri arasında her defasında Polonezköy'ün

106 *Cumhuriyet,* 27 Ağustos 1929.

107 *Vakit*, 6 Haziran 1930, s. 3.

108 Yürük Çelebi, "Polonez köyünde 20 Kişilik Bir Kafile ile Gezinti", *Akşam*, 5 Temmuz 1938, s. 7.

109 M. Şekip Tunç, "Polonez köyünde Türkçe", *Cumhuriyet,* 21 Eylül 1938, s. 3.

110 *Akşam*, 30 Temmuz 1939.

bahsi geçmektedir. 1929'da köye telefon hattı çekilmiştir.[111] Aslında savaştan önce bir hat vardır ancak mütareke döneminde zarar görmüştür. İhtiyaca binaen tekrar çekilmesi kararlaştırılmıştır.

İstanbul'a gelen bazı önemli kişiler, heyetler ve İstanbul'daki Polonya diplomatik misyonu köy halkı ile her zaman irtibat halinde olmuştur. Hasat sonrası yapılan bir gelenek olarak her sene olduğu gibi 1932 yılında da Yeniköy Büyükdere'deki Polonya Rezidansı'nda Büyükelçi Kazimierz Olszowski (1930-1933) ve hanımı tarafından Polonezköylüler kabul edilmiş ve çay ziyafeti verilmiştir.[112] Burada dans edip eğlenilmiş ve çocuklara hediyeler dağıtılmıştır. Gazetelere de yansıdığı üzere 13 Aralık 1933'te Polonezköy'de 3.5 metre boyunda kayadan ve üzerinde bir plaktan oluşan bir Adam Mickiewicz abidesi açılmıştır.[113] Anıtın açılışında dinî bir merasim de düzenlenmiş ve Polonya Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosu Roman Wegnerowicz konuşma yapmıştır. Yine 1934 yılında Beynelmilel Parlamentolar Birliği Konferansı'na katılmak üzere İstanbul'a gelen Polonya heyeti, Polonezköy'ü de ziyaret etmişlerdir.[114] Haziran 1935'te Polonya Büyükelçisi Jerzy Potocki (1933-1936) birkaç gün kalmak üzere Polonezköy'e gelecektir.[115] 28 Temmuz 1937'de köyün Mustafa Kemal Atatürk tarafından ziyaret edilmesi köyün popülaritesini artırmıştır. İçişleri Bakanı ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın kendisine eşlik ettiği ziyarette Atatürk, saat 15.00'e kadar köyde vakit geçirip oradan Cumhuriyet köyüne gitmiştir.[116]

---

111 *Akşam*, 5 Temmuz 1929.

112 *Vakit,* 31 Ağustos 1932; *Cumhuriyet,* 31 Ağustos 1932; *Akşam,* 1 Eylül 1932.

113 *Vakit,* 29 Kasım 1933; *Hürriyet*, 13 Aralık 1933; *Cumhuriyet,* 13 Aralık 1933.

114 *Vakit,* 29 Eylül 1934; *Cumhuriyet,* 29 Eylül 1934.

115 *Tan,* 6 Haziran 1935.

116 *Son Posta*, 29 Temmuz 1937; *Yeni Asır*, 29 Temmuz 1937; *Tan,* 30 Temmuz

Adam Mickiewicz Anısına Dikilen Abide, 1933
©Hacer Topaktaş Üstüner

Polonezköylü Üçüzlerin Mezarı
©Hacer Topaktaş Üstüner

Köy halkı Polonya'da olup bitenleri takip etmiş, kutlama, tören, yas gibi olaylara katılım sağlamıştır. 1938'de Polonya eski Devlet Başkanı Piłsudski'nin ölüm yıl dönümünde İstanbul'da tertip edilen ayine katılmış ve köydeki kilisede de ayin düzenlemişlerdir.[117]

Polonezköy izciler için de ideal mekânlardan biridir. 1931'de Ameli Hayat izci grubu köyde kamp yapmıştır.[118] 1934'te Polonya'dan bir izci grubu da gelmiştir.[119] Nisan 1937'de Boğaziçi Lisesi öğrencilerinden oluşan izci grubu köyde kamp kurmuştur.[120]

Köyün nüfusunun artması için önem taşıyan ve ses getiren önemli bir olay, Vitold ve Valeria Minakovski çiftinin 1938 yılında üçüzleri olmasıdır. Aurelia, Bronislav ve Yanina adı verilen iki kız bir oğlan çocuğu gazetelerde haberlere konu olmuştur.[121] Köy tarihinde ilk kez böyle sevindirici bir hadisenin olması köy için uğur sayılmıştır. Ancak bu üç kardeşin ömrü çok uzun sürmemiş, henüz 7-8 aylık iken hastalanıp hayatlarını kaybetmişlerdir.[122]

Polonezköy ile ilgili Türkiye'de gündem olan bir diğer hadise ise Hans adlı bir Alman işçinin Müslüman olmasıdır. Hans ile evlenip İstanbul'da yaşayan Antoni Vilkoşevski'nin kızı Regina (1912-1970'ler), 1935 yılında eşinin Müslüman olup Hasan adını almasıyla gazetelere yansımıştır.[123] Hasan'ın eşi Rekina (Regina) ve çocuğunun da Müslüman olması için işlemlere başladığı belirtilmektedir.

1937; *Akşam,* 30 Temmuz 1937; *Cumhuriyet,* 30 Temmuz 1937.

117 *Kurun,* 14 Mayıs 1938.

118 *Vakit,* 17 Mayıs 1937.

119 *Akşam,* 10 Eylül 1934.

120 *Cumhuriyet*, 30 Nisan 1937; *Akşam,* 30 Nisan 1937; *Tan,* 30 Nisan 1937.

121 "İstanbullu Üçüzler", *Cumhuriyet,* 12 Eylül 1938; "Polonez köyünde bir kadın üç çocuk doğurdu", *Akşam,* 13 Eylül 1938.

122 Polonezköy Mezarlığı'nda bu üçüzlerin mezarı yer almaktadır. Doğum ve ölüm tarihleri 1939-1940 olarak gösterilmiştir.

123 *Son Posta*, 24 Haziran 1935.

Köy Değirmeni
Agnieszka Modlińska Arşivi

Halina, Antoni ve Julian Dohoda, 1941
Antoni Dohoda Arşivi

II. Dünya Savaşı ve Polonezköy

Polonya, II. Dünya Savaşı'nın en talihsiz ve en zarar gören ülkelerinin başında gelir. Polonezköy'de yaşayan Polonyalılar da ülkelerinin başına gelenler karşısında çok üzülmüş, aldıkları haberleri göz yaşlarıyla karşılamıştır.[124] Bazıları gönüllü olarak Polonya'ya gitmiş, ya da farklı yerlerde ülkelerine yardım etmek için çaba göstermiştir. Mesela Zygmunt Księżopolski, Polonya'ya giden kişilerdendir. Onun kız kardeşi de Mısır'a giderek gönüllü hemşirelik yapmıştır.[125] Savaşın başlarında bin bir meşakkatle Polonezköy'e ulaşan Kazimierz Dobrzeński, köye Polonya'nın durumuna dair sıcak bilgiler getirmiştir. Almanların Polonya topraklarına ansızın saldırısıyla II. Dünya Savaşı'nın başladığı ülke olarak sivil halkın çektikleri, Türk kamuoyunda tepki görmüştür. Savaşın hemen başında "Dünyanın En Hür Polonyalıları" başlığıyla Polonezköy'ü haber yapan *Akşam* gazetesinin ilgili haberinden, köyden bazı gençlerin Polonya'ya gittiği ve haber alınamadığı ortaya çıkmaktadır.[126] Bunlardan Edvin (Edwin) ve Stajo (Stanisław) Rizi'nin anneleri çok endişelidir. Oğullarından haber alamamaktadırlar. Zygmunt adlı bir genç de Polonya'ya gitmiş, kendisinden haber alınamamıştır. Keza Stajiska adlı bir genç kız nişanlısından haber alamamaktadır. Savaşın başlamasından hemen sonra İstanbul'a gelen 100 kadar Polonyalı mültecinin bir kısmının Polonezköy'e yerleştirilmesi gündeme gelmiş, ancak köy kanunu müsaade etmediği için mümkün olamamıştır.[127]

Dünyanın en hür Polonyalıları

"Polonyadan on yedi kişi çıktık hududa ancak yedi kişi gelebildik,,

"Tayyare hücumları o kadar çoğalmıştı ki artık tehlike işareti bile verilemiyordu,,

Akşam, 9 Ekim 1939

124 Gałczyńska-Kilańska, *Polacy w Kraju Półksiężyca*, s. 208.

125 Antoni Dohoda ile mükakat. 22.11.2021.

126 Hikmet Feridun Es, "Dünyanın En Hür Polonyalıları", *Akşam*, 9 Ekim 1939, s.5.

127 *Cumhuriyet*, 25 Aralık 1939; Vakit, 29 Aralık 1939.

Türkiye II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalarak savaşa dâhil olmamıştır. Ancak olağanüstü durum ve ağır ekonomik koşullar dolayısıyla, ülkede alınan birtakım ekonomik tedbirler Polonezköylüleri de etkilemiştir. Nitekim 1942-1944 yıllarında uygulanan varlık vergisine Polonezköylüler de dâhil edilmiştir.[128] Polonezköylülerin ödemesi gereken vergi meblağları Polonya kayıtlarına göre şöyledir:[129]

Varlık Vergisi Ödemeleri	Meblağ
Józef Ryży	3500
Kazimierz Ryży	1000
Zofıa Ryży	750
Emma Kępka	1000
Leon Cianciara	500
Janusz Dohoda	2000
Wincenty Nowicki	750
Józef Nowicki	1500
Elwina Godymirska (PL vatandaşı)	2000
Aniela Ochocka	1500
Sylwia Wilkoszewska	75
Bubi Dochoda	1500
Bolesław Wilkoszewski	2000
Paulina Ramiszewska	750
TOPLAM	22.000 TL

128 Varlık Vergisi Kanunu II. Dünya Savaşı esnasındaki ağır ekonomik şartlarda 1942-1944 yılları arasında uygulanmıştır. ABD, Almanya ve İngiltere gibi bazı ülkelerde de benzer uygulamalar görülmüştür. Bu vergilerden en çok gayrımüslim azınlıklar etkilenmiştir. Bu konuda bkz. Cemil Koçak, *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945)*, C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013; Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi III (1939 - 1945)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017; Murat Metinsoy, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016; Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1951.

129 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji*, s. 131.

Vergi mükellefi herkesin bu meblağları ödemek ya da vergi vermek yerine belirli bir amme işinde çalışma zorunluluğu vardı. Dopierała'nın verdiği bilgilere göre 1942 yılında 15 Polonezköylünün toplamda 25.500 TL vergi ödemesi gerekmiştir.[130] Polonezköy'ün dolaylı da olsa II. Dünya Savaşı'ndan etkilendiği aşikardır. Gerçi Polonya topraklarının işgal edildiği ve halkın birçok eza ve cefa ile karşılaştığı düşünülünce II. Dünya Savaşı'nda hür Polonyalıların yaşadığı yer olarak adlandırılabilecek toprak Polonezköy'dür.

Savaş esnasında çıkarılan Millî Korunma Kanunu uyarınca çiftçilerin zahirelerini devlete teslim etmesi istenmiştir. Ancak köy halkından Yuzef Novvicki, Boleg Vilkoşevski, İvan Çukunov bu kanuna uymadıkları için para cezasına çarptırılmıştır.[131]

II. Dünya Savaşı esnasında çıkarılan yasalarla ibadethaneler depo olarak kullanılmıştır. Buna binaen Polonezköy kilisesi de depo olarak kullanılmıştır, ancak aşırı yük bindiği için temeli zarar görmüştür.[132] Bu yıllarda köyde 30'u aşkın aile yaşamaktadır ve nüfusu yaklaşık 160 kişidir.[133] Köy topraklarında tarım yapılabilen arazi 150 hektardır ve aile başına 4 hektar gibi küçük bir alan düşmektedir. Savaş öncesinde İstanbullular ve farklı ülkelerden kişiler köye gelebiliyorken, savaş esnasında olağanüstü hâl ilan edildiği için köye yabancı vatandaşların girmesine müsaade edilmemektedir.

1945 yılında köyde çıkan ve Taşdelen'e kadar ulaşan büyük bir yangın da köyü olumsuz etkilemiştir.[134] Öyle ki 18 Temmuz'da başlayan yangın 24 Temmuz'da ancak söndürülmüştür.[135] Benzer şekilde 1946 yılında da sebebi bilinmeyen bir yangın çıkmıştır.[136]

130 Dopierała, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku*, s. 291.

131 *Tan*, 9 Temmuz 1942.

132 Daniel Ohotski ile mülakat. 22.11.2021.

133 Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 7.

134 *Cumhuriyet,* 22 Temmuz 1945; 24 Temmuz 1945.

135 *Tanin,* 21 Temmuz 1945; *Akşam,* 23 Temmuz 1945; *Cumhuriyet,* 24 Temmuz 1945.

136 *Vakit,* 22 Nisan 1946.

XX. Yüzyılın İkinci Yarısında Polonezköy

Genel Durum

Savaş öncesi Polonezköylülerin Türk vatandaşlığına geçirilmeleri meselesi yanında, köy okulu, daimî din hizmetleri kurumu ve köy halkının toprak mülkiyetlerini almaları yüzyılın ikinci yarısında devam eden meseleler olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş sonrası bir süre daha köyde güvenlik üst seviyede tutulmuş, kalabalık toplantıların yapılması vb. durumlar yasaklanmıştır. Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında bütün İstanbul'da olduğu gibi Polonezköy'de de daha fazla binanın inşası köyün çehresinin değişiminde etkili oldu.[137] Her halükârda Polonezköy bu dönemde de örnek köy olarak gösteriliyordu.[138] Güzel doğası ve yerli ve yabancı turistleri çeken özellikleriyle XX. yüzyılın ikinci yarısında da Polonezköy birçok kişiyi ağırladı. Polonya diplomatik misyonları da köye ziyaretlerde bulunmuşlardı. Polonya Cumhuriyeti Büyükelçisi Kazimierz Dorosz (1956-1959) da 1957'de köyü ziyaret etmişti.[139]

Zosia Teyze'nin evi bu dönemde de pek çok ziyaretçi gördü. Gelenler hem köyü hem Zosia Teyze'yi güzel ifadelerle anlattı. Polonezköy şehirden kaçmak, doğada vakit geçirmek için İstanbul'un ideal noktalarından biri olarak görülüyordu.[140] Ayrıca maşukların baş başa vakit geçirdiği, aşkını gözden ırakta yaşamayı isteyenlerin tercih ettiği bir yer olarak da gözde mekânlardandı. Gelenlerin, Polonya kültürünü yaşatma konusunda köy sakinlerini takdiri de göze çarpmaktadır.

137 Bu durumdan gazete haberlerinde birçok kez yakınıldığı görülmektedir. Mesela bkz. "Boğaz'ın İncisi Beykoz", 30.03.1949. Taha Toros Arşivi. 501591.

138 "Örnek Bir Köy", *Son Posta*, 9 Temmuz 1945.

139 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. V (1952-1962), s. 65.

140 Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", cz. III, IV-V (1952-1962, 1951-1981).

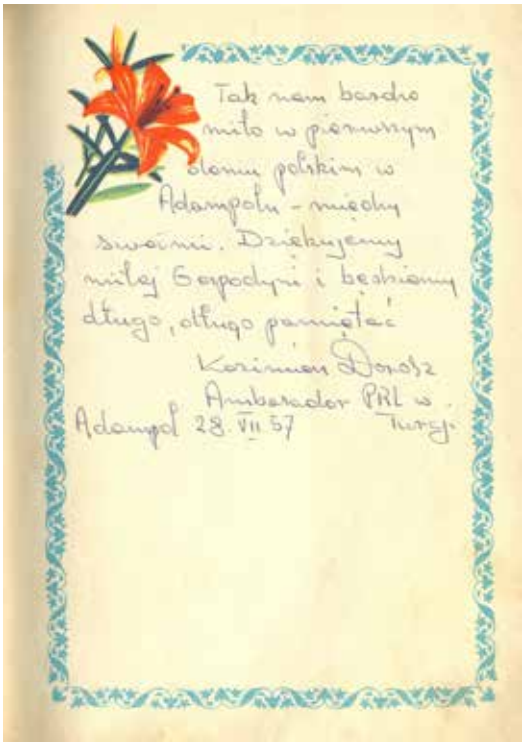

Tak nam bardzo
miło w pierwszym
dniu naszej
Adampolu - między
swoimi. Dziękujemy
miłej Gospodyni i bedziemy
długo, długo pamiętać.
Kazimierz Drozdz
Ambasador PRL w
Tuzyn
Adampol 28. VII. 57

Zosia Teyze Hatıra Defterine Polonya Büyükelçisi Kazimierz *Drozdz*'ın notu, 28 Temmuz 1957

Polonez-köy
9. 7. 57

Zosia Teyze Hatıra Defteri'ne Ziyaretçilerin Notları, 1957

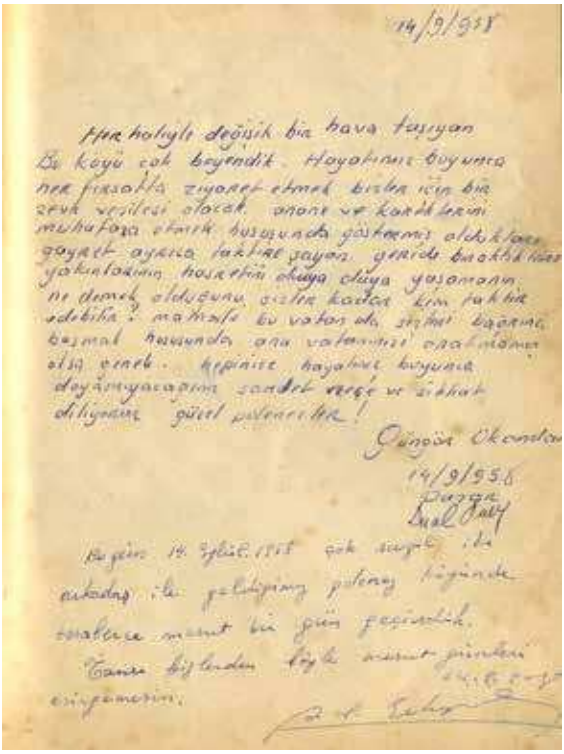

14/9/958

Zosia Teyze Hatıra Defteri'ne Ziyaretçilerin Notları, 1958

1950'li yıllarda savaş sonrası İstanbul'a gelen Polonyalılar 500 kişi kadardı. Polonezköy nüfusu ise 170 civarındaydı.[141] Savaş sonrası köy arazisi askerî bölge olmasına rağmen yavaş yavaş tatilcilerin uğrak yeri olmaya başladı. 1950'lerde Polonezköylülerin en büyük problemlerinden birisi ekip biçtikleri toprakların kendilerine ait olmamasıydı. Polonezköylüler arazi mülkiyetinin kendilerine verilmesini istiyorlardı.[142] Bu konuda Prens Czartoryski'nin varisleriyle görüşmekteydiler. 1938 yılından beri Czartoryskilerin köy temsilcisiyle süren toprakların mülkiyetinin verilmesi meselesinde 1942 yılında İstanbul Valiliği tarafından yapılan araştırmada Prens Czartoryski'ye ait 75 adet arazi tapu sicil örneğinin olduğu anlaşılmıştı.[143] Tadeusz Zażuliński'nin yürüttüğü işlemler II. Dünya Savaşı sonrası zamanlarda da devam etti.[144] 1947'de Türk Hükûmeti resmî işlemleri ancak tamamlayabildi.[145] Fakat uzayan bu meselede Czartoryski ailesinin varislerinin 1968'de miraslarından tazminat almaksızın vazgeçmelerinin ardından bir süre devam eden resmî muameleler neticesinde 1969'da Polonezköy topraklarının daimî kiracıları buradaki arazilerden mülk edinme hakkına sahip oldu.[146] Leslav Rizi Paris'te Czartoryskilerden avukat eşliğinde bir ferâgatname aldı.[147] Tapu memurları köye gelip hangi arazinin kimin elinde olduğuna dair bir inceleme yaptı ve tapuların verilmesi işlemi yapılabildi. Ancak köy bu süreçten sonra peyderpey göç vermeye başladı. Daha iyi yaşam şartları arayan bir kısım köy sakini, Amerika Birleşik Devletleri, Federal Almanya, Avustralya gibi ülkelere göç

141 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 130.

142 Joanna Marszałek-Kawa, Ahmet Burak, "Polonezköy", *Kultura i Edukacja*, nr. 2 (112), 2016, s. 13.

143 B. Cz. 6737/IV, s. 62.

144 B. Cz. 6737/IV, s. 263-281.

145 Reychman, "Polacy w Turcji", s. 131-132.

146 Łątka, *Adampol – Polska wieś nad Bosforem*., s. 92.

147 Antoni Dohoda ile mülakat. 14.02.2020.

etti. Göç ederken de arazilerini ve mallarını sattılar. Bunların bir kısmı diğer köylüler tarafından satın alınırken bir kısmı da zamanla köy dışından kimseler tarafından satın alındı. Bu ise artık Polonezköy'ün daha kozmopolit bir şekle dönüşmesine zemin hazırladı.

Diğer yandan köydeki bekar genç erkeklerin iş bulma sorunu devam ediyordu ve evlenmek için de Polonya'dan namzetlerin bulunması gerekiyordu. Köyün din adamları sorunu uzun süredir bazı karışıklıklar dolayısıyla çözülememişti. Köydeki din adamlarına oturma izni verilmemesi ve sadece dinî ayinler için bayramlarda ve hafta sonları gelip gitmeleri söz konusuydu.[148] Bu meselenin çözümü 1958 yılını buldu.[149] Köydeki Polonya okulunun yeniden faaliyete geçirilmesi ise mümkün olmadı.

Polonezköylülerin bir kısmının Amerika Birleşik Devletleri, Federal Almanya ve Avusturalya'ya gitmesi köyde Polonyalı nüfusun azalmasına neden oldu. Adamska'nın belirttiği üzere 1956-1970 arası köyden 43 kişi tamamen ayrıldı.[150] Köydeki tarlalar köylünün geçimi için yetersiz gelmeye başlamıştı. Antoni Dohoda'nın belirttiği üzere babası çevre köylerin tarlalarını kiralayıp ekiyordu.[151] Avustralya'ya 40 kişi kadar gitti. O yıllarda Almanya furyası da vardı. Diğer yandan köyde doğan yeni neslin bir kısmı daha iyi yaşama ve eğitim imkânları dolayısıyla şehirde oturmayı tercih etmekteydi. Bu ise Polonezköy'ün Polonya köyü karakterinin zayıflamasında etkiliydi. Diğer yandan XX. yüzyılda gittikçe artan turizm potansiyeli ve otel işletmeciliği, köyde Polonyalı olmayanların da yaşaması zaruretini doğurdu.

148 Marszałek-Kawa, Burak, "Polonezköy", s. 13.

149 Łątka, *Adampol (Polonezköy). Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010),* s. 131.

150 *Cmentarz w Adampolu*, haz. Jolanta Adamska, Warszawa: Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, 2005?, s. 3.

151 Antoni Dohoda ile mülakat. 22.11.2021.

Zira bu işletmelerde çalışacak işçilere ihtiyaç vardı. Ayrıca topraklarının bir kısmı Türklere satıldı, bir kısmı ise başka ülke vatandaşlarına. Çocukların Lehçeyi öğrenmeleri için düzenli bir okul sistemi yoktu. Köy okulu Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Türk eğitim sistemine dâhil olmuştu. Çocuklar ailelerinden öğrendikleri Lehçeyi konuşmaya devam ettiler. Yer yer İstanbul'daki Polonya Başkonsolosluğu'nun gönderdiği öğretmenler hafta sonları veya kısa vadeli dönemlerde çocuklara Lehçe öğretmekteydi.

1972'de köye elektrik geldi ve asfalt yol yapıldı. 1975'te köyde Türklere ait 10 adet çiftlik evi olduğu bilinmektedir.[152] Geleneksel olarak köyün muhtarları Polonya asıllı Polonezköylülerden seçiliyordu. Ancak 1978'de ilk defa köy muhtarlığına Polonya asıllı olmayan Çukunov geldi. Onun dışında hep Polonya asıllılardan muhtarlar seçildi. Köyü 1970'lerin başında ziyaret eden Kira Gałczyńska-Kilańska'nın verdiği bilgilere göre bu yıllarda köyde dokuz aileden 150 kadar Polonya asıllı kişi yaşamaktaydı.[153] Gençler yavaş yavaş Lehçeyi öğrenememe durumuna gelmişti.

Köyün tarımsal üretimi İstanbul'da yakın döneme kadar çok rağbet gördü.[154] Köyün üretiminin şehre taşınması açısından köy yolu önem arz ediyordu. Köyün 1954'e kadar düzgün bir yolunun olmaması uzun süredir yakınmalara neden olmaktaydı. Nihayet 1954'te alınan kararla köy yolunun düzeltilmesi mümkün olacaktı.[155]

Polonezköy'de nüfusun kozmopolit hal alması zaman içerisinde hızlandı. 1990'larda artık sahibinin birçoğu Türk veya başka milletlerden olan evlerin ve villaların varlığı

152 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 134.

153 Gałczyńska-Kilańska, *Polacy w Kraju Półksiężyca*, s. 206.

154 Polonezköy tereyağı ve peyniri İstanbul pazarlarında meşhurdu. Bkz. Çelik Gülersoy, 11.09.1989, Taha Toros Arşivi, 506406; 7 Şubat 1991, Cumhuriyet, Dergi Eki, s. 11. Taha Toros Arşivi, 503676.

155 "Polonez köyünün berbat yolu nihayet yapılıyor", *Akşam*, 19 Ağustos 1954.

kendisini göstermiştir. Buradaki arazilerden satın alanların bir kısmı, ikinci bir ev olarak köyde yeni villalar inşa etmiştir. Zekeriya Beyaz'ın tespitine göre köydeki bu ikili sosyal yapı herhangi bir yerde hoşnutsuzluk oluşturabilecekken, Polonezköylüleri bu durumun ciddi oranda rahatsız ettiği söylenemez.[156]

Polonezköy 1970'ler, 1980'ler ve 1990'larda cemiyet hayatının ve ünlüler camiasının önde gelenlerinin kutlama ve eğlence mekânı olarak da gündeme gelmiştir. Örneğin, 1970 yılında Belgin Doruk ve Ayhan Işık yılbaşı gecesini Polonezköy'de geçirmeyi tercih etmiştir.[157] Keza 1990'lı yıllarda Polonezköy'ün turistik bir merkez olarak birçok kişinin tercihi olduğu görülebilir.[158] Köydeki cazip mekânlar, oteller, restoranlar pek çok kez medyaya konu olmuştur.[159] Çeşitli kulüplerin, toplulukların toplanma alanı olarak da her daim önemli bir merkezdir.[160]

Bayramlar, Dinî Günler, Düğünler ve Eğlenceler

Łątka'nın aktardığı üzere eski Polonya adetlerine göre XX. yüzyıl sonlarına kadar bayramlar köyde genel anlamda şu şekilde icra edilirdi:

> "Bu gecede masaya bir kat saman serilirdi, tabakların altına ise güzel bir ekmek konulmaktaydı ve bu özel ekmekleri de ya rahip verir ya da Polonya'daki tanıdıklar gönderirdi. Polonyalılar Noel yemeğine güneş battıktan sonra otururlardı, başlamadan önce ekmek bölünürdü ve dilekler tutulurdu. Yemekler yendikten sonra Polonezköylüler Polonya'daki hemşehrileri gibi Noel ağacını süslerlerdi ve

156 Zekeriya Beyaz, *Polonezköy'ün Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı, Etnik Bir Grubun Monografisi*, İstanbul: Sancak Yayınları, 1990, s. 36.

157 *Milliyet,* 02 Ocak 1970, s. 8.

158 *Milliyet,* 03 Eylül 1995, s. 8.

159 *Milliyet,* 24 Eylül 1996, s.25; 10 Haziran 2000, s. 11; 8 Ocak 1984.

160 *Milliyet,* 08 Eylül 1997, s. 25.

çam ağacı, Polonyalılar için Noel Bayramı'nın simgesi olan şekerlemeler, çeşitli cam ve kağıt süsler ile donatılırdı. Gece yarısında ise Polonezköylüler, bütün Katoliklerin yaptığı gibi gece yapılan tek tören olan Noel ayini için kilisenin yolunu tutarlardı. Bu ayin sırasında köy sakinleri çeşitli Noel şarkıları söylerlerdi. Köyün çocukları da bayramın ikinci gününden itibaren birkaç kişilik gruplar halinde Noel şarkıları söyleyerek evleri dolaşır, bayram dileklerini iletir ve buna karşılık olarak da ev sahibinden çeşitli hediyeler, çoğunlukla da bayram kekleri toplarlardı. Polonezköy'de gençler ve yaşlılar Noel'den Üç Müneccim Günü'nde kadar tüm bayramlarda çalgıcılar eşliğinde şarkılar söyleyerek dolaşırlardı. Polonya adetlerine göre kutlanan Üç Müneccim Günü'nde kilisede tebeşirle işaretleme yapılır ve günlük kutsanır, evlerin kapısına da Hristiyan inançlarına göre Hz. İsa'yı doğumundan kısa bir süre sonra ziyaret eden Üç Müneccim'in adlarının baş harfleri olan KMB (Kasper, Melhiyor, Baltazar) yazılırdı.

Hristiyan Polonezköylüler için bir diğer önemli bayram, çarmıha gerilmiş Hz. İsa'nın dirildiği gün olan Paskalya'dır. Paskalya'dan bir önceki gün olan cumartesi günü rahip sırayla Polonezköy'deki bütün evleri ziyaret ederek bu mutlu bayramın simgesi olan yumurtaları kutsardı."[161]

Eski zamanlarda daha bariz olarak yaşatılsa da günümüzde de düğün ve eğlenceler temel geleneksel normları taşımaktadır. Eskiden de gençler köyde rahatlıkla birlikte zaman geçirebilmekte, eğer evlenmek isterlerse ve aileler buna razıysa nişan merasimi yapılmaktaydı. Düğünler, dinî merasim ve eğlence kısmı olarak ayrılmaktadır. Hristiyanlık inancına göre kilisede nikâh kıyılmaktadır. Sonrasında yemekli eğlenceye geçilmektedir. Polonya'daki gibi az sayıda davetliyle düğünler ziyafetler verilerek yapılmaktadır. Eski zamanlarda düğün genellikle erkek tarafında olur, damat,

161 Łątka, *Polonezköy Adampol, Cennetten Bir Köşe,* s.50.

düğünden bir kısım davetli ve çalgıcılarla birlikte gelinin evine gider, gelin, beyaz uzun gelinliğini giyer, başına taç ve duvak takardı, elinde de bir buket olurdu. Damat ise her zaman lacivert veya siyah takım giyerdi. Gelin, evinden ekmek ve tuz ile uğurlanırdı. Nikâhı, kilisede rahip kıyardı. Nikâh töreninden sonra tüfek atışı yapılırdı. Daha sonra damadın evine gidilirdi. Damadın babası gelin ve damadı ekmek ve tuz vererek karşılardı. Sonrasında eğlence ve ziyafet kısmı gelirdi. Davetliler evinde olan ve düğün sahiplerine yardımı dokunacak ellerinde ne varsa hediye babında takdim ederlerdi. Eğlence esnasında herkes yer, içer, dans eder ve şarkı söylerdi. Düğünler köylülerin bir araya gelmesine de vesileydi.[162]

162 Łątka, *Polonezköy Adampol, Cennetten Bir Köşe,* s. 53.

Çeslav ve Apolonia Rizi Evlerinin Önünde
Agnieszka Modlińska Arşivi

Leslav Rizi ve Ailesi
Agnieszka Modlińska Arşivi

Köyün Delikanlıları, XX. Yüzyılın İkinci Yarısı
Antoni Dohoda Arşivi

Polonezköy'de Düğün, XX. Yüzyılın İkinci Yarısı
Agnieszka Modlińska Arşivi

Köyde Eğlence, XX. Yüzyılın İkinci Yarısı
Antoni Dohoda Arşivi

1990'larda Kilisede Toplantı
Agnieszka Modlińska Arşivi

Köy Okulu ve Öğrencileri, XX. Yüzyılın İkinci Yarısı
Antoni Dohoda Arşivi

Köyün Ürünleri
Agnieszka Modlińska Arşivi

Kilise ve Din Adamları

II. Dünya Savaşı sonrasında daimî bir din adamının köyde hizmet vermesi uzun süre mümkün olmadı. Filanowicz'ten sonra köye 1952'de Rahip Jan Kot-Włodowski geldi ve 1958'e kadar görev yaptı. 1958'den sonra düzenli olarak din adamları köyde bulunmaya başladı. Jan Kot'un ardından Józef Korfanty bir süre görev aldı. Yer yer kısa süreli olarak din adamları da Polonezköy'e geliyordu. Bu din adamları hem dinî görevlerini yerine getiriyor, hem de köy sakinlerinin Lehçe öğrenimine ve Polonya ile bağlarının güçlenmesine katkı sağlıyordu.[163] Marceli Corinthios 1966'dan 1999'a kadar uzun süre köyde din adamı olarak bulundu.[164]

150. Yıl Dönümü Kutlamaları (1992)

Polonezköy'ün kuruluşunun 150. yılına tekabül eden 1992 yılında birçok etkinlik düzenlenmiştir. Çeşitli basın-yayın organlarında gerek Türkiye'de gerekse Polonya'da bu gibi etkinliklerin geniş boyutta haberlerinin yapıldığı söylenebilir. Bu etkinlikleri koordinasyonunu Polonya Dışişleri Bakanlığı adına Jerzy Drożdż yürütmüştür.[165] Bunlardan bazılarına bakılırsa; Varşova ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri'nin düzenlediği Polonya Haftası kapsamında birçok etkinliğe yer verilmiştir. Türkiye-Polonya Dostluk Derneği başkanı Necla Kavala, Polonya'dan etkinlikler için gelen heyete plaket sunmuştur. Etkinliklere Polonya Senato Başkanı August Chełkowski de iştirak etmiştir. Chełkowski Necla Kavala'ya 3 Mayıs Anayasası'nın ilanının 300. yılı münasebetiyle hazırlanan hatıra madalyadan hediye etmiştir.

163 Dopierała, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* s. 134.

164 Czosynka, "Tureckie wojaże harbiny Heleny Zborowskiej: 100-lecie polskiego kosciółа w Adampolu-Polonezköy", s. 14.

165 Drożdż, "Adampolskie ślady Wojny Krymskiej", s.149.

Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda yer alan bir galeride *Eski Fotoğraflarla Polonezköy*[166], Taksim Meydanı Sanat Galerisi'nde Maria Dziopak'ın *Maria Dziopak'ın Resimlerinde Polonezköy*[167] ve *Polonya Grafikleri* sergileri açılmıştır.[168] Maria Dziopak resimlerini yapabilmek için bir süre köyde kalmıştır.[169] Türkiye'de basın da köye oldukça ilgi duymuştur. "Efsane haline gelen köy" olarak gazeteye taşınan köyle ilgili Jerzy Łątka'nın Polonezköy'e ve geçmişine dair verdiği malumatlar da dikkat çekicidir.[170] Kendisi köyün tarihsel ve kültürel açıdan benzeri bulunmadığını vurgulamıştır.

Ayrıca kutlama programı çerçevesinde 4 Temmuz 1992'de İçişleri Bakanı İsmet Sezgin, TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk, Polonya'nın Ankara Büyükelçisi Wojciech Hensel, Polonya Parlamentosu Üyesi Sławomir Śiwek, Senato Bakanı Prof. Dr. August Chełkowski'nin katılımıyla bir tören düzenlenir.[171] Köyde Atatürk Anıtı'nın ve Zosia Teyze'nin Anı Evi'nin açılışı gerçekleştirilir. Resepsiyonun da tertip edildiği günde Janusz Olejniczek bir resital verir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, bu kapsamda Temmuz 1992'de Samatya'da, Varşova Belediyesi'ne hediye ettiği Dostluk, Barış ve Demokrasi Heykeli'nin temel atma törenini gerçekleştirir. Ayrıca 8 Temmuz 1992'de Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda Piyanist Janusz Olejniczek Chopin resitali verir. Ertesi gün Florya Sosyal Tesisleri'nde "Polonezköy Mutfağından Örnekler" sunulur.

166 *Eski Fotoğraflarla Polonezköy (Adampol),* haz. Jerzy S. Łątka, İstanbul: Kavala Grubu ve Bali Makine San. ve Tic. A.Ş., 1992?.

167 Maria Dziopak, *Tablolarda Polonezköy,* İstanbul: Kavala Grubu, 1992?.

168 *Milliyet,* 20 Temmuz 1992, s. 16.

169 *Milliyet,* 20 Mayıs 1991; 09 Haziran 1991.

170 *Milliyet*, 05 Temmuz 1992, s. 16.

171 *Cumhuriyet,* 04 Temmuz 1992.

150. Yıl Kutlamaları İçin Krakov'a Giden Polonezköylüler ve Jerzy S. Łątka, 1992
Agnieszka Modlińska Arşivi

150. Yıl Kutlamaları İçin Krakov'a Giden Polonezköylüler, 1992
Agnieszka Modlińska Arşivi

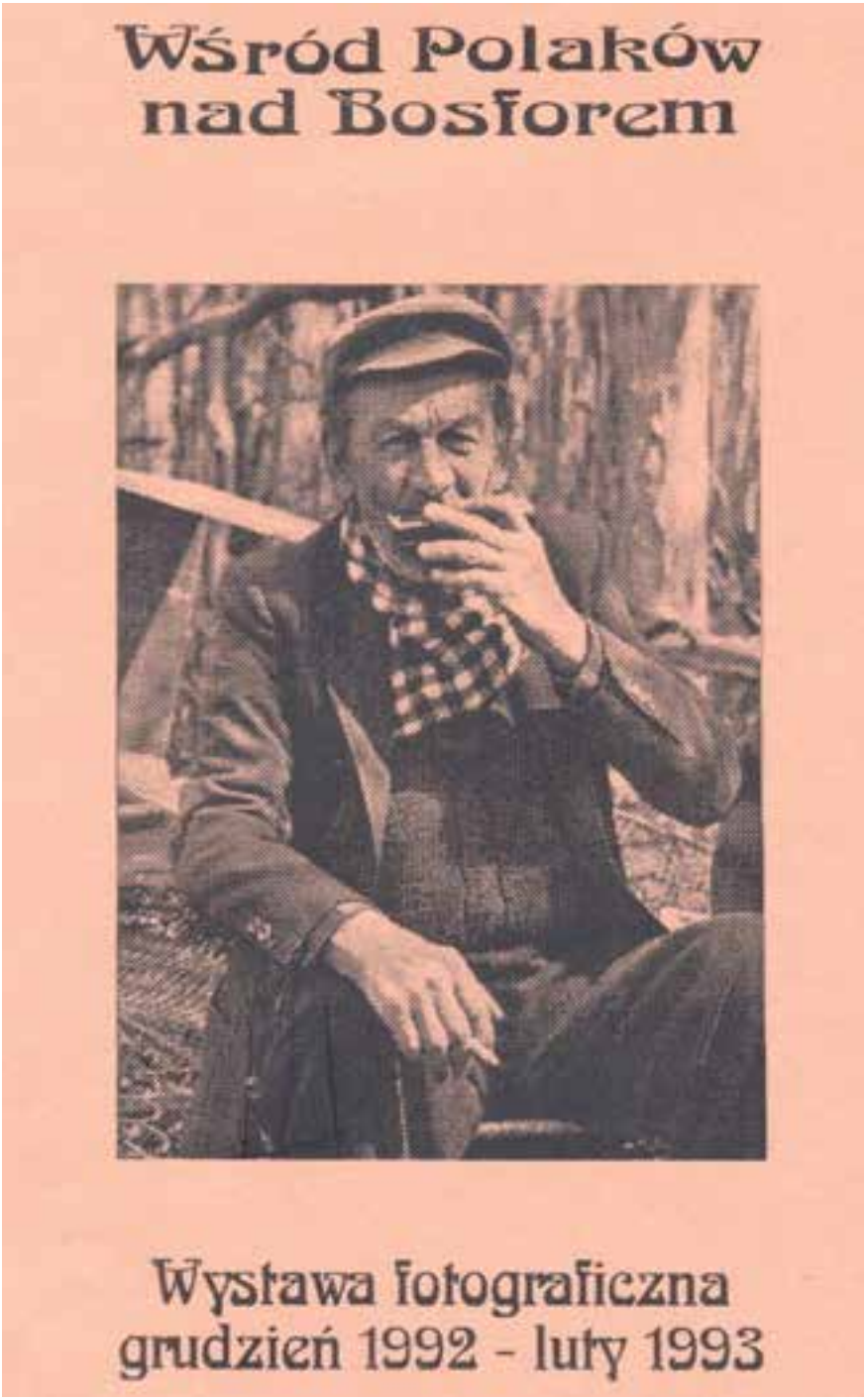

150. Yıl Vesilesiyle Düzenlenen Fotoğraf Sergisi Afişi, 1992
Agnieszka Modlińska Arşivi

150. Yıl Vesilesiyle Basılan Pul, 1992 Zosia Teyze'nin Anı Evi

150. Yıl Vesilesiyle Basılan Zarflar, 1992 Zosia Teyze'nin Anı Evi

150. Yıl Vesilesiyle Basılan Zarflar, 1992 Zosia Teyze'nin Anı Evi

POLONEZKÖYÜ 150. YIL PROGRAMI

(ADAMPOL)

04. Temmuz 1992

15.00 - Köy Meydanında, ATATÜRK ve 150. Yıl Anıtının Açılışı

15.45 - Zofia Rızı' nın Anı Evi (Müze) nin Açılışı

17.00 - TÖREN ALANI

- Konuşmalar
- Polonya Cumhurbaşkanı Tarafından Köy Halkına Gönderilen ödüller.
- Muhtarlık Tarafından verilecek olan Plaketler

17.45 - Pianist Janusz OLEJNİCZAK' ın Resitali

18.30 - Köy Halkı Tarafından verilen Resepsiyon

20.00 - Folklor Gösterileri

KONUŞMA PROGRAMI

Polonezköyü Muhtarı	: Frederik NOVVİCKİ
Beykoz Kaymakamı	: Hayrettin DEMETOĞLU
İst. B. Ş. Belediye Başkanı	: Nurettin SÖZEN
İstanbul Valisi	: Hayri KOZAKÇIOĞLU
İÇİŞLERİ Bakanı	: İsmet SEZGİN
T.B.M.M. BAŞKANI	: Hüsamettin CİNDORUK

POLONYA HÜKÜMETİ

Polonya Ankara Büyük Elçisi	: Wojciech HENSEL
Polonya Parlamento Üyesi	: Slawomir SİWEK
Senato Başkanı	: Prof. August CHELKOWSKİ
Milli Eğitim Bakanı	: Prof. Andrzej STELMACHOWSKİ

(Anı Evi (Müze) nin Açılışında)

150. Yıl Vesilesiyle Köyde Yapılan Etkinlik Programı, 1992
Zosia Teyze'nin Anı Evi

150. Yıl Vesilesiyle Köyde Yapılan Etkinliklerden
Agnieszka Modlińska Arşivi

150. Yıl Vesilesiyle Bastırılan Hatıra Madalyon
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Polonya Cumhurbaşkanı Lech Wałęsa da 22 Temmuz 1991'de Türkiye'ye gelerek köyü ziyaret etmiştir.[172] Ziyareti esnasında Tabiat Parkı'nın açılışı da yapılmıştır.[173] Polonezköy muhtarına 23 Haziran 1992 tarihinde yazdığı mektup oldukça manidardır:

> "150 sene evvel, savaş ve esaretin ağır tecrübelerini taşıyan Atalarınız, misafirperver Türk topraklarında destek ve sığınak buldular. Bu toprağı işlemeyi bildiler ve bu konuda örnek oldular. Yurttaşları için hem gurbette ayakta kalabilmenin hem de Polonya geleneklerine sadık kalmanın sembolü oldular. Bugün de bir buçuk asır geçtikten sonra, yeni vatanınızın sadık vatandaşları iken köklerinizi unutmayın. Bunun için sizlere teşekkür ediyor, jübilenizin her iki ülkemizin tarihine gerçek, karşılıklı dostluğun jübilesi olarak geçmesini dilerim."[174]

Köyün kuruluşunun 150. yıl dönümü vesilesiyle Polonya'da da çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Polonezköylülerin bir kısmı Polonya'ya gitmiş, orada kutlamalara katılmıştır. Krakov'daki Czartoryskiler Müzesi'nde bir sergi hazırlanmıştır.[175] Bazı resepsiyonlar verilmiştir. 150. yıl dönümü çerçevesinde köyle ilgili bazı broşür kitapçıklar hazırlanmış, hatıra madalyon basılmıştır.

Polonezköy'ün kuruluşunun 160. ve 170. yıldönümlerinde de çeşitli etkinlikler yapılmıştır. Ancak 150. yıl dönümü etkinlikleri bu anlamda en görkemlisidir.

---

172 *Milliyet,* 22 Temmuz 1991; 27 Kasım 1991, s. 10.

173 *Milliyet,* 22 Temmuz 1997, s. 17.

174 Adamska (haz.), *Dom Pamięci Zofii Ryży*, s. 48- 55.

175 Janusz Nowak, *Adampol, polska osada w Turcji, Muzeum Czartoryskich*, Kraków: Muzeum Ks. Czartoryskich, 1992.

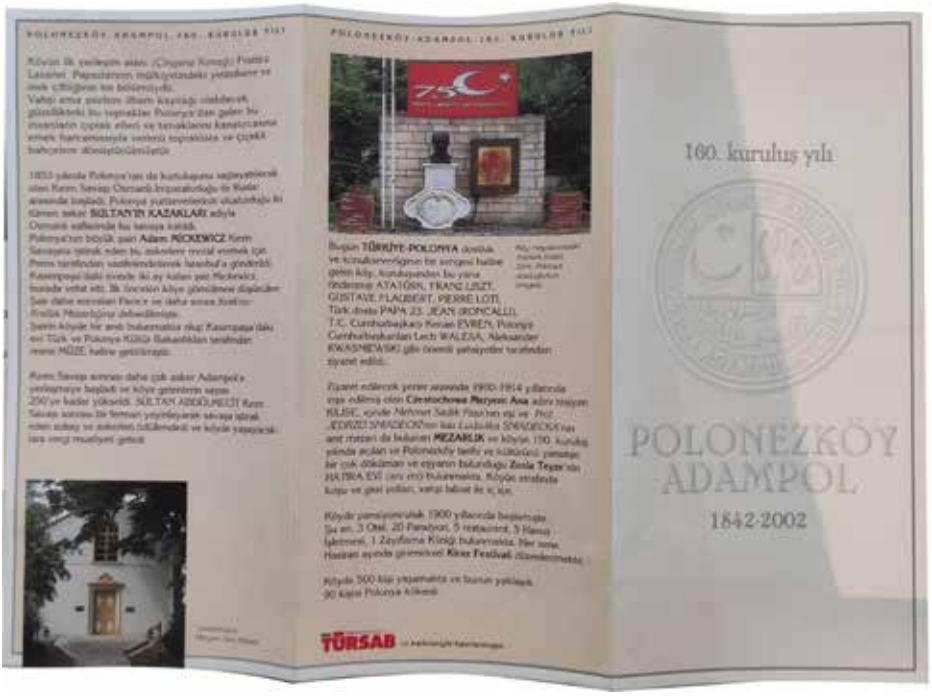

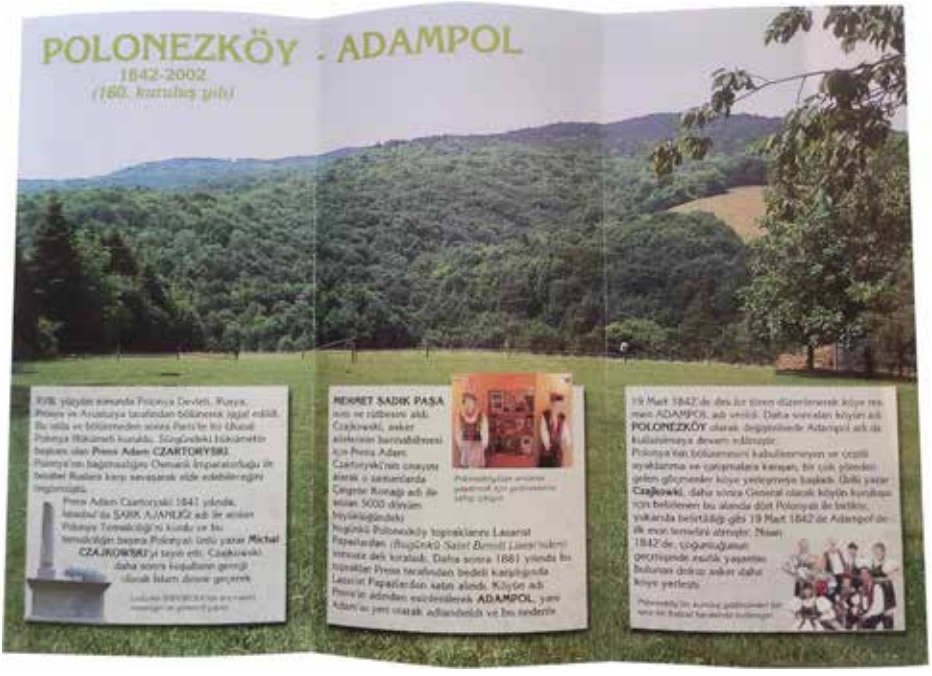

160. Yıl Anısına Bastırılan Broşür
Zosia Teyze'nin Anı Evi

170. Yıl Kutlamaları, 2012
Agnieszka Modlińska Arşivi

Köyün Kuruşunun 160. Yıl Dönümü Münasebetiyle
Köy Meydanına Konulan Levha
©Hacer Topaktaş Üstüner

Köyün Girişi
©Hacer Topaktaş Üstüner

IV. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE POLONEZKÖY

Kentin hemen yanı başında, gözlerden uzak, ağaçların arasına gizlenmiş Polonezköy'ün hem renkli geçmişi hem de bugünüyle İstanbul'un yanı başındaki bir Avrupalı

Mehmet Yaşin
Hürriyet, 5 Ağustos 2007

PIECZĘCIAMINI STRACYI KOLONII POLSKIEJ
CADAMPOLA

Beykoz İdari Taksimatı ve Polonezköy

Günümüzün Polonezköy'ü, ilk kurulduğu dönemdeki gibi değil elbette. Eski anlamıyla tamamen bir Polonya köyü olmasa da ikamet eden Polonya kökenli sakinleriyle Polonya kültürünün izlerini taşımaktadır. Köyün girişinde Lehçe, Türkçe ve İngilizce olarak üç dilde misafirlerini karşılayan, Türkiye ve Polonya bayraklarının birlikte dalgalandığı, ziyaretçilerinin her iki kültürü de bulabildiği bir dinlenme mekânı olarak varlığını sürdürmektedir. Köyün ilk sakinleri olan Polonyalılar çağın şartlarına ve gereklerine uyarak hayatlarını idame ettiriyorlar. Polonezköy'de şimdilerde yaklaşık 50-55 Polonya kökenli kişi yaşıyor. Nüfusun kalan kısmı bir şekilde buradan ev veya arazi alan, turistik işletmelerde vs. çalışan kişilerden oluşuyor. Muhtar her zaman Polonyalı kökenlilerden seçiliyor. Bazıları "burası Türkleştirildi" diye yorumlasa da aslında zamanın şartları gereği Türk nüfus buraya yerleşmiş gözükmektedir. Aynı zamanda hiçbir köy, XIX. yüzyıldaki küçük yerleşimler gibi izole bir hayat sürmüyor. Kitle iletişim araçları, seyahatin artması dünyayı küreselleşmeye taşıdığı gibi içerisinde barındırdığı toplulukları da çoğunluğun kültürüyle hemhal olmaya zorluyor. Köy içi evliliklerin yapılamaması ve dışardan başka milletlerden kişilerle evlilikler, köyün ekonomik olarak gençlere yetmemesi ve şehirde yaşama isteğine bağlı olarak buradan ayrılanlarla birlikte köy nüfusu içerisinde Polonya kökenlilerin mevcudu azalmıştır. Kitle iletişim araçları insanları birbirine yaşam biçimi bağlamında yaklaştırmaktadır. Ayrıca tüm dünyada çoğunluğun dışındaki gruplar, yaşadıkları ülkenin dilini ve kültürünü tanımak zorunda kalmaktadır. Ayrıca Polonyalılar, yakın akrabalıkları nedeniyle köydeki Polonya kökenli kişilerle evlenmeleri mümkün

olmadığından, genellikle Türk veya başka uyruklu kişilerle evlilik yapmışlardır. Polonyalıların satışa çıkardığı bazı evlerin sahiplerinin Türk olması ve turistik işletmelerde çalışanların Türk kökenli olması da köye Türk kültürünü taşımıştır. En nihayetinde de Türkiye topraklarında bulunan bir yerleşim olarak Türk kültürü, doğal yollarla yerleşimde kendisini gösterdi. Günümüzde Polonezköy, Polonya ve Türkiye olarak iki kültürü de bünyesinde barındırıyor. Sokaklarda Lehçe yerine daha ziyade Türkçe duyuluyor. Polonya kökenli genç nesilden bazıları Lehçe konuşamıyor. İçlerinde Polonya ile bağları olanlar var. Buraya gelen ziyaretçiler Polonezköy'ün bir Polonya yerleşimi olduğunu genelde biliyor, ya da orada öğreniyor. Köyün karakteristik mekânları da yerleşimin 180 yıllık tarihiyle ilgili canlı tanıklar olarak bunu ziyaretçilerine hissettiriyor. Bu anlamda 2016 yılına kadar düzenlenen Kiraz Festivalleri, Polonya kültürünün sergilenmesinde önemli bir fırsattı. Ancak maddi yetersizlikler dolayısıyla artık düzenlenemiyor.

Polonezköy'ün Kuşbakışı Görünümü
© Hacer Topaktaş Üstüner

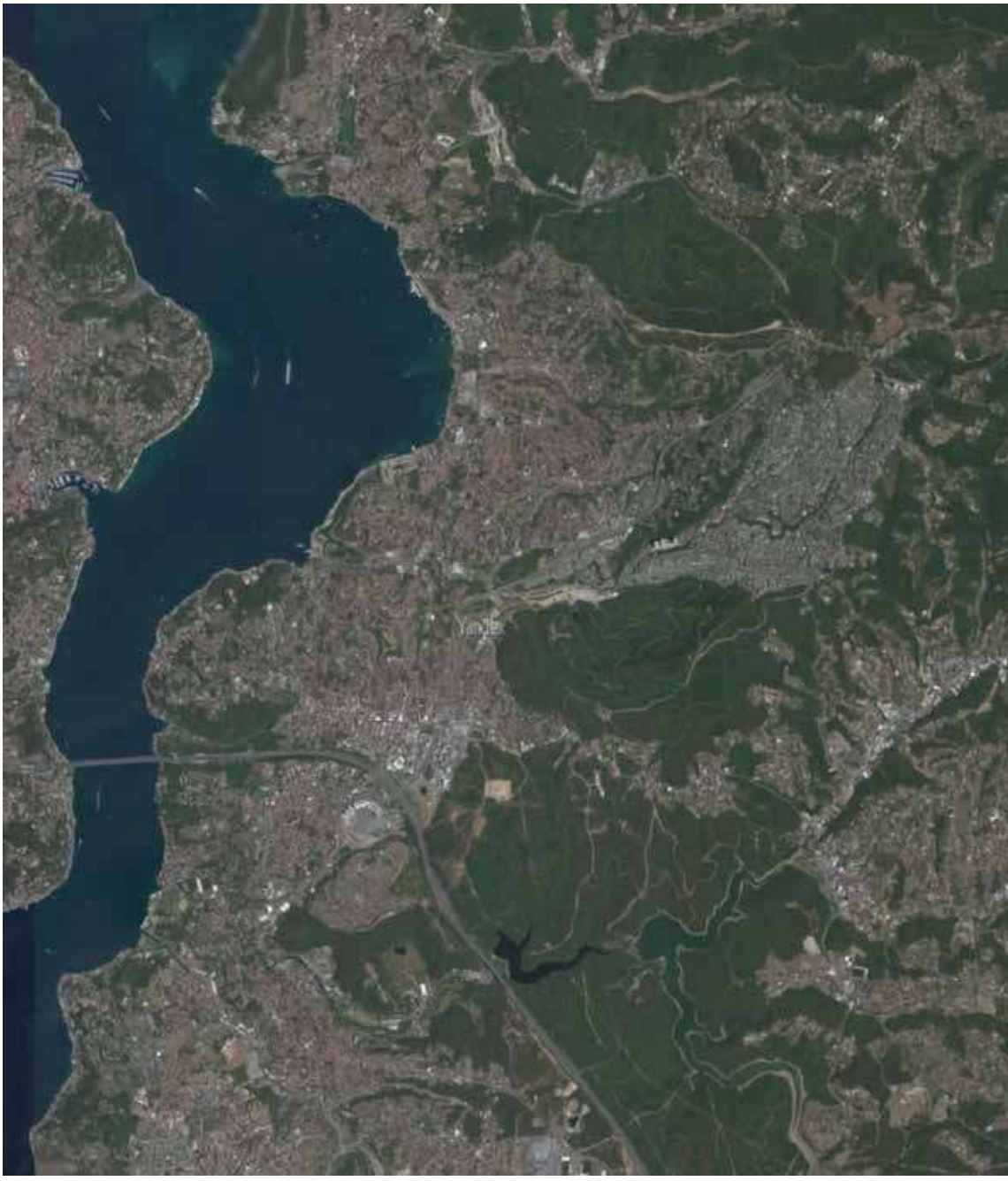

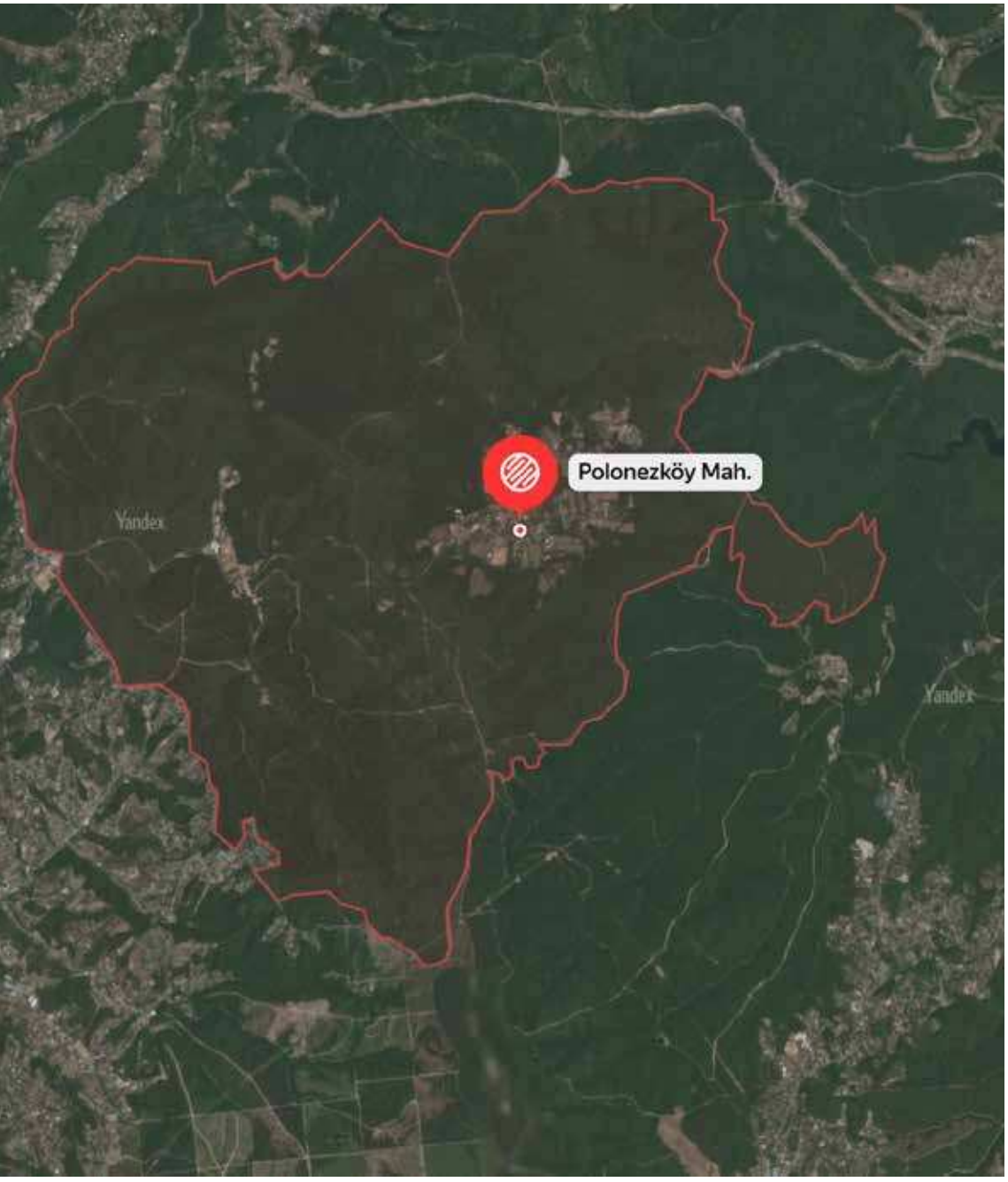

Polonezköy'ün Uydu Görünümü ve Sınırları
©Hacer Topaktaş Üstüner

Kartpostallarda Polonezköy

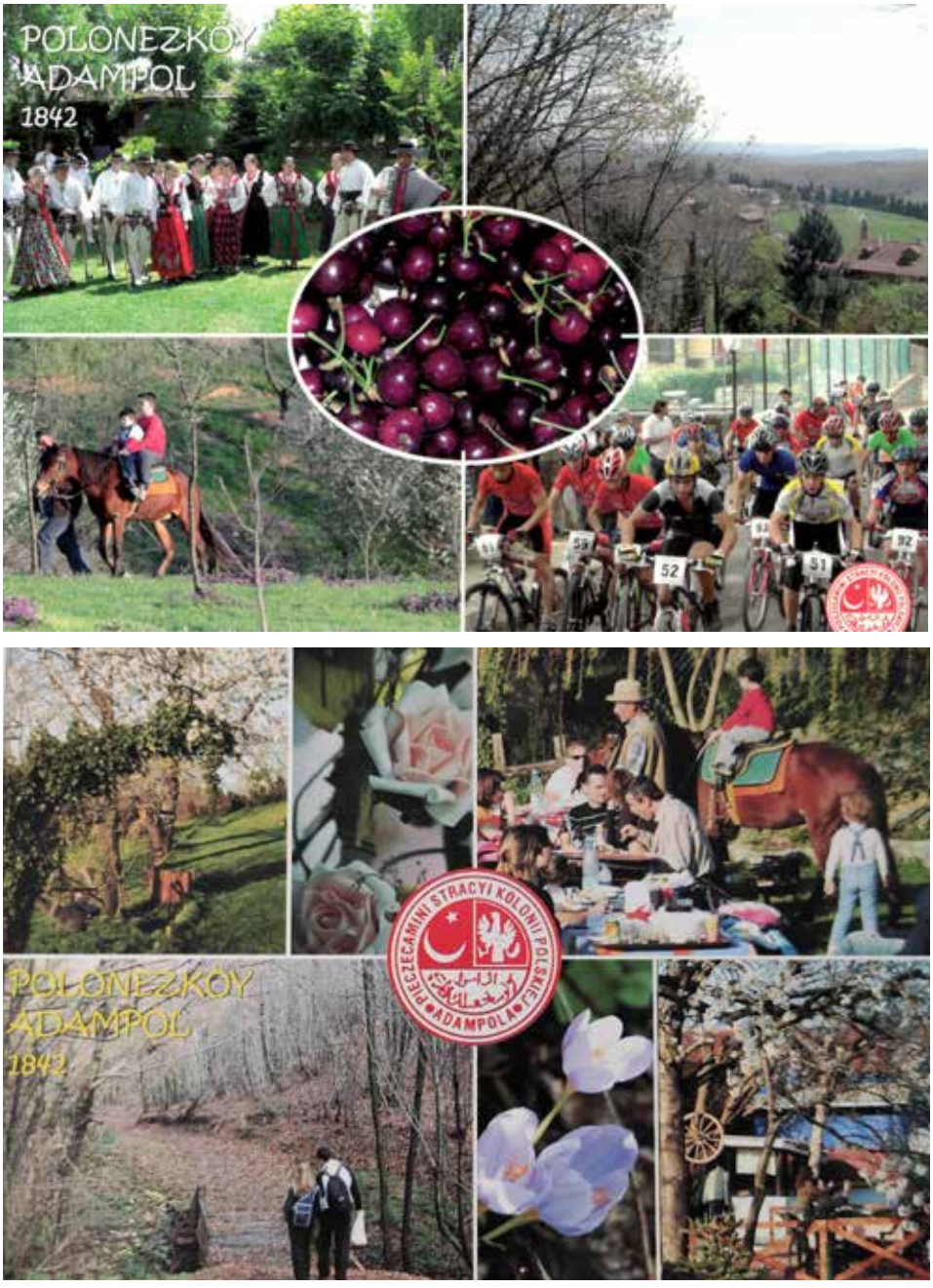

Kartpostallarda Polonezköy

Köyün Karakteristik Mekânları

Zosia Teyze'nin Anı Evi

1882'de Polonezköy'de inşa edilen ilk evlerden birisi olan ve bir kültür evi olarak misafirleri ağırlayan Ryży (Rizi) ailesine ait ev, günümüzde köyün simgelerinden birisi olarak varlığını korumaktadır. Leslav Rizi ve Antoni Dohoda'nın çabalarıyla müze halinde anı evi olarak hizmet veren Rizi ailesinden Zosia Teyze'nin Anı Evi (Dom Pamięci Coici Zosi), yerli ve yabancı birçok kişiyi ağırlamıştır. 4 Temmuz 1992'de 150. yıl kutlamaları çerçevesinde Anı Evi olarak açılmıştır. 2002'de ise bir yenileme yapılmıştır.[1] Wincenty Ryży'nın kızı Zosia'dan adını alan evdeki *Zosia Teyze Hatıra Defteri*'ne yazılanlar, köyün tarihine dair ilginç ayrıntılar sunmaktadır. Osmanlı Devleti dönemine kadar uzanan kayıtlardan Zosia Teyze'nin evinde birçok misafirin ağırlandığı görülmektedir. Aynı şekilde hatıra defterine yansıdığı üzere XX. yüzyılda da birçok milletten ziyaretçiler köye gelmiştir.

Anı evi dört bölümden oluşur. Evde Polonya kültürünü ve yaşamını da yansıtan eşyalar, mobilyalar, köyün tarihine dair evraklar, fotoğraflar, tablolar, kıyafetler ve kitaplar sergilenmektedir. Girişte büyükçe bir oturma alanı olup köyün tarihi ve kültürel geçmişi ile ilgili eşyalar ve evraklar bulunur. Soldaki oda eski dönemlerdeki Polonya evlerinin yatak odalarının bir örneğidir. Onun yanındaki odada köyün yakın zaman tarihine dair eşyalar ve evraklar sergilenmektedir. Girişin sağında kalan odada ise küçük bir kütüphane ve bazı tarihî eşya ve fotoğraflar vardır. Gelen misafirler anı defterine duygu ve düşüncelerini yazabilmekte ve köyün geçmişini öğrenebilmektedir. Son yıllarda İstanbul Üniversitesi Leh Dili ve Edebiyatı öğrencileri kısmi zamanlı olarak gelen turistlere köyü ve Anı Evi'ni

1 Antoni Dohoda ile mülakat. 22.11.2021.

anlatmak üzere çalışmaktadırlar. Yine Leh Dili ve Edebiyatı öğrencileri "İstanbul Üniversitesi'nde Polonya Günleri" etkinliği çerçevesinde Polonezköy'e ve elbette Anı Evi'ne gelerek Polonezköy tarihi ve kültürüne dair bilgilerini genişletmekte, aynı zamanda Polonya kültürünü ve mutfağını daha yakından tanıyabilmektedir. Yapılan mutfak atölyeleri bu gibi etkinliklerdendir.

Zosia Teyze (Zofia Rizi)
Agnieszka Modlińska Arşivi

Zosia Teyze'nin Anı Evi
© Hacer Topaktaş Üstüner

Zosia Teyze'nin Anı Evi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Zosia Teyze'nin Anı Evi
©Hacer Topaktaş Üstüner

İÜ Leh Dili ve Edebiyatı Öğrencileri "İÜ'de Polonya Günleri" Etkinliği
Çerçevesinde Polonya İstanbul Başkonsolosu Joanna Pilecka ile
Polonezköy'de, 2018
©Hacer Topaktaş Üstüner

İÜ Leh Dili ve Edebiyatı Öğrencileri Zosia Teyze'nin Anı Evi'nde, 2019
©Hacer Topaktaş Üstüner

Mezarlık

Köyün kurulmasını müteakip ihtiyaca binaen bir Katolik mezarlığı oluşturulmuştur. Kilise defterine yansıyan ilk defin kaydının kime ait olduğu bilinmese de 1848 tarihlidir.[2] Mezarlıktaki ilk mezar ise 1850 yılında ölen Karol Zarzycki'ye aittir.[3] Ancak ilk yıllarda ölenlerin mezar taşları bulunmamaktadır. Günümüzde mezarlıkta birçok kişinin mezarı mevcuttur. Sadece Polonyalılar değil, Polonya kökenli olmayan bazı Ermeni, Rus, Alman asıllı Katolik Hristiyanlar da burada yatmaktadır. Czaykowski (Sadık Paşa)'nin eşi Ludwika Śniadecka'nın mezarı buradadır. 1866'da Cihangir'de hayatını kaybetmiş ve Polonezköy'e gömülmüştür.[4] Mermer mezar taşında Polonya-Litvanya Birliği ve kendi ailelerinin armaları vardır. Mezar taşı "Śniadeckilerden Ludwika Sadyk" ifadesiyle başlar. Antoni Wieruski'nin (1804-1869) mezarında, aldığı görevler ve nişanlar da yazılıdır.[5] Menşevik birkaç Rus asker, devrim sonrası köye gelerek burada yaşamış ve gömülmüşlerdir.[6] Avusturya hanedanından olduğu söylenen Heinrich Albertall'ın mezarı da buradadır. Mustafa Kemal Atatürk'le

2 Demirsar Arlı, Kaya, "An Evaluation of the Architecture, Culture and History of the Polonezköy/Adampol Settlement in Istanbul", s. 187.

3 Łątka, *Polonezköy Adampol, Cennetten Bir Köşe*, s.59.

4 Ludwika Śniadecka'nın "Louise Sadyk" imzasıyla verdiği ikinci vasiyetnamesinde Odesa'daki mallarına dair vasiyetini bildirirken, Boğaz'ın bir tepesinde gömülmek istediğini belirtmiştir. Bkz. Gawroński, *Materyały do historyi polskiej XIX wieku: (działalność emigracyi z roku 1831 na terenie Turcyi do pokoju paryskiego)*, s. 262.

5 Dawid Kieres, "Nagrobne inskrypcje metaforyczno-peryfrastyczne z polskiego cmentarza w Adampolu (Turcja)", *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Poetica,* C. III, 2015, s. 160.

6 1903 yılında yapılan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi ikinci konferansında Vladimir Lenin ve Julius Martov arasında fikir ayrılıkları ortaya çıkmış ve parti ikiye bölünmüştür. Menşevikler bu gruplar içerisinde azınlıkta kalanlardır. 1917 Ekim Devrimi sonrası Lenin liderliğindeki çoğunluğu oluşturan Bolşevikler yönetimi ele geçirince, Menşeviklerin bir kısmı ülkeyi terk etmiştir. Bu konuda bkz. Onur İşçi, Onur Önol, *Rusya İmparatorluğu'nun Çöküşü: Harp yahut İhtilal (1881-1917),* İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.

dans eden hanımlardan Elwina Godymirska da Polonezköy mezarlığında yatmaktadır. Müslümanlarla evlenen Polonya asıllı Polonezköylülerden de buraya gömülenler vardır. Marta Altıntaş bunlardandır, mezar taşı diğerlerinkinden biraz farklı olarak Müslüman mezar taşını anımsatan bir şekle sahiptir. Köyün ilk sakinlerinden çocuk yaşta hayatını kaybeden Tereza Novvicka'nın (1945-1955) mezarında görülen şiirsel anlatımlarda olduğu gibi bazı mezarların kitabelerine özel ifadeler yazılmıştır.[7] Keza 5 ve 2 yaşında hayatını kaybeden Leszek Ziółkowski ve Tekla Ziółkowska'nın mezar taşlarında yazılanlar da buna örnektir.

1983'te mezarlığa bir duvar çekilmiş ve 1987'de Jan Krzysztof Cichy mezar taşlarının envanterini hazırlamıştır.[8] Mezarlıkta, Mücadele ve Şehadet Hatırasını Koruma Kurulu (Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa) tarafından 1998-1999'da ihtiyaca binaen restorasyon yapılmıştır. Ayrıca mezarlıkta gömülü olup kimliği bilinmeyenler için ve ilk yerleşimciler anısına 1 Kasım 1999 günü düzenlenen törenle *Tüm Müteveffa Polonezköylüler ve Köy Kurucuları Anıtı açılmıştır.*[9]

2012'deki imâr planları değişiklikleri çerçevesinde kilise ve mezarlığın bulunduğu arsa ile ilgili bazı bürokratik sorunlar ortaya çıktı. Bu yerlerin muhtarlığın uhdesinden Polonezköy Koruma ve Yaşatma Derneği'ne aktarılması meselesi, İçişleri Bakanlığı'nın da meseleye dâhiliyle uzun bir bürokratik uğraşı sonucunda dernek tarafından satın alınarak halledilebildi.

7 Kieres, "Nagrobne inskrypcje metaforyczno-peryfrastyczne... z polskiego cmentarza w Adampolu (Turcja)", s. 161, 163.

8 Jan Krzysztof Cichy, *Epitafia z cmentarza w Polonezköy*, İstanbul: y.y., 1987.

9 *Cmentarz w Adampolu,* s. 12.

Böylece önceleri köye ait olan mezarlığın kurulan derneğe devri sağlandı.[10] 2017'de yapılan değişiklikle mezarlık arsası Polonezköy'deki ailelere cüzi bir miktarla satılarak ailelerin mülküne geçirildi. 5740 metrekarelik alanda yer alan mezarlıkta, günümüzde 280'ün üstünde mezar vardır ve bunların %90'ının kime ait olduğu bellidir. Hristiyan köylülerin cenaze törenlerine Müslüman vatandaşlar da katılmaktadır. Köyün Polonya kökenli sakinleri de Müslüman dostlarının cenazelerine katılmakta ve birlikte dua etmektedirler. Günümüzde köydeki cenaze törenlerinde hem papaz hem imam bulunmaktadır. İmam, Hristiyan bir kişinin cenazesinde, köyde yaşayan Müslüman halktan da helallik istemek için cenazede yer almaktadır. Cenaze tabutları, her iki inanca sahip kişiler tarafından ortak taşınmaktadır.

10 Dohoda, "Biz Asimile Olmadık, Entegre Olduk", s. 114. Antoni Vilkoşevski ile mülakat. 22.11.2021.

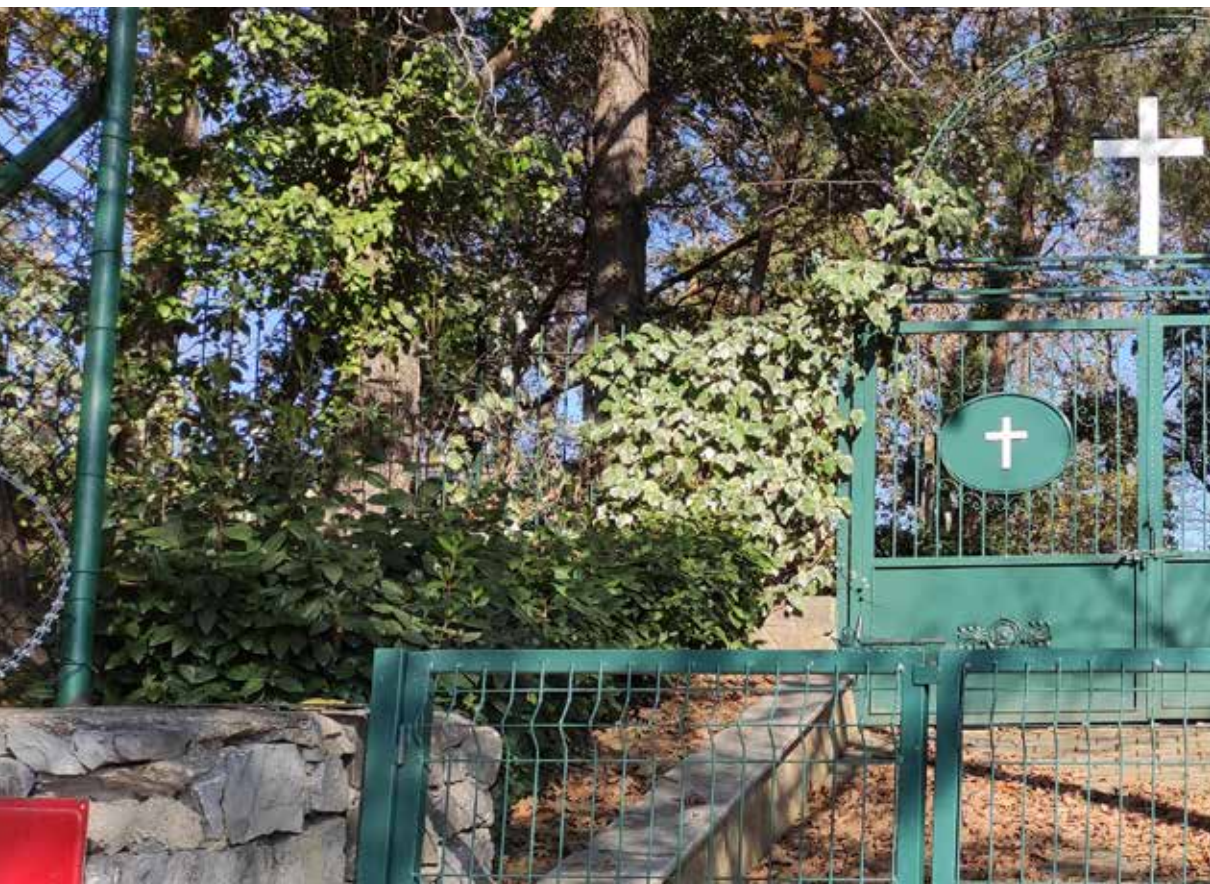

Mezarlık / ©Hacer Topaktaş Üstüner

Tüm Müteveffa Polonezköylüler ve Köy Kurucuları Anıtı
©Hacer Topaktaş Üstüner

Mezarlık, 1933
nac.gov.pl

Mezarlık Hakkında Hazırlanmış Tabela
©Hacer Topaktaş Üstüner

Ludwika Śniadecka'nın Mezarı
©Hacer Topaktaş Üstüner

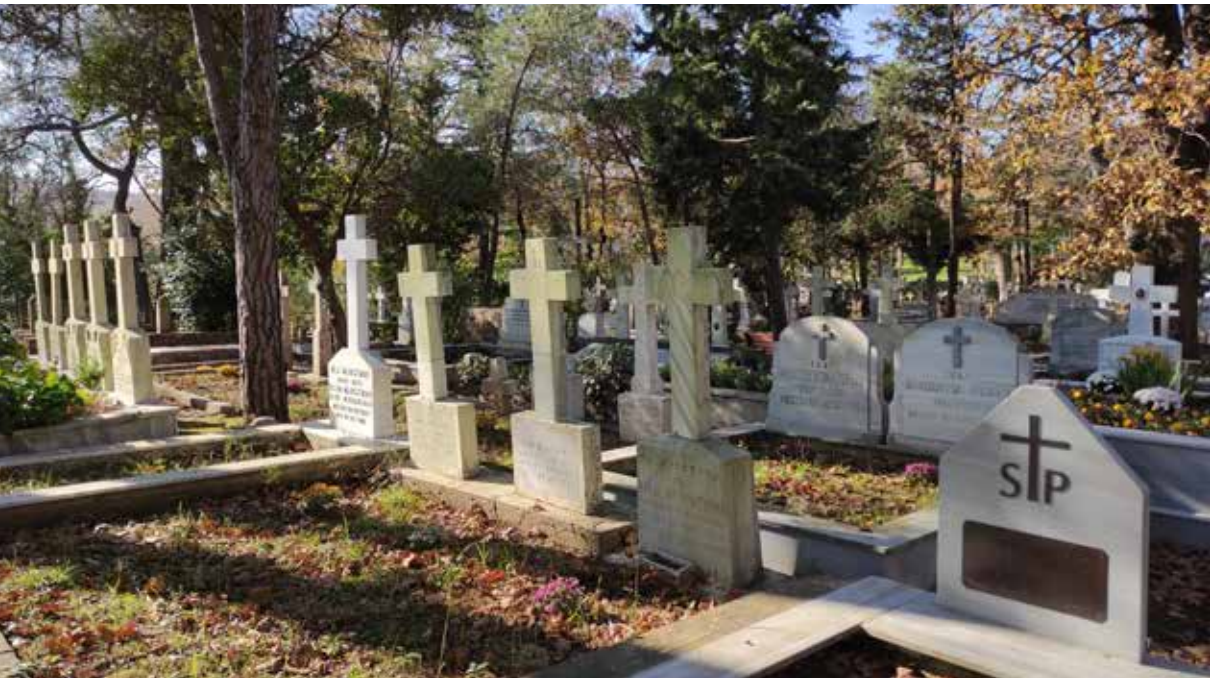

Mezarlık
©Hacer Topaktaş Üstüner

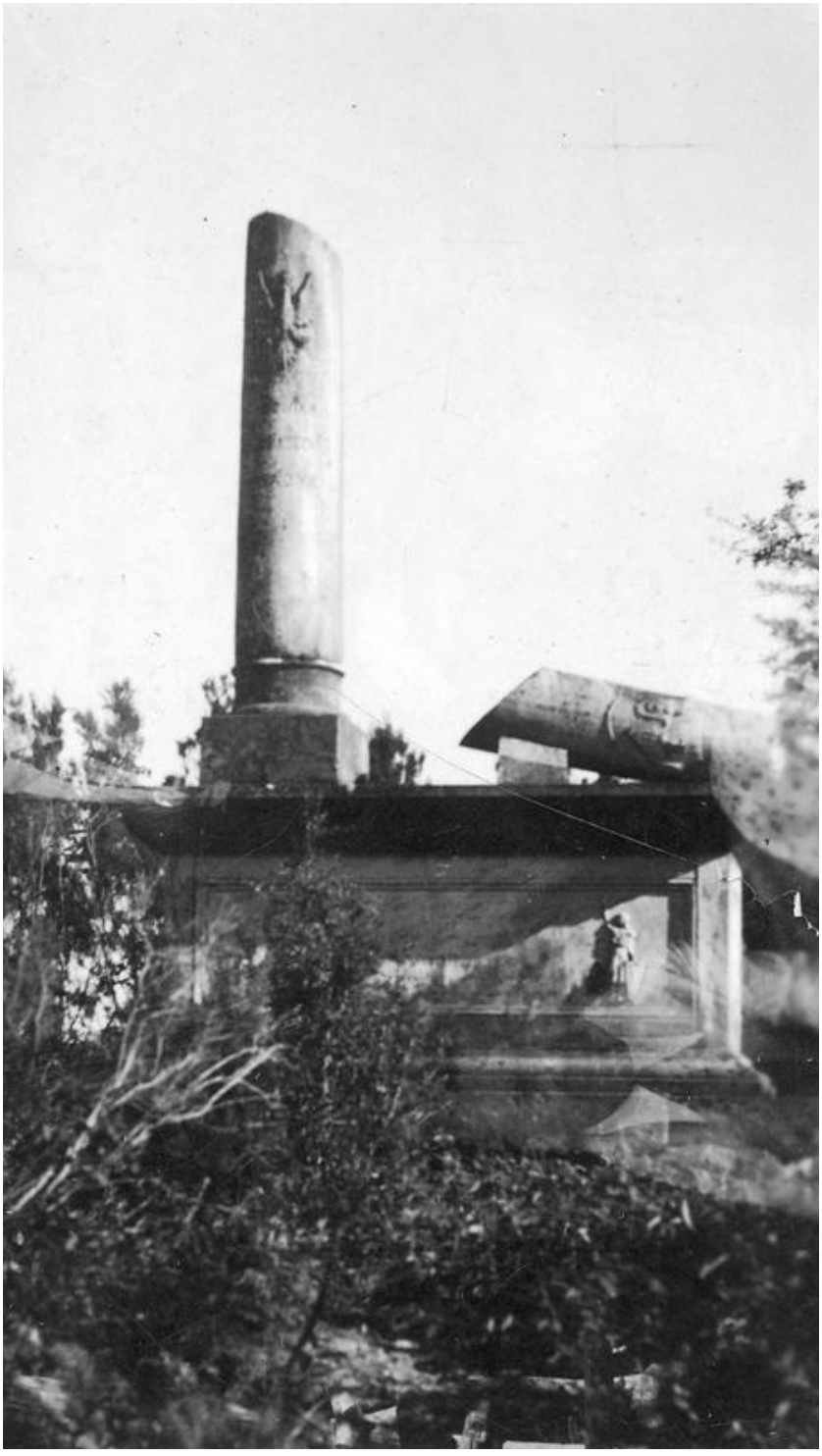

Ludwika Śnidecka’nın Mezarı, 1933 nac.gov.pl

Kilise

1914'te inşa edilen Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi'nin yanındaki papaz evi 1959'da kaldırıldı, bu dönemde köye İstanbul'dan din adamları gelerek görevlerini yürüttü.[11] 1953'te kilise tamir edildi. 1980'lerde de yer yer tadilat gördü. Kilise çan kulesi ise 1986'da tamir gördü.[12] Kilise bahçesine köyün 150. kuruluş yıl dönümü vesilesiyle metal bir tabela asıldı. Kilisenin kuruluşunun 100. yılı tam da 2014'te Türkiye-Polonya diplomatik ilişkilerinin tesisinin 600. yılına tesadüf etti.[13] 7 Haziran 2014'te kilisenin jübilesi dolayısıyla törenler yapıldı.[14] Bu dinî törene Piskopos Louis Pelatre, Piskopos Wiesław Lechowicz, Polonyalı diplomatlar ve birçok kişi katıldı. Günümüzde pazar günleri saat 16.00'da kilisede dinî ayinler yapılmaktadır. İbadet Türkçe ve Lehçe icra edilmektedir. Kilise içerisinde bazı dinî tasvirleri içeren tablolar yer almaktadır.

11 Czosynka, "Tureckie wojaże hrabiny Heleny Zborowskiej: 100-lecie polskiego kościóła w Adampolu-Polonezköy", s. 15.

12 Demirsar Arlı, Kaya, "An Evaluation of the Architecture, Culture and History of the Polonezköy/Adampol Settlement in Istanbul", s. 186.

13 Bkz. Jolanta Adamska, *Church of Virgin Mary of Czestochowa and Beatified August Czartoryski in Adampol*, Istanbul: Consulate General of Republic of Poland, 2015.

14 Adamska, *Church of Virgin Mary of Czestochowa and Beatified August Czartoryski in Adampol*, s. 14.

Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi, 1933, nac.gov.pl

Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Köyün Kuruluşunun 150. Yıl Dönümünde Kilise Bahçesine Konulan Levha
©Hacer Topaktaş Üstüner

Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Cami

XX. yüzyıl başı itibariyle otel ve pansiyon işletmeleri dolayısıyla Müslüman nüfus da buraya yerleşmeye başlamıştır. Artan nüfusun ihtiyacına binaen köyde 1992 yılında bir de cami inşa edilmiştir. Muhtar Vilkoşevski'nin aktardığı üzere bir gün bayram namazına Cumhuriyet köyüne giden Polonezköy Müslümanlarını Cumhuriyet köyü cami imamı, camiye sığamadıkları gerekçesiyle gelmemeleri yönünde ikaz etmiş, bunun üzerine köye de bir cami ihtiyacı doğmuştur. Caminin inşaat masraflarının %95'ini ise Polonyalı köylüler karşılamıştır.[15] O sıralarda muhtar olan Frederik Novvicki caminin yapılmasına destek olmuştur.

Polonezköy Camii ©Hacer Topaktaş Üstüner

Açık Hava Müzesi: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ile işbirliğinin ürünü olan el emeğiyle ortaya çıkarılmış ahşap heykeller Polonya kültürünü ve sanatını da yansıtır.

Kültür Evi: Polonya kültürünü ve Polonezköy tarihini yansıtan bir mekândır. Her yıl birçok etkinliğin yapıldığı sahadır. Açık Hava Müzesi'yle bitişik bir konuma sahiptir. Bu alanda çeşitli vesilelerle Polonya'dan gelen folklor ekiplerinin gösterileri büyük ilgi görmektedir.

Cam Sanat Merkezi: Türk cam sanatının icra edildiği ve misafirlerin de isterlerse tecrübe edebildiği bir kültür ve sanat merkezidir.

15 Muhtar Antoni Vilkoşevski ile mülakat. 29.11.2019.

Cam Sanat Merkezi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Cam Sanat Merkezi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Cam Sanat Merkezi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Polonezköy Evi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Açık Hava Müzesi ©Hacer Topaktaş Üstüner

Açık Hava Müzesi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Köy Meydanı
©Hacer Topaktaş Üstüner

Atatürk Büstü
©Hacer Topaktaş Üstüner

Muhtarlık ve Köy Kahvehanesi
©Hacer Topaktaş Üstüner

Adam Mickiewicz Sokağı
©Hacer Topaktaş Üstüner

Kiraz Festivali
Agnieszka Modlińska Arşivi

Köyün Nüfusuna Dair Veriler

1923 yılında köyü ziyaret eden Kowalski'nin belirttiği üzere köyde 30'un üstünde aile ve yaklaşık 165 kişi yaşamaktadır.[16] Ziółkowski de bu gibi bir rakam vermektedir.[17] Türkiye Cumhuriyeti'nde 1927'de yapılan ilk nüfus sayımında Polonezköy'ün nüfusuna dair verilere ulaşmak mümkün değildir. Ancak 1935 yılında yapılan ikinci sayıma göre köyde 258 kişi kayıtlıdır.[18] Bunlardan 154'ü erkek, 104'ü ise kadın nüfustan oluşmaktadır.[19] Aynı sayımda İstanbul'da anadili Lehçe olan kişi sayısı 211'dir (87 erkek, 124 kadın).[20] Bu sayımda Polonezköy'ün nüfusu 258 ise bunların büyük çoğunluğunun Polonezköylü olduğu varsayılsa dahi, bu yıllarda köyde Polonya asıllı olmayanların da yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan evlilikler ve köyde gittikçe gelişen konaklama hizmetleri dolayısıyla Polonya asıllı olmayan ve Lehçe bilmeyenlerin de köye yerleştiği anlaşılabilir. 1935'te İstanbul genelinde toplam 400 kişinin (181 erkek, 219 kadın) tâbiiyeti Polonya'dır.[21] Bunlardan yaklaşık 150-200 arası bir rakamın Polonezköylü olduğu da düşünülebilir. Bunlardan 236'sı (113 erkek-123 kadın) Polonya doğumludur.[22] İstanbul'da Lehçe konuşan 211 kişiden toplamda 9'u Müslüman, 90'ı Katolik, 11'i Ortodoks,

16 Kowalski, "Odwiedziny w Adampolu, kolonji polskiej nad Bosforem", s. 4.

17 Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s. 10.

18 *Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, 20 İlkteşrin 1935, Köyler Nüfusu*. (1937). İstanbul: T.C Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü. s. 311.

19 *Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, 20 İlkteşrin 1935,* İstanbul Nüfusu, (1936). İstanbul: T.C Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü. s. 9.

20 *Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, 20 İlkteşrin 1935,* İstanbul Nüfusu. s.22.

21 *Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, 20 İlkteşrin 1935,* İstanbul Nüfusu. s. 23.

22 *Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, 20 İlkteşrin 1935,* İstanbul Nüfusu. s. 24.

2'si Protestan, 97'si ise Yahudi (Musevi)'dir.[23] XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Polonya'dan Türkiye'ye ciddi bir Yahudi göçü olduğunu ve bu nedenle özellikle İstanbul'da Lehçe konuşan Yahudilerin olduğunu söylemek mümkündür. Bu verilerin Cumhuriyet'in kuruluşundan 12 yıl sonraki rakamlar olduğu göz önüne alındığında bu süre zarfında köy nüfusunda artış olduğu rahatlıkla görülmektedir. Nitekim 1920'lerde Lehçe konuşan köy nüfusunun yaklaşık 40 haneden oluştuğu ve 165 kişinin yaşadığı bilinmektedir.[24] Yaklaşık 15 yıllık süreçte köy nüfusu 80-100 kişi arasında artış göstermiştir. Ancak bu artışa neden olan hususun sadece köydeki doğumlar olmadığı, aynı zamanda köyün dışardan göç aldığı da varsayılabilir. 1943 yılında ise köyde 30 ailede yaklaşık 160 kişi yaşıyordur.[25] Köy nüfusunun zirve yaptığı dönem 1955 yılıdır, sayımlara göre köyde 549 erkek 409 kadın olmak üzere 958 kişi ikamet etmektedir.[26] Nüfus oranının çok yükseldiği bir diğer dönem 1997 yılı nüfus sayımlarında görülmüştür. Sayımda tespit edilen toplam 821 kişiden 739'u Polonezköy ikametgâhına kayıtlıdır.[27] Elbette bu kişilerin büyük kısmı Polonya kökenli değildir. 2007 sayımları köy nüfusunun en düşük seyrettiği rakamları vermektedir. Buna göre köy, 321 kişilik nüfusa sahiptir.[28] Günümüzde ise halihazırda 2020 verilerine göre 361 kişi Polonezköy'de yaşamaktadır. Bunlardan 50-55 kişilik grup Polonezköy'deki Polonya asıllı vatandaşlardan

23 *Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, 20 İlkteşrin 1935,* İstanbul Nüfusu. s. 43-44.

24 Ziółkowski, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne*, s. 10, 12, 19.

25 Wdziękoński, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", s. 7.

26 *Genel nüfus sayımı, 23 Ekim 1955: Census of population, 23 Octobre 1955,* Ankara: DİE, 1961, s. 269.

27 *1997 genel nüfus tespiti: İdari bölünüş = 1997 population count: Administrative division,* Ankara: DİE, 1999, s. 34.

28 TÜİK'ten edinilen rakam.

oluşmaktadır. Köyün yaşayan çınarları; Leslav Rizi, Roman Vilkoşevski (uzun yıllar köy kilisesinde org çaldı) ve Antoni Dohoda'dır.[29]

TABLO-IV	1935 GENEL NÜFUS SAYIMLARINA GÖRE İSTANBUL'DA LEHÇE KONUŞAN ERKEKLERİN DİNİ DURUMU					
DİNİ	İslam	Katolik	Ortodoks	Protestan	Yahudi	**Toplam**
Erkek	6	32	6	1	42	**87**
1935 Genel Nüfus Sayımlarına Göre İstanbul'da Lehçe Konuşan Kadınların Dini Durumu						
DİNİ	İslam	Katolik	Ortodoks	Protestan	Yahudi	**Toplam**
Kadın	3	58	5	1	55	**124**
TOPLAM	**9**	**90**	**11**	**2**	**97**	**211**

Köyde yaşadığı bilinen Leh asıllı ailelerin belli başlıları şunlardır:

TABLO-V	GÜNÜMÜZDE KÖYDE YAŞAYAN POLONYA KÖKENLİ SÜLALELER		
Biskupski (Biskupski)	Dochoda (Dohoda)	Kępka (Kempka)	Minakowski (Minakovski)
Nowicki (Novvicki)	Ochocki (Ohotski)	Ryży (Rizi)	Wilkoszewski (Vilkoşevski)

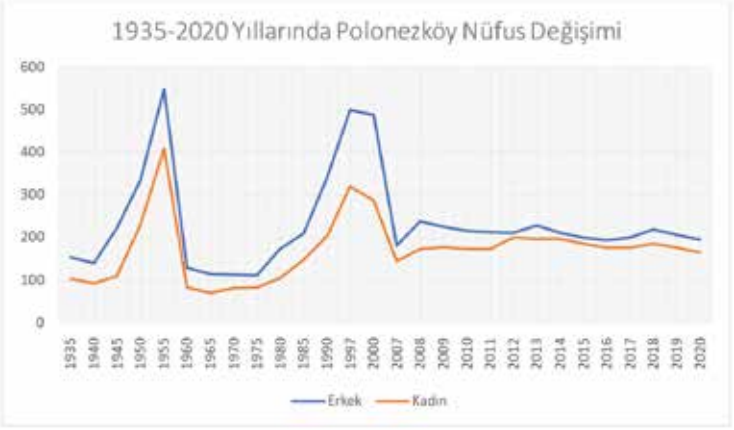

30

29 Frederik Novvicki ile mülakat. 22.11.2021.

30 Kadın-erkek nüfusun ayrıntılı bilgilerine ulaşılamayan 1950 ve 1997 yılları için toplam nüfus üzerinden önce ve sonrasına göre orantılı değerler baz alınmıştır.

1935-2020 yıllarında Devlet İstatistik Enstisüsü verilerine göre köyün nüfusu Tablo-VI'daki gibidir:[31]

31 DİE'ye dayalı Polonezköy nüfus verileri sırasıyla şu kaynaklardan alınmıştır. *Genel nüfus sayımı, 20 İlk Teşrin 1935: Kati ve mufassal neticeler: İstanbul vilayeti = Recensement general de la population: Resultats definitifs et de tailles: Province D'İstanbul,* Ankara: DİE, 1936, s. 9; *Genel nüfus sayımı, 20 ilkteşrin 1940: Vilayetler, Kazalar, nahiyeler ve köyler itibariyle nüfus ve yüzey ölçü = Recensement general de la population au 20 Octobre 1940: Population et superficie par provinces, districts, communes et villages*, Ankara: DİE, 1941, s. 318; *Genel nüfus sayımı, 21 Ekim 1945: il, ilçe, bucak ve muhtarlıklar itibariyle nüfus miktarı ve yüzey ölçü = Recensement general de la population au 21 Octobre 1945*, Ankara: DİE, 1945, s. 291; *Umumi nüfus sayımı, 22 Ekim 1950: Vilayet, kaza, nahiye ve köyler itibariyle nüfus = Recensement general de la population, 22 Octobre 1950: Population par provinces, districts, communes et villages,* Ankara: DİE, 1954, s. 206; *Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1955: Census of population, 23 Octobre 1955,* Ankara: DİE, 1961, s. 269; *Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1960: İl, İlçe, Bucak ve Köyler İtibariyle Nüfus,* Ankara: DİE, 1960, s. 291; *Genel Nüfus Sayımı, idari bölünüş, 24.10. 1965: [il, ilçe, bucak ve köy (muhtarlık) nüfusları] = Census of population by administrative division: [province, district, sub-district, and village (muhtarlık) population],* Ankara: DİE, 1968, s. 333; *Genel Nüfus Sayımı, İdari bölünüş, 25.10.1970: İl, ilçe, bucak ve köy (muhtarlık) nüfusları = Census of population by administrative division: Province, district, sub-district, and village (muhtarlık) population*, Ankara: DİE, 1973, s. 302; *Genel Nüfus Sayımı, İdari bölünüş, 26.10.1975: İl, ilçe, bucak ve köy (muhtarlık) nüfusları = Census of population by administrative division: Province, district, sub-district and village (muhtarlık) population*, Ankara: DİE, 1977, s. 34; *Genel Nüfus Sayımı, idari bölünüş, 12.10. 1980 = Census of population by administrative division,* Ankara: DİE, 1981, s. 34; *Genel Nüfus Sayımı, idari bölünüş, 20.10. 1985 = Census of population by administrative division*, Ankara: DİE, 1986, s. 34; *Genel Nüfus Sayımı, İdari bölünüş, 1990 = Census of population, administrative division*, Ankara: DİE, 1991, s. 34; *1997 Genel Nüfus Tespiti: İdari Bölünüş = 1997 population count: Administrative division,* Ankara: DİE, 1999, s. 34; 2000 yılı sonrası kayıtlara şuradan ulaşılmıştır: http://rapory.tuik.gov.tr/31-10-2021-18:03:43-21010242427559113271563437 72.html?; sonraki yıllarda alınan bilgiler TUİK resmi kayıtları ışığındadır.

TABLO-VI	CUMHURİYET DÖNEMİNDE POLONEZKÖY NÜFUSU (1935-2020)			
Yıllar	**Erkek Nüfus**	**Kadın Nüfus**	**Toplam Nüfus**	**Notlar**
1935	154	104	258	1937'de bir gazete haberine göre köyde 193 kişi yaşamaktadır. *Haber Gazetesi*, 31 Temmuz 1937.
1940	141	93	236	
1945	222	110	332	
1950	-	-	565	Kadın-erkek belirtilmemiştir.
1955	549	409	958	
1960	129	83	212	
1965	115	79	194	152 kişi okur-yazar
1970	114	82	196	
1975	112	84	196	
1980	173	106	279	
1985	210	149	359	
1990	342	204	546	
1997	-	-	821	Bu sayıdan 739'u ikametgâha kayıtlıdır. Kadın-erkek belirtilmemiştir.
2000	489	287	776	
2007	181	145	326	Bu yıldan itibaren rakamlar TÜİK'ten alınan verilere dayanmaktadır.
2008	239	174	413	
2009	226	178	404	
2010	216	174	390	
2011	213	173	386	
2012	211	200	411	
2013	229	197	426	
2014	212	197	409	
2015	201	187	388	
2016	194	176	370	
2017	201	176	377	
2018	219	186	405	
2019	207	177	384	
2020	195	166	361	

Köy Sakinlerinin Geleneksel Yaşamlarından Kesitler

Polonezköy'de yaşayan Polonya kökenli aileler günümüzde geleneksel yaşamlarını sürdürebilme imkânına sahiptir. Köyde önceki zamanlarda anne, baba, dede, nine ve çocuklar aynı evi paylaşırken sonraki süreçlerde bütün dünyada görüldüğü üzere çekirdek aileye geçilmiştir.

Ailenin reisi olarak babalar söz sahibi olsa da ciddi otoriter bir yapı mevcut değildir. Kararların ortak alınması genel özelliktir. Bazı gençlerin eğitim ve iş imkânları için farklı şehir ve ülkelere gitmesiyle aile bireyleri arasına mesafeler girmiştir, aile fertlerinin sayısında azalma olmuştur. Gençlerin çoğu köyde olmayıp İstanbul başta olmak üzere başka şehirlere ve ülkelere gitmektedirler. Polonezköy'deki sakinlerin hızlı bir şekilde göç vermesi son 50-60 yılda görülmüştür.

Gerek erkekler gerekse kadınlar artık iş hayatındadırlar, kadınların birçoğu otel, pansiyon ve restoran işletmelerinde çalışmaktadırlar. İlk zamanlar akraba ve köyden kimselerle evlilik yapılırken bu durum artık pek görülmemektedir. Köy halkı dinî, millî ve özel günlerde bir araya gelmektedirler. Artık kapalı bir toplum durumunda değildir. Çift kültürlülük söz konusudur. Hem Polonya hem Türkiye kültürünü bilen ve yaşatan bir yapı vardır. İki milletin ve dinin bayramları birlikte icra edilmektedir.[32] Sakinleri dinî vecibelerini yerine getirebilmektedirler. Özellikle Noel Bayramı (Boże Narodzenie), Paskalya Bayramı (Wielkanoc), 1 Kasım Azizler ve Ölüler Günü (Dzień Wszystkich Świętych) köyde icra edilmektedir. Aynı şekilde 3 Mayıs Anayasa Bayramı kutlamaları Polonya Başkonsolosluğu'nun da inisiyatifiyle

32 Dariusz Cichocki, Marzena Godzińska, *Adampol-Polonezköy między polskością a tureckością; monografia współczesnej wś*i, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2006, s. 116-143.

köyde kutlanmaktadır. Keza 11 Kasım Polonya Bağımsızlık Günü Millî Bayramı kutlamaları için Polonezköylüler her yıl Polonya Başkonsolosluğu'nun düzenlediği kutlamalara katılmaktadırlar.

En önemli bayram olan Noel Bayramı'nda aileler çocuklarıyla bir araya gelmekte ve en güzel Polonya yemekleriyle 24 Aralık akşamında yemekler yemektedirler. Bayramlarda Polonya'da da yenen balık, pancar, lahana vb. yemekler köyde de pişirilmektedir. Paskalya Bayramı'nda da geleneksel yiyecekler hazırlanarak kiliseye gidilmekte, çeşitli eski adetler yaşatılmaktadır. 1 Kasım günü mezarlık ziyareti yapılmaktadır.

Şu anki din görevlisinin adı Michał Sabatura'dır. Kendisi İstanbul'daki ve Polonezköy'deki Katolik Polonyalıların din görevlisi olarak 2016'dan beri görevini sürdürmektedir. İstiklal Caddesi'ndeki St. Antuan Kilisesi Polonezköylüler açısından önemli bir dinî merkezdir. Burada, kış aylarında her cumartesi saat 18.00'de, yaz aylarında ise saat 19.00'da Lehçe ve Türkçe ayinler yapılmaktadır. [33]

Polonya Büyükelçiliği ve Başkonsolosluğu'nun çabalarıyla eskiden daha düzenli olarak çocuklara Lehçe öğretilebilmekteydi. Ancak artık bu da söz konusu değildir. Gençler Lehçeyi iyi düzeyde bilmemektedir. Yaşlı jenerasyon Lehçe konuşabilmektedir.[34] 1997'de sekiz yıllık eğitime geçilmesiyle birlikte köy okulu kapanmış ve taşımalı eğitim sistemiyle çocuklar Cumhuriyet Köyü'ne okula gitmeye başlamışlardır. Okulun yerinde günümüzde Cam Sanat Merkezi yer almaktadır.[35] Artık evlerin çok azı tipik Polonya evlerinin özelliklerini taşır.

33 http://duszpasterstwowstambule.pl/polonezkoy/msze-swiete-2/

34 Cichocki, Godzińska, *Adampol-Polonezköy między polskością a tureckością; monografia współczesnej wśi,* s. 164-171.

35 Barbara Ohotska'nın malumatı. 8.11.2021.

Polonya kültürünün yaşadığı bir diğer alan mutfaktır. Polonya'ya özgü birçok yemek hâlâ evlerde ve restoranlarda pişirilmektedir. Çeşitli et yemekleri, pierogi, mantar, barszcz, rosół, ogórkowa gibi çorbalar, sernik, pierniki, makowiec, turta gibi tatlılar bunlardandır. Aynı zamanda Türk turistlerin yoğunluğuna binaen Türk yemekleri de oldukça yaygındır. Turistik otel ve restoranların adı genel itibariyle Lehçe adlandırılmıştır. İşletmecilerinin büyük çoğunluğu Polonyalı köy sakinleridir. Köyün karakteristik mekânlarında köy kültürü yaşatılmaktadır. Ancak köy kahvesi tipik Türk köylerindeki gibi bir manzara çizmektedir.

Bayramlarda dinî ritüeller genel itibariyle yapılmaktadır. Paskalya'da kilise bahçesine et ve yumurta götürmek, ekmek takdisi gibi gelenekler yaşatılmaktadır. Bu gibi günlerde özel yemekler pişirilir. Çeşitli et mamulleri, sosisler, peynir, pierogi, barszcz, mantar çok sık pişirilenlerdendir. Birkaç aile bir araya gelip mangal partisi yapmakta, sık sık piknik düzenlemektedir.[36] Eskiden de cumartesi akşamları bir araya gelen gençler akordeon, ağız mızıkası, keman, trompet ve kollu gramofon gibi müzik aletleri çalıp dans ederek eğlenirlerdi.[37] Önceki dönemlerde çeşitli vesilelerle toplanan köy sakinleri çeşitli Polonya şarkılarını ve danslarını icra ederler. Birçoğu bir müzik aleti çalabilmektedir. Krakowiak, Polonez, Mazurek, Oberek gibi halk danslarını ve vals gibi klasik dansları köy sakinleri sevmektedir.

36 Daniel Ohotski ile mülakat. 22.11.2021.

37 Dohoda, "Biz Asimile Olmadık, Entegre Olduk", s. 114. Daniel Ohotski ile mülakat. 14.02.2020.

Köyün Genel Yapısına Dair Tespitler

Polonezköy yerleşimcilerinin toplumsal yapısında artık karma bir görünüm söz konusudur. Farklı inançlardan kişilerle evlilikler olabilmektedir. Eski muhtarlardan Frederik Novvicki'nin eşi Türk'tür. Kızı da bir Türk ile evlenmiş, nikâhı hem Hristiyan adetlerine göre kilisede hem de İslamî kurallara göre kıyılmıştır.[38] Polonezköylülerin bazıları İstanbul merkezde yaşamayı tercih etmektedirler. Örneğin, şu anda Polonezköy sakinlerinden Golba ailesi köyde değil, şehir merkezinde oturmaktadır.[39]

Tarihsel süreç içerisinde Polonezköy'ün toplumsal yapısı analiz edildiğinde genel itibariyle;[40]

1842'den 1900'lere kadar yapının tam anlamıyla korunduğu bir tarım toplumu olarak değerlendirilebilir. Gelir kaynakları tarım, hayvancılık, avcılıktır. Kapalı bir yapıya sahip olarak geleneklerini son derece muhafaza etmişlerdir.

1900-1960'lar arası bir geçiş süreci olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte ekonomik olarak gelir kaynaklarında tarım ve hayvancılığın yanında otel ve pansiyon işletmeciliği ve ticaret de girmiştir. Artık dış dünyaya açılım söz konusu olsa da gelenekler korunabilmiştir.

1960'lardan günümüze ise modern dünyaya entegrasyon süreci olarak görülebilir. Tarım ve hayvancılık azalma göstermiş, turizm, otel, pansiyon ve restoran işletmeciliği ve ticari işler devreye girmiştir. 1969'da Polonezköylülerin Czartoryski ailesinden tamamen arazilerinin tapularını

38 Merve Duydu, *Polonezköy (Adampol) Yerleşiklerinin Sosyo-Kültürel Açıdan İncelenmesı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2016, s. 50.

39 Daniel Ohotski ile mülakat. 22.11.2021.

40 Cihan Erdönmez, Seçil Yurdakul Erol, "Orman-Toplum İlişkileri Açısından Tarihsel Bir İnceleme: Polonezköy Örneği" *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* C. 11, sy. 15, 2009, s. 39.

alabilmeleriyle birlikte durum değişikliğe uğramıştır.[41] Ayrıca Polonezköy bu tarih itibariyle yoğun göç vermeye başlayacak, gidenler, mallarını köy dışından kimselere ve elbette Türklere de satacaklardır. Artık köyde sadece Polonyalılar değil, Türkler de yaşamaktadır. Köyde günümüzde yoğun bir Tokatlı varlığı mevcuttur.[42] Polonezköy'ün göç vermesi ve gençlerin köy yerine şehirde yaşamayı tercih ettiği bir süreç söz konusudur. Polonezköy, Mazowiecki bölgesinden Tomaszów ve Małopolski bölgesinden Zakopane ile kardeş şehirdir.

2012'de oluşturulan *Polonezköy Yerleşik Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu*'na göre köyün toplam alanı 6.8028 m2'dir.[43] 569 adet yapı yer almaktadır. Yapıların %36'sı konut, %8'i ticaret, %14'ü konaklama tesisi fonksiyonundadır. Alanda 1 adet ilköğretim, (taşımalı eğitim dolayısıyla artık okul bulunmamaktadır) 6 adet idari yapı, 1 adet Anı Evi, 2 adet müze ve 1 adet trafo bulunmaktadır. İdari binalar dâhilinde 1 adet muhtarlık binası, 1 adet Telekom santral binası ve 4 adet Jandarma Komutanlığı binası ile 1 adet Orman Bölge Müdürlüğü'ne ait bina yer alır. 207 konut ve 82 adet turizm amaçlı yapı bulunmaktadır. Daha çok restorandan oluşan ticari amaçlı hizmet veren yapı sayısı ise 47'dir. Polonezköy'de Zosia Teyze'nin Anı Evi, Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi, Katolik Hristiyan Mezarlığı, Kültür Evi, Açık Hava Müzesi, Arıcılık Müzesi, Festival Alanı, Cam Sanat Merkezi ve Cami bulunmaktadır.

41 Czartoryski ailesi miras haklarından vazgeçerek toprağı işleten köylülere arazilerini teslim etmiş ve tapularını alabilmiştir.

42 Erdönmez, Yurdakul Erol, "Orman-Toplum İlişkileri Açısından Tarihsel Bir İnceleme: Polonezköy Örneği", s. 40.

43 Polonezköy Köy Yerleşik Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2012, Beykoz Belediyesi Arşivi, s. 66. Gökçe Zevit, *Sürdürülebilir Turizm-Sürdürülebilir Peyzaj İlişkisinin Araştırılması: İstanbul-Polonezköy Örneği,* Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bartın, 2019, s. 70.

TABLO-VII	MEVCUT BİNALARIN FONKSİYONLARINA GÖRE DAĞILIMI (2012)[44]		
FONKSİYON	ADET	ORAN% (BİNA ADETLERİ)	ALAN (M^2)
KONUT	205	36.03	32406
KONUT+TİCARET	1	0.18	169
KONUT+AHIR	1	0.18	525
TİCARET	47	8.26	5701
KONAKLAMA TESİSİ	69	12.13	9505
KONAKLAMA TESİSİ + TİCARET	13	2.28	2576
HAVUZ EVİ	1	0.18	219
İLKÖĞRETİM	1	0.18	142
RESMİ KURUM	5	0.88	578
RESMİ KURUM + TİCARET	1	0.18	287
ANI EVİ	1	0.18	271
MÜZE+TİCARET	1	0.18	108
SOSYAL TESİS	2	0.35	195
SAĞLIK TESİSİ	2	0.35	1687
DİNİ TESİS	3	0.53	446
DEPO	2	0.35	270
AHIR	8	1.41	1364
MÜŞTEMİLAT	189	33.22	9720
SERA	3	0.53	129
TRAFO	1	0.18	16
TEMEL	4	0.70	562
YIKIK	9	1.58	1152
TOPLAM	569	100	68028

Doğa yürüyüşleri, bisiklet turları, piknik ve doğa sporları yapılabilmektedir.[45] Ormanlık alanda domuz, karaca,

44 Polonezköy Köy Yerleşik Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2012, Beykoz Belediyesi Arşivi. s. 66.

45 Polonezköy'de sürdürülen spor ve turizm faaliyetlerinin yakın dönemdeki durumu hakkında bkz. Hüsniye Doldur, "One of the Recreational Areas Near Istanbul: Polonezkoy", *e-Journal of New World Sciences Academy*, C. 6/4, 2011, s. 145-168.

tilki, geyik, çakal gibi yabani hayvanları görmek mümkündür. Ekoturizmin korunması için çaba gösterilmektedir. Polonezköy eskiden beri hem yabancı diplomatlar hem İstanbul halkı hem de Polonya'dan gelen misafirlerin ilgisine mazhar olmuştur. Yerel halk mevcut durumu kendi lehine çevirerek mevcut şartlarda iyi bir ekonomik döngü kurabilmiştir. Şehir ortamı sunan ama kırsal vasıflarını koruyan, ulaşım şartlarının iyileşmesiyle şehir merkezine daha da yakınlaşan ama doğal ortamın en iyi şekilde muhafaza edilebildiği bir turizm yerleşimi olarak değerlendirilebilir. Köyde tarım ve hayvancılık artık hobi olarak görülebilmektedir.[46] Turizm nispeten geri planda kalsa da hâlâ birkaç evde büyük ve küçükbaş hayvan ve kümes hayvanları beslenmekte ve arıcılık yapılmaktadır. Turizm ön plana geçince hayvancılıktan oluşan koku nedeniyle bu sektör azalmıştır.[47] Köyün yakınından geçen üçüncü çevre yolunun inşaatı, trafik ve gürültü kirliliğine sebep olacağı endişesini artırmaktadır. Birkaç yıl önce gündeme gelen imar planı değişiklikleri söylentileri gerçekleşmemiştir.

Polonya ve Türk kültürleri uyum içinde yaşatılabilmektedir. El sanatları, ev yemekleri, doğal ortam köyü çekici kılmaktadır. Beykoz'un konumu ve doğal güzellikleri arasında özel bir yere sahiptir. Riva ve Ağva'ya yakınlığı da bir avantaj oluşturmaktadır. Şehir karmaşasından kaçmak isteyenlere dinlenme imkânı sunması önemlidir. Polonezköy Tabiat Parkı Beykoz ilçesinde yaklaşık 3000 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Alan 1994 yılında tabiat parkı olarak ilan edilmiştir. Tabiat varlıklarını koruma kanuna tabidir.[48]

46 Cichocki, Godzińska, *Adampol-Polonezköy między polskością a tureckością; monografia współczesnej wśi,* s. 77-78.

47 Daniel Ohotski, "Hayatın Akışına, Değişime En Uygun Çözümler Üreterek Yaşıyoruz Biz de Herkes Gibi", *Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri*, 27-28 Eylül 2014 İstanbul, Düzenleme Kurulu: Recep Bozlağan, Nail Yılmaz, Hacer Topaktaş Üstüner, İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 2019, s. 123.

48 Cichocki, Marzena Godzińska, *Adampol-Polonezköy między polskością a turec-*

Bölge meskûn yerlerin dışında bitki örtüsüyle kaplıdır. Kestane, meşe, karaçam, ceviz, akasya ve kayın gibi ağaçlar bulunmaktadır. Bunlar bölgenin bitki örtüsünün %70'ini teşkil eder. Ayrıca maki cinsinden katırtırnağı, üvez, defne, laz yemişi ve kocayemiş bulunmakta olup, bitki örtüsünün %30'unu oluşturur. Ayrıca Polonezköy tabiat parkı içerisinde sülün, keklik ve geyik karaca üretme istasyonu mevcuttur.

İstanbullular açısından da "Kentin hemen yanı başında, gözlerden uzak, ağaçların arasına gizlenmiş Polonezköy'ün hem renkli geçmişi hem de bugünüyle İstanbul'un yanı başındaki bir Avrupalı" olarak adlandırılması yersiz değildir.[49] Bundan 40-50 sene öncesine kadar bazı kaçakmakların mekânı olarak algılansa da artık bu imajın değiştiği, insanların eğlenmeye, spor yapmaya ve doğayı doya doya yaşamaya geldiği bir yerleşim olarak İstanbul içerisinde saklı bir bahçe olarak durmaktadır. İstanbul'da Servet Somuncuoğlu'nun tabiriyle "Slav Rüzgarı" esintisi demek Polonezköy demektir.[50]

Polonezköy, Polonya'nın ünlü yazarlarından Eugeniusz Paukszta'nın *Złote korony księcia Dardanów* (Dardanların Prensinin Altın Taçları) adlı romanına konu olmuştur.[51] Köyde birçok film çekimi yapılmıştır. Örneğin Organize İşler, Çakallarla Dans, Düğün Dernek 2, Cesur ve Güzel, Aşk ve Ceza filmlerinin bir kısmı burada çekilmiştir.

Genç nüfus köyde yaşamayı pek tercih etmemektedir. Bu ise ilerleyen süreçte köydeki kültürel varlığın ve turizm potansiyelinin sürdürülebilirliğini tehdit eden bir unsurdur. Doğal ortamın korunmasında köyde yaşayan halkın

kośćią; monografia współczesnej wśi, s. 102-105.

49 Mehmet Yaşin, "İstanbul'un Avrupalısı", *Hürriyet*, 5 Ağustos 2007.

50 "Slav Rüzgârı, Polonezköy", *Atlas* Ocak, 2004 İstanbul özel sayısı, haz. Servet Somuncuoğlu.

51 Eugeniusz Paukszta, *Złote korony księcia Dardanów*, Śląsk: Wydawnictwo Śląsk, 1967.

tedbirleri önem taşır. Kültürel olarak festivaller, dinî bayramlar ve etkinlikler, spor faaliyetleri gibi etkinliklerden bahsedilebilir.

Planlama alanında mevcut durumda, temel fonksiyon konut ve turizmdir. Konut yapıları 2012 itibariyle toplam 207 adet olup alanın bütününde yer almaktadır. Konut yapıları parsel içinde müstakil veya site biçiminde yapılaşmıştır. Konaklama tesislerinin yer aldığı turizm fonksiyonundaki yapıların toplamı ise 82 adettir. Konaklama tesisleri yine alan bütününde yer yer konut fonksiyonu ile iç içe geçerek yer almaktadır. Planlama alanında ticari yapılar ise 47 adettir. Bu yapılar daha çok restoran olarak hizmet vermektedir.[52]

2012'de çıkan yasa ile Polonezköy'ün idari taksimatta köyden mahalleye dönüştürülmesi ve muhtarlıklardan bazı yetkilerin alınması köyde bazı memnuniyetsizlikleri oluşturmuştur. Köyün bakımı ve giderleri, yapılabilecek bazı tanıtım ve kutlamalar için hiçbir geliri bulunmamaktadır. Köyün güncel sorunları olarak alt yapı, otopark, eğitim ve sağlık kurumları alanında eksiklikleri mevcuttur. Kültürel yapıların daha iyi durumda olması ve korunması açısından finanse edilmesi zaruridir.

Oteller ve Restoranlar

- Adampol Otel
- Alinda Otel
- Celal Pansiyon
- Defne Konaklama
- Doğa Konaklama
- Dohoda Pansiyon
- Eren Et-Mangal
- Fredi Pansiyon
- Gospoda 1882
- Granat
- Gülayım Otel
- Gülseren Restoran
- Halim Et-Mangal
- Hera Pansiyon
- Irena Pansiyon
- Jeji Pansiyon
- Josef'in Yeri
- Josefin Restoran

52 Polonezköy Köy Yerleşik Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2012, Beykoz Belediyesi Arşivi. s. 66.

- Karczma Kricha
- Klon Jawor
- Klub Adampol
- Köşem Pansiyon
- Köyevi Restoran
- Lara Pansiyon
- Leonardo Restoran
- Leo's Butik Otel
- Ludwik Pansiyon
- Mari Pansiyon
- Miranda Restoran
- Obora Et-Mangal
- Park Polonezköy Otel
- Pol Garden
- Polan Et-Mangal
- Polen Et-Mangal
- Polka Country Club
- Polina Otel
- Polonez Siyami
- Polonezköy Country Club
- Reba Pansiyon
- Rizi Pansiyon
- Roza Restoran
- Samara Pansiyon
- Santa Roza Otel
- Sena Garden
- Stella Pansiyon
- Synosse Park Hotel Polonezköy
- Villa Polonez
- Yeji Dohoda
- Yeni Dohoda Et-Mangal
- 1842 Bistro Polonezköy

Cadde ve Sokak İsimleri

- 75. Yıl Caddesi (Ana)
- Gürsu Çıkmazı
- Leylak Çıkmazı
- Alaçam Çıkmazı
- Can Feda Çıkmazı
- Cumhuriyet Caddesi (Ana)
- Tuğla Ocağı Çıkmazı
- Kuşhan Çıkmazı
- Beykoz Caddesi (Ana)
- Seyri Caddesi (ana)
- Dünya Caddesi
- Biranda Çıkmazı
- Ezber Çıkmazı
- Koşuyolu Çıkmazı
- Aytaç Çıkmazı
- Adam Mickiewicz Sokağı

Kuşbakışı Polonezköy Planı
©HacerTopaktaş Üstüner

Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yıl Dönümü Etkinlikleri ve Polonezköy

2010'da İstanbul'un Avrupa kültür başkenti olması münasebetiyle Akgün Akova tarafından hazırlanan, köyün tarihî ve turistik anlamda fotoğraflarının yayınlandığı hacimli albümden sonra köyün gündeme geldiği bir diğer hadise 2014 yılıdır.[53] Zira 2014 yılında Türkiye-Polonya ilişkilerinin tesisisin 600. yılı olması hasebiyle her iki ülkede de birçok bilimsel ve kültürel etkinlikler düzenlendi. Bu bağlamda ikili ilişkilerin en somut delili ve dostane ilişkilerin sembolü olan Polonezköy de bu etkinliklere konu olduğu gibi ev sahipliği de yaptığı oldu. Bu bağlamda;

21-27 Kasım 2014 tarihlerinde Başbakanlık Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından "Yoldaki Elçi: Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri" başlığıyla Türkiye-Polonya İlişkileri üzerine bir sergi açılmış ve arşiv belgelerinden derlenen bir kitap neşri yapılmıştır.[54] Sergi ve ilgili kitapta Polonezköy ile alakalı tarihi kayıtlar da vardır. Keza 23 Nisan 20 Mayıs 2014 tarihlerinde Varşova'da IRCICA tarafından *Tarihi Fotoğraflarda 600 Yıllık Türkiye-Polonya Dostluğu* sergisi açılmıştır. Bu çerçevede Polonezköy ile alakalı belge ve fotoğraflar da yer bulmuştur.[55]

27-28 Eylül 2014 tarihinde Beykoz Belediyesi tarafından düzenlenen *600. Yılında Türkiye-Polonya İlişkileri Uluslararası Sempozyumu* Türkiye-Polonya arasında iki ülkenin dışişleri bakanlarınca imzalanan iyi niyet beyanı ile başlayan

53 Akgün Akova, *Ayyıldızın Altındaki Kartal,* Polonezköy, İstanbul: Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, 2010.

54 *Yoldaki Elçi, Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*, İstanbul: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., 2014.

55 *Tarihi Fotoğraflarda 600 Yıllık Türkiye-Polonya Dostluğu, Türkiye-Polonya Diplomatik İlişkilerinin Tesisinin 600. Yılı Vesilesiyle Düzenlenen Serginin Kataloğu,* İstanbul: IRCICA, 2014.

600'üncü yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde Polonezköy de yerini bulmuştur. Sempozyumda ilk gün her iki ülkeden bilim adamlarının Beykoz'da sunduğu bildirilerin ardından ikinci gün Polonezköy'de kültürel bir gezi gerçekleştirilmiş ve Polonezköylülerin katıldığı oturumla toplantı sona ermiştir.[56]

Kapanış programına Sempozyum Etkinlikleri Koordinatörü, Büyükelçi Cemil Karaman, Polonya İstanbul Başkonsolosu Grzegorz Michalski, Beykoz Belediye Başkanı Yücel Çelikbilek, Polonezköy Muhtarı Frederik Novvicki, yurt içi ve yurt dışından gelen bilim adamları, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ve Polonezköy sakinleri katıldı.

Sempozyumla ilgili olarak Beykoz Belediye Başkanı Yücel Çelikbilek, Polonezköy'ün iki ülke arasındaki dostluk ilişkileri sonucu doğduğunu, kardeşlik ve barışın sembolü olduğunu belirterek, "İki gün süren sempozyum, sergi ve kültürel gezilerle birlikte iki ülke arasındaki dostluğu ve ilişkileri güçlendirmiştir" diye beyanda bulunmuştur.

Sempozyum kapanış programında Türkiye'deki tek Polonya köyü olan ve Polonya kökenli vatandaşların yaşadığı yerleşimde sırasıyla kilise, mezarlık, cami, Zosia Teyze'nin Anı Evi, Cam Sanat Merkezi, muhtarlık binası gibi Polonezköy'ün tarihî, dinî, kültürel mekânları ziyaret edildi. Ardından Polonezköy halkından köyün geçmişi ve ailelerinin tecrübeleri üzerine duygu ve düşüncelerini aktardıkları bir oturum düzenlendi. Bu oturumda Antoni Dohoda, Antoni Vilkoşevski, Frederik Novvicki, Daniel Ohotski konuşmalarını yaptılar.

56 *Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri*. 27-28 Eylül 2014 İstanbul, Düzenleme Kurulu: Recep Bozlağan, Nail Yılmaz, Hacer Topaktaş Üstüner. İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları. 2019.

2014 Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yılı Sempozyumu, Beykoz Belediyesi
Beykoz Belediye Arşivi

180 Yılda Köyün Önemli Konukları

Köyün kuruluşunun ilk yıllarından beri Polonezköy birçok önemli ziyaretçiyi ağırladı. Bunlar meşhur sanatçı, edebiyatçı, diplomat ve siyasetçilerden oluşmaktadır. 1847'de Macar Besteci Franz Liszt, 1850'de Fransız Yazar Gustave Flaubert, 1904'te Çek Yazar Karel Droż köyün ziyaretçileri arasındadır. Czartoryski ailesinin temsilcisi Adam Karol Czartoryski birkaç kez köyü ziyaret etmiş, bu ziyaretlerin ilki 1999 yılında gerçekleşmiştir.[57]

Son dönemde yoğunlaşan Türkiye-Polonya ilişkilerine binaen köy halkı çok daha fazla sayıda siyasetçiyi konuk etmiştir. İkili ilişiler üzerine yapılan konuşmalarda Polonezköy yer bulmuştur. 1937'de Mustafa Kemal Atatürk'ün ziyareti köyün büyük ilgi görmesine vesile olmuştur. 1985'te köyü ziyaret eden Kenan Evren ise Polonezköy'de oldukça ilgi görmüştür.[58] 1991 ve 1994'te Leh Wałęsa'nın ziyaretleri de Polonezköy için önemli bir hadisedir.[59] 1996 ve 2000 yıllarında Polonya Cumhurbaşkanı Aleksander Kwaśniewski köye ziyarette bulunmuştur.[60] Köyün tarihî mekânlarına giderek incelemeler yapmıştır. 2013'teki Polonya ziyaretinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan "Polonezköy bizde önemli bir temsil ifade ediyor" derken 2017 yılındaki Cumhurbaşkanı sıfatıyla yaptığı Polonya ziyaretinde "Biz Polonya'yı Polonezköy'den tanırız" sözleriyle Polonezköy'e dikkat çekmiştir. Polonezköy Muhtarı Frederik Novvicki de Polonya'ya giden heyette yer almıştır. Keza 25 Mayıs 2021'de Polonya Cumhurbaşkanı Andrzej Duda Polonezköy'ü ziyaret etmiştir. Cumhurbaşkanı, Beykoz Kaymakamı Esengül

57 Dilek Birgen, "Polonya'yı da Polonezköy'ü de bizim aile kurdu", *Habertürk Pazar,* 19 Temmuz 2015.

58 *Milliyet,* 07 Temmuz 1985.

59 *Milliyet,* 22 Temmuz 1994.

60 *Milliyet,* 17 Nisan 2000, s. 22.

Korkmaz Çiçekli, Beykoz Belediye Başkanı Murat Aydın ve muhtarı Antoni Vilkoşevski tarafından karşılanmıştır. Ziyareti esnasında Polonezköylülere bazı nişanlar tevdi etmiştir. 24 Mayıs günü Ankara'da Polonya Cumhurbaşkanı onuruna verilen akşam yemeğine Polonezköy Muhtarı Antoni Vilkoşevski de davet edilmiştir.

1985 Kenan Evren'in Polonezköy Ziyareti
Agnieszka Modlińska Arşivi

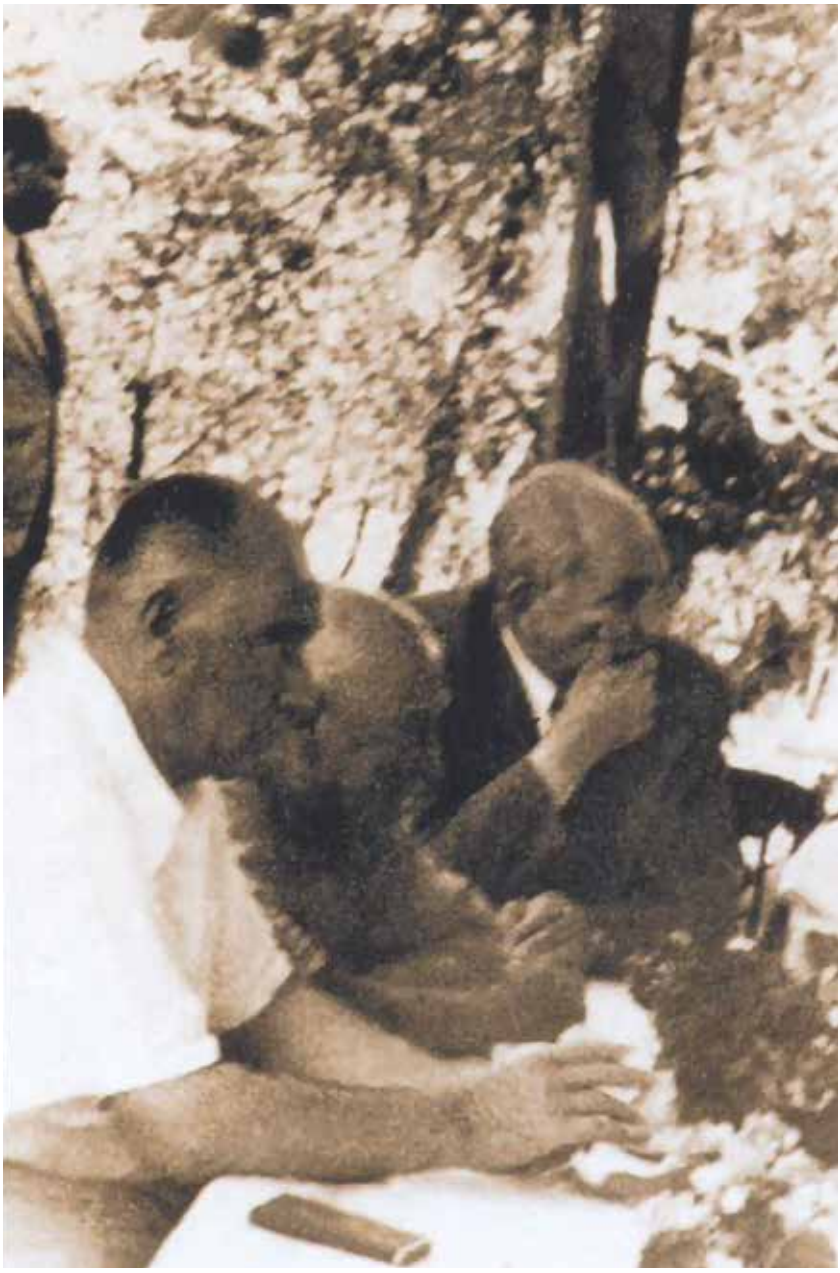

1937 Mustafa Kemal Atatürk'ün Köyü Ziyareti
Zosia Teyze'nin Anı Evi

1991 Leh Wałęsa - Polonya Cumhurbaşkanı
Agnieszka Modlińska Arşivi

1992 Hüsamettin Cindoruk - TBMM Başkanı
Muhtarlık Arşivi

2007 Lech Kaczyński - Polonya Cumhurbaşkanı
Muhtarlık Arşivi

1996 Aleksander Kwaśniewski - Polonya Cumhurbaşkanı
Muhtarlık Arşivi

2007 Lech Kaczyński - Polonya Cumhurbaşkanı
Muhtarlık Arşivi

2014 Bronisław Komorowski - Polonya Cumhurbaşkanı
Frederik Novvicki Arşivi

2021 Andrzej Duda - Polonya Cumhurbaşkanı
Beykoz Belediyesi Arşivi

2021 Andrzej Duda -
Polonya Cumhurbaşkanı ve Nişan Tevdi Edilen Polonezköylüler
Beykoz Belediyesi Arşivi

2021 Andrzej Duda -
Polonya Cumhurbaşkanı, eşi ve Beykoz Belediye Başkanı Murat Aydın
Beykoz Belediyesi Arşivi

Köyün kuruluşundan bu yana köyün önemli konuklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1847 Franz Liszt - Macar Besteci
1850 Gustave Flaubert - Fransız Yazar
1904 Karel Droż - Çek Yazar
1937 Mustafa Kemal Atatürk - Cumhurbaşkanı
1938 Piskopos Giuseppe Roncalli (Papa XXIII Jan)
1955 Fahrettin Kerim Gökay - İstanbul Valisi
1961 Adam Rapacki - PRL Dışişleri Bakanı
1985 Kenan Evren - Cumhurbaşkanı
1991 Leh Wałęsa - Polonya Cumhurbaşkanı
1992 Hüsamettin Cindoruk - TBMM Başkanı
1994 Leh Wałęsa - Polonya Cumhurbaşkanı
1996 Aleksander Kwaśniewski - Polonya Cumhurbaşkanı
1998 Mesut Yılmaz - Başbakan
1998 Patrik I. Bartholomeus - Ruhanî Lider
1999 Prens Adam Karol Czartoryski - Czartoryski'nin torunu
2000 Aleksander Kwaśniewski - Polonya Cumhurbaşkanı
2001 Władysław Bartoszewski - Dışişleri Bakanı
2002 Waldemar Dąbrowski - Kültür Bakanı
2003 Leszek Miller - Polonya Başbakanı
2004 Ahmet Necdet Sezer - Cumhurbaşkanı
2007 Lech Kaczyński - Polonya Cumhurbaşkanı
2014 Egemen Bağış - AB Bakanı
2014 Bronisław Komorowski - Polonya Cumhurbaşkanı
2021 Andrzej Duda - Polonya Cumhurbaşkanı

Polonezköy'den Portreler

Osmanlı Dönemi:

Adam Jerzy Czartoryski / polona.pl

Michal Czaykowski / Mehmed Sadık Paşa
polona.pl

Adam Jerzy Czartoryski: (1770-1861) Polonya'nın önemli asilzade ailelerindendir. Polonezköy'ün kurucusu ve banisidir. Polonya bağımsızlık mücadelesinin lideri ve Polonya'nın "taçsız kralı" olarak adlandırılmıştır. Hotel Lambert Hareketi'nin en büyük simasıdır. İstanbul'da kurduğu Şark Ajansı ve Polonezköy (Adampol) ile tanınır. Ömrü boyunca Polonezköy ile ilgilenmiştir. Sonrasında çocukları bu görevi yürütmüştür.

Michał Czaykowski (Mehmed Sadık Paşa): (1804-1886) Edebiyatçı, yazar, politikacı ve asker. İstanbul'a Hotel Lambert Hareketi çerçevesinde geldi. Şark Ajansı'nda faaliyet gösterdi. Polonezköy'ün kuruluşunda önemli rol oynadı. 1850'de Müslüman oldu ve Mehmed Sadık adını aldı. Eşi Ludwika Śniadecka ile Polonezköy'ün kalkınması için çaba gösterdi. Kırım Harbi (1853-1856) esnasında kurulan Kazak Alayları'nın başında yer aldı. Osmanlı ordusunda çeşitli hizmetlerde bulundu. Birçok nişanla taltif edildi. Ukrayna'da intihar ederek yaşamına son verdi.

Stanisław Drozdowski: (1810-1888) Kasım Ayaklanması'nda astsubay idi. 1844 yılı itibariyle Prens Czartoryski'nin temsilcisi olarak İstanbul'a geldi, Czaykowski ile ortak çalışmalar yaptı. Adam Mickiewicz'in İstanbul'a gelişinde onu karşılama görevi verildi. Uzun yıllar Polonezköy'de direktörlük görevi yürüttü. Aynı zamanda sağlık hizmetleri de verdi. Kırım Harbi esnasındaki hizmetlerinden dolayı nişanla ödüllendirildi. Osmanlı bürokratik kadrolarında yer yer görev yaptı.

Władysław Zamoyski: (1803-1868) Kasım Ayaklanması'na katıldı. Polonezköy'ün gelişip büyümesinde büyük katkıları vardır. Kırım Harbi'nde (1853-1856) oluşturulan Kazak Alayları'nın liderlerindendir. Prens Czartoryski ve Hotel Lambert ekibinin önemli takipçilerindendir. Şark Ajansı'yla bağları güçlü idi. Sultan Abdülmecid tarafından kendisine Mecidiye Nişanı verildi.

Władysław Zamoyski
polona.pl

Cumhuriyet Dönemi:

Heinrich Albertall: (1858-1941) Ömrünün yaklaşık 30 yılını Polonezköy'de geçirdi. Yerel halk onun Habsburg hanedanından olduğunu belirtmektedir.

Heinrich Albertall Zosia Teyze'nin Anı Evi

Ludwik Biskupski
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Ludwik Biskupski: (1906-1987) Polonezköy'de doğdu, İstanbul'da hayatını kaybetti. İlkokulu bitirdikten sonra eğitimini İstanbul'da bir ortaokulda sürdürdü. Üniversite eğitimini Sorbonne Üniversitesi'nde aldı. 1931 yılında Paris'te edebiyat doktoru unvanını aldı. Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul Üniversitesi'nde ve Yüksek Mühendislik Mektebi, Ticari ve İktisadi İlimler Akademisi, Kuleli Askeri Lisesi gibi okullarda Fransızca dersleri verdi. Polonya kültürünün tanıtımına yaptığı katkılardan ötürü çeşitli nişanlar verildi. İstanbul'daki Polonyalılarla ve köyle bağlantısını hiç koparmadı.

Antoni Dohoda
© Hacer Topaktaş Üstüner

Antoni Dohoda: St. Joseph mezunudur. İTÜ Yüksek Elektrik Mühendisi. Eşinin büyükbabaları Harkov'dan geldi. Oradan Kars'a geçti. Sonrasında köye yerleştiler. Eşinin adı Anna Pamir'dir. Çocukları Jan Witold ve Ira Helena'dır. Kızı Boğaziçi Üniversitesi'nde mimarlık okudu. İstanbul'da yaşıyor. Oğlu Boğaziçi Üniversitesi Kimya Mühendisliği okudu. Şu an köyde restoran sahibi. Gençliğinde Halid Refiğ ile arkadaş, yazları birlikte tarlalarda bahçelerde çalışıp vakit geçirirlerdi. Polonezköy'e katkıları ve hizmetleri dolayısıyla kendisine birçok nişan tevdi edildi. En son 8 Temmuz 2020'de Polonya Cumhuriyeti Üstün Hizmet Liyakat Nişanı Amiral Hacı verildi.

Zygmunt Księżopolski: (1918-1988) Polonezköy'de doğdu. 1936'da Toruń'daki Deniz Kuvvetleri Okulu'na alındı. Çeşitli operasyonlarda yer aldı. II. Dünya Savaşı'nda Filistin'deki Polonya ordusuna katıldı. Teğmen rütbesine ulaştı. 1944'de Normandiya Çıkartması'na katıldı. New York'ta hayatını kaybetti.

Zygmunt Księżopolski
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Frederik Novvicki: St. Michel Fransız Okulu mezunu. Turizm işletmeciliği yapıyor. Eşi aslen Kastamonulu Sultan Hanım, çocukları Deniz ve Dilara. İkisi de üniversite eğitimi aldı. Kızı Dilara (Dayana) turizm otelcilik mezunu. Polonezköy'de otel işletiyor. Oğlu Deniz (Denis) iletişim alanında eğitim gördü. Polonya'da yaşıyor. Dört dönem Polonezköy'de muhtarlık yapmıştır. Muhtarlığı döneminde köye cami yapıldı. Hem Polonya hem Türkiye'de çift muhtarlık yaptı. 2011-2015 arası Polonya'nın Olsztyn şehrine bağlı Wydminy kasabasının Sucholaski köyünde muhtarlık yaptı. Aynı zamanda 2014-2019 arası Polonezköy muhtarlığını da yürüttü. Beşiktaş divan kurulu üyesi. 1990'larda Beykoz DYP teşkilatı üyesiydi.

Frederik Novvicki
© Hacer Topaktaş Üstüner

Leyla Gencer: (1928-2008) Gelmiş geçmiş en iyi sopranolardan olan Leyla Gencer Polonezköy'de doğdu. Annesi Angela Minakovska (daha sonra Müslüman olarak Atiye adını aldı), babası Hasanzade İbrahim Bey (Çeyrekgil) Safranbolulu bir aileden gelmekteydi. Leyla Gencer İbrahim

Leyla Gencer
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Gencer ile evlendi. İtalya ve Türkiye'de sanatını icra etti. Dünyanın meşhur opera salonlarında konser verdi. "La Diva Turca", "La Gencer", "La Regina" adıyla tanındı. Devlet sanatçısıydı.

Daniel Ohotski
© Hacer Topaktaş Üstüner

Daniel Ohotski: St. Michel Fransız Okulu mezunu. Siyasetle meşgul olmuş, eskiden DSP Beykoz parti teşkilatında aktif yer almıştır. Eşi Barbara Polonya'daki Augustów şehrinden geldi. Çocukları Alinda ve Kristian, İngiltere'de üniversitede hukuk okudular ve şu an Belçika ve Hollanda'da yaşıyorlar. Aile ilk olarak 1880'lerde Pangaltı'ya gelmiş ve fırında çalışmış, oradan köye gelmiştir. Kendisinin köyden göçenlerin bir kısmıyla bağlantıları bulunmaktadır. 2004-2009 yıllarında köy muhtarlığı yapmıştır.

Henryk Ohotski: (1938-1995) Türkiye Cumhuriyeti Varşova Büyükelçiliği'nde uzun yıllar çalıştı. Varşova'da geçirdiği trafik kazsı nedeniyle hayatını kaybetti. Mezarı Polonezköy Mezarlığı'ndadır.

Agnieszka Modlińska
© Hacer Topaktaş Üstüner

Agnieszka Modlińska: Polonezköy'de doğdu. Leslav Rizi'nin kızıdır. Şu an Polonezköy'de restoran ve pansiyon işletiyor. Kızı, Sylwia Polonya'da Türkoloji eğitimi alıyor. Polonezköy tarihiyle ve tarihî yapılarıyla oldukça ilgilidir.

Edvin Rizi: (1920-1980) Polonezköy'de doğdu. Polonya'da eğitim aldı. II. Dünya Savaşı çıkınca Türkiye'ye döndü. TRT'de Dış İlişkiler Müdürlüğü'nde şeflik görevi üstlendi, aynı zamanda Lehçe tercümanlık ve TRT radyosunda Lehçe program sunuculuğu yaptı. Cenazesi Polonezköy'de yapıldı. Cenazesine Müslüman dostları, komşuları ve müezzin de katıldı.

Zofia Rizi
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Zofia Rizi: (1903-1986) Vincenti Rizi'nin kızıdır. Polonya kültürüne katkıları ve misafirperverliği ile ün salmıştır. Polonezköy'deki Zosia Teyze'nin Anı Evi'nin sahibi olarak anı evini günümüze miras bırakmıştır.

Antoni Vilkoşevski: Lise eğitiminden sonra Polonya'da makine eğitimi veren bir yüksekokula gitti. Ancak Dayanışma Hareketi'nin çalkantılı sürecinde okulunu bitiremedi. Karısı Alda, Çocukları Emma ve August. Çocukları üniversite okudu ve Bodrum'da yaşıyorlar. Günümüzde muhtarlık görevini icra etmektedir.

Antoni Vilkoşevski
©Hacer Topaktaş Üstüner

Paweł Ziółkowski: (1878-1938) 1902'de Polonezköy'e geldi. Köyün okulunda öğretmenlik yaptı. Bir süre muhtarlık görevi yürüttü ve köy idari heyetinde yer aldı. İstanbul'daki Polonyalılarla ve Polonya bağımsızlığı için çalışan kuruluşlarla yakın temas halindeydi. Köyle ilgili ilk bilimsel yayınlardan birini neşretti. Cumhuriyet döneminde önemli firmalarda baş muhasebecilik yaptı.

Paweł Ziółkowski
Zosia Teyze'nin Anı Evi

Polonezköy'de Görev Yapan İdareciler ve Din Adamları

POLONEZKÖY'ÜN İDARÎ VE DİNÎ TEMSİLCİLERİ (1922'YE KADAR) (Ziółkowski, 1929, s. 24)		
Din Görevlisi	**Prens Czartoryski'nin Temsilcileri**	**Muhtarlar**
Rahip Filip Paszalicz	Michał Czaykowski	Kaptan Bernacki
Rahip Piotr Duda	Adam Michałowski	Szczepan Kłon
Rahip Piramowicz	General Władysław Kościelski	Ignacy Kępka
Rahip Ławrynowicz	Kont Władysław Zamoyski	Szczepan Kłon
Rahip A. Popławski	Dr. Stanisław Drozdowski	Teodor Wilkoszewski
Rahip Piotr Rogowski	Albay Władysław Jordan	Franciszek Kuczkowski
Rahip Konrad Stroever	Eugeniusz Jordan	Wojciech Remiszewski
Rahip Alex. Zabiełło	Dr. Feliks Gnatowski	Konstanty Wierzbicki
Rahip Ziemkowicz (geçici)	Kont Leon Ostroróg	Antoni Nowak
Rahip Adryan Kubiak	Dr.Witold Jodko (1921'e kadar) Ludwik Biskupski	Mikołaj Gazewicz
Rahip Mikołaj Kiefer		
Rahip Cinkel		Marceli Biskupski
Rahip Vozak		Ludwik Biskupski
Rahip Mérab		Paweł Ziółkowski
Rahip Józef Wiśniewski		Ludwik Wilkoszewski
Rahip Ant. Andreovitch		Wincenty Nowicki
Rahip Aleksy Siara		Bolesław Wilkoszewski
Rahip Karol Kopf		Emil Biskupski
Rahip Borodzicz (geçici)		Wincenty Nowicki
Rahip Jan Elmagian		
Rahip Tomasz Zaremba (1922'de Polonezköy'ün Papazı)		

POLONEZKÖY YÖNETİCİLERİ (OSMANLI DÖNEMİ)	
Yıl	**Adı**
1842	Wincenty Rawski
1842	Emanuel Drohojowski
1842	Michał Sadowski
1845	Józef Żukowski
1849	Juliusz Michałowski
1850	Antoni Wieruski
1853	Klemens Przewlocki
1853	Dominik Lewgot
1854	Justyn Kozłowski
1857-1859	Jan Biernacki

POLONEZKÖY DIREKTÖRLERİ (OSMANLI DÖNEMİ)	
Yıl	**Adı**
1842	Michał Czaykowski
1850	Władysław Kościelski
1852	Antoni Wieruski
1853	Stanisław Drozdowski
1859	Władysław Jordan
1867	Stanisław Drozdowski
1868	Władysław Jordan
1868	Tadeusz Oksza-Orzechowski
1868-1885	Stanisław Drozdowski (gayrı resmi)

CZARTORYSKILERİN POLONEZKÖY TEMSİLCİLERİ (OSMANLI DÖNEMİ)	
Yıl	**Adı**
1885-1888	Feliks Gnatowski
1893	Eugeniusz Jordan
1893	Alphonse Gazay
1893	A.Rotter Eger (gayrı resmi)
1897-1908	Leon Ostroróg
1920-1922	Witold Jodko-Narkiewicz
1934-1938	Roman Wegnerowicz
1938-?	Tadeusz Zażuliński

POLONEZKÖY MUHTARLARI (OSMANLI DÖNEMİ)	
Jan Biernacki	Marceli Biskupski
Michał Ławrynowicz	Władysław Wilkoszewski
Szczepan Kłon	Ludwik Biskupski
Ignacy Kępka	Paweł Ziółkowski
Szczepan Kłon	Ludwik Wilkoszewski
Teodor Wilkoszewski	Antoni Minakowski
Franciszek Kuczkowski	Ludwik Wilkoszewski
Wojciech Remiszewski	Wincenty Nowicki
Konstanty Wierzbicki	Bolesław Wilkoszewski
Antoni Nowak	Emil Biskupski
Mikołaj Gażewicz	Wincenty Nowicki (1922)
Ludwik Biskupski —>	

POLONEZKÖY MUHTARLARI (CUMHURİYET DÖNEMİ) (İlk yıllardaki muhtarlar kaynaklardan tespit edilebildiği kadar tarihlendirilmiştir.)	
1922	Wincenty Nowicki
?	Yuzef Novicki
?	Yanuş Dohoda
1925?	Boleslav Vilkoşevski
1928-1933	Vincenti Novvicki
1933, 1937	Yuzef Novvicki
1957?	Boleslav Vilkoşevski
1957-1960/1961-1975	Leslav Rizi
1976-1986	Aleksander Çukunov
1986-1989	Etvar Dohoda
1989-1999	Frederik Novvicki
2000-2004	Antoni Vilkoşevski
2004-2009	Daniel Ohotski
2009-2014	Antoni Vilkoşevski
2014-2019	Frederik Novvicki
2019-	Antoni Vilkoşevski

POLONEZKÖY'DE GÖREV YAPAN DİN ADAMLARI (Mieczysław Czosynka, "Tureckie wojaże hrabiny Heleny Zborowskiej: 100-lecie polskiego kościóła w Adampolu-Polonezköy", Rocznik Tarnowski, C. 19, 2014, s. 12-14.)			
YIL	ADI	YIL	ADI
1842-1843	Michał Sadowski	1896	Władysław Świerczyński
1845-1847	Wawrzyniec Franciszek Karaula	1896-1899	Franciszek Vozak
1847	Marian bugnich	1899	Michał Czerminski
1847	Włodzimierz Hipolit Terlecki	1899-1901	Michał Gilkoff
1847=1859	Filip Pašalić	1900	Leon Hannebique
1848	Jakub Baltić	1900-1901	E. Valle
1849, 1854	Józef Radoś	1900-1903	Bruno Tropan
1851-1854	Marek Bosniak	1901	R. Delebecque
1853-1856	Jan Bommieu	1901	Beniamin Laures
1856	P. Prunac	1902-1904	Józef Merab
1856-1860	Michał Stanisław Ławrynowicz	1902-1907	Józef Wiśniewski
1858	Henryk Manswet Aulich	1903	Wincenty Lyszczarczyk
1857, 1859	Józef Bocco	1903	Wojciech Wagner
1860	Jan Maria Laffon	1906, 1912	Antoni Liassis
1861-1864, 1870	Henryk Dupas	1906-1912	Antoni Andreovitch
1862-1863	Konrad Piramowicz	1911-1912	Kajetan Van Poppel
1862-1863	Aleksander Richou	1912	Józef Guillois
1863	Piotr Dudziak	1912-1914	Aleksy Siara
1864-1873	Piotr Rogowski	1914	Cyryl Strzemecki
1865-1867	Aleksander Popławski	1914, 1919-1922	Jan Elmagian
1867	A.Dumont	1915-1918	Karol Kopf
1867	Feliks Rakowski	1915-1919	Stefano Salwator Puddu
1867	MikołajLovru	1919	Józef Borodzic
1868	Augustyn Devin	1922-1935	Tomasz Zaremba
1874	Phalippon CM	1935-1937?*	Antoni Wojdas

* Czosynka'nın listesinde Wojdas 1949'a kadar bu görevi ifa ettiği gösterilse de Wojdas'ın sınır dışı edilme krizi dolayısıyla daha ziyade Filonowicz dinî görevleri yürütmüş olmalıdır. Kayıtların gösterdiği üzere Wojdas 1937 senesi sonrasında düzenli olmayan bir şekilde zaman zaman köye gidebilmiştir.

→	1874–1883, 1889	Piotr Konrad Stroever	1937?–1952	Józef Romuald Filonowicz
	1880, 1883	Jan Dacus	1952–1958	Jan Kot-Włodowski
	1882–1883, 1886–1889, 1900–1904, 1912, 1916–1919	Mikołaj Kiefer	1962–1964	Hubert Oremus
	1883–1884, 1889–1892	Aleksander Zabiełło	1966–1999	Marceli Corinthios
	1884–1885	Adryan Kubiak	2000–2005	Grzegorz Kubiński
	1885–1886	Wincenty Jakub Ringressius	2006–2007	Kazimierz Cieślik
	1886–1887	Anatol Zienkiewicz	2007–2016	Dariusz Wiśniewski
	1888, 1893	S. Vachette	2016–	Michał Sabatura
	1892–1896	Franciszek Cinkl		

SONUÇ

PIECZĘCIAMINI STRACYI KOLONII POLSKIEJ
CADAMPOLAO

İstanbul ve Beykoz tarihinin önemli bir kesitini oluşturan Polonezköy, aynı zamanda XIX. ve XX. yüzyıl Türkiye-Polonya ilişkileri açısından da farklı bir yere sahiptir. Zira Polonezköy, iki ülke ilişkilerinin sembolü olmasının yanında 180 yıllık hikâyesiyle farklı bir serüvenle karşımıza çıkmaktadır. Esasında günümüzün de büyük bir meselesi olan mülteciler meselesi, 1842'de Polonezköy'ün kuruluşuyla Polonyalılar cihetinde Osmanlı topraklarında hayat bulmuştur. Hem de Müslüman bir devletin topraklarında Katolik Hristiyan bir topluluğun kendi yaşamını, inancını idame ettirdiği, bu konuda Osmanlı Hükûmeti'nden destek gördüğü bir yapıda zuhur etmiştir. Günümüzde dinî inançları dolayısıyla başka toplumlara entegrasyonu ve vatandaşlıkları kabul görmeyen sığınmacılar düşünüldüğünde, Osmanlı Devleti'nin bu konuya bakışı, insanları milletine, inancına göre ayırmaksızın ülkesine kabulü ve onlara vatandaşlık vermesi konuya başka bir açıdan bakmaya fırsat tanır. Ayrıca onlara kendi inançlarını serbestçe yaşamaya zemin hazırlaması da manidardır.

Diğer yandan âtıl bir halde olan toprakların nasıl şenlendirilip bir cazibe merkezi haline geldiği de Polonezköy örneğinde en iyi şekilde anlaşılabilir. Farklı bir milletin ve inancın insanlarının aslında dâhil oldukları toplumlara ne derece olumlu katkıları olabileceği Polonezköy'ün mazisine bakılarak görülebilir. Polonyalı muhacirlerin Türk Toplumuna entegrasyonları ve uzun süredir uyumlu bir biçimde yaşayışları Beykoz'da, Polonezköy sakinlerinde vücut bulmuştur. Hakikaten Polonezköylülerin Beykoz'a ve İstanbul turizmine ve dolayısıyla ekonomisine katkıları büyüktür ve takdire şayandır. Daha XX. yüzyıl başlarında ortaya çıkan otelcilik ve pansiyonculuk faaliyetleriyle günümüzde Beykoz'un bu güzide noktası, insanların dinlenmesi ve iyi vakit geçirmesi için sunulan seçeneklerden birisi olmuştur. Aynı zamanda yürüttükleri tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle İstanbul'da ün salan ürünler elde etmişlerdir.

Kasım Ayaklanması (1830) ve Kırım Harbi'ndeki (1853-1856) Kazak Alayları'nın kahramanlarını Polonezköy'le bağdaştıran ve çeşitli tarihsel çalkantılar sonucunda kendilerini İstanbul'un gözden ırak bu yerinde bulan Polonezköylülerin bilhassa ilk zamanlar anavatanlarından çok uzaklarda ne kadar büyük ikilemler ve zorluklar yaşadıklarını fark etmek zor değildir. İlk yerleşimciler için geleceğe yönelik öngörülemeyen bir bakış açısıyla sevdiklerinden uzakta yaşamaya alışmak kolay olmamıştır. Nihayetinde İstanbul'daki Polonya yerleşiminde olanlar için hayat, sıkı çalışma ve hayatta kalma mücadelesi ile iç içe geçmiştir. Polonezköy serüveninin aktörlerinin yaşadıkları ve karşılaştıkları koşullar belki de umduklarından çok uzaktı. Ancak en azından hayatta kalıp baskı görmeden hür bir şekilde yaşayabildikleri güvenli yeni bir vatanları vardı. Şimdilerde köyün ilk ve asıl sahipleri Polonezköy'ün bugüne kadar hayatta kalmasında emeği geçenlerin fedakârlıklarını konuşmaktadırlar.

Kaynakların gösterdiği üzere Czartoryski ailesi uzaktan da olsa köye destek oldu ve köyü kendi kaderine terk etmedi. Adam Jerzy Czartoryski'nin ölümünden sonra oğlu ve sonrasında torunu da köyle alakadar oldu. Osmanlı dönemi kayıtlarına göre köyde genelde bir din görevlisi, Czartoryski ailesinden bir temsilci, bir de muhtar bulunmaktaydı. Bu görevlilerin sık sık değişime uğradığını kaynaklardan görmek mümkündür. Bunlar arasında Stanisław Drozdowski, Feliks Gnatowski ve Leon Ostroróg gibi temsilciler en çok bahsi geçenlerdir. Muhtarların ise köyün en büyük ailelerinden seçildiğini de söylemek mümkündür. Aynı şekilde Polonezköy toprağının tahrire tabi tutulması, vergi talebi, vatandaşlık meselesi hem Polonezköylülere hem Osmanlı yönetimine zor zamanlar yaşatmış gözükmektedir. Farklı hukukî uygulamalar ve buna riayet noktasında sorunlar gündemde kalmış, çözülmesi uzun zaman almıştır.

Bu çalışmada köyün kuruluşundan günümüzdeki durumuna değin yer verilen hususlar, Polonezköy'ün birçok açıdan ender görülebilecek bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Merkezi hükümetin muhacirlere burada kalma hakkını vererek katkıları, köylülerin vergi vermeme, kilise ve okul yaptırma talepleri devlet kayıtlarına yansıyan hususlar olsa da köyü ayakta tutma çabaları, anılarda ve hafızalarda yaşayan Polonezköy tarihi için diğer bir gerçekliktir. Kayıtların gösterdiği üzere köyün Polonya asıllı nüfusu Osmanlı döneminde peyderpey artış göstermiş, bu artış Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam etmiştir. Diğer taraftan ekonomik sebeplerle 1960'larda, yoğun göç vermiştir. Bu nedenle halihazırda köyde yaşayan Polonya asıllı vatandaşların sayısı azalmıştır. Akabinde ise burada yaşayan Türk nüfus artış göstermiştir. Bunda, otel, pansiyon ve restoran işletmelerinde çalışacak eleman ihtiyacı ve mülklerini satıp köyden ayrılan ailelerin yerine Türk nüfusun köye yerleşmesi önemli faktörlerdir.

Günümüzde köyde yaşayan ailelerden Dohoda ailesinin serencamına bakıldığında Polonezköy'ün tarihi de bir yerde ortaya çıkmaktadır. Kırım Savaşı sırasında oluşturulan Kazak Alayları'nda yer alan Jan Dochoda'nın (1820-1906) ailesiyle birlikte köye yerleşmesiyle, beş-altı kuşaktır devam eden Dohoda ailesinin Polonezköy serüveni başlamıştır. Jakub, Ludwik, Józef ve Szymon adlı dört oğlundan soyu devam eden aile, Polonezköy'ün en kalabalık ve köklü sülalelerinden birisi olmuştur. Çiftçilik ve sonrasında pansiyonculukla geçimlerini sağlayan aile Polonezköy'den ayrılmayarak burayı yeni vatan bilmiştir. Jan Dochoda'nın oğlu Ludwik'ten torunu Jan Maria (Janusz) Dohoda (1899-1979) mütareke döneminde Şile Kalesi'nden dönerken köye gelen iki İngiliz askerinin öldürülmesi olayına şahit olmuş, gözden uzak durmak için Zonguldak'a giderek kömür işletmesinde çalışmıştır. Şartların düzelmesini mukabil 3-4

sene sonra köye geri dönmüştür. Jan Maria'nın oğlu ve günümüzde ailenin en büyük temsilcisi Antoni Dohoda'dır. Aldığı eğitim ve mesleği kendisini gençliğinde köyden yer yer uzakta tutsa da köyle bağını koparmayarak Polonezköy için emek vermektedir. Oğlu Jan Witold köydeki en büyük restoranlardan birisini işletmektedir. Yani köyde kalıp hayatını idame ettirebileceği bir meşguliyeti vardır. Ancak bütün köy sakinleri açısından aynı şartların var olmayışı köyün istikbaline de tesir etmiştir. Şartların elvermediği noktada köyden ayrılanlar köydeki Polonya nüfusunun azalmasına istemeyerek de olsa yol açmış gözükmektedir.

Diğer taraftan köy nüfusu içerisinde Polonya kökenlilerin artık çoğunluğu oluşturmamaları, gelecekte Polonezköy'ün sadece ismen yaşayacağı bir ortamı doğurabilir. Polonya kökenli gençlerin Lehçeyi iyi düzeyde bilmemesi, birçoğunun köyde yaşamayı tercih etmeyerek başka ülke ve şehirlere göç etmeleri Polonezköy'ün Polonya kökenli sakinlerinin yakın gelecekte çok daha fazla azalmasına neden olacak en büyük tehdit olarak görülebilir. Çalışmak üzere gelen Türkler ile mülk satın alarak taşınan İstanbulluların köyün geleceğine dair tehdit oluşturmasından ayrı olarak Polonya kökenlilerin nüfusunun artış göstermemesi aksine azalması ayrı bir hakikat olarak görülmeldidir. Bu noktada Polonya'dan gelerek burada yaşamayı tercih edebilecek kişilerle Polonezköy'ün nüfus artışına katkıda bulunulması belirli bir oranda olumlu bir etkide bulunabilir. Diğer yandan köy sakinleri de yerleşimin karakteristiğinin koruması bakımından kendi içlerinde bazı planlamalar yapabilirler.

Bu bağlamda günümüzde Polonya kökenlilerinin çocuklarının durumu köyün geleceğine ilişkin bazı öngörüleri gözler önüne sermektedir. XIX. yüzyıl ortalarında köye gelen Teodor Vilkoşevski'den (1823-1899) itibaren altı kuşaktır burada yaşayan aileden Antoni Vilkoşevski'nin çocukları Emma ve August, şartların bir getirisi olarak köyde

değil Bodrum'da yaşamayı tercih etmişlerdir. Aynı şekilde Andrzej Ochocki'nin (1827-1899) bundan yaklaşık bir buçuk asır önce köye gelişiyle hikâyesi başlayan Ohotski ailesinden Daniel Ohotski Polonya'dan Barbara Hanım ile evlenmiş, çocukları Alinda ve Kristian yurt dışında eğitim gördükleri gibi Avrupa'da hayatlarına devam etmektedirler. Keza XIX. yüzyılın ikinci yarısında köye gelen Andrzej Nowicki'den (?-1886) soyları süren ve altı kuşaktır köyde var olan Novvicki ailesinden Frederik Novvicki'nin eşi Sultan Hanım Türk iken çocuklarından Deniz (Denis) Polonya'da yaşamakta, kızı Dilara (Dayana) ise köyde otel işletmeciliği yapmaktadır. Bu gibi örnekler yakın gelecekte Polonya kökenli fertlerin köyde gittikçe azalacağına işaret etmektedir.

Günümüzde çift kültürlü bir görünüm seyretse de Polonezköy bir Polonya köyü olarak bazı karakteristik özelliklerini muhafaza etmektedir. Polonya asıllı köylüler geleneklerini, kültürlerini ve inançlarını yaşamakta, diğer taraftan Türk toplumunun kültürel değerlerini de bilmektedir. Mevcut şartlar ilk yerleşimcilere daimî kalışı getirmiştir. Her birinin hikâyesi farklıdır. Tamamen farklı bir toplumsal yapının içerisinde her muhacir gibi Polonyalı muhacirlerin de geldikleri toplumun normlarına uyum sağlamaları gerekmiştir. Zira günümüz dünyasında her mülteci beraberinde kültürünü getirse de gittiği ülkeye uyum sağlaması mecburi bir hal gibi durmaktadır. Bu nedenle dünya üzerinde izole bir hayat neredeyse mümkün olmaktan çıkmıştır. Toplumların küçük elementleri de genel toplumsal yapıya entegre olmak durumunda kalmaktadır. Polonezköy örneğinde köy sakinleri, hayatın kendilerine sunduğu imkânlar dâhilinde yaşamlarının akışını tayin etmek zorunda kalmışlardır. Ancak yaşadıkları memlekete katkılarıyla güzide bir örnek olarak görülmelidirler.

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

Archiwum Akt Nowych (AAN)

Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ)
10560, 11081, 10775, 11619, 11612-11624.

Biblioteka Kórnicka PAN, (BK)
2425, 2549, 2550, 2556, 2557, 2461, 2462/1-2, 2463, 2464, 2465, 2466, 2468, 2469, 2567, 2568, 2570, 2574, 2582/1-6, 2583, 2584/1-5, 2573,2591.

Muzeum Kórnicka (MK)
2588, 2589.

Bibliothèque Polonaise de Paris (BPP)
nr. 364.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)
A.}AMD.
72/78, 74/71.

A.}DVN.
183/27.

A.}MKT.MHM.
126/48, 127/26.

A.}MKT.NZD.
21/47,215/16.

BEO
245/18334, 1068/80093, 1646/123391, 1698/127286, 2391/179301, 2445/183338, 2454/184039, 2481/186021,2496/187148, 2845/213315, 2876/215656, 2881/216045, 2883/216215, 2889/216651, 2901/217510, 2991/224299, 3530/264749, 3862/289619, 4276/320636,4637/347729, 4669/350139.

DH.EUM.5. Şb.
7/24.

DH EUM 6. Şb.
34/50, 34/59, 39/55, 46/6.

DH.EUM.AYŞ.
8/87, 10/12, 11/62, 14/80, 20/88.

DH.EUM.ECB.
19/20.

DH. EUM.KADL.
9/48.

DH. İD.
162-2/27.

DH.İ.UM.
3-5/5-08, 10-3, 2/62, 19-21/1-40.

DH.KMS.
56-1/40.

DH.MKT.
6/15, 101/36, 773/48, 1130/56, 2155/10, 2181/109, 2525/150, 2526/1.

DH.SN.THR.
18/62.

HAT
1162/45990, 1169/46237.

HR. HMŞ.İŞO.
101/61, 206/10.

HR.İD.
122/25.

HR.İM.
62/50, 183/79, 122/25.

HR.MKT.
176/22, 178/31, 179/37, 180/70, 183/22, 183/25, 183/26, 183/70, 183/97, 327/81, 338/69.

HR.MTV.
633/61.

HR.SYS.
1336/18, 1337/23, 1346/82, 1352/65, 1798/53, 2346/25,2720/15.

HR.TO.
418/192, 419/13, 425/14, 427/2, 427/7, 427/20, 427/76, 429/3.

İ.AS.
54/2.

İ.DH.
1306/5.

İ.HR.
139/7220, 145/7656, 149/7832.

İ.MMS.
175/23.

İ.MVL.
373/16364, 1043/34.

MF.MKT.
290/17.

MV.
232/104.

MVL
364/1, 1043/34.

ŞD
71/22, 366/36, 821/11, 2383/5.

Y. MTV.
77/106, 294/43.

Y.PRK.ŞH.
4/1.

Y. PRK. ZB.
27/39.

ZB
319/28, 374/87,374/99.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)
30-18-1-1-15-63-11-91-118.
30-10-0-0-10-59-16-8.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Türk Diplomatik Arşivi
Polonya (556)
361/2404/54, 361/2404/59, 361/2404/60, 361/2404/63, 361/2404/66, 361/2404/70, 361/2404/72, 361/2404/84, 361/2404/83.

Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, (TSMA)
E-783/2, E-783/3, E-783/5, E-783/7, E-5138/1, E-5138/2.

Muzeum Narodowe w Krakowie, (MNK), Biblioteka Książąt Czartoryskich, (B. Cz)
rkps. 5678/III, 5679/III, 6726/IV, 6727/IV, 6728/IV, 6729/IV, 6730/IV, 6731/IV, 6732/IV t.1, 6732/IV t.2, 6733/IV t.1, 6733/IV t.2, 6734/IV, 6735/IV, 6736/IV, 6737/III t.1, 6737/IV t.2, 6737/IV t.3, 6737/IV t.5, 6737/IV t.4, 6738/IV, 7238/IV.

Süreli Yayınlar

Akşam
Bulletin polonais litteraire scientefique et artistique
Cumhuriyet
Czas
Haber
Habertürk
Hürriyet
Kraj
Kurun
La Croix de la Charante
Maroc-Matin
Milliyet
Son Posta
Son Telgraf
Świat
Tan
Tanin
Tygodnik
Vakit
Wędrowiec
Wychodźca
Wieś i Dwór
Yarın
Ziemia

DİĞER KAYNAKLAR

1997 Genel Nüfus Tespiti: İdari Bölünüş = 1997 population count: Administrative division, Ankara: DİE, 1999.

Adamska, Jolanta (haz.), *Dom Pamięci Zofii Ryży,* Warszawa: Rada Ochrony Pamięci Walk i Mięczeństwa, 2004.

Adamska, Jolanta, *Church of Virgin Mary of Czestochowa and Beatified August Czartoryski in Adampol,* Istanbul: Consulate General of Republic of Poland, 2015.

Ahmed Refik, "Mülteciler Meselesine Dair Fuad Efendi'nin Çar I. Nikola ile Mülakatı", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmûası,* C. XV, sy. 12, (89), 1925, s. 361-386.

Ahmed Refik, "Mülteciler Meselesine Dair Fuad Efendi'nin Çar I. Nikola ile Mülakatı", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmûası,* C. XVI, sy. 13, (90), 1926, s. 1-41.

Anafarta, Nigar, *Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) Arasındaki Münasebetlerle İlgili Tarihi Belgeler,* İstanbul: [y.y.], 1979.

Akova, Akgün, *Ayyıldızın Altındaki Kartal,* Polonezköy, İstanbul: Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, 2010.

Antonowicz-Bauer, Lucyna, *Polonezköyü,* İstanbul: İstanbul Kitaplığı, 1990.

Ar, Bilge, *İşgal Altındaki İstanbul'da Kentsel ve Mimari Ortam, İstanbul Teknik Üniversitesi,* Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Bailey, Frank Edgar, *British Policy and the Turkish Reform Movement, A Study in Anglo-Turkish Relations 1826-1853,* London: Howard Fertig, 1970.

Baykal, Bekir Sıtkı, "Lehistan'ın İlk Taksimi ve Osmanlı Devleti'nin Bu İşle Alâkası", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* C. IV, 1941, s. 145-156.

Beyaz, Zekeriya, *Polonezköy'ün Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı, Etnik Bir Grubun Monografisi,* İstanbul: Sancak Yayınları, 1990.

Beydilli, Kemal, *Die polnischen Königswahlen und Interregnen von 1572 und 1576 im Lichte osmanischer Archivalien,* München, 1976.

Beydilli, Kemal, "Sadık Mehmed Paşa", *DİA,* C. 5, 2008, s. 397-398.

Bieliński, Seweryn, *Polacy w Turcji po upadku Rewolucyi Węgierskiey w roku 1849,* Poznań: J. K. Żupański, 1852.

Birgen, Dilek, *"Polonya'yı da Polonezköy'ü de bizim aile kurdu",* Habertürk Pazar, 19.07.2015.

"Boğaz'ın İncisi Beykoz", 30.03.1949. Taha Toros Arşivi. 501591.

Boğaziçi, y.y., Devlet Basımevi, y.y., Taha Toros Arşivi, 605422.

Budzyński, Michał, *Wspomnienia z mojego życia,* C. 1, Poznań: J. K. Żupański, 1880.

Büyük, Saadet, *Michał Czajkowski (Sadik Pasha) and his Cossack Cavalry Regiment,* Bilkent University Graduate School of Economics and Social Sciences, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Cichocki, Dariusz, Marzena Godzińska, *Adampol-Polonezköy między polskością a tureckością; monografia współczesnej wśi,* Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2006.

Cichy, Jan Krzysztof, *Epitafia z cmentarza w Polonezköy,* İstanbul: y.y., 1987.

Cmentarz w Adampolu, haz. Jolanta Adamska, Warszawa: Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, 2005?.

Czosynka, Mieczysław, "Tureckie wojaże harbiny Heleny Zborowskiej: 100-lecie polskiego kościóła w Adampolu-Polonezköy"*, Rocznik Tarnowski,* C. 19, 2014, s. 9-18.

Chudzikowska, Jadwiga, *Dziwne życie Sadyka Paszy, o Michale Czajkowskim,* Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1971.

Czapska, Maria, *Ludwika Śniadecka, Warszawa:* Czytelnika, 1958.

Czajkowski, Michał, *Kozaczyzna w Turcyi: dzieło w trzech częściach,* Paryż: w Drukarnii L. Martinet, 1857.

Czajkowski, Michał, *Moje wspomnienia o wojnie 1854 roku,* Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1962.

Czartoryski, Adam Jerzy, *Mémoires du Prince Adam Czartoryski et Correspondance avec l'Empereur Alexandre Ier,* yay. haz. Czarles de Mazade, 2 C., Paris: Librairie Plon, 1887.

Czartoryski, Adam Jerzy, *Pamiętniki i memoriały polityczne,* Warszawa: PAX, 1986.

Czartoryski, Adam, *Rozważania o dyplomacji,* Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2011.

Czartoryski, Adam Jerzy, *Dziennik ks. Adama Jerzego Czartoryskiego 1813-1817,* Warszawa: DIG, 2016.

Czajkowski, Michał, *Kozaczyzna w Turcyi: dzieło w trzech częściach,* Paryż: w Drukarnii L. Martinet, 1857.

Coleman, Arthur Prudden, *"The Great Emigration", The Cambridge History of Poland, from Augustus II to Pilsudski* içinde, ed. F. W. Reddaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s.311-323.

Çelebi, Yürük, "Polonez köyünde 20 Kişilik Bir Kafile ile Gezinti", Akşam, 5 Temmuz 1938, s. 7.

Dembiński, Bronisław, (wyd). *Źródła do dziejów drugiego i trzeciego rozbioru Polski,* C. I-II, Lwów: Nakładem Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, 1902.

Demirsar Arlı, Belgin, Kaya, Şennur, "An Evaluation of the Architecture, Culture and History of the Polonezköy/Adampol Settlement in Istanbul", *Art of Orient,* C. 6, 2017, s.180-200.

Dohoda, Antoni, "Bizler Asimile Olmadık, Entegre Olduk", *Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri,* 27-28 Eylül 2014, İstanbul, Düzenleme Kurulu: Recep Bozlağan, Nail Yılmaz, Hacer Topaktaş Üstüner, İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 2019, s.113-114.

Dominik, Paulina, "From the Polish Times of Pera Late Ottoman Istanbul through the Lens of Polish Emigration", *History Takes Place: Istanbul: Dynamics of Urban Change,* ed. Anna Hofmann, Ayşe Öncü, İstanbul: JOVIS, 2015, s. 92-103.

Dominik, Paulina, "Polonezköy ve Leh Göçmenler", *Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri,* 27-28 Eylül 2014 İstanbul, Düzenleme Kurulu: Recep Bozlağan, Nail Yılmaz, Hacer Topaktaş Üstüner, İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 2019, s. 89-92.

Doldur, Hüsniye, "One of the Recreational Areas Near Istanbul: Polonezkoy", *e-Journal of New World Sciences Academy,* C. 6/4, 2011, s. 145-168.

Dopierała, Kazimierz, *Adampol-Polonezköy, z dziejów Polaków w Turcji,* Poznań: UAM, 1983.

Dopierała, Kazimierz, "Dzieje Duszpasterstwa w Adampolu – Polonezköy (1842-1997)", *Studia Polonijne,* C. 6, 1983, s. 245-264

Dopierała, Kazimierz, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX wieku,* Lublin: Wydawnictwo Polonia, 1988.

Dopierała, Kazimierz, "Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Polonyalılar", *Uzak Komşu Yakın Anılar, Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600 Yılı,* İstanbul: Sakıp Sabancı Müzesi Yayınları, 2014, s. 26-36.

Dopierała, Kazimierz, "Polacy w Turcji Osmańskiej". *Wojna i Pokój, Skarby sztuki tureckiej ze zbiorów polskich od XV do XIX wieku* içinde. Stambuł, Warszawa: Muzeum Naradowe, 2000, s. 77-79.

Dopierała, Kazimierz, "Adampol – Polonezköy". *Wojna i Pokój, Skarby sztuki tureckiej ze zbiorów polskich od XV do XIX wieku içinde.* Stambuł, Warszawa: Muzeum Naradowe, 2000, s. 81-83.

Drożdż, Jerzy, "Adampolskie ślady Wojny Krymskiej", *Polacy i Ziemie Polskie w dobie Wojny Krymskiej* içinde, ed. Jerzy W. Borejsza, Grzegorz Bąbiak, Warszawa: PISM, 2008, s. 149-178.

Duchiński, Franciszek Henryk, *Polacy w Turcii,* Londyn: Drukarnia Aleksandra Rypińskiego, 1856.

Duydu, Merve, Polonezköy *(Adampol) Yerleşiklerinin Sosyo-Kültürel Açıdan İncelenmesı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2016.

Dziewanowski, Marian Kamil, "1848 and Hotel Lambert". *Slavonic and East European Review,* C. 26/67, 1948, s. 361-373.

Dziopak, Maria, *Tablolarda Polonezköy,* İstanbul: Kavala Grubu, 1992?.

Erdönmez, Cihan, Seçil Yurdakul Erol, "Orman-Toplum İlişkileri Açısından Tarihsel Bir İnceleme: Polonezköy Örneği" *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* C. 11, sy. 15, 2009, s. 35-44.

Es, Hikmet Feridun, "Dünyanın En Hür Polonyalıları", Akşam, 9 Ekim 1939, s.5.

Eski Fotoğraflarla Polonezköy (Adampol), haz. Jerzy S. Latka, İstanbul: Kavala Grubu ve Bali Makine San. ve Tic. A.Ş., 1992?.

F.C., "Kolonja Polska w Azji", *Tygodnik, Dodatek Literacko-Naukowy-"Kurjera Lwowskiego"*, nr. 17, 1902, s. 264-266.

Gadon, Lubomir, *Emigracja polska w pierwsze lata po upadku powstania listopadowego*, 3 C. Kraków: Spółka Wydawnicza Polska, 1901–1902.

Gałczyńska-Kilańska, Kira, *Polacy w Kraju Półksiężyca,* Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1974.

Gasztowtt, Tadeusz, *La Pologne et L'Islam,* Paris: Société Française d'Imprimerie et de Librairie, 1907.

Gawroński, Franciszek Rawita, *Materyały do historyi polskiej XIX wieku: (działalność emigracyi z roku 1831 na terenie Turcyi do pokoju paryskiego),* Kraków: Gebethner i S-Ka, 1909.

Gawroński, Franciszek Rawita, *Michał Czaykowski (Sadyk-Pasza), jego życie, działalność wojskowa i literacka, zarys biograficzny,* Petersburg: K. Grendyszyński, 1900.

Gawroński, Franciszek Rawita, *Adam Mickiewicz na wschodzie* (1855), Lwów: H. Altenberg, 1899.

Gaznevi, Emrah, "Klasyfikacja zapożyczonych słów tureckich w języku polskim", *Lehistan Sokağı,* C. 3, 2020, s. 27-29.

Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, 20 İlkteşrin 1935, İstanbul Nüfusu, (1936). İstanbul: T.C Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü.

Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, 20 İlkteşrin 1935, Köyler Nüfusu. (1937). İstanbul: T.C Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü.

Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, 20 İlkteşrin 1935, İstanbul Nüfusu Direktörlüğü, 1937.

Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1955: Census of population, 23 Octobre 1955, Ankara: DİE, 1961.

Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk Teşrin 1935: Kati ve mufassal neticeler: İstanbul vilayeti = Recensement general de la population: Resultats definitifs et de tailles: Province D'İstanbul, Ankara: DİE, 1936.

Genel Nüfus Sayımı, 20 ilkteşrin 1940: Vilayetler, Kazalar, nahiyeler ve köyler itibariyle nüfus ve yüzey ölçü = Recensement general de la population au 20 Octobre 1940: Population et superficie par provinces, districts, communes et villages, Ankara: DİE, 1941.

Genel Nüfus Sayımı, 21 Ekim 1945: il, ilçe, bucak ve muhtarlıklar itibariyle nüfus miktarı ve yüzey ölçü = Recensement general de la population au 21 Octobre 1945, Ankara: DİE, 1945.

Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1955: Census of population, 23 Octobre 1955, Ankara: DİE, 1961.

Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1960: İl, İlçe, Bucak ve Köyler İtibariyle Nüfus, Ankara: DİE, 1960.

Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş, 24.10. 1965: [il, ilçe, bucak ve köy (muhtarlık) nüfusları] = Census of population by administrative division: [province, district, sub-district, and village (muhtarlık) population], Ankara: DİE, 1968.

Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş, 25.10.1970: İl, ilçe, bucak ve köy (muhtarlık) nüfusları = Census of population by administrative division: Province, district, sub-district, and village (muhtarlık) population, Ankara: DİE, 1973.

Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş, 26.10.1975: İl, ilçe, bucak ve köy (muhtarlık) nüfusları = Census of population by administrative division: Province, district, sub-district and village (muhtarlık) population, Ankara: DİE, 1977.

Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş, 12.10. 1980 = Census of population by administrative division, Ankara: DİE, 1981.

Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş, 20.10. 1985 = Census of population by administrative division, Ankara: DİE, 1986.

Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş, 1990 = Census of population, administrative division, Ankara: DİE, 1991.

Goloğlu, Mahmut, Milli Şef Dönemi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi III (1939 - 1945), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Gümüş, Musa, "Mehmed Sadık Paşa (Michal Czajkowski) ve Osmanlı Devleti'nde Kazak Süvari Alayı", *Turkish Studies,* sy. 5/3, 2010, s. 1366-1370.

Gümüş, Musa, *Osmanlı Modernleşmesinde Yabancılar: Leh ve Macar Mültecileri,* İstanbul: Libra, 2019.

Günay, Berrin, Tekir, Asım Furkan, "Tanzimat Sonrası Vergi Reformlarının Anayasal Vergilendirme İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi,* C. 24, sy. 2, 2018, s. 711-742.

Handelsman, Marceli, "Przyczynki do działalności politycznej Mickiewicza 1853-1855", *Sprawozdania PAU,* nr. 4, 1932, s. 82-88.

Handelsman, Marceli, "The Duchy of Warsaw", *The Cambridge*

History of Poland, from Augustus II to Pilsudski içinde, ed. F. W. Reddaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s. 236-256.

Handelsman, Marceli, *Adam Czartoryski,* 3 C. Warszawa: Nakł. Tow. Naukowego Warszawskiego, 1948-1950.

Hasan Enver Paşa, *Türklerin Menşeine Dair,* haz. Hayrettin İhsan Erkoç, İstanbul: Ötüken, 2021.

Hyde, Montgomery, "The Congress of Vienna", *The Cambridge History of Poland, from Augustus II to Pilsudski* içinde, ed. F. W. Reddaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s. 257-273.

Inwentarz Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie, sygn. 6000-13522, haz. Janusz Nowak, Janusz Pezda, Kraków: *Na prawach rękopisu, 2016.*

İşçi, Onur, Önol, Onur, *Rusya İmparatorluğu'nun Çöküşü: Harp yahut İhtilal (1881-1917),* İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.

Jarecki, Kazimierz, *Braterstwo Polsko-Tureckie, wspomnienia z uroczystosci Mickiewiczowskiej w Konstantynopolu dnia 17 Sierpnia 1909,* Lwów: Nakladem Ksiegarnii Gubrynowicza i syna, 1915.

Kalembka, Sławomir, *Wielka Emigracja, polskie wychodźstwo polityczne w latach 1831-1862,* Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971.

Kalembka, Sławomir, "Polskie Zabiegi Dyplomatyczne między Powstaniem Listopadowym a Styczniowym (Koniec 1831-1860 r.)", *Historia Dyplomacji Polskiej,* C. 3, ed. Ludwik Bazylow vd., Warszawa: PWN, 1982, s. 231-432.

Kantarcı, Şenol, *Ahmed Rüstem Bey (Alfred Bielinski-Alfred Rüstem),* İstanbul: Doğan Kitap, 2009.

Kaplan, Herbert T., *The First Partition of Poland,* New York, London: Columbia University Press, 1962.

Karwowski, Stanisław, *Polacy w Turcji. 1848-1851,* Poznań: Drukarnia Praca, 1913.

Każmierzewicz, Kazimierz, *Czy kolonie polskie zakładać potrzeba i godzi się? oraz gdzie zakładać można, a gdzie ich pod żadnym warunkiem zakładać nie należy,* Lipsk: E. Ł. Kasprowicz, 1865.

Kemal Salih, "Polonez Köyünün En Güzel Kızı M.el Silvestra", Cumhuriyet, 28 Ağustos 1929, s. 1-2.

Kieniewicz, Stefan, *Powstanie styczniowe,* Warszawa: PWN, 2009.

Kieres, Dawid, "Nagrobne inskrypcje metaforyczno peryfrastyczne z polskiego cmentarza w Adampolu (Turcja)", *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Poetica,* C. III, 2015, s. 156-167.

Koçak, Cemil, *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945),* C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

Kołodziejczyk, Dariusz, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century): An Annotated Edition of 'Ahdnames and Other Documents.* Leiden: Brill, 2000.

Kołodziejczyk, Dariusz, *The Ottoman Survey Register of Podolia (ca. 1681): Defter-i Mufassal-i Eyalet-i Kamaniçe,* Cambridge: Cambridge Mas., 2004.

Kołodziejczyk, Dariusz, *Orzeł i Półksiężyc, 600 Lat Polskiej Publicystyki Poświęconej Turcji. Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych,* 2014.

"Kolonia Polska Adampol w Azyi Mniejszej", *Wędrowiec*, sy. 246, 1881, s. 165-166.

"Kolonja Polska w Adampolu w Azji Mniejszej", *Wychodźca,* 1926, nr. 11, s. 8.

Konarska, Barbara, *W kregu Hotelu Lambert. Władysław Zamoyski w latach 1832-1847,* Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Ossolineum, 1971.

Konopczyński, Władysław, *Polska a Turcja: 1683-1792.* Warszawa: Nakładem Instytutu Wschodniego w Warszawie, 1936.

Konopczyński, Władysław, *Pierwszy Rozbiór Polski,* Warszawa: Wydawnictwo Arcana, 2010.

Kowalski, Tadeusz, "Odwiedziny w Adampolu, kolonji polskiej nad Bosforem", Czas, 25 Aralık 1925.

Kowalski, Tadeusz, *Nieco o wpływie tureckim na język Polaków z Adampola,* Wilno: y.y., 1932.

Köse, Osman, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması,* Ankara: TTK Yay., 2006.

Księga Pamiątkowa "Domu Coci Zosi", haz. Piotr Nykiel, Krzysztof Wawrzyniak, Ankara, 2000.

Kukiel, Marian, "Kościuszko and the Third Partition of Poland", *The Cambridge History of Poland from Augustus II to Pilsudski (1697-1935)* içinde, ed. W. F. Redaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s. 154-176.

Łątka, Jerzy S., *Adampol, Polska Wieś nad Bosforem,* Kraków: Klub Przyjaciół Turcji, 1992.

Łątka, Jerzy S., *Polonezköy Adampol, Cennetten Bir Köşe,* İstanbul: Türkiye Dostları Derneği, 1992.

Łątka, Jerzy S., *150 Lat Adampola,* Kraków: Społeczny Instytut Historii i Kultury Turcji, 1994.

Łątka, Jerzy S., *Adampol (Polonezköy). Dzieje i kulturowe przeobrażenia polskiej osady nad Bosforem (1842-2010),* Szymbark: Centrum Edukacji i Promocji Regionu, 2010.

Łątka, Jerzy S., *Słownik Polaków w Imperium Osmańskim i Republice Turcji,* Kraków: Księgarnia Akademicka, 2015.

Ławski, Jarosław, "Marseille-Istanbul. The forgetten mediterranean journej of Adam Mickiewicz". *Mickiewicz-Turcja-Europa* içinde. red. Joanna Pietrzak-Thebault, Warszawa: Muzeum Literatury Adama Mickiewicza w Warszawie/ Oficyna Wydawnicza "Errata", 2012, s. 117-123.

Lewak, Adam, *Dzieje emigracji Polskiej w Turcji 1831-1878,* Warszawa: Nakł. Instytutu Wschodniego, 1935.

Lewak, Adam, "Czajkowski Michał (Sadyk-Pasza)", *Polski Słownik Biograficzny,* C. IV, 1938, s. 155-156.

Lord, Robert H., *The Second Partition of Poland,* London: Harvard University Press, 1915.

Lord, Robert H., "The Third Partition of Poland", *The Slavonic Review,* C. III, sy. 9, 1925, s. 48-498.

Marszałek-Kawa, Joanna, Burak, Ahmet, "Polonezköy", *Kultura i Edukacja,* nr 2 (112), 2016, s. 9-20.

Masłowski, Michel, "La mort de Mickiewicz", *Mickiewicz-Turcja-Europa,* ed. Joanna Pietrzak-Thebault, Warszawa: Muzeum Literatury Adama Mickiewciza w Warszawie/Oficyjna Wydawnicza "Errata", 2012, s. 133-146.

Miśkiewicz, Aleksander, "Polacy w Opinii Przedstawicieli Władz Tureckich Podczas I Wojny Światowej. Sprawozdanie Olgierda Górki z Pobytu w Turcji w 1917 r.", *Studia Podlaskie,* C. XXI, 2013, s. 217-228.

Memoriał ze Stambułu przesłany księciu Adamowi Czartoryskiemu, haz. L. Surmacki, Paryż: y.y. 1855.

Metinsoy, Murat, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.

Miłkowski, Zygmunt, *Udział Polaków w Wojnie Wschodniej (1853-1856),* Paryż: Drukarnia L. Martinet, 1858.

Mustafa Celalettin Paşa, *Eski ve Modern Türkler,* İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014.

Müller, Michael G., *Rozbiory Polski, Historia Polski i Europy XVIII wieku,* tłm. Monika Wrzosek-Müller, Poznań: PTPN, 2005.

Nazır, Bayram, *Macar ve Polonyalı Mülteciler, Osmanlı'ya Sığınanlar,* İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2007.

Nazır, Bayram, "Bir Yerleşim Yeri ve Osmanlı Misafirperverliği Örneği Polonezköy", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı,* İstanbul: Beykoz Kitaplığı, 2020, s. 153-164.

Nykiel, Piotr, "Soldiers of Polish Origin in the Dardanels (1915-1918)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları,* C. 14, sy. 27-28, 2015, s. 349-354.

Nowak, Janusz, *Adampol, polska osada w Turcji, Muzeum Czartoryskich,* Kraków: Muzeum Ks. Czartoryskich, 1992.

Nowak, Janusz, *Władysław Zamoyski, O sprawę polską w Europie (1848-1868),* Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2002.

Oral, Haluk, *Nazım Hikmet'in Yolculuğu,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

Orient nam bliski: fotografie z podróży Przymyśl, Stambuł 1912: informator wystawy w Muzeum Historii Miasta Przemyśla, Oddziale Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, V-VI 2006, haz. Nalan Sarkady, Przemyśl: Muzeum Narodowe Ziemi Pszemyskiej, 2007.

Osmanlı Belgelerinde Beykoz, yay. haz. Rıfat Günalan, Sinan Sümbül, İstanbul: Beykoz Belediyesi Yay., 2013, s. 221.

Ökte, Faik, *Varlık Vergisi Faciası,* İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1951.

Pamiętniki Sadyka Paszy Michała Czajkowskiego, çev. A.P., Lwów: Gubrynowicz i Schmidt, 1898.

Papież, Katarzyna, "Adampol/ Polonezköy, refuge et colonie agricole, Un laboratoire de la polonité en exil dans l'Empire Ottoman au XIXe siècle", *Hommes & migrations,* sy. 1321, 2018, s. 65-73.

Paukszta, Eugeniusz, *Złote korony księcia Dardanów,* Śląsk: Wydawnictwo Śląsk, 1967.

Pawłowski, Bronisław, "November Insurrection", *The Cambridge History of Poland, from Augustus II to Pilsudski* içinde, ed. F. W. Reddaway, J. H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski, Cambridge: Cambridge University Press, 1941, s. 295-310.

Piotrowski, Stanisław, *Tureckie blaski i cienie, Warszawa:* Ludowa Spoldzielnia Wydawnicza, 1975.

Piwnicki, Grzegorz, *Polacy wojskowi i zesłańcy w carskiej armii na Kaukazie w XIX i na Początku XX wieku,* Toruń: Wydawnictwo Adam Marszawek, 2001.

Polonezköy'ün Kurucularından Çaykovski Mehmet Sadık Paşa'nın Osmanlı Anıları, çev. ve haz. Gülnar Kara, İstanbul: Kömen, 2016.

Polonezköy Köy Yerleşik Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2012, Beykoz Belediyesi Arşivi.

Reychman, Jan, "Piotr Crutta, emisariusz Kościuszki do Stambułu", *Wschód-Orient,* 1938, C. IX, sy.2, s. 3-12.

Reychman, Jan, "Pobyt Adama Mickiewicza w Turcji w r. 1855", *Przegląd Orientalistyczny,* 1955, C.3/15, s.269-282.

Reychman, Jan, "Działalność Adama Mickiewicza w czasie Wojny Krymskiej w latach 1853-1856", *Studia i Materiały do Historii Wojskowości,* C. IV, 1958, s. 47-95.

Reychman, Jan, *Życie polskie w Stambule w XVIII wieku,* Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1959.

Reychman, Jan, "1794 Polonya İsyanı ve Türkiye", *Belleten,* 1967, C. XXXI, sy. 121, s. 85-91.

Reychman, Jan, "Polacy w Turcji", *Problemy Polonii Zagranicznej,* C. VI/VII, Warszawa: Polska Akademia Nauk, 1971, s. 97-132.

Reychman, Jan, *Podróżnicy Polscy na Bliskim Wschodzie w XIX w.* Warszawa: Wiedza Powszechna, 1972.

Semerau-Siemianowski, Władysław, "Wspomnienia z Adampola", *Ziemia,* 1924, nr. 11, s. 201-204.

Serejski, Marian Henryk, *Europa a rozbiory Polski,* Warszawa: PWN, 2009.

Sezen, Raşit Vecihi, "Boğaziçi'nin İçeri Köyleri", *Boğaziçi Aylık Resimli Mecmua,* C. 3, sy. 13, 1937, s. 25-26. Taha Toros Arşivi, 641983.

Skałuba, Piotr, "Adam Mickiewicz w Turcji i jego współpraca ze Stanisławem Drozdowskim", *Annales*

Academiae Paedagogicae Cracoviensis, Studia Historica, C. VI, 2007, s. 185-193.

Skowronek, Jerzy, *Polityka Bałkańska Hotelu Lambert (1833–1856)* Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1976.

Skowronek, Jerzy, *Adam Jerzy Czartoryski (1770-1861),* Warszawa: Wiedza Powszechna, 1994.

"Slav Rüzgârı, Polonezköy", *Atlas*, Ocak 2004, İstanbul Özel Sayısı, haz. Servet Somuncuoğlu.

Sokulski, Franciszek, *W kraju i nad Bosforem (1830-1881)*: fragmenty życia i listy, haz. Marian Tyrowicz, Wrocław: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1951.

Stachowski, Stanisław, *Słownik historyczny turcyzmów w języku polskim,* Kraków: Księgarnia Akademicka, 2007.

Sztopański, Tadeusz, *Michał Czaykowski w Turcyi,* Warszawa: y.y., 1911.

Tarihi Fotoğraflarda 600 Yıllık Türkiye-Polonya Dostluğu, Türkiye-Polonya Diplomatik İlişkilerinin Tesisinin 600. Yılı Vesilesiyle Düzenlenen Serginin Kataloğu, İstanbul: IRCICA, 2014.

Temizkan, Abdullah, "Lehistanlıların İstanbul'da Lobi Faaliyetleri ve Kafkasya'ya Lejyon Gönderme Girişimleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları,* C. 28, 2007, s. 363-393.

Teslar, Józef Andrzej, "Unpublished Letters of Adam Czartoryski and Władysław Zamoyski to Lord Dudley C. Stuart and Earl of Harrowby, 1832-1861", *Slavonic and East European Review,* C. 29/72, 1950, s. 153-176.

Topaktaş, Hacer, Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri: Franciszek Piotr Potocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793), Ankara: TTK, 2014.

Topaktaş, Hacer, "Polonezköy (Adampol) (1842-1922) – Kuruluş, Tâbiyet Meselesi, İmar Faaliyetleri ve Sosyal Hayat-", *Belleten,* C. LXXXIX/284, 2015, s. 293-318.

Topaktaş, Hacer, Królikowska, Natalia, (haz.). (2017). *Türkiye-Polonya İlişkilerinde "Temas Alanları" Uluslararası Konferansı Bildirileri,* 6-7 Haziran 2014, Varşova, Ankara: TTK, 2017.

Topaktaş Üstüner, Hacer, "Osmanlı İstanbul'unda Bir Leh Köyü: Polonezköy (Adampol)", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı,* İstanbul: Beykoz Kitaplığı, 2020, s. 165-190.

Topaktaş Üstüner, Hacer, *Lehistan'da Son Osmanlı Elçisi, Numan Bey'in Varşova Elçiliği ve Sefaretnamesi (1777-1778),* İstanbul: Okur Tarih, 2020.

Tunç, M. Şekip, "Polonez köyünde Türkçe", Cumhuriyet, 21 Eylül 1938, s. 3.

Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri, 27-28 Eylül 2014, İstanbul, düzenleme kurulu: Recep Bozlağan, Nail Yılmaz, Hacer Topaktaş Üstüner, İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 2019.

Urbanik, Andrew A., Baylen, Joseph O., "Polish Exiles and Turkish Empire 1830-1876", *The Polish Review,* C. 26/3, 1981, s. 43-53.

Umumi Nüfus Sayımı, 22 Ekim 1950: Vilayet, kaza, nahiye ve köyler itibariyle nüfus = Recensement general de la population, 22 Octobre 1950: Population par provinces, districts, communes et villages, Ankara: DİE, 1954.

Ünver, Metin, "Wanda ya da Mehmed Sadık (Çayka) Paşa'nın Türkiye Anekdotları", *Tarih Dergisi,* sy. 65, 2017, s. 99-118.

Waliszewski, Kazimierz, Ostatni poseł polski do Porty Ottomańskiej, akta legacji Stambułskiej Franciszka Piotra Potockiego, I-II. Paris: Impremiere Veune Victor Goupy, 1894.

Wdziękoński, Aleksy, "Adampol: Odczyt wygłoszony przez Wdziękońskiego w dniu 29 kwietnia w 1943 roku w Stambule z okazji 100-lecia", y.y. 1943.

Wierzbicki, Paweł, "Działalność Sadyka Paszy w czasie wojny krymskiej na tle jego relacji z obozem Czartoryskich", *Polacy i Ziemie Polskie w dobie Wojny Krymskiej* içinde, ed. Jerzy W. Borejsza, Grzegorz Bąbiak, Warszawa: PISM, 2008.

Wierzbicki, Paweł, *Dywizja Kozaków Sułtańskich,* Krakow: Historia Iagellonica, 2013.

Wolicki, Konstanty, "Poselstwa do Francji i Stambułu z polecenia Rządu i w sprawie Narodu Polskiego odbyte", (yay. Emil Kipa) *Wiedza i Życie,* nr. 11, 1930.

Yamulki, Abdülaziz, *Hassa-i Kazak Mızraklı Numune Birinci Süvari Alayı Tarihi, (Türkiye'de Polonya Süvârisi),* İstanbul, 1920, Atatürk Kitaplığı, Bl. Yz. K.1013.

Yaşin, Mehmet, "İstanbul'un Avrupalısı", *Hürriyet,* 5 Ağustos 2007.

Yoldaki Elçi, Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri, İstanbul: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., 2014.

Za górami... za morzami... Z dziejów Adampola - olskiej wioski nad Bosforem Przemyśl informator wystawy, haz. Nalan Sarkady, Przemysl: Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 2007.

Zajewski, Władysław, *Powstanie Listopadowe 1830-1831,* Warszawa: Bellona, 2012.

Zamoyski, Adam, *Rites of Piece, The Fall of Napoleon and the Congress of Vienna,* London: Harperpress, 2007.

Zamoyski, Władysław, *Jenerał Zamoyski 1803-1868,* C. 1-6, Poznań: Biblioteka Kórnicka, 1910-1930.

Zamoyski, Władysław, Jenerał Zamoyski, 1803-1868, C. 4, Poznań: Biblioteka Kórnicka, 1918.

Zamoyski, Władysław Stanisław, *Raport do J. X. M. Księcia Czartoryskiego i dwie przemowy Jenerała Zamoyskiego dotyczące f ormacyi i dywizyi polskiej Kozaków Sułtańskich,* Paris: Bibliothéque Polonaise, 1856.

Zamoyski, Władysław Stanisław, *Raport Jenerała Zamoyskiego do księcia Czartoryskiego z czynności dopełnionych na Wschodzie od czasu rozwiązania Dywizyi Polskiej,* Paryż: L. Martinet, 1857.

"Zaścianek Polski nad Bosforem". *Świat,* 20, 19 Mayıs 1906. s. 8.

Zevit, Gökçe, *Sürdürülebilir Turizm-Sürdürülebilir Peyzaj*

İlişkisinin Araştırılması: İstanbul-Polonezköy Örneği, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,Bartın, 2019.

Zimnicki, Władysław, "Adampol, Kolonja Polska w Turcji", *Wychodźca,* 1928, nr. 41, s. 4-5.

Ziółkowski, Paweł, *Adampol (Polonezkioj) Osada Polska w Azji Mniejszej-Zapiski historyczne,* Poznań: Nakł. Autora i Adama Dochody, 1929.

Zlatanov, Aleksandar, "Czajkowski's Christian Army of the Sultan, 1853–1870", *Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ, Nauki Społeczne,* nr. 24, 2019, s. 45–57.

Zlatanov, Aleksandar, *"Otel Lamber" i Konversiyata na Politiçeskaya Agent Mihail Çaykovski"*, İstoriçeski Pregled, C. LXXVI/4, 2020, s. 5-33.

Zlatanov, Aleksandar, *"Balkanskaya politika na „Otel Lamber" i ustanovyavaneto na Iztocnata agenciya v Carigrad (1831–1842)",* Istoriya, C. 3, 2020, s. 250–269.

İnternet Kaynakları

https://mnk.pl/oddzial/biblioteka-ksiazat-czartoryskich/bazy-danych-i-katalogi

http://rapory.tuik.gov.tr/31-10-2021-18:03:43-21010242427559113271563437 72.html?;

https://duszpasterstwowstambule.pl/polonezkoy/msze-swiete-2/

https://polona.pl

https://nac.gov.pl

DİZİN

150. yıl, *236*, *243*, *256*

150. yıl dönümü, *243*

1848 İhtilalleri, *55*, *60*

1877–1878 Harbi, *149*

3 Mayıs *1791* Anayasası, *29*

3 Mayıs Anayasası, *150*, *236*

I-V

I. Frederick August, *30*

I. Nikola, *34*, *42*

I. Nikolay, *34*

II. Dünya Savaşı, *180*, *208*, *221*, *222*, *223*, *226*, *236*, *315*, *317*

II. Katerina, *29*

II. Mahmud, *36*, *37*

II. Meşrutiyet, *106*, *114*

V. Mehmed Reşad, *126*, *127*

A

ABD, *43*, *222*

Açık Hava Müzesi, *277*, *281*, *293*

Adam Mickiewicz Müzesi, *71*

Adamköy, *46*

Adampol, *7*, *9*, *20*, *21*, *22*, *23*, *25*, *38*, *44*, *46*, *47*, *51*, *52*, *54*, *56*, *57*, *59*, *60*, *65*, *77*, *82*, *87*, *99*, *101*, *102*, *103*, *104*, *106*, *107*, *110*, *111*, *112*, *114*, *116*, *117*, *121*, *122*, *126*, *127*, *144*, *145*, *146*, *148*, *149*, *156*, *158*, *159*, *160*, *161*, *162*, *163*, *164*, *166*, *167*, *169*, *170*, *171*, *180*, *182*, *183*, *187*, *189*, *190*, *194*, *195*, *199*, *201*, *202*, *208*, *222*, *223*, *226*, *227*, *228*, *230*, *231*, *236*, *237*, *243*, *264*, *272*, *284*, *285*, *289*, *290*, *292*, *295*, *297*, *298*, *312*

Adampol Otel, *297*

Adampol Polonya Çiftlik İdaresi, *47*

Adampol Polonya Kolonisi İdaresi, *47*

Adliye ve Mezahip (Mezhepler) Nezareti, *125*

Administracya Kolonii Polskiej Adampola, *47*

Adraş, *168*

Agencja Wschodna, *39*

Ahmed Rüstem Bey (Alfred Bieliński), *43*

Akova, Akgün, *300*

Albert, *163*

Albertall, Heinrich, *167*, *187*, *264*, *313*

Alemdağ, *124*, *194*

Alemdağı, *85*, *95*

Alfons, *165*

Âli, Bürhanettin, *214*

Ali, *42*, *145*, *162*, *184*, *186*

Alinda Otel, *297*

Alman, *127*, *138*, *151*, *158*, *164*, *198*, *219*, *264*

Almanya, *137*, *199*, *222*, *227*

Altıntaş, Marta, *265*

Ameli Hayat, *219*

Amerika Birleşik Devletleri, *226*, *227*

Anastasia, *168*

Anı Evi, *240*, *256*, *257*, *293*

Ankara, *10*, *27*, *42*, *62*, *63*, *160*, *179*, *183*, *186*, *237*, *285*, *287*, *304*

Annapol, *20*, *57*

Andreovitch, Antoni, *321*

Aras, Tevfık Rüştü, *207*

Archiwum Akt Nowych, *10*, *11*, *20*

Atatürk, Mustafa Kemal, *63*, *182*, *183*, *199*, *200*, *217*, *237*, *282*, *264*, *303*, *305*, *311*

Atatürk Anıtı, *237*

Aulich, Henryk Manswet, *321*

Aurelia, *219*

Avram, *168*

Avrupa, *29*, *30*, *31*, *39*, *53*, *150*, *216*, *300*, *329*

Avustralya, *226*

Avusturya, *7*, *27*, *29*, *31*, *104*, *106*, *108*, *109*, *110*, *111*, *113*, *114*, *117*, *138*, *140*, *144*, *264*

Avusturya İmparatoru, *111*, *113*

Aydın, Murat, *12*, *304*, *310*

Aziz Vincent Sığınağı, *51*

Azize Anna Kilisesi, *122*

Azizler ve Ölüler Günü, *289*

B

Babıâli, *30*, *36*, *37*, *38*, *56*, *60*, *62*, *64*, *95*, *99*, *111*, *115*, *157*, *160*, *165*, *170*, *179*

Bağış, Egemen, *311*

Balkan Savaşları, *165*

Balkanlar, *43*, *44*, *45*

Baltić, Jakub, *321*

Barbara, *13*, *38*, *290*, *316*, *329*

Bartoszewski, Władysław, *311*

Başkomiser Hamdi Bey, *145*

Başpiskopos, *122*

Beck, Józef, *206*

Belarus, *33*

Belçika, *316*

Belgrad, *39*, *44*

Belweder Sarayı, *32*

Bernacki/Biernacki, Jan, *76*, *77*, *318*, *319*, *320*

Beykoz, *7*, *8*, *9*, *11*, *12*, *19*, *23*, *27*, *47*, *55*, *97*, *102*, *103*, *104*, *107*, *115*, *123*, *125*, *132*, *136*, *138*, *140*, *145*, *158*, *161*, *162*, *163*, *164*, *177*, *194*, *204*, *224*, *293*, *294*, *295*, *297*, *298*, *300*, *301*, *302*, *303*, *304*, *309*, *310*, *315*, *316*, *325*

Beykoz Belediyesi Arşivi, *302*, *309*, *310*

Beykoz Belediye Başkanı, *12*, *301*, *304*, *310*

Beykoz Belediyesi, *8*, *11*, *27*, *123*, *164*, *177*, *293*, *294*, *295*, *297*, *300*, *301*, *302*

Beykoz Jandarma Kumandanı, *162*, *163*

Beykoz Kaymakamı, *103*, *104*, *125*

Beykoz Kaymakamlığı, *104*, *107*, *125*

Beykoz Taharri Komiseri Asım, *161*

Beyoğlu, *145*, *151*, *212*

Beyoğlu Telgraf Müdürlüğü, *145*

Bezm-i Alem Valide Sultan Vakfı, *110*, *126*

Biblioteka Czartoryskich, *10*, *11*, *12*, *20*, *21*, *201*

Biblioteka Kórnicka, *10*, *11*, *12*, *20*, *39*, *46*, *57*, *63*, *65*

Biblioteka Książąt Czartoryskich, *20*

Biblioteka Narodowa, *10*

Bibliothèque Polonaise, *10*, *12*, *20*

Bieliński, Alfred/Ahmed Rüstem Bey *43*

Bielak, Wojciech, *51*

Bieliński, Seweryn/Nihad Paşa, *43*, *55*

Biegański, Franciszek, *121*

Biskupski, *55*, *56*, *108*, *286*

Biskupski, Emil, *318*, *320*

Biskupski, Ludwik, *103*, *106*, *108*, *110*, *113*, *127*, *314*, *318*, *320*

Biskupski, Józef, *116*

Biskupski, Marceli, *194*, *318*, *320*

Biskupski, Mateusz, *76*

Biskupski, Roman, *124*, *130*

Bocco, Józef, *321*

Bodrum, *317*, *328*

Boğaz, *124*, *194*, *205*

Boğaziçi, *212*, *216*, *219*, *314*

Boğaziçi Üniversitesi, *314*

Boğdan, *35*

Bommieu, Jan, *321*

Bonaparte, Napoléon, *30*

Bonapart, Napolyon, *30*

Borzęcki, Konstanty/Mustafa Celaleddin Paşa, *42*

Boşnak, *122*, *123*

Bosniak, Marek, *321*

Bronislav, *219*

Brunoni, Paolo, *122*

Brzeziński, *91*, *157*

Budzyński, Michał, *146*

Bukowiecki, *121*

Bukowski, Józef, *76*

Bükreş, *39*, *44*

Büyük Göç, *31*, *33*, *34*, *35*, *38*

Büyük Krakov Dukalığı, *31*

Büyükdere, *217*

C

Cam Sanat Merkezi, *277*, *278*, *279*, *290*, *293*, *301*

Cami, *277*, *293*

Celal Pansiyon, *297*

Celile Hanım, *42*

Cemal Bey, *202*

Cemal Reşid Rey Konser Salonu, *237*

Cemil, *184*, *222*, *301*

cenaze, *266*

Cenevre, *206*, *207*

Cevher Ağa, *86*, *97*

Chełkowski, August, *236*, *237*

Chendzyński, Juliusz, *201*

Chłopicki, Józef, *32*

Chopin, Fryderyk, *35*, *237*

Chrzanowski, Wojciech, *43*

Cianciara, Leon, *155*, *222*

Ciechowski, Jan, *149*

Cichy, Jan Krzysztof, *265*

Cihangir, *264*

Cindoruk, Hüsamettin, *237*, *306*, *311*

Cinkel, *318*

CM, Phalippon, *321*

Cumhuriyet köyü, *217*, *277*

Czaykowski, Michał (Michael Czayka/
Mehmed Sadık Paşa) *44*, *45*, *49*, *57*, *59*, *62*, *63*, *312*, *318*, *319*

Czartoryska, Anna, *57*

Czartoryski, *22*, *38*, *39*, *42*, *43*, *45*, *51*, *60*, *76*, *77*, *86*, *87*, *99*, *102*, *103*, *104*, *106*, *107*, *109*, *110*, *111*, *114*, *124*, *126*, *144*, *145*, *148*, *160*, *182*, *183*, *226*, *272*, *292*, *293*, *303*, *311*, *326*

Czartoryski, Adam Jerzy, *20*, *32*, *35*, *38*, *42*, *44*, *46*, *62*, *64*, *77*, *79*, *81*, *98*, *312*, *326*

Czartoryski, Adam Karol, *303*, *311*

Czartoryski, Adam Ludwik, *104*, *105*, *106*, *123*, *124*, *144*, *172*, *182*

Czartoryski, Władysław, *77*, *86*, *87*, *98*, *102*, *104*, *106*, *107*, *114*, *123*, *157*, *183*

Czartoryskiler Müzesi, *243*

Czas, *158*, *180*

Czermiński, Michał, *321*

Częstochowalı Meryem Ana Kilisesi, *123*, *272*, *274*, *275*, *276*, *293*

Ç

Çanakkale, *165*

Çanakkale Savaşları, *165*

Çatalca, *205*

Çek, *122*, *164*, *303*, *311*

Çelikbilek, Yücel, *301*

Çelik Dere Vakfı, *53*

Çerkes, *145*, *146*, *149*

çete, *183*

Çingene, *199*

Çingene Konağı, *199*

Çukunov, Aleksander, *320*

Çukunov, İvan, *223*

D

Darczeński, Paweł, *76*

Dargiewicz, *91*, *157*

Dąbrowski, Waldemar, *311*

Delebecque, R., *321*

Dembiński, L., *36*

Derbina, *20*, *65*

Derbina Çiftliği, *65*

Devin, Augustyn, *321*

Dışişleri Bakanı, *206*, *207*, *311*

Dışişleri Bakanlığı, *10*, *182*, *183*, *207*, *236*

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, *10*

Dışişleri Nazırlığı, *166*

Dobruca, *39*

Dobrzeński, Kazimierz, *221*

Dochoda, *100*, *165*, *286*, *327*

Dochoda, Bubi, *222*

Dohoda, Anna, *314*

Dohoda, Antoni, *13*, *169*, *177*, *196*, *197*, *198*, *200*, *205*, *206*, *220*, *227*, *232*, *234*, *235*, *256*, *286*, *301*, *314*, *328*

Dohoda, Etvar, *320*

Dohoda, Ira Helena, *314*

Dohoda, Jan Witold, *314*

Dochoda, Jakub, *91*, *157*

Dochoda, Jadwiga, *155*

Dochoda, Szymon, *110*, *113*

Dochoda, Jan, *91*, *103*, *116*, *149*, *157*, *327*

Dohoda, Jan Maria (Janusz), *169*, *327*, *328*

Dohoda, Yanuş, *320*

Dohoda, Yeji, *298*

Dochoda, Ludwik, *110*, *113*

Dochoda, Wojciech, *124*, *130*

Dolmabahçe Sarayı, *69*

Dom Pamięci Zofii Ryży, *22*, *49*, *51*, *158*, *243*

Donanma Tekniker ve Mekanikçi Okulu, *127*

Doruk, Belgin, *229*

Dörtyıllık Sejm, *29*

Drohojowski, Emanuel, *51*, *54*, *319*

Drozdowski, Stanisław, *60*, *76*, *100*, *156*, *313*, *318*, *319*, *326*

Drozdz, Kazimierz, *225*

Drożdż, Jerzy, *60*

Duda, Andrzej, *303*, *309*, *310*, *311*

Duda, Piotr, *318*

Dudziak, Piotr, *321*

Dunin, A. *36*

Dupas, Henryk, *321*

Dymowski, Jan, *104*, *148*

düğün, *230*, *231*

Dywizja Kozaków Sułtańskich, *62*

Dzień Wszystkich Świętych, *289*

Dziopak, Maria, *237*

E

Edvin, *221*, *317*

Eflak, *35*

Eger, *319*

Ehrlich, Otto, *163*

Ejder, *93*

Elmagian, Jan, *318*, *321*

Elsner, Emmy, *163*

Elżbieta, *109*

Erdoğan, Recep Tayyip, *303*

Eren Et-Mangal, *297*

Ermeni, *43*, *125*, *146*, *216*, *264*

Ermeni Murahhasa Vekili, *125*

Eskişehir, *42*

eşkıya, *168*

Etinne, Jean-Baptiste, *46*

Evren, Kenan, *303*, *304*, *311*

F

Faik, *184*, *222*

Federal Almanya, *226*, *227*

Feliba, Jak, *162*

Filistin, *315*

Filonowicz, Józef Romuald, *208*

Flaubert, Gustave, *60*, *164*

Florya, *237*

Frans Liszt, *60*

Fransa, *30*, *31*, *33*, *35*, *36*, *39*, *52*, *54*, *62*, *64*, *85*, *87*, *97*, *100*, *102*, *103*, *109*, *115*, *117*, *132*, *158*, *159*, *160*

Fransa İmparatoru, *30*

Fransız İhtilali, *29*

Fransız papazlar, *85*, *89*

Fransiskenler, *122*

Franz Joseph, *111*, *113*

G

Galata, *151*, *194*

Galiçya, *53*, *111*

Gajewska, Sophie (?), *121*

Gasztowtt, Tadeusz (Seyfeddin Bey), *63*, *115*, *151*

Gazay, Alphonse, *102*, *319*

Gażewicz, Marek, *165*

Gażewicz, Mikołaj, *104*, *107*, *320*

Geçici Polonya Hükûmeti, *159*

Gencer, Leyla, *315*

General Reese, *163*

Gillespie, W., *164*

Gilkoff, Michał, *321*

Gnatowski, Feliks, *103*, *318*, *319*, *326*

Godymirska, Elwina, *222*, *265*

Godymirski, Czesław, *171*, *187*

Golba, *292*

Goltz, Baron Colmar von der, *116*, *164*

Górka, Olgierd, *159*

Gökay, Fahrettin Kerim, *311*

Groc, Jan, *76*

Guillois, Józef, *321*

Gülayım Otel, *297*

Gülseren Restoran, *297*

H

Habsburg, *167*, *313*

Haham Vekili, *125*

Halife Abdülmecid Efendi, *69*

Halim Et-Mangal, *297*

Hamit, *184*

Hannebique, Leon, *321*

Hans, *163*, *219*

Hariciye Nezareti, *168*

Harkov, *314*

Harun, *184*

Hasan, *42*, *151*, *219*

Hasan Efendi, *151*

Hasan Enver Paşa, *42*

Hasanzade İbrahim Bey (Çeyrekgil), *315*

Haşim Reis Çetesi, *167*

Hensel, Wojciech, *237*

Hera Pansiyon, *297*

Hidiv, *194*

Hidiv Kasrı, *194*

Hlond, August, *207*

Hollanda, *316*

Hotel Lambert, *38*, *39*, *44*, *312*, *313*

hüccet, *107*

Hünkâr İskelesi Antlaşması, *43*, *44*

Hüseyin Hüsnü, *160*

Hüsrev Mehmed Paşa, *36*

I-İ

Iganie Savaşı, *32*

Iliński, Antoni A./İskender Paşa *146*

IRCICA, *300*

Işık, Ayhan, *229*

İbrahim Bey, *145*

İmparator, *34*

İmparatoriçe, *113*

İngiltere, *30*, *35*, *36*, *62*, *168*, *316*

İngiltere Fevkalade Komiserlik Müşaviri, *168*

İnönü, İsmet, *199*

İran, *42*

İsmail, *12*, *97*, *167*, *184*

İstanbul, *9*, *10*, *23*, *30*, *36*, *37*, *44*, *45*, *46*, *47*, *54*, *56*, *60*, *62*, *63*, *64*, *82*, *83*, *87*, *100*, *116*, *121*, *122*, *123*, *125*, *145*, *149*, *150*, *151*, *159*, *160*, *163*, *164*, *165*, *166*, *167*, *168*, *169*, *171*, *183*, *194*, *202*, *204*, *205*, *208*, *217*, *219*, *221*, *224*, *226*, *228*, *236*, *237*, *247*, *256*, *257*, *261*, *272*, *284*, *285*, *286*, *289*, *290*, *292*, *295*, *296*, *300*, *301*, *311*, *312*, *313*, *314*, *317*, *325*, *326*

İstanbul Üniversitesi, *151*, *256*, *257*, *314*

İstanbul Valiliği, *125*, *204*, *226*

İstiklâl Mahkemesi, *186*

İtalya, *35*, *208*, *316*

İttihat ve Terakki, *115*, *151*

J

Jagiellon Üniversitesi, *201*

jandarma, *60*, *76*, *144*, *145*

Jaworski, Julian, *149*

Jodko-Narkiewicz, Witold, *159*, *318*, *319*

Jordan, Eugeniusz, *318*, *319*

Jordan, Władysław, *65*, *77*, *82*, *318*, *319*

Jordan, Zygmunt, *82*

Josefın Restoran, *297*

Jowanowicz, *168*

Jön Türk Devrimi, *106*

K

Kaczyński, Lech, *307*, *308*, *311*

Kafkaslar, *43*

Kafkasya, *39*, *44*, *45*, *47*

Kalas, *39*

Kalinowski, Stefan, *51*

Kanlıdere, *167*

Karadeniz, *62*, *205*

Karaman, Cemil, *301*

Karanlıkdere, *168*

Karaula, Wawrzyniec Franciszek, *321*

Karczewski, Leon, *91*, *157*

Karczma Kricha, *298*

Kars, *314*

Kasım Ayaklanması, *19*, *31*, *32*, *38*, *39*, *54*, *313*, *326*

Katolik, *34*, *47*, *53*, *111*, *123*, *129*, *137*, *147*, *158*, *159*, *182*, *216*, *264*, *284*, *286*, *290*, *293*, *325*

Kaya, Şükrü, *217*

Kavala, Necla, *236*

Kazak, *55*, *62*, *63*, *65*, *74*, *75*, *82*, *89*, *93*, *95*, *146*, *312*, *313*, *326*, *327*

Kazak Alayı, *62*, *65*

Kemal Salih, *209*

Kempka, *286*

Kempka, Yaşo, *213*

Kędzierski, Jakub, *60*, *156*

Kępka, *100*, *165*, *170*, *286*

Kępka, Emma, *222*

Kępka, Ignacy, *51*, *82*, *91*, *99*, *109*, *157*, *170*, *318*, *320*

Kępka, Jan, *209*

Kırım, *27*, *60*, *61*, *62*, *64*, *65*, *69*, *72*, *73*, *74*, *76*, *99*, *116*, *150*, *156*, *312*, *313*, *326*, *327*

Kırım Savaşı, *60*, *61*, *62*, *64*, *65*, *69*, *72*, *73*, *74*, *76*, *99*, *116*, *150*, *156*, *327*

Kilise, *121*, *123*, *126*, *136*, *182*, *203*, *210*, *236*, *264*, *272*

Kiefer, Mikołaj, *318*

Kietler (Kitler), Jan, *91*, *157*

Kirazköy, *199*

Kitler, *149*

Klein, Katarina, *163*

Kłon, Szczepan, *318*, *320*

Kolonia Polska, *47*, *51*, *158*

Komorowski, Bronisław, *309*, *311*

Kongre Krallığı, *31*

Konstantin, *109*

Konya, *42*

Kopf, Karol, *127*, *318*, *321*

Korfanty, Józef, *236*

Korsak, Juliusz, *55*, *76*, *156*

Kościelski, Władysław / Sefer Paşa, *59*, *156*, *318*, *319*

Kościuszko, Tadeusz, *29*

Kot-Włodowski, Jan, *236*

Kowaliński, Ignacy, *51*, *60*, *91*, *156*, *157*

Kowalski, Józef, *51*

Kowalski, Tadeusz, *180*

Kowaliński, Ludwik, *91*, *157*

Kozłowski, Justyn, *76*, *319*

Köstence, *209*

Köyevi Restoran, *298*

Kniaziewicz, Karol Otto, *36*

Kraj, *149*

Krakov, *10*, *20*, *31*, *39*, *111*, *201*, *238*, *243*

Krasiński, Zygmunt, *35*

Księżopolski, Zygmunt, *315*

Krawczyk, Tomasz, *104*, *148*

Kronika Emigracji Polskiej, *39*

Kropiwnicki, *91*, *157*

Krysiak, *91*, *157*

Krzemiński, *77*

Kubiak, Adryan, *318*

Kubiak, Aloizy, *122*

Kucharski, *157*

Kuczkowski, Franciszek, *318*, *320*

Kuleli Askeri Lisesi, *314*

Kumajtis, *91*, *157*

Kuvâ-yi Milliye, *166*, *169*

Küçük Asya, *112*

Küçük Kaynarca Antlaşması, *27*, *60*

Kültür Evi, *277*, *293*

Kütahya, *42*

Kwaśniewski, Aleksander, *303*, *307*, *311*

L-Ł

La Croix de la Charante, *150*, *177*

La Diva Turca/La Regina (Leyla Gencer), *316*

Laffon, Jan Maria, *321*

Langiewicz, Marian, *82*

Latin Amerika, *35*

Laures, Beniamin, *321*

Laz, *168*, *184*, *186*

Laz çetesi, *168*, *184*, *186*

Laz Mehmet, *184*

Lazarist, *52*, *55*, *85*, *86*, *122*, *146*

Lazaristler, *53*, *54*, *76*, *82*, *85*, *86*

Leh, *20*, *23*, *27*, *38*, *42*, *47*, *62*, *79*, *89*, *116*, *126*, *159*, *164*, *182*, *256*, *257*, *261*, *263*, *286*, *300*, *303*, *306*, *311*

Lehler, *29*

Leleu, Louis Florent, *46*

Lelewel, Joachim, *35*

Leonardo Restoran, *298*

Lewczenko, Iwan, *51*

Lewgot, Dominik, *319*

Liassis, Antoni, *321*

Linowski, Konstanty, *36*

Litvanya, *33*

Londra, *39*, *42*, *43*, *44*, *63*, *64*

Londra Sözleşmesi, *43*

Loti, Pierre, *164*

Ludwik Pansiyon, *298*

Lyszczarczyk, Wincenty, *321*

Ławrynowicz, Michał, *76*, *320*

Łątka, Jerzy S., *22*, *27*, *44*, *46*, *237*, *238*

M

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, *126*

Macar, *23*, *42*, *55*, *60*, *62*, *164*, *303*, *311*

Maciejowski, *165*

Maksud, *184*

Malewski, Jan, *76*

Małopolski, *293*

Mareşal, *32*, *33*

Marpović, Antun, *76*

Martusewicz, Augustyn, *76*

Mateus (Mateusz), *168*

Mateusz, *76*, *91*, *157*

Matilda, *184*

Mazowiecki, *293*

Meclîs-i Vükelâ, *140*

Mehmed Ali Paşa, *42*, *43*

Mehmed Sadık Paşa (Michał Czaykowski,) *44*, *45*, *49*, *57*, *59*, *62*, *63*, *312*, *318*, *319*

Menşevik, *264*

Meşrutiyet, *114*

Mezarlık, *264*, *269*, *270*

Mısır, *42*, *151*, *221*

Mısır Hidivi, *151*

Mısırlı Hilmi Abbas Paşa, *194*

Michalski, Grzegorz, *301*

Michałowski, Adam, *121*, *318*

Michałowski, Juliusz, *319*

Mickiewicz, Adam, *35*, *63*, *64*, *69*, *70*, *71*, *72*, *116*, *150*, *217*, *218*, *276*, *283*, *298*, *313*

Migurski, Józef, *76*

Miller, Leszek, *311*

Millî Korunma Kanunu, *223*

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, *277*

Minakovska, Angela (Atiye), *315*

Minakovski, Valeria, *219*

Minakowski, *286*

Minakowski, Antoni, *320*

Miniakowski, Józef, *91*, *157*

Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *20*, *27*

Miranda Restoran, *298*

MNK, *20*

Modlińska, Agnieszka, *210*, *220*, *231*, *232*, *233*, *234*, *235*, *238*, *239*, *242*, *245*, *257*, *283*, *304*, *306*, *316*

MSZ, *20*, *182*, *183*, *201*, *202*, *204*, *205*, *207*, *209*

muhacir, *86*, *329*

Musevi, *285*

Mustafa Celaleddin Paşa/Mustafa Celalettin Paşa (Konstanty Borzęcki), *42*

Mustafa Reşid Paşa, *44*, *46*

Muzeum Narodowe w Krakowie, *20*

Mücadele ve Şehadet Hatırasını Koruma Kurulu, *265*

Müller, Antoni, *51*

mülteci, *30*, *43*, *329*

Münevver Hanım, *42*

Mütareke, *57*, *159*, *166*, *183*

N

Namık Paşa, *42*

Napolyon Savaşları, *30*

Nazım Hikmet, *42*

New York, *29*, *315*

Nihad Paşa/Seweryn Bieliński, *43*, *55*

Noel Bayramı, *111*, *123*, *230*, *289*, *290*

Normandiya Çıkartması, *315*

Norwid, Cyprian Kamil, *35*

Novvicka, Tereza, *265*

Novvicki, *286*, *329*

Novvicki, Deniz, *315*, *329*

Novvicki, Dilara, *315*, *329*

Novvicki, Frederik, *13*, *277*, *286*, *292*, *301*, *303*, *309*, *315*, *320*, *329*

Novvicki, Sultan, *315*, *329*

Novvicki, Vincenti, *201*, *320*

Novvicki, Yuzef, *214*, *223*, *320*

Nowak, Antoni, *91*, *157*, *318*, *320*

Nowicki, *107*, *286*

Nowicki, Andrzej, *329*

Nowicki, Jan, *91*, *107*, *124*, *130*, *157*

Nowicki, Józef, (Yuzef Novvicki,) *222*

Nowicki, Wincenty, *222*, *318*, *320*

Numan Bey, *27*

O-Ö

Obora Et-Mangal, *298*

Ocak Ayaklanması, *39*, *82*, *83*, *84*

Ochocka, Aniela, *222*

Ochocki, *286*

Ochocki, Andrzej, *328*

Ohotska, Barbara, *13*, *290*, *316*

Ohotski, *57*, *145*, *165*, *166*, *169*, *223*, *286*, *316*, *329*

Ohotski, Adrzej Stefan, *165*

Ohotski, Alinda, *316*, *329*

Ohotski, Daniel, *13*, *57*, *196*, *198*, *199*, *291*, *292*, *295*, *301*, *316*, *320*, *329*

Ohotski, Kristian, *316*, *329*

Oksza-Orzechowski, Tadeusz, *82*, *319*

okul, *76*, *99*, *111*, *113*, *121*, *122*, *123*, *124*, *125*, *194*, *202*, *228*, *293*, *317*, *327*

Olejniczek, Janusz, *237*

Olszewski, Piotr, *76*

Olszowski, Kazimierz, *217*

Olsztyn, *315*

Ortodoks, *34*, *284*, *286*

Osman, *145*, *184*

Osmanlı Devleti, *8*, *10*, *19*, *27*, *29*, *30*, *36*, *37*, *42*, *59*, *60*, *62*, *100*, *115*, *116*, *117*, *127*, *160*, *164*, *179*, *256*, *325*

Osmanlı-Rus Harbi, *104*, *148*

Ostrołęka Muharebesi, *33*

Ostroróg, Leon, *107*, *109*, *110*, *124*, *144*, *318*, *319*, *326*

Otomobil Umur-ı Müfettişliği şoförü İsmail, *167*

öşür, *104*, *106*, *107*, *108*, *114*

P

P. Prunac, *321*

Paczyński, *91*, *157*

Panslavizm, *45*

Papa XXIII Jan, *311*

Paris, *10*, *12*, *20*, *27*, *36*, *38*, *39*, *44*, *46*, *53*, *54*, *63*, *64*, *86*, *99*, *111*, *113*, *151*, *226*, *314*

Paris Tarih Enstitüsü, *44*

Park Polonezköy Otel, *298*

Pašalić, *321*

Paszalicz, Filip, *51*, *76*, *156*, *318*

Paskalya, *195*, *230*, *289*, *290*, *291*

Paskieviç, İvan, *33*

Paşabahçe, *168*, *194*, *212*, *216*

Patrik I. Bartholomeus, *311*

Paukszta, Eugeniusz, *296*

Pągowski, Władysław, *76*

Pera Caddesi, *150*

Piachund, Fritz, *163*

Pieńkowski, Stanisław, *76*

Pikulski, *91*, *157*

Pilecka, Joanna, *161*

Piłsudski, Józef, *170*, *183*, *195*, *219*

Piramowicz, Konrad, *321*

Piskopos, *272*, *311*

Piwowarski, Wojciech, *76*

Plater, Ludwik, *36*, *39*

Podolia, *27*

Pol Garden, *298*

Polan Et-Mangal, *298*

Polen Et-Mangal, *298*

Polenez Karyesi, *186*

Polina Otel, *298*

Polis, *145*

Polka Country Club, *298*

Polonez Siyami, *298*

Polonezköy Koruma ve Yaşatma Derneği, *265*

Polonya, *7*, *8*, *9*, *10*, *11*, *12*, *19*, *20*, *21*, *23*, *25*, *27*, *29*, *30*, *31*, *33*, *34*, *35*, *36*, *37*, *38*, *39*, *42*, *43*, *44*, *45*, *46*, *47*, *49*, *51*, *53*, *54*, *55*, *56*, *60*, *63*, *64*, *69*, *82*, *108*, *111*, *112*, *113*, *122*, *124*, *125*, *126*, *144*, *145*, *146*, *147*, *149*, *150*, *151*, *156*, *158*, *159*, *164*, *165*, *166*, *170*, *171*, *177*, *179*, *180*, *181*, *182*, *183*, *187*, *195*, *196*, *199*, *201*, *202*, *204*, *205*, *206*, *207*, *208*, *209*, *217*, *219*, *221*, *222*, *223*, *224*, *225*, *227*, *228*, *229*, *230*, *236*, *237*, *243*, *250*, *251*, *255*, *256*, *257*, *261*, *264*, *265*, *266*, *272*, *277*, *284*, *285*, *289*, *290*, *291*, *295*, *296*, *300*, *301*, *302*, *303*, *304*, *306*, *307*, *308*, *309*, *310*, *311*, *312*, *314*, *315*, *316*, *317*, *326*, *327*, *328*, *329*

Polonya Bağımsızlık Günü, *290*

Polonya Daha Ölmedi, *150*

Polonya Diyanet ve Halk Eğitimi Bakanlığı, *202*

Polonya Enstitüsü, *151*

Polonya Hükümet Delegasyonu, *166*

Polonya Kolonisi, *47*

Polonya Krallığı, *31*, *34*

Polonya Millî Hükûmeti, *35*, *36*, *82*

Polonyalı, *11*, *19*, *20*, *23*, *27*, *30*, *34*, *37*, *38*, *39*, *42*, *43*, *46*, *47*, *51*, *52*, *54*, *55*, *59*, *60*, *62*, *64*, *65*, *82*, *83*, *104*, *113*, *122*, *127*, *145*, *158*, *165*, *180*, *199*, *202*, *207*, *209*, *221*, *227*, *250*, *272*, *277*, *291*, *325*, *329*

Polonyalı Muhacirler Birliği, *83*

Polonyalılar, *9*, *29*, *30*, *31*, *34*, *35*, *37*, *43*, *44*, *45*, *47*, *51*, *52*, *55*, *59*, *62*, *121*, *149*, *150*, *221*, *226*, *229*, *230*, *250*, *264*, *293*, *325*

Polonya-Litvanya Birliği, *27*, *264*

Poltz, Wilhelm D., *76*

Poppel, Kajetan Van, *321*

Popławski, Aleksander, *122*, *321*

Portfolio, *39*

Potocki, Franciszek Piotr, *27*

Potocki, Jerzy, *199*, *217*

Powstanie Styczniowe, *82*

Poznań, *21*, *25*, *29*, *31*, *46*, *55*, *57*, *63*, *146*, *207*

Prens Czartoryski, *38*, *39*, *42*, *46*, *47*, *52*, *59*, *60*, *76*, *77*, *103*, *106*, *110*, *111*, *114*, *126*, *144*, *226*, *313*, *318*

Prądziński, Ignacy, *32*

Protestan, *285*, *286*

Próbola, Kazimierz, *51*

Prusya, *7*, *27*, *29*, *30*, *31*, *33*, *53*, *108*, *121*

Prymas, *207*

Przegląd Tygodniowy, *121*

Przemyśl, *149*

Przewlocki, Klemens, *319*

Puddu, Stefano Salwator, *321*

R

Radoś, Józef, *321*

Radziwiłł, Michał, *32*

Ramiszewska, Paulina, *222*

Rawski, Wincenty, *51*, *54*, *319*

Reinfeldt, Martin, *163*

Rakowski, Feliks, *321*

Rapacki, Adam, *311*

Ramiszewski, *100*

Refık, *42*, *184*

Regina, *219*

Reşid Paşa (Mustafa Reşid Paşa), *39*, *65*

Richou, Aleksander, *321*

Rıfat, Oktay, *42*

Rişard, *184*

Riva, *148*, *295*

Rizeli, *184*

Rizeli Ali, *184*

Rizi, *203*, *216*, *221*, *226*, *256*, *257*, *286*, *293*, *298*, *317*

Rizi, Apolonia, *231*

Rizi, Edvin, *317*

Rizi, Çeslav, *231*

Rizi, Leslav, *201*, *232*, *256*, *286*, *316*, *320*

Rogejski, *121*

Rogowski, Piotr, *122*, *318*, *321*

Roncalli, Giuseppe, *311*

Roncalli, J. *208*

Rotelli, Luigi, *122*

Rotter Eger, August, *113*

Roza, *168*, *298*

Roza Restoran, *298*

Rożycki/Różycki, *91*, *157*

Rum, *125*, *145*, *146*, *147*, *166*, *169*

Rum Metropolit Vekili, *125*

Rus, *27*, *31*, *33*, *34*, *37*, *38*, *39*, *43*, *44*, *47*, *51*, *64*, *108*, *116*, *142*, *143*, *146*, *165*, *264*

Rusya, *7*, *19*, *27*, *29*, *30*, *31*, *32*, *34*, *36*, *37*, *38*, *39*, *42*, *43*, *44*, *45*, *47*, *51*, *52*, *55*, *56*, *57*, *60*, *62*, *64*, *82*, *85*, *108*, *109*, *115*, *116*, *142*, *143*, *158*, *159*, *264*

Ryży, Józef, *222*

Ryży, Kazimierz, *222*

Ryży, Wincenty, *109*, *110*

S

Sabatura, Michał, *290*

Sadaret, *125*, *168*

Sadowski, Michał, *51*, *319*, *321*

Sadık Paşa/ Michał Czaykowski, *44*, *45*, *46*, *49*, *57*, *59*, *62*, *63*, *69*, *73*, *85*, *89*, *93*, *264*, *312*, *318*, *319*

Saksonya, *30*

Saksonya Kralı, *30*

Salambria Nehri, *149*

Santa Roza Otel, *298*

Sawicki, Józef, *76*

Sefer Paşa/Władysław Kościelski, *59*

Sejm Czteroletni, *29*

Sekizinci Belediye Dairesi, *102*

Selahaddin Bey, *151*

Semerau-Siemianowski, Władysław, *187*, *188*, *194*

Sena Garden, *298*

senedât-ı hâkâniyye, *106*

Serafınowicz, Franciszek, *51*

Seyfeddin Bey, *115*

Sezer, Ahmet Necdet, *311*

Sezgin, İsmet, *237*

Siara, Aleksy, *127*, *160*, *318*, *321*

Sibirya, *149*

Sienkiewicz, *91*, *157*

Silvestra, *209*, *211*

Simon, *168*

Sinkiewicz, *91*, *157*

Sivas Kongresi, *43*

Sivastopol, *61*

Slav, *45*, *296*

Sliven, *63*

Słowacki, Juliusz, *35*

Smoline, *77*

Smoliński, Franciszek, *91*, *156*, *157*

Sorbonne Üniversitesi, *314*

Sosinowski, *91*, *157*

St. Antuan Kilisesi, *150*, *290*

St. Benoit, *46*, *202*

St. Benoit Fransız Mektebi, *46*

St. George, *202*

St. Joseph, *202*, *314*

St. Michel, *315*, *316*

St. Petersburg, *149*

St. Vincent d'Asie, *51*

Stajiska, *221*

Stajo, *221*

Stella Pansiyon, *298*

Stokowski, *77*

Stroever, Konrad (Piotr) *318*

Strzemecki, Cyryl, *321*

Sucholaski, *315*

Sultan Abdülmecid, *44*, *64*, *65*, *68*, *313*

Sultan Çiftliği, *148*

Synosse Park Hotel Polonezköy, *298*

Szatkowski, Grzegorz, *60*, *91*, *156*, *157*

Szembek, Jan, *208*

Szmigiel, *90*, *91*, *157*

Szwacki, *91*, *157*

Szuta, *98*, *157*

Ś

Śiwek, Sławomir, *237*

Śliwinski, Hipolit, *125*

Śniadecka, Ludwika, *53*, *264*, *270*, *312*

Świat, *147*, *149*

Świerczyński, Władysław, *321*

Świerzbiński, *170*

Ş

Şile, *169*, *205*, *327*

Şura-yı Devlet, *106*, *126*

T

Tabiat Parkı, *243*

Taksim, *63*, *237*

Tanzimat, *44*, *102*

Tanzimat Fermanı, *44*

Targoński, Aleksander, *165*

Targoński, Antoni, *91*, *157*

Targoński, Wincenty, *91*, *157*

Tarlabaşı, *63*

Taşdelen, *223*

Tatlı Badem Sokağı, *64*

TBMM, *237*, *306*, *311*

Temmuz Devrimi, *31*

Tepebaşı, *151*

Terlecki, Włodzimierz Hipolit, *321*

Teselya, *65*

Tek, Ahmet Ferit, *206*

Tevhid-i Tedrisat, *194*, *201*, *228*

Tırhala, *20*, *39*, *65*

Tırnova, *44*

Tilsit Antlaşması, *30*

Tinengin, Cavid, *207*

Tinengin, Ömer Naci, *207*

Titefs, Albert, *163*

Tomaszów, *293*

Tomczyk, *91*, *157*

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, *10*, *21*, *36*

Toruń, *43*, *315*

Towarzystwo Polskie Wzajemnej Pomocy i Dobroczynności, *121*

Tropan, Bruno, *321*

TRT, *317*

TSMA, *21*, *36*, *37*

Tuna, *146*

Tunç, Şekip, *216*

Türkiye-Polonya Dostluk Derneği, *236*

Türkoloji, *201*, *316*

Tylkin, *91*, *157*

U-Ü

Ukrayna, *33*, *312*

Urzędowski, Klemens, *51*

Üsküdar, *63*, *125*, *160*, *161*, *186*

Üsküdar Jandarma Bölüğü, *160*, *161*

Üsküdar Mutasarrıflığı, *125*

V

Valle, E. *321*

Varna, *63*

Varşova, *10*, *20*, *27*, *30*, *32*, *33*, *34*, *37*, *82*, *121*, *206*, *236*, *237*, *300*, *316*

vatandaşlık, *87*, *111*, *113*, *114*, *117*, *144*, *160*, *179*, *325*, *326*

vergi, *86*, *99*, *100*, *101*, *102*, *106*, *107*, *108*, *109*, *111*, *113*, *114*, *115*, *116*, *117*, *183*, *222*, *223*, *326*, *327*

Vilkoşevski, Antoni, *13*, *127*, *165*, *170*, *180*, *196*, *219*, *266*, *277*, *301*, *304*, *317*, *320*, *328*

Vilkoşevski, Alda, *317*

Vilkoşevski, August, *317*

Vilkoşevski, Boleg (Boleslav), *184*, *186*, *195*, *223*, *320*

Vilkoşevski, Emma, *317*

Vilkoşevski, Roman, *286*

Vilkoşevski, Vladislav, *195*

Villa Polonez, *298*

Vilnius, *34*

Vincenti, *110*, *184*, *201*, *203*, *317*, *320*

Vitold, *219*

Viyana, *31*, *34*, *38*

Viyana Kongresi, *31*, *34*, *38*

Vozak, Franciszek, *321*

W

Wagner, Wojciech, *321*

Walentowicz, *91*, *157*

Wałęsa, Lech, *243*

Waterloo Savaşı, *30*

Wdziękoński, Aleksy, *127*

Wegnerowicz, Roman, *205*, *217*, *319*

Węcławek, *91*, *157*

Wędrowiec, *158*

Wielka Emigracja, *34*, *35*

Wielkie Księstwo Krakowskie, *31*

Wielkie Księstwo Poznańskie, *31*

Wieruski, Antoni, *51*, *55*, *59*, *65*, *156*, *264*, *319*

Wierzbicki, *63*, *91*, *157*, *318*, *320*

Wilkoszewska, Sylwia, *222*

Wilkoszewski, *77*, *91*, *157*, *286*, *320*

Wilkoszewski, Bolesław, *222*, *318*, *320*

Wilkoszewski, Ludwik, *124*, *130*, *318*, *320*

Wilkoszewski, Teodor, *76*, *103*, *148*, *318*, *320*

Wisła Nehri, *33*, *37*

Wiśniewski, Dariusz, *322*

Wiśniewski, Józef, *121*, *124*, *318*, *321*

Wiszniewski, Aleksander, *76*

Witkiewicz, Stanisław, *83*

Wrzostek, Józef, *165*

Wojdas, Antoni, *204*, *321*

Wolicki, Konstanty, *36*

Wychodźca, *170*, *187*, *192*, *195*

Wysocki, Piotr, *32*

Wydminy, *315*

Y

Yahudi, *216*, *285*, *286*

yangın, *57*, *169*, *223*

Yanina, *219*

Yanko, *168*

Yaş, *39*, *44*

Yaşin, Mehmet, *247*, *296*

Yeni Çiftlik Polonezköy, *104*

Yeni Dohoda Et-Mangal, *298*

Yeniçiftlik, *110*

Yeniköy, *217*

Yılmaz, Mesut, *311*

Yovanoviç, Aleksander, *168*

Yujo, *214*

Yunan, *166*, *167*

Yunanistan, *37*

Yuzef, *214*, *223*, *320*

Yüzbaşı Hulusi Efendi, *167*

Z

Zabiełło, Aleksander, *123*

Zakopane, *293*

Zamoyska, Jadwiga, *145*

Zamoyski, Władysław, *38*, *45*, *57*, *63*, *68*, *145*, *156*, *313*, *318*

Zaręmba, Tomasz, *171*

Zarzycki, Karol, *264*

Zażuliński, Tadeusz, *319*

Zborowska, Helena, *127*

Ziemia, *187*, *188*, *194*

Ziemkowicz, *318*

Ziffer/g, A. *163*

Ziółkowska, Tekla, *265*

Ziółkowski, Leszek, *265*

Ziółkowski, Paweł, *21*, *46*, *110*, *113*, *121*, *127*, *144*, *155*, *317*, *318*, *320*

Zimnicki, Władysław, *195*, *201*

Zofia Ryży, *222*

Zonguldak, *169*, *327*

Zosia Teyze/Zofia Rizi, *75*, *109*, *127*, *155*, *160*, *163*, *197*, *212*, *224*, *225*, *237*, *240*, *241*, *242*, *244*, *256*, *257*, *260*, *263*, *301*, *305*, *313*, *314*, *315*, *317*

Zosia Teyze'nin Anı Evi, *75*, *109*, *127*, *155*, *160*, *197*, *237*, *241*, *242*, *244*, *256*, *260*, *263*, *301*, *305*, *313*, *314*, *315*, *317*

Zygmunt, *35*, *55*, *82*, *221*, *315*

Ż

Żmudź, *33*

Żukowski, Józef, *319*

PIĘĆSZEGAMINI STRACYI KOLONII POLSKIEJ
CADAMPOLI

Beykoz
Belediyesi

9 786057 480262